

Bashkia Finiq

Plani i Përgjithshëm Vendor
Vlerësimi Strategjik Mjedisor

Mirlinda
Rusi

Digitally signed by Mirlinda Rusi
Date: 2021.03.12 11:35:23 +02'00'

Tabela e Përbajtjes

1. Hyrje.....	5
1.1. Qëllimi i Raportit të Vlerësim Strategjik Mjedisor (VSM)	5
1.2. Autoritetet Përgjegjëse	7
1.3. Përshkrim i përgjithshëm i përbajtjes së Planit.....	7
1.4. Metodologjia, baza ligjore dhe përbajtja e Raportit Mjedisor të VSM.....	8
2. Analiza e kushteve të sotme mjedisore	12
2.1. Sistemi Urban	12
2.1.1. Demografia dhe Shpërndarja Hapësinore e Popullsisë	12
2.1.2. Emigrimi	14
2.1.3. Ekonomia dhe Punësimi.....	15
2.1.4. Përdorimi i tokës.....	19
2.1.5. Zonat e mbrojtura natyrore	21
2.1.6. Trashëgimia kulturore.....	22
2.2. Sistemi ujor.....	42
2.2.1. Trupat ujore dhe lumenjtë	42
2.3. Sistemi Natyror.....	44
2.3.1. Biodiversiteti, Fauna & Flora	44
2.3.2. Pyjet dhe natyra	47
2.3.3. Gjeologji – Inxhinieri	48
2.3.4. Zonimi makro dhe në varësi të rastit konkret, zonimi sizmik mikro	53
2.3.5. Klima dhe cilësia e ajrit	56
2.4. Sistemi Bujqësor	60
2.4.1. Boniteti i tokes	60
2.4.2. Ekonomia Bujqësore	64
2.5. Sistemi Infrastrukturor.....	64
2.5.1. Menaxhimi i mbetjeve dhe infrastruktura mjedisore	64
2.5.2. Sistemi i kanalizimeve	67
2.5.3. Aksesi dhe rrjeti i transportit	69
2.5.5. Energjia dhe telekomunikacioni.....	72
2.5.6. Sfidat kryesore mjedisore	74
3. Objektivat Kombëtare dhe Ndërkombëtare për një Zhvillim të Qëndrueshëm- Përfshirja e Objektivave në Plan.....	80

3.1. Objektivat e ndërkontrolltare dhe të BE për zhvillim të qëndrueshëm.....	81
3.1.1. Politikat ndërkontrolltare.....	81
3.1.2. Politikat në nivel European.....	81
3.2. Objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm në nivel kombëtar	89
3.2.1. Objektivat Kombëtare të mjedisit.....	89
3.2.2. Objektivat kombëtare të planifikimit të territorit (Ligji 107/2014).....	103
3.3. Objektivat e veçanta të VSM.....	105
3.4. Përbledhje e objektivave	111
4. Skenarët Alternativë	113
4.1. Hyrje – Metodologjia	113
4.2. Vlerësimi i Skenareve.....	115
4.3. Performance e përgjithshme e skenarëve alternativë.....	124
5. Vlerësim i detajuar mjedisor i planit-parandalimi dhe masat zbutëse	126
5.1. Metoda e Realizimit të Vlerësimit	126
5.2. Vlerësim i detajuar i Planit të Përgjithshëm Vendor të Bashkisë Finiq	132
6. Vlerësimi i përgjithshëm i sistemit të plan-monitorimit.....	136
6.1. Vlerësim i përgjithshëm	136
6.2. Sistemi i Monitorimit	136
6.2.1. Normat për parametrat e ujit të pijshëm.....	137
6.2.2. Cilësia e ajrit dhe Standardet	139
6.2.3. Ndotja akustike.....	141
6.2.4. Synimet për Mbetjet.....	141
6.2.5. Ujrat e ndotura	143
6.2.6. Monitorimi i pyjeve, hapësirave të gjelbërtë dhe të mbrojtura	144
6.2.7. Monitorimi i tokës bujqësore.....	144
7. Studimet referuese kryesore	145
8. Vështirësitet e hasura	146
9. Këshillimi me publikun	147
9.1. Dëgjesa publike për prezantimin e Strategjisë Territoriale	147
9.2. Dëgjesa publike për prezantimin e VSM Paraprake	160
10. Bibliografia	160

Lista e Tabelave

Tabela 1- Përberja e Bashkisë Finiq	12
Tabela 2- Të dhëna demografike sipas njësive administrative	13
Tabela 3- Raporti gjinor për bashkinë Finiq 2011	13
Tabela 4- Punësimi sipas degeve të ekonomisë	15
Tabela 5- Plani Operacional i Zhvillimit Vendor, Bashkia Finiq 2016	16
Tabela 6- Punësimi sipas nivelit arsimor të popullatësnë nivel të njësive vendore	16
Tabela 7- Shkalla e papunësisë	17
Tabela 8- Të dhëna mbi punësimin dhe të ardhurat në Bashkinë e Finiqit	18
Tabela 9- Sistemet territoriale në bashkinë Finiq sipas sipërfaqës dhe përqindjes	20
Tabela 10- Kategoritë e përdorimit të tokës, bashkia Finiq	21
Tabela 11- Klasifikimi gjeologo-litologo-inxhinierik i dherave dhe shkëmbinje	49
Tabela 12- Mjetet e transportit rrugor të pasagjerëve	58
Tabela 13- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Aliko	60
Tabela 14- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Livadha	61
Tabela 15- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Dhivër	61
Tabela 16- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Mesopotam	62
Tabela 17- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Finiq	63
Tabela 18: Kostot Kapitale për Njësi që përdoren për Llogaritjen e Nevojave Kapitale	68
Tabela 18- Infrastruktura rrugore e Bashkisë Finiq sipas kodit rrugor të Republikës së Shqipërisë	70
Tabela 19- Stacionet e antenave të rrjetit celular	74
Tabela 20 - Sfidat kryesore mjedisore dhe Objektivat e VSM	74
Tabela 21 - Përbledhje e objektivave te zhvillimit te qëndrueshëm në nivel ndërkombëtar	81
Tabela 22 - Përbledhje e objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm të vendosura në nivel Evropian	88
Tabela 23 - Masat përparësore për mbrojtjen e Biodiversitetit	91
Tabela 24 - Objektivat paraprake të strategjisë së burimeve ujore	93
Tabela 25- Objektivat për Mbrojtjen e Tokës	94
Tabela 26 - Cilësia e Ajrit	97
Tabela 27 - Nivellet normale Kombëtare të elementeve të cilësisë së ajrit	97
Tabela 28 - Ndryshimi i Klimës	100
Tabela 29 - Objektivat Kombëtare në Menaxhimin e Mbeturinave	101
Tabela 30 - Objektivat për ndotjen akustike	102
Tabela 31 - Planifikimi i Territorit	104
Tabela 32 - Lidhja e Objektivave të VSM me objektivat ndërkombëtare dhe ato kombëtare të zhvillimit të qëndrueshëm si dhe kërkesave të legjislacionit të VSM-së	106
Tabela 33 - Përshkrimi i Objektivave të VSM-së	109
Tabela 34 - Vlerësimi i Skenarit 1: Skenari egzistues (zero)	115
Tabela 35 - Vlerësimi i Skenarit 2: Zhvillimi i sektorit bujqësor	119
Tabela 36 - Vlerësimi i Skenarit 3: Përmirësimi i cilësisë së prodhimeve dhe promovimi i turizmit të veçantë	122
Tabela 37 - Vlerësim krahasues i skenarëve alternativë	124
Tabela 38- Tabela tip e vlerësimit të komponentëve të PPV	134
Tabela - M.1: Treguesit fiziko-kimike të ujit të pijshëm të Bashkisë Finiq dhe Objektivat	137
Tabela - M.2: Treguesit mikrobiologjike të ujit të pijshëm të Bashkisë Finiq (burimi ISHP) dhe objektiva	139
Tabela - M.4: Vlerat e kufi të ndotësve (burimi ISHP)	139
Tabela - M.5: Niveli i kufi i ndotësve të ajrit për tu monitoruar në Bashkinë Finiq	140
Tabela - M.6: Objektivat për reduktimi e mbetjeve	143
Tabela - M.7: Reduktimi i objektivave te ndotjes se ujit	143
Tabela - M.8: Monitorimi i pyjeve dhe zonave te mbrojtura dhe te gjelbra	144
Tabela - M10: Monitorimi i tokës bujqësore	145

Lista e Figurave

Figura 1- Ndarja e territorit sipas 5 sistemeve territoriale	20
Figura 2- Foto Muri rrethues i Qytezës antike të Rripësit	23
Figura 3- Qyteza antike e Paleomanastrës, Karroq	24
Figura 4- Shpella e Shën Marenës, Vagalat	25
Figura 5- Foto Kalaja e Malçanit, hyrja kryesore	26
Figura 6- Fortifikimi prehistorik në Vagalat	27
Figura 7- Fortifikimi prehistorik në Krongj	28
Figura 8- Fragment i fortifikimit me biloqe të mëdhenj paralelpiped	29
Figura 9- Foto Kalaja e Malçanit, Hyrja Kryesore	30
Figura 10- Pamje e banesës në anën jugore	34
Figura 11- Pamje e banesës në anën lindore	35
Figura 12- Pamje e banesës në anën jug-lindore	36
Figura 13- Pamje e banesës në anën veriore	36
Figura 14- Pamje e banesës në anën lindore	37
Figura 15- Pamje e banesës në anën lindore	37
Figura 16- Pamje ballore në anën perëndimore	38
Figura 17- Pamje e anës jugore të ndërtesës	38
Figura 18- Pamje e anës jugore të ndërtesës	39
Figura 19- Pamje e urës, Leshnicë e Poshtme	40
Figura 20- Pamje e urës, Leshnicë e Sipërme	40
Figura 21- Pamje e urës, Cerkovinë	41
Figura 22- Pusi nr.2, pamje jugperëndimore	42
Figura 23- Skema tektonike e zonës në studim dhe e Shqipërisë	51
Figura 24- Harta Gjeotermale dhe e izoseisteve të tërmeteve të Bashkisë Finiq dhe më gjerë	52
Figura 25- (majtas)Epiqendrat e tërmeteve dhe; harta e zonave sismogjene me potencial sizmik të pritshëm	54
Figura 26- Rreziku sizmik për bashkinë Finiq dhe më gjerë(majtas) harta e intensiteve sismike (shkalla GSK);(mes) harta e shpejtimeve maksimale me referencë me truall të fortë për periudhë rikthimi 475 vjet; (djathtas) harta e shpejtimeve maksimale me referencë me truall shkëmbor për periudhë rikthimi 475 vjet	54
Figura 27- Harta me zonat dhe nënzonat klimatike e Shqipërisë	56
Figura 28- Numri i mjeteve për pasagjerë sipas qarqeve, për mijë banorë	57
Figura 29-(majtas)Shpérndarja territoriale e sasisë vjetore të orëve me erë; dhe (djathtas) Harta territoriale e orëve me diell në territorin e zonës në studim	59
Figura 30- Harta e kategorive të tokave në bashkinë Finiq dhe më gjerë	63
Figura 31- Vendndodhja e Landfillit Bajkaj, Bashkia Delvinë	66
Figura 32- Mbetjet e depozituara në raport ,e,betjet e gjeneruara	66

1. Hyrje

1.1. Qëllimi i Raportit të Vlerësim Strategjik Mjedisor

Qëllimi i Raportit të Vlerësimit Strategjik Mjedisor (VSM) është metoda sistematike për të vlerësuar efektet potenciale të rëndësishme të planeve dhe programeve strategjike si edhe për zbutjen e presioneve ekzistuese në fushat ku këto plane janë të aplikueshme.

Hartimi i këtij rapporti është që të sigurojë mbrojtje të lartë të mjedisit dhe zhvillim të qëndrueshëm, përmes përfshirjes së çështjeve të mjedisit gjatë hartimit, miratimit, rishikimit, ndryshimit ose modifikimit të planeve a programeve me pasoja të mundshme negative në mjedis në hapsirën e kësaj bashkie. VSM mund të konsiderohet si një mjet i rëndësishëm për arritjen e vendimeve të drejta të planifikimit në lidhje me çështje të tillë si:

- Integrin e vlerësimeve mjedisore në planifikimin strategjik/urban dhe vendimmarrjen e planifikimit të investimeve në zonën e studimit.
- Vlerësimin e alternativave të planifikimit të zhvillimit, orientimin e zhvillimit, përdorimit të tokës dhe zgjedhjeve për investime në infrastrukturë.
- Përmirësimin komponentëve të mbrojtjes mjedisore të planeve.
- Ndikimi i cilësisë dhe sasisë në pasuritë natyrore dhe kapacitetet e këtyre burimeve për të pranuar zbatimin e qëndrueshëm të planit.

Sipas kërkesave të Ligjit Nr.107/2014 për "Planifikimin dhe zhvillimin e territorit", miratimi i çdo plani të ri territorial në Shqipëri i nënshtrohet procesit të Vlerësimit Strategjik Mjedisor (VSM), sipas specifikimeve të përcaktuara në Ligi Nr. 91/2013 për "Për Vlerësimim Strategjik Mjedisor".

Ligi Nr. 91/2013 është përafruar plotësisht me direktivën 2001/42/KE të Parlamentit dhe të Këshillit Europian, datë 27 qershori 2001 "Për vlerësimin e pasojave në mjedis të planeve dhe programeve të caktuara", (*Numri CELEX: 32001L0042, Fletorja Zyrtare e Bashkimit Europian, Seria L, Nr. 197, datë 21.7.2001, faqe 30 – 37*) e njohur ndryshe si "Direktiva VSM", e cila kërkon që planet dhe programet duhet t'i nënshtrohen një procesi vlerësimi mjedisor në nivel strategjik. Qëllimet e përgjithshme të këtij procesi janë për integrimin e vlerësimeve mjedisore në përgatitjen e planit dhe vendim-marrjeve, për të përmirësuar planet dhe për të përmirësuar mbrojtjen e mjedisit si dhe për të rritur pjesëmarrjen publike në vendim-marrjen mjedisore. Ky proces përfshin përgatitjen e Raportit Mjedisor.

Ky raport është Raporti i Vlerësimit Strategjik Mjedisor të Planit i përgatitur për të vlerësuar efektet mjedisore dhe ato mbi shëndetin publik të Planit të Përgjithshëm Vendor të Bashkise Finiq. Raporti Mjedisor është përgatitur duke marrë në konsideratë kërkesat e parashikuara në nenin 10 të Ligjit 91/2013 dhe përmban të gjithë informacionin e specifikuar në këtë Ligji. Ky informacion përfshin:

- a) përshkrimin e qëllimit dhe objektivave kryesore të planit ose programit dhe të përputhjes se tij me plane ose programe të tjera që lidhen me të, fazën e vendimmarrjes dhe sqarimet nëse disa çështje janë vlerësuar ose do të vlerësohen në nivele dhe procese të tjera planifikimi;

- b) përshkrimin e metodikës së zbatuar për hartimin e raportit të VSM-së, përfshirë vështirësitë e hasura gjatë përgatitjes së tij, dhe burimet e informacionit ekzistues, që përdoren për qëllim të hartimit të raportit;
- c) përshkrimin e alternativave të konsideruara gjatë hartimit, rishikimit, ndryshimit apo modifikimit të planit ose programit të propozuar, përfshi edhe alternativën e mosplanifikimit (alternativa zero), si dhe arsyetimet përkatëse;
- ç) objektivat për mbrojtjen e mjedisit, të përcaktuara në shkallë ndërkontinentale, nivel kombëtar, rajonal apo lokal, të cilat lidhen me planin ose programin dhe mënyra në të cilën këta objektiva janë marrë në konsideratë në propozim;
- d) përshkrimin e përbërësve të mjedisit në zonën e shtrirjes të planit ose programit të propozuar;
- dh) përshkrimin e cilësisë së elementeve të mjedisit në zonën ku propozohet plani apo programi, të cilat mund të ndikohen nga zbatimi i planit ose programit të propozuar;
- e) ndërveprimet e mundshme me mjedisin të planit ose programit të propozuar, duke përfshirë në veçanti problemet që lidhen me zona të një rëndësie të veçantë mjedisore, si zonat e mbrojtura;
- ë) pasojat e mundshme negative në mjedis, duke përfshirë ndikimet në biodiversitet, në shëndetin e njerëzve, në tokë, në ujë, në ajër, faktorët klimaterikë, trashëgiminë kulturore dhe arkeologjike, peizazhin apo dhe ndërveprimin ndërmjet këtyre faktorëve;
- f) pasojat e mundshme negative në mjedisin ndërkuqitar, në rast të zbatimit të nenit 17 të këtij ligji;
- g) masat e parashikuara për të shhangur apo zbutur sa më shumë të jetë e mundur pasojat e ndikimeve në mjedis, gjatë zbatimit të planit ose programit;
- gj) identifikimin e investimeve apo të infrastrukturës mjedisore të nevojshme, në kuadër të planit apo programit të propozuar;
- h) përshkrimin e masave të parashikuara për monitorimin e pasojave në mjedis gjatë zbatimit të propozimit;
- i) përbledhjen në gjuhë joteknike të raportit paraprak të VSM-së.

Ky studim i VSM analizon një territori që shtrihet në pjesën jugore të vendit tonë, në zonën bujqësore dhe atë malore të rrëzomës së Vurgut me sipëfaqe prej 445 km^2 që i korrespondon një popullsi aktuale prej 10529 banorësh dhe adreson një periudhë prej minimumi 15 vitesh në përputhje me dokumentin e planifikimit të propozuar.

1.2. Autoritetet Përgjegjëse

Autoriteti propozues për raportin mjedisor të VSM-se të Planit te Finiq është Bashkia Finiq. Raporti është përgatitur në kuadrin e studimit “*Hartimi i Planit të Përgjithshëm Vendor të Bashkisë Finiq*” i cili është përcaktuar të kryhet me firmën konsulente “DEA Studio”. Studimi është ndjekur dhe mbikëqyrur nga përfaqësuesi i AKPT.

1.3. Përshkrim i përgjithshëm i përbajtjes së Planit

Ky projekt përfshin përgatitjen e Planit të Përgjithshëm Vendor të Territorit të Bashkisë Finiq (PPVTB) sipas ndarjes së re territoriale, sipas përcaktimeve të kuadrit të ri ligor të planifikimit të territorit (të Ligjt Nr.107/2014 për “Planifikimin dhe zhvillimin e territorit”) dhe në përputhje me Planin e Përgjithshëm Kombëtar dhe Polin e zhvillimit rajonal Gjirokastër - Sarandë, porta jugore e rivierës shqiptare. Ky i fundit siguron një kuadër gjithë-përfshirës përgatitjen e planeve vendore. Koncepti kyç i Planit të Përgjithshëm Vendor të Finiq është promovimi i zhvillimit lokal të qëndrueshëm në zonë, i cili adreson nevojën për të mbrojtur burimet e vlefshme dhe për të promovuar zhvillimin e bujqësise, menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe ruajtjen e trashëgimisë kulturore, duke minimizuar ndikimet negative në mjedis të zhvillimit lokal dhe të infrastrukturës.

Bashkia Finiq shtrihet në gjithë gjatësinë e Ultësirës së Vurgut. Në këtë fushëgropë ngrihen si ishuj kodra të ulëta mbi te cilat jane vendosur fshatrat. Në lindje ajo rrrethohet nga varg male. Pozita gjeografike është mjaft e favorshme dhe ka ndikuar mjaft në mbjelljen dhe kultivimin e të gjitha produkteve bujqësore, drurëve frutore dhe agrumeve. Bujqësia, blegtoria, pemëtaria, bletaria dhe vreshtaria, janë burimet kryesore ekonomike të zonës. Sipërfaqja fushore është 44%, malore 34% dhe ajo kodrinore 22%. Për nga sipërfaqja njësia bashkiak e Livadhjasë është më e madhja me 35% të hapësirës. Sipërfaqja më e madhe fushore shtrihet në fushën e Vurgut, të Livadhjasë dhe të Mesopotamit.

Sipas metodologjisë teknike së propozuar, Konsulenti duhet të përgatisë produktet e mëposhtme të strukturuara sipas fazave në planin e aktiviteteve:

- Një vlerësim i plotë i gjendjes ekzistuese të bashkisë duke identifikuar tendencat ekzistuese, problemet kryesore dhe mundësítë për zhvillimin e ardhshëm të agroturizmit që do të përdoret si bazë për hartimin e planit urbanistik.
- Hartimi i një vizioni të qartë në të ardhmen dhe strategjinë e zhvillimit duke u fokusuar në aspektin e agro-turizmit që do të bazohet në të dhënat nga konsultimi me publikun duke vlerësuar skenarët alternativë.
- Përgatitja e Planit të Përdorimit të Tokës që do të përcaktoje kategoritë kryesore të përdorimit të tokës dhe rrjetin kryesor të infrastrukturës në të gjithë territorin bashkiak, bazuar në strategjinë e zhvillimit të përzgjedhur dhe duke ndjekur parashikimet reale ekonomike dhe demografike.

- Përgatitja në përputhje me planin e rregulloreve të kontrollit të zhvillimit (të tillë si, të zonimit, raporteve ne parcelat për ndërtim, limitet e lartësisë, sipërfaqes së tokës), të shoqëruara me hartat përkatëse të detajuara të zonimit për çdo zonë të banuar dhe ne zhvillim, në përputhje me specifikimet e legislacioni kombëtar mbi planifikimin territorial.
- Përgatitja e një Dokumenti të Konsoliduar, i cili do të strukturohet si një version draft projekt për Planin Vendor që do të paraqitet për komente ne publik në përputhje me kërkesat e ligjit të mëparshëm të miratuar si dokument zyrtar i planifikimit bashkiak.

Finalizimi i planit është zhvilluar dhe bazuar në procesin e konsultimit në publik, që ka ndodhur gjatë fazave të ndryshme të planit të punës.

1.4. Metodologjia, baza ligjore dhe përmbajtja e Raportit Mjedisor të VSM

Metodologjia për përgatitjen e këtij Raporti Mjedisor është zhvilluar pas një studimi të hollësishëm ligjit Nr.91/2013, ligjit Nr.111/2012, ligjit Nr.10 431/2011, ligjit Nr.107/2014 dhe ndryshimeve si dhe të dokumenteve udhëzuese bazë të BE dhe VKM-ve. Kjo ka për qëllim që të sigurojë një kuadër të plotë të vlerësimit dhe të identifikimit te çështjeve kritike dhe të konsiderueshme që duhet të adresohen në vlerësimin e mjedisit dhe ndikimet e tij në shëndetin e popullatës, reflektuar ne Planin Vendor të Finiqit. Për këtë qëllim, synimi kryesor i Raportit Mjedisor ka qenë :

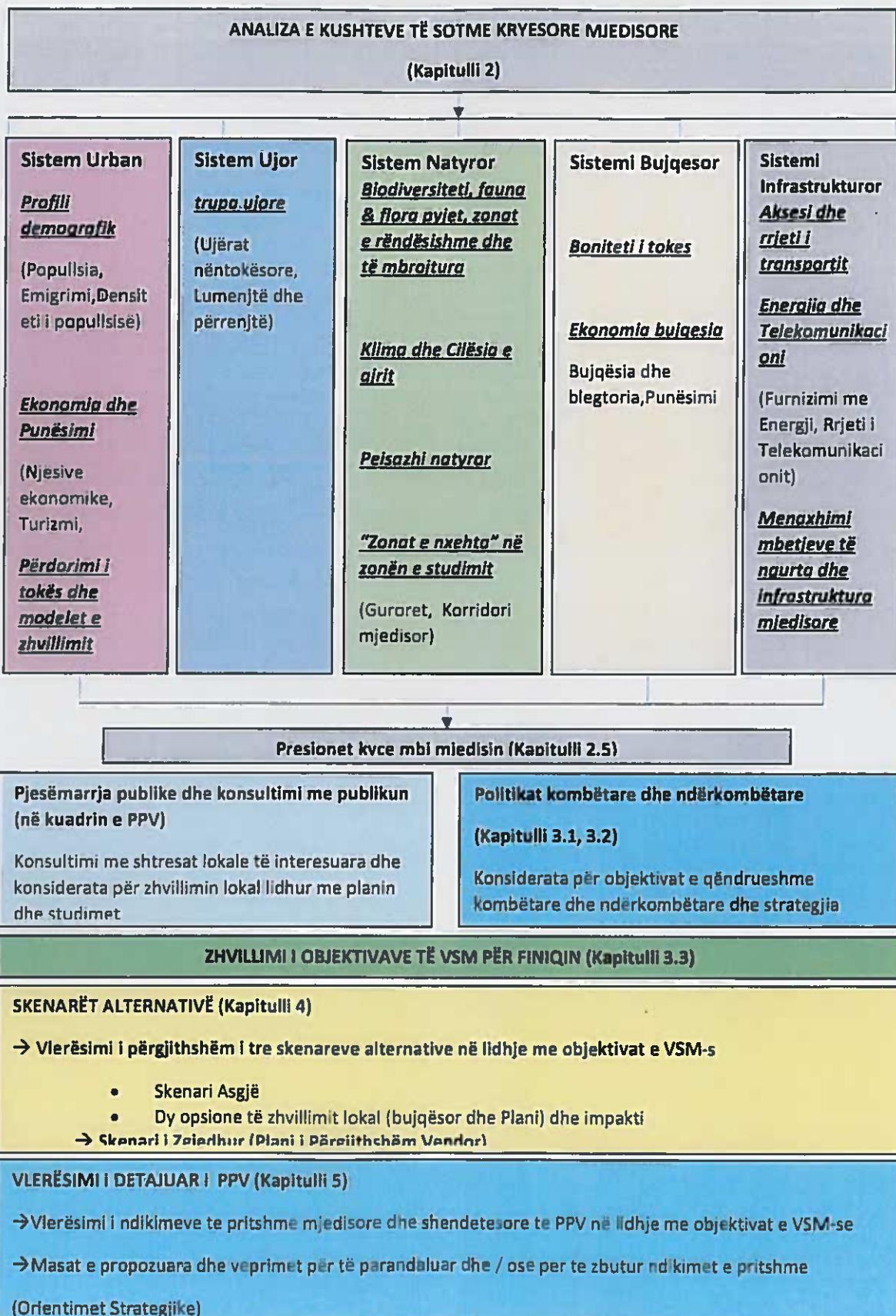
- të skicojë në mënyrë efektive fushën e veprimit dhe kontekstin e PPVTB Finiq
- të sigurojë një vlerësim shumë-nivelesh të PPVTB Finiq në drejtim të:
 - ✓ qëllimit dhe objektivave;
 - ✓ politikave të përgjithshme;
 - ✓ propozimeve të veçanta të zhvillimit;
- të shmangë dhënien e informacionit të tepërt që është jashtë fushës;
- të sigurojë një prezantim direkt për palët respektive të interesuara të PPVTB; përfundimisht, me qëllim që të sigurojë Planin si një mjet të dobishëm që mund të kuptohet lehtësishët nga publiku dhe autoritetet, në përputhje me parimet e transparencës dhe konsultimeve efektive publike në vendimmarrje, të cilat janë mbrojtur në Ligjin 91/2013 dhe Direktivën e BE-së 2001/42/KE.

Parametrat e mjedisit dhe shëndetit që duhet të merren parasysh nga Raporti Mjedisor i VSM-së në bazë të Ligjit 91/2013 janë grupuar, kur ka qenë e nevojshme, në kategori të

mëdha sipas çështjeve ose në kategori paralele ku disa nga parametrat janë nën-ndarë, në mënyrë që të përshtatet më mirë me strukturën dhe përbajtjen e PPVTB Finiq. E njëjtë strukturë është ndjekur në të gjithë Raportin e Mjedisit, në mënyrë që të lehtësoje të kuptuarit dhe rishikimin e vlerësimit aktual nga ana e publikut dhe autoriteteve. Baza e metodologjisë janë objektivat e VSM-së, që rrjedhin nga vlerësimet mjedisore dhe janë përdorur për të:

- vlerësuar ndikimet e pritura mjedisore dhe shëndetit të skenarëve alternativë (Kapitulli 4);
- vlerësuar në detaje rreziqet e pritura mjedisore dhe shëndetësore, ndikimet e politikave të planit vendor dhe projekteve dhe të propozojë masa lehtësuese (Kapitulli 5).
- formuar bazën për formulimin e listës së treguesve për sistemin e monitorimit të propozuar të PPVTB (kapitulli 6).

Metodologjia e hartimit të raportit për VSM-në Finiq është i bazuar në skemën e mëposhtme:

SISTEMI I MONITORIMIT DHE MJETET(Kapitulli 6)

→ Treguesit e monitorimit në korrelacion me Objektivat e zgjedhura te VSM-se

Paraqitje skematike 1: Metodologja për hartimin e raportit të VSM-se në lidhje me specifikat e Planit Vendor Finiq dhe në përputhje me legjislacionin kombëtar të VSM

2. Analiza e kushteve të sotme mjedisore

2.1. Sistemi Urban

2.1.1. Demografia dhe Shpërndarja Hapësinore e Popullsisë

Bashkia Finiq përbëhet nga pesë njësi administrative, të cilat janë: Livadhja, Dhivër, Aliko, Finiq dhe Mesopotam. Në total, bashkia ka nën administrimin e saj një numër total fshatrash, 58. Njësitë administrative Livadhja dhe Mesopotam grupojnë numrin më të lartë të fshatrave (15 fshatra), Dhivër dhe Aliko kanë respektivisht 12 dhe 10 fshatra. Ndërsa, njësia administrative Finiq ka një numër të vogël fshatrash, vetëm 6.

Bashkia shtrihet në një territor prej 44,100 ha. Livadhja ka sipërfaqen më të madhe krahasuar me njësitë e tjera, dhe përfaqëson 35% të territorit të bashkisë. Mesopotam dhe Dhivër janë njësitë e tjera me territor më të madh, ndërsa Alikon dhe Finiq kanë sipërfaqe territori më të vogël që në total përbën 15% të territorit të bashkisë. Fshatrat të cilët janë pjesë e këtyre njësive administrative, janë në tabelën si më poshtë:

Tabela 1- Përbërja e Bashkisë Finiq

Njësità Administrative përbërëse	Qytetet dhe fshatrat përbërëse të tyre	Popullsia sipas Censusit 2011	Popullsia sipas regjistrat civil 2018	Sipërfaqja ne km2
Livadhja	Fshatrat: Livadhja, Kulluricë, Llazat, Kalcat, Lefter Talo, Gravë, Qesarat, Komat, Karroq, Grazhdan, Zminec, Sopik, Pandalejmon, Vagalat			
Aliko	Fshatrat: Aliko, Çauš, Neohor, Tremul, Rahullë, Plakë, Jermë, Vurgu i Ri, Halo, Dritas			
Dhivër	Fshatrat: Dhivër, Rumanxë, Memoraq, Navaricë, Dermish, Leshnicë e Sipërme, Leshnicë e Poshtme, Janicat, Llupsat, Cerkovicë, Shëndre, Malcan			
Finiq	Fshatrat: Finiq, Buronjë, Çlirim, Vrion, Karahaxhë, Bregas	10529	35518	445 km2
Mesopotam	Fshatrat: Mesopotam, Dhrovjan, Krongj, Bisticë, Velahovë, Livinë, Brajlat, Sirakat, Kostar, Fitore, Krane, Ardhasovë, Kardhikaq, Pecë, Muzinë			

Burimi : Bashkia Finiq

Sipas Censusit të vitit 2011 numëron një popullsi prej 11,862 banorë ndërsa, sipas Regjistri Civil 2016 popullsia e bashkisë raportohet në 35,518 banorë. Livadhja përfaqëson njësinë me numrin më të madh të banorëve, që përbën 29% të popullsisë së bashkisë. Katër njësitë e tjera përfaqësojnë përqindje të njëjtë të popullsisë (16-18%). Popullsia e bashkisë Finiq ka qenë stabël, meqënëse ndryshimi është më i vogël se <10% e popullsisë. Dinamika e popullsisë paraqitet pozitive, me një rritje të lehtë prej 8% (ose 818 banorë më shumë). Megjithatë, një vështrim më mikroskopik i trendit të popullsisë, tregon për dinamika të fortë në nivel të disa njësive. Kështu, njësitë Livadhja dhe Dhivër karakterizohen nga një popullsi në

rënje këtë periudhë kohore. Livadhja ka një reduktim të popullsisë në më shumë se gjysma e saj, -66% e popullsisë është larguar. Ndërsa Dhivër këtë trend negativ e ka në nivele më të ulëta, që prek 12% të popullsisë. Nga grafiku shihet qartë se në njësinë Mesopotam kemi dyfishim të popullsisë, në Finiq 81% dhe në Aliko 44%.

Tabela 2- Të dhëna demografike sipas njësive administrative

Njësita Administrativ e	Popullsi a (Regjistr i civil)	Nr. familje	% e popullisë së njësive ndaj	Nr. fshatra	banorë/fshat
Aliko	5,795	1,867	16%	10	580
Dhivër	6,456	1,825	18%	12	538
Livadhja	10,424	2,787	29%	15	695
Finiq	6,352	1,781	18%	6	1,059
Mesopotam	6,491	1,843	18%	15	433
Gjithsej	35,518	10,103	100%	58	612

Burimi: Bashkia Finiq, 2016

Popullsia e bashkisë Finiq, nga këndvështrimi i raportit gjinor, ruan një diferencë të lehtë përsa i përket ndarjes së popullsisë sipas gjinisë në meshkuj e femra. Keshtu mbështetur dhe në te dhënat e popullsisë për 2011, treguesi demografik i raportit gjinor (meshkuj /femra*100) tregon se për vitin 2011, ku koeficienti gjinor paraqitet në disa njësi në favor të popullatës së femrave dhe në disa njësi të tjera në favor të popullatës së meshkujve.

Tabela 3- Raporti gjinor për bashkinë Finiq 2011

Popullsia, njësitë administrative	Meshkuj	Femra
Livadhja	582	583
Dhiver	672	724
Aliko	2 000	1 849
Finiq	674	659
Mesopotam	1 449	1 337

Burimi: INSTAT, CENSUS 2011

Popullsia e bashkisë Finiq, nga këndvështrimi urban/ rural, për vitin 2016, struktura urban/rurale e qarkut vlerësohet në raportin 60/40%.

Një tjetër tregues i rëndësishëm demografik është struktura moshore e popullatës. Analiza e strukturës moshore të popullatës si dhe mosha mesatare e re e saj, tregojnë se aktualisht popullata e bashkise Finiq, vazhdon te jetë akoma një popullsi e re sikundër edhe popullata aktuale shqiptare në tërësi.

Për vitin 2016 struktura moshore e popullatës së bashkisë, tregon se dominohet më shumë nga grupmosha 15-64 vjeç, e cila përbën 61% të popullsisë totale. Mosha e tretë (65 vjeç) zë përqindje të konsiderueshme, 25% të popullsisë, ndërsa grupmosha 0-14 vjeç përbën vetëm 13% të popullsisë së bashkisë Finiq.

Treguesi për moshën e forcës punëtore të bashkisë është treguesi më i ulët në vend, ndërsa % e lartë e moshës tretë tregon për një popullsi të plakur, kur ky tregues për moshën e re është i ulët. Kjo strukturë moshore e tillë shpjegohet me nivelet e larta të emigracionit të popullatës vendase drejt Greqisë. Pjesa më e madhe që emigron është ajo që i përket moshës 15-65 vjeç, pra forca aktive për pune, vecanërisht emigrimimi i të rinjve, duke lënë pas njerëz të moshuar.

Koeficienti i varësisë totale shpreh raportin e popullsisë joaktive (në moshë jo punë) ndaj popullsisë në moshë pune, duke treguar se sa individë në moshë jopune, "mbulohen"/përballohen nga 100 individë në moshë punë. Sa më e vogël të jetë vlera e këtij treguesi, aq me shumë mund të rritet potencialisht performanca ekonomike ndërkokë, koeficienti i varësisë së të rinjve dhe i varësisë së të moshuarve, tregojnë repektivisht raportin e popullsisë së grupmoshave 0-14 vjeç dhe 65 vjeç e lart kundrejt popullsisë në moshën 15-64 vjeç. Gjithashtu, interpretimi ekonomik i treguesit të varësisë së të rinjve, është i ngjashëm me treguesin e varesisë totale, pra një tregues i lartë shpreh optimizëm në drejtim te rritjes së numrit të popullsisë aktive në një periudhë të ardhshme, ndërkokë që rritja e treguesit të varësisë së te moshuarve, është "sinjal" për allokim fondesh-investimesh për të lehtësuar e përmirësuar jetësën dhe mirenjien e kësaj kategorie të popullsisë. Konkrektisht, për bashkinë Finiq, treguesit e varesisë moshore 0-14 vjeç dhe 65 vjeç perkundrejt 15-65 eshte 6465 me 4064 ose e shprehur ndryshe rrëth 40% e popullsis jo aktive ne moshe pune janë te varur nga 60% e popullsis aktive ne moshe pune.

Treguesit e varesisë në seri kohore, tregojnë një rritje e konsiderueshme në numrin e personave të moshuar 65 vjeç e lart rrëth 25% madje në disa njësi si Dhivër dhe Livadhja kjo përqindje është edhe më e lartë duke demonstruar qartazi për "shenjat" në hyrjen në një faze të re demografike të popullsisë, në atë të "plakjes". Rritja e grupmoshës (+65), shoqërohet dhe me nevojën e rritjes së investimeve për të lehtësuar e përmiresuar aspektin socio-ekonomik të kësaj kategorie të popullsisë.

Këta tregues në nivel bashkie vlerësohen afërsisht të njëjtë me treguesit në nivel qarku, ndërkokë që konstatohen ndryshime të konsiderueshme në vlerat e tyre sipas komunave. Prandaj analizat demografike të popullatës janë shumë të nevojshme për të kuptuar në kohë ndryshimet thelbesore në aspektin demografik sepse këto ndryshime shoqërohen me implikime madhore në çështjet e zhvillimit ekonomik, social, urban e mjedisor të vendit në tërësi e rajonëve në vecanti.

2.1.2. Emigrimi

Shkaqet e pakësimit të popullsisë në bashkinë Finiq, lidhen me faktorët e emigrimit kryesisht, uljes së ritmeve të shtesës natyrore të popullsisë si dhe ritmeve të larta të migrimit të brëndshëm, duke ndjekur të njëtin model –profil të zhvillimit demografik të popullsisë, sikundër në njësitë e tjera vendore të vendit.

Këto tregues paraqesin dinamika të konsiderueshme, të cilat duhet të kuptohen për t'i përgjigjur presioneve zhvillimore që shkaktojnë, si në lidhje me planifikimin urban ashtu edhe me shërbimet publike.

Bashkia e Finiqit me një shifër të lartë familjesh në emigracion dhe me numrin më të vogël të familjeve që vazhdojnë të jetojnë aktualisht në këtë zonë, ka si karakteristikë kryesore emigrimin jashtë vendit më shumë sesa lëvizjen e popullsisë brenda territorit të vendit.

2.1.3. Ekonomia dhe Punësimi

Struktura moshere e popullsisë karakterizohet nga tregues të ulët të forcës aktive të punës dhe të moshës së re. Ndërsa, treguesi i moshës së tretë i lartë. Këto tregues flasin për plakje të popullsisë, dhe shpjegohet me fenomenin e emigrimit të popullisë në drejtim të Greqisë. Ky fenomen ka prekur shumë rininë dhe forcën më aktive të punësimit. Këto tregues të ulët të forcës aktive ndikojnë negativisht në zhvillimin ekonomik, sidomos të sektorit të bujqësisë.

Për shkak të natyrës mikse të ekonomisë lokale, banorët janë të punësuar në sektorë të ndryshëm si bujqësi, industri dhe shërbime. Struktura e punësimit në këto sektorë paraqitet si më poshtë: në bujqësi janë të punësuar 22.9 % e forcës aktive të punës, në industri rreth 35.88%, vlerë kjo që përfaqëson edhe treguesin më të lartë në vend, dhe në shërbime 41%.

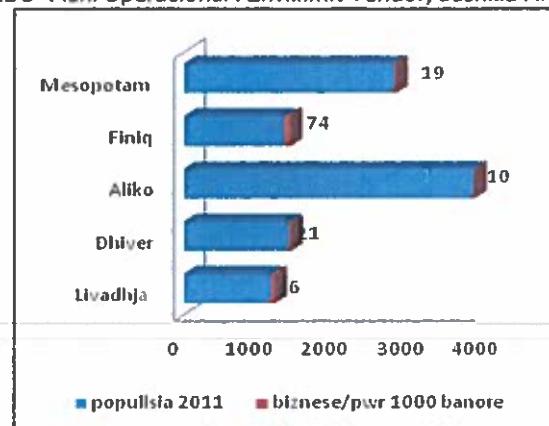
Tabela 4- Punësimi sipas degëve të ekonomisë

Nje. Administrative	Punësimi sipas degëve të ekonomisë		
	Bujqësi (%)	Industri (%)	Shërbime (%)
Livadhja	27.9	29.8	42.26
Dhiver	14.5	35.1	50.38
Aliko	11.6	31.5	56.91
Finiq	23.4	41.4	35.20
Mesopotam	37.1	41.6	21.32

Burimi: Bashkia Finiq, 2018

Shkalla e lartë e punësimit në shërbime në bashkinë Finiq është e lidhur me aktivitetin e bizneseve në këtë zonë. Grafiku më poshtë tregon popullsinë e njësive dhe numrin e bizneseve për 1000 banorë. Siç shihet numrin më të lartë të këtij treguesi e ka njësia Finiq, 74 biznese për 1000 banorë. Livadhja paraqet 46 biznese për 1000 banorë. Treguesin më të ulët të këtij treguesi e ka njësia Aliko.

Tabela 5- Plani Operacional i Zhvillimit Vendor, Bashkia Finiq 2016

Në bashkinë e Finiqit operojnë gjithsej 282 biznese. 37% e këtyre bizneseve janë të lokalizuar në Finiq (104 biznese), e cila karakterizohet edhe si zona industriale e bashkisë. Njësitë e Livadhjasë dhe Mesopotamit kanë numër të njëjtë biznesesh (57%). Aliko rregjistron numri më të vogël të bizneseve (20) krahasuar me njësitë e tjera të bashkisë. Shumica e bizneseve janë biznese të vogla, me profil tregëtie, shitje me pakicë dhe bar kafe. Bizneset e mëdha janë përqëndruar në zonën industriale të Finiqit.

Përsa i përket shpërndarjes se punësimit sipas nivelit arsimor, vërrejmë që vlerat ndryshojnë në njësitë administrative të bashkisë Finiq por gjithsesi ruhet trendi sipas të cilit mbizotëruesh është i punësuari me arsim 8-9 vjeçar dhe të mesëm dhe pjesa e popullsisë me arsim të lartë është zhvendosur drejt zonave urbane për një punë të garantuar dhe të ardhur më të lartë.

Tabela 6- Punësimi sipas nivelit arsimor të popullatësnë nivel të njësive vendore

NJ. Administrative	Punesimi sipas nivelit arsimor		
	fillor dhe 8/9- vjecar (%)	i mesem dhe profesional (%)	universitar dhe pasuniversitar (%)
Livadhja	38.87	42.64	17.7
Dhiver	42.75	40.46	16.0
Aliko	40.20	41.08	17.6
Finiq	61.84	31.58	4.6
Mesopotam	42.52	49.00	8.1

Burimi: Bashkia Finiq, 2016

Papunësia

Në bashkinë Finiq shkalla e papunësisë paraqitet e ulët, dhe është poshtë mesatares së papunësisë për vendin tonë. Indeksi i papunësisë për bashkinë është 20,56 %, kur mesatarja për vendin e këtij treguesi është 29.3%. Ngashjmëri paraqet edhe indeksi i papunësisë për të rinjtë (mosha 15-24 vjeç), 30.0 %. Shkalla e papunësisë për femrat është më pak më e lartë dhe arrin në 29.86% kur mesatarja për vendin është 31.4%. Këto indekse janë më të ulëta së

mesatarja e vendit. Shkalla e papunësisë për femrat është më e ulët dhe arrin në 20.8% kur mesatarja për vendin është 31.4%.

Tabela 7- Shkalla e papunësisë

NJ. Administrative	Shkalla e papunësisë			
	total (%)	te rinj (%)	femra (%)	meshkuj (%)
Livadhja	20.2	30.0	27.3	16.7
Dhiver	28.4	45.0	34.2	26.9
Aliko	28.2	62.0	33.4	26.3
Finiq	15.6	35.4	31.9	11.5
Mesopotam	10.4	25.8	22.5	6.2

Burimi: Bashkia Finiq, 2018

Në vend të konkluzionit sërisht duhet nënvizuar se shkalla e papunësisë në bashkinë Finiq është relativisht më e ulët se shkalla e papunësisë në nivel kombëtar.

Ekonomia

Në përputhje me natyrën rurale dhe suburbane të vëndbaneve të Bashkisë Finiq, aktiviteti ekonomik i zonës dominohet nga dy sektorë, sektori i industrisë së lehtë, i cili zë vendin e parë për nga numri i të punësuarve dhe sektori bujqësor, të ndjekur në vend të tretë nga ai i shërbimeve.

Megjithatë, ka diferenca të mëdha ndërmjet njësive të ndryshme bashkiakë të Finiqit. Për shembull, në njësitë Dhivër dhe Livadhja sektori bujqësor është ai që punëson pjesën më të madhe të fuqisë punëtore. Ndërkohë, situata ndryshon për njësitë Aliko, Mesopotam dhe Finiq, në të cilat sektorët e industrisë dhe shërbimeve janë punëdhënësit më të mëdhenj.

Në veçanti, njësia Aliko ka edhe përqendrimin më të lartë të popullsisë me nivele më të larta arsimimi dhe numrin më të madh të personave që udhëtojnë çdo ditë në drejtim të Sarandës për qëllime punësimi, kjo edhe për shkak të afërsisë gjeografike me këtë qendër urbane. Ndërkohë, natyra e punësimit vetë përbrenda njësive të Alikos, Mesopotamit dhe Finiqit dominohet më shumë nga sektorët e industrisë së lehtë, kryesisht asaj të prodhimit dhe shërbimit të ushqimeve, të lidhura ngushtë me prodhimtarinë bujqësore. Megjithatë, pavarësisht karakterit të përgjithshëm rural të Bashkisë Finiq dhe klasifikimit të saj si 100% rurale nga Instati në vitin 2014, indikatorë të dendësisë së popullsisë, madhësisë së vendbaneve, numrit të ndërtimeve të reja dhe përqindjes së popullatës së zënë me bujqësi, flasin për një karakter më pak rural për njësinë Aliko.

Bashkia Finiq karakterizohet nga një nivel i mesëm i zhvillimit ekonomik, edhe pse sektori terciar i ekonomisë mbetet relativisht i pazhvilluar dhe aktiviteti ekonomik shumë i kufizuar, ndërsa fuqia punëtore është mjaft e tkurrur. Gjithsesi, remitancat e emigrantëve në Greqi ndaj prindërve dhe të afërmëve të tjerë të tyre, të mbetur pas në banesat e tyre në vendlindje në Bashkinë e Finiqit, kanë bërë që niveli mesatar i të ardhurave në këtë bashki të mos jetë aq i ulët krahasuar me njësi të tjera administrative të nivelit të dytë në rang vendi. Megjithatë,

një fakt i tillë dëshmon për një nivel relativisht të lartë të shkallës së varësisë së të moshuarve në veçanti por edhe të popullatës së përgjithshme të zonës. Kësisoj, Bashkia Finiq ka aktualisht koeficientin më të lartë të varësisë në shkallë vendi, me 71.4% për të gjithë popullsinë, si dhe të dytin më të lartë përsa i përket moshës së tretë, me 54.8%, duke u tejkaluar vetëm nga Bashkia Dropull. Fenomeni i emigrimit masiv të shtresës së popullatës në moshë aktive për punë drejt Greqisë në këtë bashki është ndikuar nga disa faktorë:

1. Infrastrukturë e papërshtatshme për një zhvillim bujqësor dhe industrial të qëndrueshëm;
2. Sektori i shërbimeve relativisht i vogël për shkak të natyrës rurale të vendbanimeve;
3. Nivel i ulët i të ardhurave dhe një zhvillim i përgjithshëm i ulët në bashkitë fqinje;
4. Afrimiti gjeografik por edhe kulturor me Greqinë;
5. Përbërja etnike me mazhorancë greke dhe greqisht-folëse e popullsisë;
6. Kushte më favorizuese punësimi dhe jetese në Greqi.

Për këtë arsy, një përqindje e lartë e të mbeturve pas në Bashkinë e Finiqit i përkasin shtresës moshere 65+ vjeç ose fëmijëve të tyre në moshë madhore të cilët për arsy të ndryshme nuk kanë mundur të emigrojnë gjatkë. Dicë e tillë reflektohet edhe në indikatorë të tjera, si për shembull përqindja e personave me së paku një aftësi të kufizuar, të cilën, me 12.9%, Finiqi e ka më të lartën në shkallë vendi, jo vetëm për shkak të popullsisë së moshuar dhe në rënien por edhe për shkak se një pjesë e shtresës së popullsisë në moshë aktive për punë (15-64 vjeç) nuk e ka patur të mundur emigrimin drejt Greqisë si pasojë e një ose më tepër paaftësive, duke mos u bërë pjesë e trendit të përgjithshëm të emigrimit masiv drejt Greqisë që e ka karakterizuar këtë bashki. Tabela në vijim, paraqet disa indikatorë në lidhje me punësimin dhe të ardhurat në Bashkinë e Finiqit.

Tabela 8- Të dhëna mbi punësimin dhe të ardhurat në Bashkinë e Finiqit

Bashkia Finiq	Vlera
Indikatori	
Punësimi në sektorin e bujqësisë	31.3%
Punësimi në sektorin e industrisë	39.2%
Punësimi në sektorin e shërbimeve	29.6%
Shkalla e papunësisë	16.0%
Të punësuar me pagë	31.6%
Të vetëpunësuar	68.4%
Burimi kryesor i të ardhurave të njësisë ekonomike familjare	Të gjitha llojet e pensioneve (55.0%)

Nga të dhënat e paraqitura në tabelën e mësipërme rezulton se në Bashkinë e Finiqit 16% e popullsisë në moshë aktive për punë është e papunë, çka e bën Finiqin të ketë një ndër nivelet më të ulta të papunësisë nga 61 bashkitë e vendit, konkretisht, bashkia e katërt me përqindjen më të ulët të papunësisë në vend. Megjithatë, niveli relativisht i ulët i papunësisë në këtë

bashki jo domosdoshmërisht nënkupton nivel më të lartë të ardhurash nga punësimi (pra, duke përashtuar burimet e tjera) apo nivel më të lartë mirëqenije krahasuar me bashkitë e tjera.

Për ta kuptuar më qartë natyrën relativisht të ulët të papunësisë në Finiq dhe se çfarë implikimesh ka ajo në zhvillimin dhe nivelin e të ardhurave të zonës, nevojitet një eksplorim më i thellë i strukturës së punësimit dhe asaj demografike të bashkisë. Rrjedhimisht, nga të dhënat na rezulton se afërsisht 70% e popullsisë raportohet si e vetëpunësuar, përkundrejt diçka më tepër se 30% të deklaruar si rrogëtarë, ndërkohë që njëkohësisht, pak më tepër se 70% e popullsisë deklarojnë se janë të punësuar ose në sektorin bujqësor, i cili është i dyti më i madh në bashki ose në atë industrial, më i madhi. Pra, për pasojë, rezulton se afro 70% a popullsisë së Finiqit punon pranë njësisë së vogël familjare ose në bujqësi ose në industrinë e lehtë (kryesisht me karakter ushqimor dhe turistik). Një profil i tillë reflekton nivelin e lartë të varësisë së fuqisë punëtore të vogël të Finiqit nga sektorët primarë dhe sekondarë të ekonomisë, të cilët nuk ofrojnë shpërblime mjaftueshmë të larta për të përballuar koston e jetesës. Diçka e tillë është e pritshme për një bashki ku të gjitha vendbanimet janë me karakter rural, ku niveli më i lartë i arsimit të përfunduar është ai 8/9 vjeçar (43.8% e popullsisë) dhe ku vetëm 4.2% e rezidentëve shprehen të kenë përfunduar studimet e larta universitare ose pasuniversitare. Veç të tjershë, duke pasur popullsinë e dytë më të plakur nga bashkitë e vendit (ku 32% i përkasin grupmoshës më të moshuar të popullatës, 65+ vjeç), e cila vazhdon të tkurret me ritme të shpejta, me afro 13% të popullsisë me një formë apo një tjetër paaftësie, si dhe me 55% të njësive ekonomike familjare që deklarojnë se pensionet e të gjitha llojeve janë burimi i tyre kryesor i të ardhurave, Finiqi vazhdon të mbetet një bashki me nivel relativisht të ulët të të ardhurave dhe zhvillimit ekonomik, pavarësisht shkallës relativisht të ulët të papunësisë. Diçka e tillë reflektohet edhe në një vlerë tjetër të indikatorit të burimit kryesor të të ardhurave familjare, ku edhe pse shkalla e punësimit në bujqësi e industri është relativisht e lartë, vetëm 39.5% e njësive ekonomike familjare deklarojnë se puna e paguar ose vetëpunësimi janë burimi kryesor i të ardhurave të tyre, edhe pse ky indikator është mjaft i varur nga fakti se Finiqi ka përqindjen e dytë më të lartë të njësive ekonomike familjare të prëbëra vetëm nga pensionistë në të gjithë vendin, 38%. Në këtë mënyrë, të ardhurat e siguruara nga aktivitetet e punësimit ose vetëpunësimit nuk janë të mjaftueshme.

2.1.4. Përdorimi i tokës

Përdorimi i tokës klasifikohet në 5 sisteme territoriale: natyror (N), ujor (u), bujqësor (B), urban (UB) dhe infrastrukturor (IN). Ndarja dhe klasifikimi i sistemeve:

- Sistemi **urban (UB)** formohet nga tërësia e vendbanimeve urbane dhe rurale, territoreve të ndërtuara ku kryhen funksione dhe aktivitete social-ekonomike. Sistemi urban kufizohet nga vija e gjelbër.
- Sistemi **infrastrukturor (IN)** formohet nga tërësia e rrjeteve dhe strukturave që mbështetin dhe mundësojnë aktivitetin njerëzor, duke përfshirë transportin, energjinë, komunikimin, furnizimin dhe trajtimin e ujit dhe menaxhimin e mbetjeve.
- Sistemi **bujqësor (B)** formohet nga tërësia e tokave bujqësore të zëna me bimët e arave, pemishtet, vreshtat dhe ullishtet, me veçori thelbësore të saj pjellorinë e tokës, si dhe infrastruktura e objekteve që funksion të aktivitetit bujqësor. Ky

sistem është rezultati i ndërveprimit në kohë të aktivitetave njerëzore përkultivim dhe ndërtime me karakter bujqësor në territor.

- **Sistemi natyror (N)** përbëhet nga tërësia e tokave dhe peizazheve natyrore, korridoreve ekologjike lidhëse të tyre, si dhe infrastruktura e strukturat në funksion të aktivitetit natyror.

Sistemi ujor (U) formohet nga tërësia e trupave ujorë, burimeve mbitokësore ujore dhe ligatinave.

Gjatë analizës së territorit të bashkisë Finiq, sipërfaqja territoriale e bashkisë e ndarë sipas sistemeve tregohet në tabelen e mëposhtme dhe në hartë.

Figura 1- Ndarja e territorit sipas 5 sistemeve territoriale

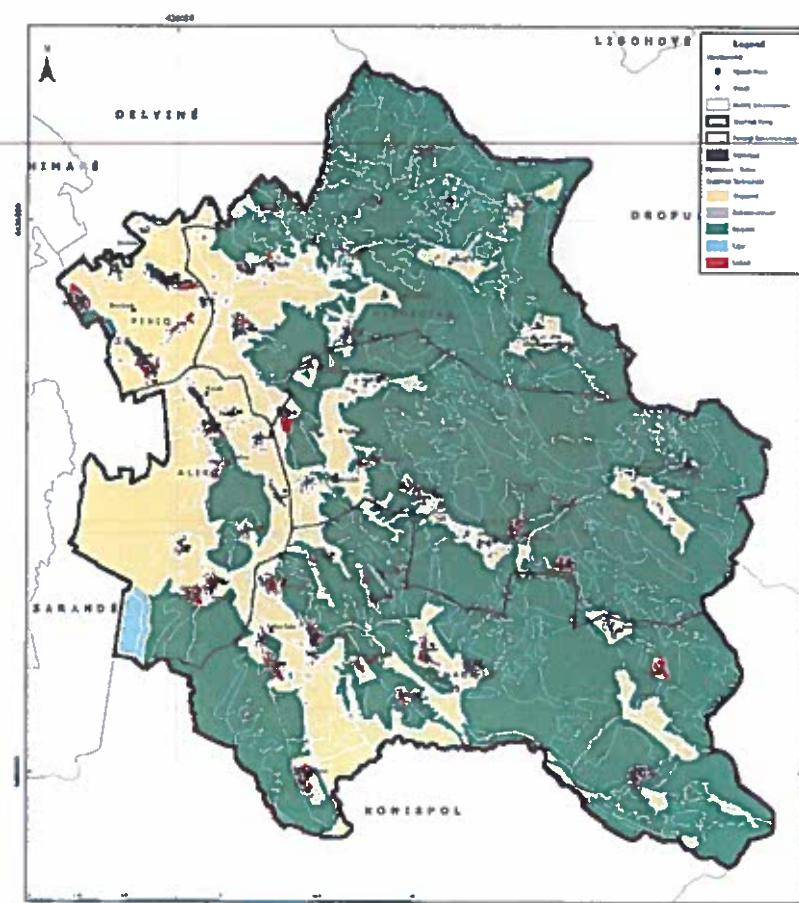

Tabela 9- Sistemet territoriale në bashkinë Finiq sipas sipërfaqës dhe përqindjes

Sistemi	Sipërfaqe, m ²	%
Bujqësor	104329390.36	24%
Infrastrukturor	4878051.59	1%
Natyror	305089369.83	71%
Ujor	4331502.49	1%
Urban	13641644.57	3%
Total	432269958.86	100%

Burimi: Dea Studio

Nga të dhënat, rezulton se sistemi natyror zë përqindjen më të lartë në territorin e bashkisë, me 71% të saj, ndërsa më pak sipërfaqe territoriale zënë infrastruktura dhe ujërat sipërfaqësore, përkatësisht më nga 1%. Siç vërehet, tokat bujqësore janë shtrirë kryesisht në luginën e lumit Bistricë dhe në pjesën perëndimore të bashkisë Finiq dhe të shtrira kryesisht në njësitë Administrative Aliko dhe Finiq. Përqëndrimi urban është gjithashtu i vogël, ku dallohet se qendrat e njësive administrative janë ato që zenë sipërfaqen më të madhe.

Çdo sistem territorial ndahet në kategori, nënkategori dhe funksione. Analiza e përdorimit ekzistues të tokës është realizuar duke u bazuar në kategoritë dhe nënkatgoritë e përdorimit të tokës, si dhe funksioneve në rastet kur ka qenë e mundur.

Ajo që do analizojmë nga përdorimi i tokës janë njësitë dhe përdorimet e tyre kryesore. Në shkallë bashkie vërehet përdorimi bazë dominues toka natyrore me 70.6% të territorit, më pas ajo që bie në sy është përdorimi i tokës bujqësore, 24.1%. Zonat e banuara zënë vetëm 3.1% të territorit dhe vihet re që infrastruktura zë përqindje shumë të vogël në territor. Kjo për arsy se zhvillimi i inftrastruktrues në këtë bashki është relativisht i ulët dhe i dobët.

Tabela 10- Kategoritë e përdorimit të tokës, bashkia Finiq

	Kategoritë	Sipërfaqe, ha	%
A	Banim	13619649.6	3.151%
AS	Arsim	4495.5	0.001%
B	Tokë Bujqësore	104329390.3	24.135%
INT	Infrastrukturë Transporti	4662690.5	1.079%
IUK	Infrastrukturë Ujësjellës - Kanalizime	215361.1	0.050%
M	Monumente	12733.8	0.003%
N	Tokë Natyrore	305089369.8	70.578%
U	Ujëra	4331502.4	1.002%
V	Varreza	4765.6	0.001%
	Total	432269958.8	100,000%

Burimi: Dea Studio

Në njësitë administrative Livadhja, Aliko dhe Finiq mbizotërojnë toka natyrore, tokat e kultivueshme janë të përqëndruara rrëth luginës së lumit Bistrics. Në këto njësi administrative, përgjithësisht zonat e banuara janë më të shtrira në territor si pasojë e terrenit fushor. Në nivel bashkie mbizotëruesh është terreni kodrinor-malor në pjesën lindore dhe fusha e Vurgut në pjesën perëndimore.

2.1.5. Zonat e mbrojtura natyrore

Ndër zonat e mbrojtura në bashkinë Finiq është Monumenti i Natyrës së Syrit të Kaltër i cili përbëhet nga burimi ujor rrëth $18 \text{ m}^3 / \text{sekonde}$, si dhe një pyll me sipërfaqe rrëth $1,8 \text{ km}^2$. Zona ka statusin e Monumentit të natyrs, katregoria III, (shpallur me VKM Nr.102, datë 15.01.1996 "Për Miratimi i strategjisë për zbatimin e projektit pë vlerësimin mjedisor nga zbatimi i projektit të pyjeve").

Monumente natyre-kategoria III (shpallur me VKM Nr. 676, datë 20.12.2002, "Për shpalljen Zonë e Mbrojtur të Monumenteve të Natyrës shqiptare"), të ndodhura në territorin e bashkisë janë:

- Bokerimat e Muzinës;
- Ujëvara e Kardhikaqit;
- Valanidhet e Dhrovjanit;
- Rruga e Gjarpërit;
- Kanionet e Karroqit dhe të Gravës;
- Rrapi i Muzinës;
- Rrapi i Dhivrit

Disa elemente të tjera të rendësishëm natyrë janë edhe:

- Burimet e Bisticës (Syri i Kaltër)
- Lugina e Bisticës
- Burimet e Navaricës
- Pylli i Kardhikaqit
- Rrapi i Malçanit
- Gryka e Leshnicës

2.1.6. Trashëgimia kulturore

Zona e Bashkisë së Finiqit paraqet një sërë zonash dhe territoresh me gjurmë të rëndësishme historike. Vleinë për t'u përmendur qytetet antike si Qyteza dhe Kalaja e Rripësit në fshatin Zminec, Qyteza e Paleomanastrës (Midis Zminecit dhe Karroq) apo Tempulli antik i Dobrit. Gjithashtu vlerë të madhe i shtojnë ndërtimet Fortifikuese të shpërndara pothuajse në të gjithë territorin; Banesat tradicionale dhe ndërtime të tipit Ura apo Puse si Pasuri e Paluajtshme me karakteristika të veçanta inxhinierike e arkitekturore të zones.

Gjetje të shumta arkeologjike dëshmojnë për një territor të pasur me histori. Gjurmët më të hershme janë gjetjet prehistorike të zbuluara nga arkeologu Italian Luigi Ugolini gjatë fushatës së tij të parë të gërmimit në Phoinike në 1927 (1932).

Të dhënat e autorëve antik (Polibi, Straboni, Tit Livi, Prokopi i Cezaresë) dhe rezultatet e gërmimeve arkeologjike të viteve të fundit, dëshmojnë për pasurinë dhe vlerat e mëdha të këtij qyteti, kryesish në periudhën helenistike, por dhe në atë romake dhe paleokristiane. Shtrirjen më të madhe rrëth majës së kodrës muri rrëthues, e ka pasur në kohën e sundimit të Pirros (288-272 para Kr.) (Hammond 1967). Studimet e fundit përfortifikimet sqarojnë faktin se qendra e banimit u shtrit edhe jashtë akropolit në fund të periudhës Helenistike dhe gjatë periudhës romake.

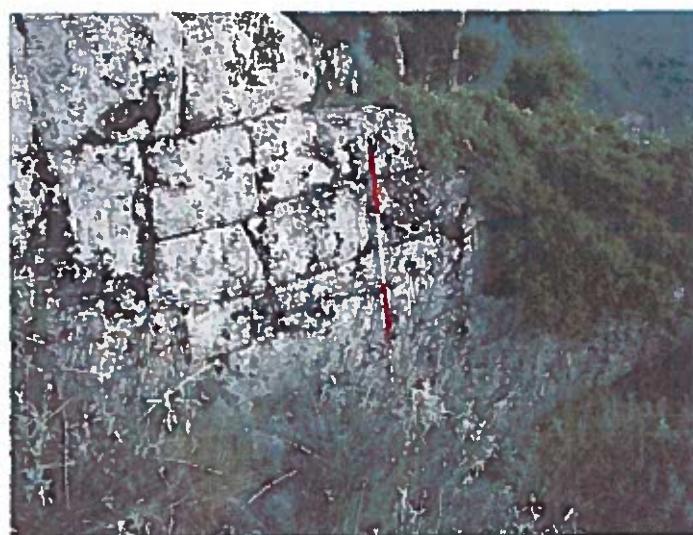
Më poshtë gjenden të listuara Monumentet arkeologjike të Kategorisë së I:

Qyteza dhe Kalaja e Rripësit (Fshati Zminec)

Monument i Kategorisë së I, Shpallur me Vendimin Nr. 6, Datë 15.01.1963 dhe Min. Ars. e Kulturës Nr. 1886, Datë 10.06.1973

Kodra e Ripësit me kuotë 510 m mbi nivelin e detit ndodhet rreth 3 km në juglindje të fshatit Zminec, në krahun e djathtë të rrjedhjës së sipërme të lumbit Pavëll. Ka një pozicion të favorshëm gjeografik që dominon mbi zonën përreth. Sipërfaqja prej 3 ha e vendbanimit shtrihet në dy tarraca natyrale të përshtatshme për ndërtim. Planimetria në formë të përafërt katërkëndëshe ku alternohet shkëmbi i thepisur natyral me fortifikimin e anës jugore e lindore të kodrës. Qyteza e Ripësit është pa akropol e kulla, me trase të drejtë e të gjatë rreth 200 m dhe një numër relativisht të vogël të elementeve mbrojtëse dhe funksionale. Traseja e mureve i përshtatet terrenit nëpërmjet kthesave me kënd të gjerë e të drejtë mjaft larg njëratjetrës në lindje, verilindje e juglindje. Ana perëndimore është e pa fortifikuar për shkak të terrenit shkëmbor e mjaft të thepisur. Hyrja kryesore e qytezës gjendet në anën juglindore në drejtim të qafës nga kalonte rruga kryesore. Ajo është e vendosur në mesin e gjatësisë së murit juglindor.

Figura 2- Foto Muri rrethues i Qytezës antike të Rripësit

Qyteza e Paleomanastrës (Midis Zminecit dhe Karroq) Fshati Karroq

Monument i Kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 6, Datë 14.01.1963

Qyteza e Paleomanastrës ndodhet midis fshatrave Zminec dhe Karroq. Është ndërtuar në pjesën e sipërme të një shkëmbi (me drejtim veri-lindor), në të cilën kalonin rrugët interurbane dhe kufizohej Kaonia me Thesprotinë. Kalaja është vendosur në një pllajë të vogël të kufizuar në tre anët nga mure rrethuese ndërsa me anën veriperëndimore mbrohet nga formacione shkëmbore. Kalaja e Paleomanastrit me sipërfaqe 4 ha, ka një planimetri katërkëndëshe, brinja më e madhe është humnera, e gjitha e pakalueshme dhe e parrethuar, dy brinjët e tjera janë të rrethuara me mure. Në perëndim pjerrësia është më e madhe, në

jug terreni është më i butë. Në mesin e kësaj ane ndërmjet dy kollonave ndodhet porta e hyrjes në kështjellë, ndërsa porta e dytë në mesin e anës jugore, muri më i mbrojtur është ai i pjesës jugore. Brenda kështjellës ndodhet një akropol i vogël, në mjediset e brendshme të cilat ruhen konturet e disa banesave dhe një sterë uji. Koha e ndërtimit i përket shek. IV para Kr.

Figura 3- Oyteza antike e Paleomanastrës, Karroq

Foto: I.Gjipali

Shpella e Shën Marenës, në fshatin Vagalat

Monument i Kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr.6, Datë 15.01.1963 dhe Min Ars Kult Nr. 1886, Datë 10.06.1973

Shpella e Shën Marenës ndodhet mbi grykën e Bogazit në një nga majat e malit të Milesë e orientuar nga juglindja. Është me dimesione 6 m lartesi x 3,50 m gjerësi x 7 m thellësi. Datohet në paleolitin e sipërm. Përbëhet nga dy shkallëzime me diferençë rreth 2m ku formohen dy ambjente. U zbulua nga misioni arkeologjik Italian në vitet 1930. Në vitin 1939 u bënë gërmimet e para nga L. Kardini ku u gjenden edhe objekte të paleolitit të sipërm. Në anën e majtë të shkëmbit të rrafshët është piktuar një shenjtor në mesjete, por është i dëmtuar. Pas viteve 1990 përfaqësues të Kishës Autoqefale kanë ndërrhyrë në monument duke ndërtuar një shkallare prej druri për të lehtësuar ngjitjen në të sepse banorët vendas e përdorin për të kryer lutje përkushtimi.

Figura 4- Shpella e Shën Morenës, Vagalat

Foto: I.Gjipali

Tempulli antik i Dobrit, Livadhja

Monument i kategorisë së I, shpallur me vendimin Datë, 08.01.1977 MAK

Ndodhet në njësinë administrative Livadhja, në krah të djathtë të rrugës automobilistike Sarandë - Konispol ndërtuar në një kodër të butë. Në sipërfaqen e kësaj kodre duken disa trakte muresh, të ndërtuar me blloqe gurësh të mëdhenj në formë paralelopipedë, që i përkasin këtij tempulli. Nga Tempulli ka ngelur e ruajtur ana lindore e tij me gjatësi 15.75 m dhe gjerësi 0.50 m. Ruhen deri sot dy radhë të plota të blloqeve të gureve dhe tre blloqe sipër tyre që formojnë dy radhë të tjera.

Billoket e gurëve janë në formë paralelopipedë dhe janë të punuar mjaft mirë, punimi i tyre ngjason me atë të Butrintit. Për herë të parë është sinjalizuar nga Ugolini (misioni arkeologjik italian) në vitet 1930. Në vitin 1962, pas një pastrimi që u bë me rastin e rilevimit të monumentit, doli në dritë njëra faqe e këtij tempulli. Në faqen ballore të blloqeve është gdhendur nga një dhëmb në formë trekëndëshi, me lartësi 0.09 m dhe gjerësi bazën e trekëndëshit 0.10 m, të ngjashëm me dhëmbët që janë zbuluar në tempullin e Butrintit, në Thesaurusin e Finiqit. Sipas teknikës së ndërtimit dhe analogjisë që ka me tempullin e Butrintit, tempulli i Dobrës i përket shek. IV p.e.s.

Ugolini, në veprën e tij, përveç tempullit përmend edhe gjetjen e dy shtatoreve prej mermeri. Atyre u mungojnë kokat dhe katër gjymtyrët e trupit. Nga veshja duket se këto dy shtatore paraqesin dy figura femrash (Demetra dhe Artemida). Tani ato ruhen në muzeun e Butrintit.

Më në lartësi të kodrës ruhen rrënojat e një strukture e cila mendohet së i takon një vile të fortifikuar të periudhës helenistike (si ajo e Malathresë, Metoqit dhe Cukës). Kjo vilë mendohet se daton rreth shekullit të 3-të para Krishtit.

Kalaja e Malçanit ose Qyteza antike në Malçan

Monument i Kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 6, Datë 15.01.1963

Rrënojat e kalasë duken në sipërfaqe në juglindje të fshatit Malçan. Në anën perëndimore shkëmbinjtë natyralë formojnë fortifikimin. Muri ka një lartësi 3,50 m, përforcohet me 16 kulla dhe ndërpritet me dy hyrje. Datohet fundi i shek. të IV para Kr. Qyteza ka një planimetri pothuajse rrëthore dhe zë një sipërfaqe prej rrëth 10 ha. Gjurmë të murit rrëthues duken në anën verilindoree lindore të kodrës. Gjerësia e murit nuk shkon më tepër se 3,50 m ndërsa në pjesën shkëmbore në perëndim ai ngushtohet deri në 2 m. Gjendja e ruajtjes së tij nuk është e mirë, vende vende nga muri kanë mbetur vetëm grumbuj gurësh, megjithatë ai mund të gjurmohet në të gjithe gjatësinë e tij. Muri formohet nga dy këmishë. Hapësira ndërmjet dy këmishave është e mbushur me gurë mesatarë te vegjël. Këmisha e jashtme formohet me bloqe gurësh të mëdhenj me forma paralelopipedi të rregullt. Ata kanë përmasa $0,85 \times 0,27$ m; $1,25 \times 0,24$ m. Edhe tarracat janë përforcuar me mure mbështetëse, të ndërtuara me rrasha guri gëlqeror, me përmasa jo shumë të mëdha. Datohet në shekullin III para Kr.

Figura 5- Foto Kalaja e Malçanit, hyrja kryesore

Foto: I.Gjipali

Fortifikimi i Vagalatit ose Kalaja e Vagalatit

Monument i Kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 586, Datë 17.03.1948 dhe 23.09.1971

Kalaja ndodhet në krahun e djathtë të rrugës automobilistike Sarandë-Konispol, pothuajse në majën e Malit Mile, mbi fshatin Vagalat. Prej kësaj maje mund të soditësh një horizont të gjerë, prej Çukës së Ajtoit deri ne Finiq dhe Rripës. Kalaja dotohet rrëth shek.III para Kr. Gërmimi i parë i vogël është bërë nga Ugolini në vitin 1930.

Kalaja përbëhet prej një Kulle ku në faqen perëndimore të saj puqet një mur me gjatësi 26 m dhe me një trashësi që lëviz nga 3.50-4.50 m. Dimensionet e Kullës janë 9.50 m gjatësi dhe 6.65 m gjërësi. Në qoshen veri-lindore të ambjentit lartësia maksimale e murit nga jashtë arrin deri në 7. 10 m. Në faqen JL të ambjentit është hapur një derë 1,30 m e gjerë dhe 2,30 m e lartë. Pragu i hyrjes është i ngritur 0,10 m mbi nivelin e dyshemesë së tanishme. Në tri faqet

e brendeshme të fortesës janë hapur tri frengji 1,50m të gjata dhe 1m të gjera. Me sa duket Kulla ka sherbyer si pike vrojtimi për grykën e Bogazit. Muri është i ndërtuar me bloqe guresh të mëdhenj, me përmasa: 1, 20 x 0, 35 x 0, 50 m; 1, 60 x 0, 45 x 0, 50 m etj; bloqet e mureve kanë po atë teknikë ndërtimi sikurse kulla. Trashësia e mureve është 1,20m. Faqet e jashtme të tyre janë ndërtuar me bloqe guresh me forma paralelopipedi të rregullt, me përmasa: 1, 20 x 0,35 m etj. Bloqet e gureve janë skalitur mirë në faqet e anësore, kurse faqet frontale vijnë të gufuara, fugaturat ndërmjet tyre formojnë vija të rregullta horizontale dhe vertikale.

Figura 6- Fortifikimi prehistorik në Vagalot

Foto: I.Gjipali

Fortifikimi prehistorik i Krongjit

Nuk është përfshirë në hartën arkeologjike të zonës dhe ka pësuar dëmtime nga thesarkërkuesit klandenstinë. Duhet të përfshihet në listën e monumenteve të mbrojtura nga shteti.

Ndodhet në majën më të lartë të malit të Krongjit, duke zotëruar gjithë territorin në rrugën për në Qafën e Muzinës në anën lindore, ndërsa në anën perëndimore zotëron territorin nga Bistrica deri në qafën e Gjashtës. Planimetria e fortifikimit të Krongjit, ka dy linja gjatësore, më e gjata me drejtim L – P, ndërsa e shkurtra P- VL, të cilat bashkohen me kënd të ngushtë duke rrethuar majën e malit në pjesët e kalueshme të tij. Muret ruhen mirë në një lartësi që lëviz nga 1.5 deri në 2.7 m. Ato ngrihen në një terren shkëmbor ku shpesh shkëmbinjtë janë bërë pjesë të murit fortifikues.

Rrethimi nga ana jugore e veriperëndimore ndjek konfiguracionin e terrenit, ndërsa ana lindore e veriore janë lënë pa mure për shkak të rënies së thepisur të masivit shkëmbor, gjë që e bënte të panevojshme fortifikimin. Muratura përbëhet nga gurë të mëdhenj ($0.8 \times 0.6 \times 0.4$; $1 \times 0.6 \times 0.45$ m) të marrë në territorin shkëmbor përreth; mesatar ($0.55 \times 0.35 \times 0.25$; $0.47 \times 0.38 \times 0.15$ m), ndërsa me gurë më të vegjël janë mbushur fugat dhe hapësirat midis dy këmishëve, në pjesët ku muri për shkak të terrenit më pak të pjerrët, është ndërtuar me dy faqe. Kjo strukturë shihet në pjesën më të madhe të murit, ndërsa në terren të pjerrët të theksuar, muratura është ndërtuar me një faqe duke iu mbështetur pjerrësisë së kodrës.

Gurët janë të papunuar, të vendosur në të thatë njëri mbi tjetrin. Kjo teknikë e përdorur në ndërtimin e murit (2m të gjerë) dhe hyrja e ngushte 1m në anën jugore, tregonjë për një fortifikim prehistorik që do të datohej në bronzin e vonë - hekurin e hershëm. Gjetje të rralla sipërfaqësore janë të pranishme, por shumë të fragmentuara dhe kryesisht të periudhës mesjetare. Kryerja e tre sondazheve dha pak fragmente qeramike të antikititetit të vonë dhe mesjetës. Fakti që fortifikimi ndodhet në lartësinë 930 m (pika më e lartë e fortifikuar në rrethin e Sarandës), tregon se ai nuk ka pasur funksion banimi por vetëm strehimi në rast reziku. Kjo është arsyja e gjetjeve të rralla arkeologjike. Fragmentet e pakta të qeramikës së antikititetit të vonë dhe mesjetës, janë dëshmi të përdorimit të tij edhe gjatë këtyre periudhave. Për këtë flasin dhe mbetjet e rrënojave të një manastiri në anën jugore të fortifikimit, që ka ekzistuar deri në mes të shekullit të kaluar.

Figura 7- Fortifikimi prehistorik në Krongj

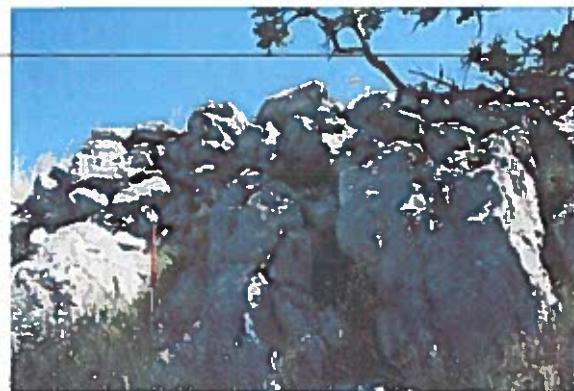

Foto: I. Gjipali

Kalaja e Shën Gjinit, vendbanim i fortifikuar

Monument i Kategorisë së I, shpallur nga Rektorati i Universitetit Shtetëror me Vendimin Nr. 6, Datë 15.01.1963

Ndodhet mbi një majë kodre në fshatin Karroq. Vendi i lashtë është vendosur në një pllajë të vogël të kufizuar në tre anët nga mure rrethuese ndërsa me anën veriperëndimore lidhet përmes formacioneve shkëmbore. Dh. Budina, gjatë viteve 1960, flet për një kështjellë katrore drejtkëndore me përmasa 80x40m, e ndërtuar me bloqe muri parallelepiped me trashësi 2.20 m. Traktet e mureve në formë trapezoidale duket se krijojnë një mbyllje e kepit të përshkruar në anën veriperëndimore. Megjithatë, dukshmëria është shumë e keqe, për shkak të vegjetacionit të lartë por edhe shkatërrimeve dhe ndërtimeve të mëvonshme. Trashësia prej rreth 2.20m e treguar nga Dh. Budina, konfirmohet nga mbetjet ende të dukshme në vend. Brenda zonës së fortifikuar terreni është shumë shkëmbor cfarë ka bërë që mos të gjenden shumë materiale qeramike. As faza e dytë e ndërtimit, e cila ka të bëjë me strukturat me bloqe të vogla, me përdorim të llaçit, nuk është shumë e qartë. Pjesërisht, këto struktura duket se mbështeten dhe përdorin strukturat më të vjetra si themele; megjithatë, pjesërisht ato janë ndërtuar në një mënyrë të pavarur. Duke pasur parasysh faktin se në vend edhe sot ka një kiosk të vogël të adhurimi ortodoks, është e mundur që këto struktura të lidhen në mënyrë krejtësisht hipotetike me ndërtesën e një kishe të vogël, sot pothuaje

tërësisht e shkatërruar. Edhe faza më e vjetër e vendit është e vështirë për t'u interpretuar. Duke gjykuar nga përmasat e reduktuara të zonës së fortifikuar dhe nga mungesa substanciale e strukturave brenda saj, mund të thuhet se vendi i Shën Gjinit nuk e ka paraqitja e një vendbanimi. Për më tepër, nga pikëpamja topografike, qëndrimi i saj, megjithëse spektakolare nga këndvështrimi natyralist, nuk duket se ka një rëndësi të madhe strategjike: ajo ka dukshmëri në një zonë mjaft të kufizuar të vështirë për të hyrë. Lugina e përroi Muro, në fakt, është e thellë, e zhatur, jo kalueshëm dhe e mbyllur. E njëjtë gjë mund të thuhet edhe për zonën më jugore të saj. Prandaj, interpretimi i sitit është i vështirë të përcaktohet në mungesë të hulumtimit më të thella, por një hipotezë është ajo që e sheh atë si një vend të vogël të mbrojtur strehimi, apo edhe si një zonë me një funksion të shenjtë. I përket periudhës së shek. III p.Kr. dhe ka një vazhdimësi gjatë përiudhave romake, antikiteti i vonë e deri mesjetare. Sot, monumenti nuk është në gjendje të mirë për shkak të agjentëve atmosferike, terrenit malor dhe me shkurre të larta.

Figura 8- Fragment i fortifikimit me bloqe të mëdhenj paralelpiped

Foto: I.Gjipali

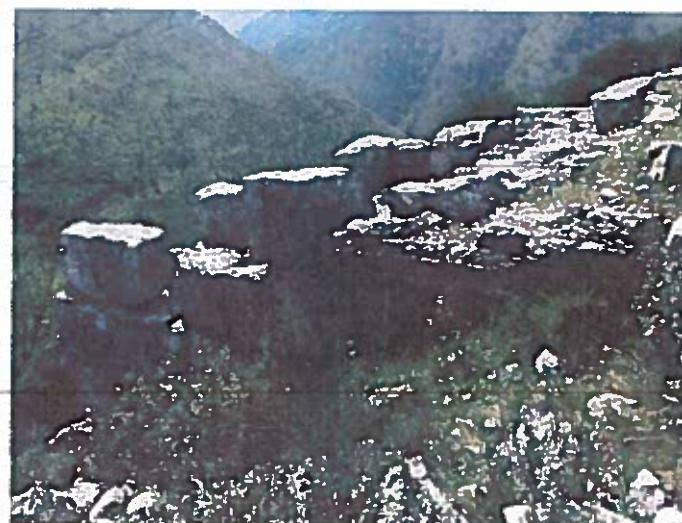
Kalaja në malin Ilias

Monument i Kategorisë së I, shpallur nga Rektorati i Universitetit Shtetëror me Vendimin Nr. 6, Datë 15.01.1963

Rrënojat e kalasë duken në sipërfaqe në juglindje të fshatit Malçan. Në anën perëndimore shkëmbinjtë natyralë formojnë fortifikimin. Muri ka një lartësi 3,50 m, përforcohet me 16 kulla dhe ndërpritet me dy hyrje. Datohet fundi i shek. të IV p. Kr. Qyteza ka një planimetri pothuajse rrethore dhe zë një sipërfaqe prej rrëth 10 ha. Shpati veriperëndimor i kodrës formohet nga pesë tarraca, ndërsa në anën e kundërt të saj nga dy tarraca natyrale të përshtatshme për banim. Gjurmë të murit rrethues duken në anën verilindore të kodrës. Gjerësia e murit nuk shkon më tepër se 3,50 m ndërsa në pjesën shkëmbore në perëndim ai ngushtohet deri në 2 m. Gjendja e ruajtjes së tij nuk është e mirë, vende vende nga muri kanë mbetur vetëm grumbuj gurësh, megjithatë ai mund të gjurmohet në të gjithe gjatësinë e tij. Muri formohet nga dy këmishë. Hapësira ndërmjet dy këmishave është e mbushur me gurë mesatarë te vegjël. Këmisha e jashtme formohet me bloqe gurësh të mëdhenj me forma

paralelopipedi të rregullt. Bloqet e gurëve kanë përmasa $0,85 \times 0,27\text{ m}$; $1,25 \times 0,24\text{ m}$. Tarracat janë përforuar me mure mbështetëse, të ndërtuara me rrasa guri gëlqeror, me përmasa jo shumë të mëdha.

Figura 9- Foto Kalaja e Malçanit, Hyrja Kryesore

Objekte Kulti

Objektet kultit janë pjesë shumë e rëndësishme e trashëgimisë kulturorë të popullit shqiptar. Finiqi njihet ndryshe si kufiri midis Ortodoksisë dhe Katolicizmit. Gjë që deshmon përgjete të kishave apo bazilikave të periudhes romake dhe bizantine. Me pushtimin e Perandorisë Osmane kemi dha shfaqjet e para të xhamive.

Kisha e Manastirit të Shën Kollit në Mesopotam

Monument kulture i kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr.586, Datë 17.03.1948 & Nr.4874, Datë.23.09.1971, LIGJI. Nr.609. Datë.24.05.1948

Kisha e Manastirit të Shën Kollit ndodhet në anën jugore të manastirit. Kjo kishë përbën një tip unikal, ajo është më e madhja ndër kishat bizantine të ruajtura në Shqipëri në shek. XI-XIV.

Manastiri i Mesopotamit

Monument i Kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr. 72, Datë 03.03.2008, Datuar në shek XI

Manastiri i Shën Kollit ndodhet në jug të fshatit Mesopotam mbi një kodër të vogël ndërmjet dy shtretëve të lumit Bistrica. Është ndërtuar në kohën e perandorit bizantin Kostandin Monomaku (1042-1054). Aktualisht kanë mbijetuar kisha, konakët, dhe rrënoja të mureve të manastirit.

Kisha e Manastirit të Shën Marisë, Dhivër

Është monument kulture i kategorisë së I, shpallur me vendimion e Rektoratit të Universitetit Shtetëror të Tiranës/ nr. 6/ dt. 15.01.1963; Ministria e Arsimit dhe Kulturës- Drejtoria e Kultures /nr. 68/7/ dt.30.05.1970 ; Ministria e Arsimit dhe Kulturës/nr.1886/ dt.10.06.1973

Ndodhet rreth 3 km mbi fshatin Dhivër. Është ndërtuar në fund të shek. XVI.

Përbëhet nga naosi, narteksi dhe altari. I pari ka përmasa të brendshme $7,30 \text{ m} \times 4,80 \text{ m}$ dhe ndahet në tre nefë nga të cilat qëndrori është më i lartë se dy anësoret. Naosi ndriçohet nga dritare të vogla dhe lidhet me narteksin në anën perëndimore. Ambjenti i altarit përmban niketë e protezisit dhe absidën e bemës. Kisha është piktuar në vitin 1604 nga Mihali dhe Kostandini nga fshati Gramoz.

Kisha e Manastirit të Shën Thanosit në fshatin Pecë

Monument kulture i kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr.68/7. Datë . 30.05.1970, Ministria e Arsimit dhe e Kulturës (Drejt.Kulturës)

Kisha e Shën Thanosit ndodhet në veri të rrugës hyrëse për në fshatin Pecë. Kisha ka forme planimetrike te thjeshte dhe futet ne tipin e kishave njenefeshe me narteks te shtuar ne pjesen jugore. Është ndërtuar dhe piktuar në vitin 1525. Siperfaqja e brendeshme e mureve eshte e mbuluar me afreskete realizuar nga artisti i talentuar Ilia Llongoviti. Trajtimi i jashtëm shumë i varfër dhe mungon çdo element dekorativ.

Kisha e Manastirit të Shën Thanosit në Leshnicë të Poshtme

Monument kulture i kategorisë së I, shpallur me vendimin e Rektoratit të Universitetit Shtetëror të Tiranës/ nr. 6/ dt. 15.01.1963; Ministria e Arsimit dhe Kulturës - Drejtoria e Kultures/nr. 68/7/dt.30.05.1970 dhe Ministria e Arsimit dhe Kulturës/nr.1886/dt.10.06.1973

Kisha është ndërtim i shekulit të XVIII (1711), e tipit bazilikal, me kupol në qëndër. Përbëhet nga naosi, narteksi dhe ambjenti i altarit. Naosi është i tipit bazilikal me kupolë, 3 nefshe me përmasa të brendshme $8,8 \times 6,0 \text{ m}$. Ambienti i altarit ndahet nga naosi me ikonostas prej druri. Në anën perëndimore naosi lidhet me narteksin, i cili në gjendjen fillestare ka qenë i hapur me tri arkada në faqet e jashtme të tij.

Kisha e Manastirit të Shën Triadhës në fshatin Kardhikaq

Monument kulture e kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr.68/7. Datë . 30.05.1970, Ministria e Arsimit dhe e Kulturës (Drejt.Kulturës)

Ndërtuar në një vend dominues. Përbëhet nga naosi dhe narteksi gjysëm i rrënuar në anën perëndimore. Naosi është njënefësh me përmasa të brendshme $7 \times 3.90 \text{ m}$. Në muret gjatësore dalin tri çifte pilastrash që lidhen me harqe në drejtim têrthor duke krijuar 4 hapësira të mbuluara me qemer cilindrik. Në anën lindore del jashtë apsida gjysëmrrethore. Ajo ka përpunimin më të kujdeshshëm e cila është e zbukuruar me një sërë harqesh tullash që krijojnë një friz të ngushtë në pjesën e sipërme, ndërsa sipër e mbyll muraturën një kornizë e punuar me gurë të gdhendur. Ndriçimi natyral vjen nga dritaret e vogla në murin verior e jugor.

Kisha e Shën Gjergjit në Leshnicën e Sipërme

Monument kulture i kategorisë së I, shpallur nga Rektorati i Universitetit Shtetëror të Tiranës/ nr. 6/ dt. 15.01.1963; Ministria e Arsimit dhe Kulturës- Drejtoria e Kultures /nr. 68/7/ dt.30.05.1970; Ministria e Arsimit dhe Kulturës/nr.1886/ dt.10.06.1973

Ndodhet në fshatin Leshnicë e Sipërme. Është kishë e thjeshtë një nefëshe e ngritur në një terren të pjerrët në hyrje të fshatit dhe daton shek. XV. Është ndër të parat kisha të ndërtuara pas pushtimit osman. Ka përmasa të brendshme 5,30 x 2,90 m.

Kisha e Shën Kollit në Dhrovjan

Monument kulture i kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr.68/7, Datë 30.05.1970, Ministria e Arsimit dhe Kulturës

Është një kishë e përbërë nga naosi dhe narteksi. Naosi është njënefësh, trikonkësh. Ai lidhet me anën perëndimore me narteksin dhe ndriçohet nga dritare të hapura në murin jugor. Përmasat e jashtme të kishës janë 21,1x12,6m. Pamja e jashtme është e thjeshtë dhe e zhveshur nga elementët dekorativë. Kisha dallohet jo vetëm nga përmasat, por dhe nga përpunimi i saj mjeshtëror. Interieri është i stolisur me një ikonostas të bukur prej guri të gdhëndur, vepër e fillimit të shek. XIX. Të tri absidat janë te harkuara në anën e jashtme.

Kisha e Shën Mërisë, Pecë

Monument kulture e kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr. 342, Datë 21.11.2014, Ministria e Kulturës

Kisha e Shën Mërisë në Pecë është një nefshe me përmasa të brendshme 9,10 x 4,40 m. Ambientet përbërëse të saj janë naosi, narteksi dhe një hajat i hapur i shtuar më vonë. Në anën lindore të naosit ndodhet altari, në qendër të të cilit është absida gjysmë rrethore nga brenda, dhe niket e protezisit dhe të diakonikonit anash saj dhe në murin verior. Narteksi dhe hajati shtrihen respektivisht në anën perëndimore dhe jugore, dhe komunikonin me naosin me anë të dy hyrjeve të vogla.

Kisha e Shën Thanasit në Muzinë

Monument kulture e kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr.344, Datë 21.11.2014, Ministria e Kulturës

Kisha e Shën Thanasit përfaqëson një kishë të thjeshtë njënefësh, me përmasa të brendshëm 7,5x4,0 m. Prej kishës është ruajtur vetëm naosi, ndërsa narteksi në anën perëndimore është rrëzuar plotësisht. Në anën lindore të naosit ndodhet ambienti i altarit i cili përbëhet nga absida trefaqëshe nga jashtë, dy niket e prothesit dhe niket e diakonikonit.

Kisha e Shën Thanasit në Sopik

Monument kulture i kategorisë së I, shpallur nga Rektorati i Universitetit Shtetëror të Tiranës/ nr. 6/ dt. 15.01.1963 ; Ministria e Arsimit dhe e Kulturës/ Urdhëres/ 08.01.1977

Kisha është e ndërtuar në një nga majat e kodrës në qendër të fshatit Sopik. Përbëhet nga narteksi, naosi dhe apsida. Nga ana veriore kisha ka hajat me çati njënjëse. Në gjëndjen e sotme kisha duket si ndërtim i shek. XVII, ndërsa mendohet që ajo ngrihet mbi themelat e një

ndërtimi më të hershëm. Në interier kisha nuk ka afresk të ekspozuar, i cili duhet të jetë i lyer me gëlgjere në periudhën e diktaturës.

Kisha e Manastirit të Shën Kollit në fshatin Dhivër

Monument kulturore i Kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr. 6, datë 15.01.1963 dhe Min Ars Kult Nr. 68/7 datë 30.05.1970 ; Nr. 1886, datë 10.06.1973

Ndodhet në krye të fshatit Dhivër. Kisha është një nefëshe triapsidal, me përmasa të jashtme 5,08x17m. Ka formën e një katerkëndëshi të zgjatur me kupolën qëndrore e pasuar nga dy pjesë anësore. Përbëhet nga naosi, narteksi dhe altari. Narteksi i është shtuar naosit në anën perëndimore në një periudhë më të vonë.

Manastiri i Shën Mërisë në Shpellën e Kostarit

Monument i Kategorisë së I, shpallur me vendimin Nr. 68/7, Datë 30.05.1970, ndërtuar në shek.XVIII

Ndodhet në anën veriore të fshatit Kostar. Kisha është ndërtuar në fund të shek. XVIII. Përbëhet nga naosi, narteksi dhe një hajat i vogël lidhur midis tyre. Në murin e derës së kishës ka një afresk të Shën Mërisë dhe mbi derë datën 1775, ma sa duket data e pikturimit.

Shpella e Shën Gjergjtit (Fshati Dhivër)

Monument kulti i Kategorisë së I, shpallur me Verdim Nr. 6, Datë 15.01.1963

Ndodhet në veri të fshatit Dhivër në faqen e malit, e ndërtuar në shek. XVII –XVIII mbi një gur shkëmbor. Shpella e Shën Gjergjtit ka shërbyer si paraklis për eremitet.

Kisha e Shën Marisë (Fshati Malçan)

Monument kulti i Kategorisë së I, shpallur me vendim nga Ministria e Arsimit dhe Kulturës Drejtoria e Kultures /nr. 68/7/ dt.30.05.1970 2.Ministria e Arsimit dhe Kulturës/nr.1886/ dt.10.06.1973

Ndodhet në fshatin Malçan në Dhivër. Është Kishë pas bizantine, me strukturë në formë kryqi, me kupolë, ndërtuar në fund të shekullit XVI - fillim i shekullit të XVII. Përbëhet nga naosi dhe narteksi në anën perëndimore. Naosi është i tipit në formë kryqi me kupolë me përmasa të brëndshme 6.60 x 5.90 m, por tiparet kompozicionale dhe ndërtimi struktural janë ende të paformuara mire.

Rrënojat e Kishës Së Shën Mëhillit, Kostar

Monument kulti i Kategorisë së I, shpallur me vendim nga Ministria e Arsimit Nr.344, Datë 21.11.2014

Kisha e Shën Mëhillit është një rrënojë, e cila ruan në pjesën më të madhe muret në lartësinë e dikurshme. Nga pikëpamja arkitektonike ajo është një kapelë e vogël një nefshe, drejtkëndore në plan. Në murin lindor ndodhet absida e vogël rrethore me dalje nga jashtë dhe nikja e prothesit. Në murin verior në ambientin e altarit ndodhet një kamare e vogël.

Kullat e Manastirit të Theologos, midis fshatrave Partizan e Malçan

Monument kulti i Kategorisë së I, shpallur me vendim nga Ministria e Arsimit dhe Kulturës Nr. 266/1, Datë 16.02.1979

Ndodhen midis fshatrave Partizan dhe Malçan. Sot, kullat e Manastirit të Theologos janë të dëmtuara pothuajse plotësisht. Kisha pranë këtij trakti ruhet në gjëndje mesatare pasi ka shfaqur çarje në muraturë dhe ka nevojë për ndërhyrje restauruese. Kullat e manastirit kanë qënë të ndërtuara me mur guri. Duke u nisur nga rrënojat ekzistuese nuk mund të përcaktojmë elementët e tjerë të konstruksionit të tyre.

Banesa Tradicionale

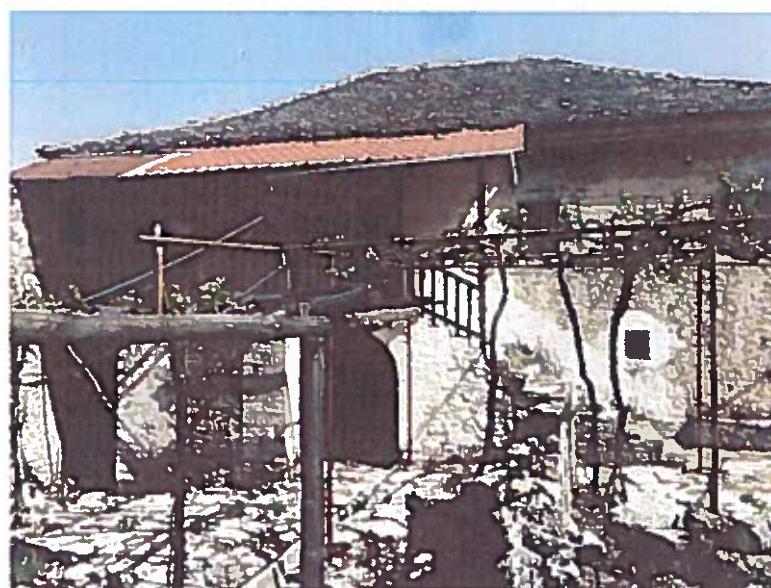
Një pjesë e objekteve të kultit të cilat janë përmendur dhe më poshtë janë shpallur monumente të kategorisë se Parë: Banesa e Evro e Amalia Koçolenit në Dhrovjan të Poshtëm, Banesa e Vasil Zhupës në Dhrovjan të Sipërm, Banesa e Jorgji dhe Koço Agorës në Dhrovjan të Sipërm, Banesa e Foto Konomit në fshatin Sirakat, Banesa e Aristidh Llocit dhe Peço Manelit në Pecë, Banesa e Gaqo Papait në fshatin Sopik, Banesa e Kristo Mitropullit në fshatin Rumanxa dhe Banesa në fshatin Vagalat. Gjithastu janë përmendur gjetje të tjera te cilat nuk janë shpallur monumente, por që mbartin vlera të medha historike sikurse dhe arkitekturore.

Banesa e Evro e Amalia Koçolenit në Dhrovjan të Poshtëm

Monument i kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979, ndërtim i shekullit XIX

Shtrihet në një terren malor me orientim të pamjes kryesore nga juglindja. Forma planimetrike është katërkendëshe këndëdrejtë. Ajo eshte e tipit të zhvilluar, kryesisht me kompozim dykatëshe. Kati përdhes është i përbërë kryesisht nga katoqet, të cilët janë të trajtuara me element përvendosjen e produkteve ushqimore e blektorale. Dyshermeja eshte shtruar me pllaka guri. Në përbërje të banesës janë dhe mjediset ndihmëse, si stera e ujit e jashtme, kasollet dhe oborri i rrethuar me mure, në të cilën gjendet dhe porta e jashtme.

Figura 10- Pamje e banesës në anën jugore

Banesa e Vasil Zhupës në Dhrovjan të Sipërm

Monument i kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979, ndërtim i shekullit XIX

Banesa është një ndërtim tre katësh prej guri, mbuluar me rrasa guri. Ajo qarkohet me mure rrethues dhe ka pësuar pak transformime. Banesa paraqet interes përsa i përket zhvillimit planimetrik-volumor. Ky ekzemplar ka interes sepse është ndër më të zhvilluarit në këtë zonë që paraqet banesën tre katëshe prej guri. Vlerë ka edhe pjesa një katëshe që i është bashkëngjitur banesës. Banesa është e datuar 1892, ndërsa porta e oborrit e paisur me fronton i përket vitit 1899.

Figura 11- Pamje e banesës në anën lindore

Banesa e Jorgji dhe Koço Agorës në Dhrovjan të Sipërm

Monument i kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979), ndërtim i shekullit XIX (1900)

Banesa eshte e zhvilluar në lartesine e dy kateve. Kati përdhe i banesës perfaqeson katojn, ndersa kati i pare sherben per banim. Ne katin e pare nje koridor ndan oden e miqve me oden e zjarrit. Shkallet e jashtme që lidhin të dy katet janë prej guri. Trajtimi i elementeve arkitektonike dhe konstruktivë ne kete banese eshte i zhvilluar gje qe tregon evolucionin e banesës dykthinashe në elementët e përmëndur.

Figura 12- Pamje e banesës në anën jug-lindore

Banesa e Foto Konomit në fshatin Sirakat

Monument i kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979), ndërtim i shekullit XIX

Ka karakteristikat e banesës qytetare. Banesa është një ndërtim dy katesh dhe pjesërisht tre ketësh. Kompozimi i saj karakterizohet nga një thyerje karakteristike në volum. Në kompozimin e saj ka ndikuar kryesisht terreni i pjerrët. Është e datuar më 1864. Ambjentet e banesës ishin paisur me elementë karakteristikë funksionalë siç janë furrat, oxhakët, niket etj. Qoshet, kornizat e dyerve dhe dritareve janë të punuara mire. Kati përdhe dhe pjesërisht kati i parë ka shërbyer si katua, ndërsa kati i dytë dhe pjesërisht kati i parë për banim.

Figura 13- Pamje e banesës në anën veriore

Banesa e Aristidh Llocit dhe Peço Manelit në Pecë

Monument i kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979), ndërtim i shekullit XIX

Është e zhvilluar në 2 kate. Në katin përdhe ishte vendosur katoqi dhe në katin e parë ambjentet e banimit. Qoshet e muraturës janë ndërtuar me gurë të punuar mirë ashtu si dhe

porta dhe dritaret janë me qemer guri të punuar. Çatia ishte e mbuluar me rrasa guri. Dyshemeja e katit të parë dhe shkallaret ishin të shtruara me rrasa guri.

Figura 14- Pamje e banesës në anën lindore

Banesa e Gaqo Papait në fshatin Sopik

Monument i kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979), ndërtim i shekullit XIX

Ndodhet në një nga majat e kodrës në qendër të fshatit Sopik. Është ndërtuar në shek. XIX (rreth vitit 1870). Bërthama kryesore e kompozimit të këtij objekti është pjesa dykthinëshe, që përbanë në katin e parë odën e miqve dhe magjeria e ngritur mbi shkëmb. Volumi dykatësh që mund të jetë ndërtuar më vonë përbëhet nga katoi dhe divani sipër tij. Mjeshtrit popullorë kanë qenë kryesisht nga Opari i Korçës dhe kryesisht ustallarë nga Sopiku, Leshnica dhe Konica.

Figura 15- Pamje e banesës në anën lindore

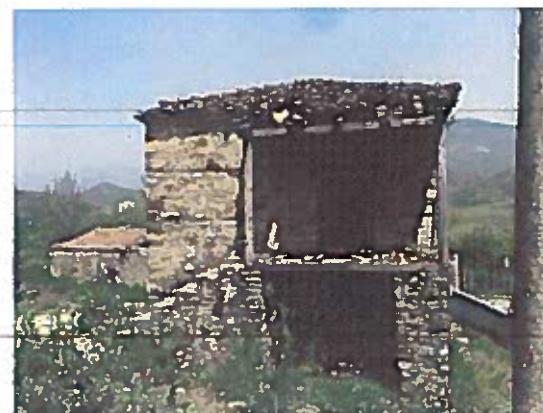
Banesa e Kristo Mitropullit në fshatin Rumanxa

Monument i kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979), ndërtim i shekullit XX (1915)

Banesa duke u nisur nga formulimi planimetrik e volumor i përket banesës së tipit kullë me hyrje nga jashtë. Banesa është dykatëshe me nga një ambjent për çdo kat. Kati përdhe ka shërbyer përgatim kurse kati i sipërm si odë miqsh. Oda në lartësinë 1.8 m qarkohet nga një

serjen dërrase në të cilin vendoseshin pajisjet shtëpiake. Banesa tregon qartë për diferencimin e gjendjes shoqërore dhe dallon nga kullat si nga kompozimi planimetrik e volumor, trajtimi arkitektonik dhe teknika e ndërtimit. Në të nuk dallohen të ketë patur frëngji pushke.

Figura 16- Pamje ballore në anën perëndimore

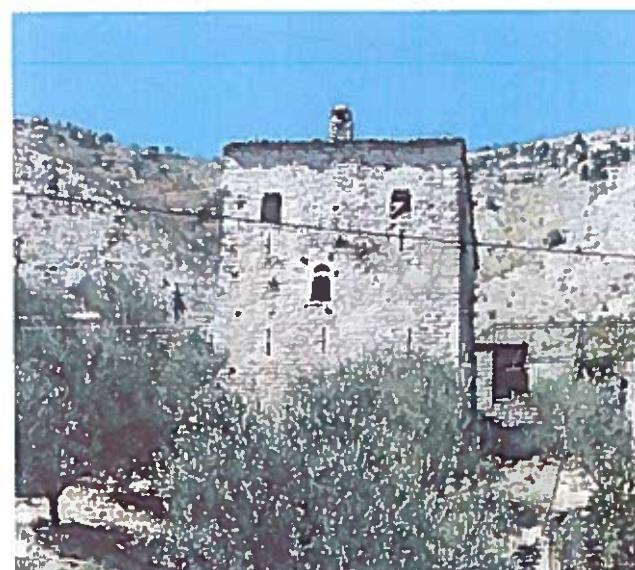
Banesa në fshatin Vagalat

Monument i kategorisës I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979), ndërtim i shekullit XIX

Forma planimetrike është katërkëndëshe me zhvillim dy katësh, me nga një mjedis në çdo kat. Koha ndërtimore i përket gjysmës së dytë të shekullit të IX.

Në pamjen ballore janë tre frengji pushke dhe dy frengji janë ndërtuar në anën anësore. Në katin përdhe dallohet një derë e mbyllur me mur guri që komunikon me një depo pa ndriçim që ka shërbyer për ruajtjen e sendeve ushqimore nga ekspozimi i dritës dhe freskinë. Katë i dytë është i ndriçuar për çdo hapje nga dy dritare, ku nën to gjenden frengjitë e pushkëve.

Figura 17- Pamje e anës jugore të ndërtesës

Banesa e Petro Shekës

Monument i kategorisësë I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979), ndërtim i shekullit XIX, Sektori i Kulturës Kombëtare Sarandë/D.R.K.K.Vlorë

Banesa është ndërtuar në shek. XIX. Nga braktisja dhe mosmirëmbajtja është rrëzuar çatia dhe pjesa më e madhe e muraturës. Janë të parrëzuara një pjesë e mureve anësore të saj. Muret ndarës të ambjenteve të brendshme janë rrëzuar plotësisht dhe në to kanë mbirë shkurre dhe pemë. Sot, Banesa është në rrezik zhdukje sepse degradimi i saj vazhdon.

Nga gjurmet e mbeturat te banesës verehet se struktura e saj eshte me murature guri me llac gelqere. Qoshet anësore te banesës dhe qoshet e dritareve jane ndertuar me gure te punuar. Trashesia e murature se gurit eshte 60 cm.

Figura 18- Pamje e anës jugore të ndërtuesës

Monumente të tjera kulture

Ura në Leshnicë e Poshtme

Monument i Kategorisë së I, shpallur me Vendim Nr. 266/1, Datë 16.02.1979

Ndodhet në fund të fshatit Leshnicë e Poshtme, në krahun e djathtë të rrugës automobilistike. Shërbente për të kaluar përruin e Leshnicës për në fshat. Ka një hark me hapësirë drite 6 m. Ura eshte 11 m e gjatë dhe ka lartësi 4.5 m mbi nivelin e ujit. Kalldrëmi i urës eshte i gjerë 2 m dhe është i shkallëzur në të dy anët. Majtas kalldrëmi është i rafshët ndërsa nga ana e djathtë bie me pjerësi. Eshte ndërtuar në shek. XIX. Është e ndërtuar me gur dhe qemer të punuar, me mbështetje të pjerrët. Përbëhet prej vetëm një harku, tip i thyer. Qemeri i harkut është punuar me gurë pllakë shtufore, po kështu janë realizuar dhe muret bregore. Kalldrëmi është punuar me gurë shtufi.

Figura 19- Pamje e urës, Leshnicë e Poshtme

Ura në Leshnicën e Sipërme

Monument I Kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979

Ura në fshatin Leshnicë e Sipërme, ngrihet mbi lumin e Leshnicës, ngjitur me kishën e Shën Gjergjit. Ajo daton në shek. XVII - XVIII. Ura përbëhet prej një harku të vogël rrëthor dhe prej një dritareje lehtësuese djethtas tij. Dritarja lehtësuese e hapur formohet me hark rrëthor sipër me hapësirë drite 1m. Në vartësi të linjës që vijëzon niveli i kalldrëmit i urave me një qemer qoftë gjysëm rrëthor, segment apo dhe shigjetë, nga trajtimi arkitektoniko-funksional ato janë ura me kurriz ose gungë në kyçin e qemerit dhe ura me nivelin e kalldrëmit të rrafshët. E tillë është edhe ura në fjalë.

Kjo urë përdoret për të lidhur lagjet e fshatit me qendrën e tij. Ka gjatësi 9,45 m dhe gjerësi 2 m. Struktura e ures eshte realizuar me murature guri dhe llaç gelqere. Rezja e harkut te madh te ures eshte 2,3m dhe qemeri i tij është punuar me gurë të trashë gëlqeror pllakë. Ky hark është ndërtuar me gurë të punuar dhe të vendosur në mënyrë simetrike. Kalldrëmi i urës me gjërësi 2m. Është punuar prej gurësh lumi të çrrgjult. Datohet në shek. XVII – XVIII. Rruhet në gjendje të mirë.

Figura 20- Pamje e urës, Leshnicë e Sipërme

Ura e Cerkovicës

Monument i Kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979

Ndodhet në fshatin Cerkovicë. Është ndërtuar në shek. XVIII.

Mbi këtë urë kalon rruga që lidh Cerkovicën, me qëndrën e zonës "Partizani" me fsharat malore të zonës Grazhdan, Zminec etj. Kalldrëmi i urës me gjatësi 37m, gjërësi 2,6m e lartësi maksimale 5,6m mbi nivelin e ujit, është i kurbëzuar, me dy ngritje në kyçet e të dy harqeve e me rënie në mbështetjen e mesit dhe në brigjet. Është punuar me teknikë të çrregullt me gurë lumi. Në pjesën kurizore çdo 1m, janë breza guri pllakë vendosur këliç, mbi kalldrëm. Ura e Cerkovicës është interesante nga ana konstruktive dhe arkitektonike. Struktura e urës është e ndërtuar me konstruktion murature guri me llaç gëlqere, me dy harqe në formë gjysmërrethore me madhësi të ndryshme. Harku i madh ka reze 5m dhe harku i vogël 4,4m. Qemeret e haraqeve janë punuar me gurë pllakë gëlqerore lidhur me llaç gëlqereje. Në faqen ballore-harqet-kufizohen nga-sipër-prej-një-kornizë-me-rrasë-guri.-Mbështetja-e-mesit-midis-dy harqeve, nga ana e bjeftit të sipërm, është trajtuar e mprehtë në formë prizmi të çregullt me bazë trekëndëshe me lartësi 3m. Muret mbushës të urës janë ndërtuar me gurë lumi të rrumbullakët.

Figura 21- Pamje e urës, Cerkovinë

Puset e Vjetra të Dhrovjanit

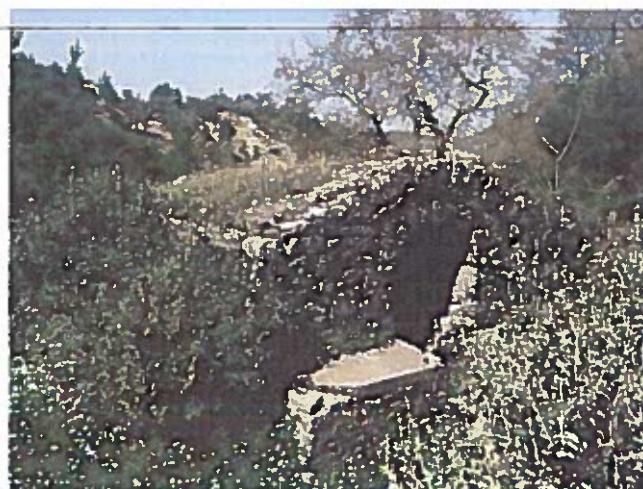
Monument i Kategorisë së I, shpallur me Vendimin Nr. 266/1, Datë 16.02.1979

Në fshatin Dhrovjan janë dy puse që kanë funksion për furnizim me ujë të ndërtuar në shekullin e 19-të, rreth viteve 1780-1800. Pusi nr.1 56,5m² / 9,40m. Pusi nr.2 16,8m² / 6,3m. Në lartësinë e puseve përfshihet dhe pjesa nën tokë. Nevoja për ndërtimin e këtyre puseve cisternë është kushtëzuar nga mungesa e burimeve sipërfaqësore. Puset janë të thella 6 m të gjermuar në tokë.

Ka një sërë dritaresh që shërbenin për marrjen e ujit nga depozita. Janë ndërtuar dhe disa kamare të vogla përvendosjen e kandilave në hapësirat ndërmjet dritareve. Ndërtimi i këtyre puseve është bërë kryesisht nga mjeshtrat kolonjare të rrethit të Korçës.

Struktura e puseve eshte me murature guri dhe llaç gelqere. Trashesia e mureve perimetrale varion 65-75 cm. Struktura e qemereve eshte ndertuar me gure te punuar. Puset janëtë mbuluara me konstruksione të harkuara guri. Muratura e qosheve është bërë me gurë të gdhendur më me mjeshtëri. Gjithashtu, muratura ndërmjet hapësirave të dritareve që nga niveli i dyshemesë që paraprin pusin në këtë pamje deri tek fillimi i harkut të dritareve është ndërtuar me gurë të gdhendur me formë katërkëndëshe në reshta të rregullt. Pjesa e sipërme e muraturës është ndërtuar me gurë me formë të çrrregullt dhe lartë te streha e çatisë ka një kornizë guri të punuar bukur.

Figura 22- Pusi nr.2, pamje jugperëndimore

2.2. Sistemi ujor

2.2.1. Trupat ujorë dhe lumenjtë

Bashkia Finiq është shumë e pasur edhe me ujëra sipërfaqësore. Ujërat sipërfaqësore të bashkisë përfaqësohen nga lumenjtë dhe liqenet, të cilat po i trajtojmë më poshtë:

Lumenjtë

Kalasa - është e gjatë 100 km së bashku me degët që derdhen në të, ndërsa pa degët e tij 32 km. Kalasa është një nga tre lumenjtë më të rëndësishëm të Pellgut dhe të bashkisë të Finiqit por që rrjedh në një shtrat artificial që prej vitit 1959, bonifikimit të fushës së Vurgut dhe të Bajkajt, dhe sot derdhet në Bistrice si një nga degët e saj. Gjatësia e Kalasës deri në derdhjen e saj në Bistrice është 33 km me një sipërfaqe pellgu 258 km². Ajo buron nga Mali i Galishtit prej përroit të Galishtit (pa rrjedhje të vazhdueshme). Në Tatzat përrroi i Galishtit mer ujrat e përroit të Tatzatit.

Rrjedhja e mesme e Kalasës përfshin sektorin nga Tatzati në fushën e Bajkajt, ajo rrjedh në një luginë sinklinale të gjerë dhe të pjerrët ku dhe derdhen një sërë degësh të tjera nga e majta e

tij që përbëhet nga flishet, si; Gurra e Vergoit dhe degë të tjera të Malit të Gjerë dhe të Lucës. Në rrjedhën e poshtme Kalasa merr degë të tjera të rëndësishme në të majtë të saj si ; Përroi I Delvinës, përroi i Dimërorit (burim i fuqishëm karstik) dhe Vrisi i Palavlisë si dhe përruin e Gajdarit në të djathtë të saj. Prurjet mesatare maksimale të Kalasës janë $133 \text{ m}^3/\text{sek}$, ndërsa në periudhën e lagësht në Kalasë kalon afro 90% e rrjedhjes vjetore kurse në stinën e thatë vetëm 10% e saj. Në vitet 1957-1959 lumenjtë e Kalasës dhe Bisticës shkaktarët kryesorë të kënetëzimit që derdheshin në ligenin e Butrintit u sistemuan përfundimisht në një shtrat artificial të ri të përbashkët, në atë të Çukës nga ku derdhen dhe sot në det.

Bistrica - paraqet lumin tipik me ushqimin më të fuqishëm nëntokësor. Ky lumë formohet kryesisht nga burimet e Bisticës, që ndodhen në Qafën e Muzinës dhe që shtrihen në një zonë afro 300 m nga kuota 160 m e deri në kuotën 180 m mbi nivelin e detit. Bistrica në pjesën e saj të sipërme karakterizohet nga një relief malor, me rrjedhje të rrëmbyer dhe me brigje të larta, ndërsa në pjesën e poshtme nga zona fushore, me kodra të veçuara që rrallë i kalojnë **100 - 150 m mbi nivelin e detit**, por me rrjedhje të shpejtë. Në afërsi të fshatit Krongji derdhen ujërat e përroit të Vrisit, që është dega kryesore e Bisticës. Me sistemimin e Fushës së Vurgut shtrati i lumit të Bisticës nga ura e Kranësë, u kanalizua duke e devijuari derdhjen nga ligeni i Butrintos deri në detin Jon nëpërmjet grykës së Çukës. Me derdhjen në Bistricë në fshatin Pal të Kalasës 5.5 km para derdhjes në det, nga ky lum u formua një sistem i vetëm ujor. Sipërfaqja e përbashkët e pellgut të tyre është 447 km^2 . Ujërat e lumit Bistricë karakterizohen nga një tejdukshmëri e madhe dhe temperaturë e ulët, nga sasira të bollshme uji në stinën e verës, gjë që tregon për ushqimin e tij nga burimet nëntokësore.

Pavlla - ndodhet në pjesën më jugore të pellgut ujëmbledhës të rrjetit hidrografik të Shqipërisë. Burimet e tij lumi i ka në Greqi. Në pjesën e sipërme Pavlla rrjedh përmes një lugine të ngushtë, me shpatë të pjerrëta. Pasi merr ujërat e përrrenje të Karroqit e të Leshnicës ujërat e këtij lumi rrjedhin në një shtrat të gjerë zhavorri. Nga fshati Çiflig, lumi Pavlla pasi kalon nëpër fushën e Mursisë dhe atë të Xarrës në një shtrat të sistemuar derdhet në detin Jon. Deri në derdhjen e saj në det, Pavlla ka një sipërfaqe të pellgut prej 374 km^2 prej të cilave 295 km^2 përfshihen brenda territorit shtetëror të Shqipërisë. Prurja mesatare shumë vjeçare e lumit Pavlla me derdhje në detin Jon është $7.2 \text{ m}^3/\text{s}$, që i përgjigjet modulit 19.3 l/s km^2 .

Liqenet

Liqeni i Bistrices "Syri i Kaltër". Është një burim karstik nga më të mëdhenjtë dhe më të bukurit në Shqipëri. Liqeni i Bisticës ushqehet nga burimi karstik i "Syrit të Kaltër", lidhen ndërmjet tyre nëpërmjet një kanali të përbashkët. Syri i kaltër është një nga burimet më të rralla në botë (ujrat e të cilit sot për sot përdoren për të furnizuar lumin e Bisticës), ai ka një pamje magjepsëse natyrale. Për nga ngjyra dhe forma e burimit ka pamjen e një syri të kaltërt për shkak të të cilit ka marrë edhe emrin.

"Syri i kaltër" është me prurje $6 \text{ m}^3/\text{sek}$, ku del uji në formën e një burimi të nëndheshëm, ai është si një lumë i vërtet që derdhet duke dalë nga poshtë si prej një pusi. Uji është i pastër me ngjyrë të kaltër dhe me temperaturë shumë të ulët, bimësia e këtij burimi është e veçantë

ajo i jep asaj pamjen e një syri. Ky burim është një nga më të bukurit dhe nga më të vizituarit prej turistëve.

Burimi i lumbit të Bistricës, që përshkon një pjesë të jugut të Shqipërisë, i shëmbëllen vërtet një syri të madh të rrumbullakët me diametër afro dhjetë metra. Bebja e syrit, një gropë e thellë pus, nga ku uji ngjitet lart si në një kazan që sapo ka filluar të vlojë ka një ngjyrë blu në të zezë. Ajo vjen e rrrethohet pastaj nga pjesa e kaltërt e syrit që bëhet e tillë ngaqë thellësia e burimit aty është më e pakët.

Liqeni i Bistricës është liqen artificial me sipërfaqe 9 ha dhe kapacitet 540000 m³ uje, me thellesi 13 m, kultivohet trofta dhe rrrethohet nga një pyll piktoresk prej 20 ha. Pylli i "Syrit të Kaltër" është një monument natyror dhe një park me vlera biologjike dhe ekologjike, njësoj si edhe vetë ky liqen që ka një bimësi të veçantë me tiprare që vetëm aty i gjen. Bimësia karakterizohet nga temperature e ujit, si dhe pastërtia e saj, nëse do të shkosh të vizitosh këtë park gjatë verës do të ndjesh një freski të pashoqe.

2.3. Sistemi Natyror

2.3.1. Biodiversiteti, Fauna & Flora

Bashkia e Finiqit bën pjesë në zonën klimatike të nxehtë mesdhetare, nën zona ndodhet në jug-perëndim. Finiqi ndodhet 20 km nga qyteti i Sarandës, dhe nga kufiri shqiptar me Greqinë.

Bashkia e Finiqit njihet si një vend blektoralo – bujqësor, ku nuk mungon të kultivimi i të gjitha llojet të kulturave bimore, që prej bimësisë fushore, perimeve, drithrave e deri te ullishtet dhe agrumet. Prioritet kohët e fundit ka marrë edhe aktiviteti ekonomik i shfrytëzimit të pyjeve dhe kullotave. Shfrytëzimi i kullotave konsiston në atë që quhet blektori sezonale, ku shumë blektorë gjejnë një formë të dytë për të ushyer dhe mbarshtuar kopetë e tyre. Duhet të theksojmë se është një nga bazat e ekonomisë së këtij rrethi.

Ekonomia e shfrytëzimit të Pyjeve nga ana tjetër na paraqet dy pamje të ndryshme, nga njëra anë një formë e lirë punësimi për një numër të caktuar të popullsisë vendase dhe nga ana tjetër një shfrytëzim pa kriter dhe i pakontrolluar i këtyre të fundit. Kemi madje edhe raste ku pas shfrytëzimit të parcelave të pyjeve nuk është mbjellë qoftë edhe një filiz i ri.

Nga konstatimet e kryera në takime të kryera me qytetarët si edhe me funksionar të institucioneve përkatëse, rezulton se dëmi i shkaktuar është shumë i madh, në disa raste janë prekur edhe pyje të shpalluar monument natyre.

Bimësia e zones së Finiqit është relativisht e pasur por më e varfër sesa bimësia e rajoneve të tjera përreth. Në këtë rajon në të kaluarën e largët kanë ekzistuar pyje të dendura, mirëpo sot shumë pak prej tyre janë ekzistente, vetëm 25 % të tyre. Kanë ndikuar disa faktorë që kanë çuar në gjendjen e tyre sot si: shpyllëzimet pa kriter, djegia e tyre, prania e formacioneve gëlqerore të cilat nuk e lejojnë ripërtëritjen e bimëve etj. Shtrirjen më të madhe të bimësisë e kanë dy kate bimore ai i shkureve dhe i dushkut ndërsa katër i bëredhit mesdhetar dhe i kullotave subalpine mesdhetare zënë një sipërfaqe shumë më të vogël.

Kati i makjeve mesdhetare kap sipërfaqen më të madhe, por që ka ardhur duke u zvogëluar

për shkak të shpyllezimeve të bëra për të hapur toka të reja bujqësore. Përhapje të konsiderueshme ka makja gjethembajtëse dhe gjetherënëse.

Kati i makjeve gjethembajtëse shtrihet në lartësite 600 m mbi nivelin e detit, kjo bimësi takohet aty ku zotëron flishi sidomos shumë e përhapur është në Rëzomë. Elementë të kësaj bimësie gjenden (900 m). Është një nga katet bimore më të veçanta, bimët mbizotëruese janë: koçimarja, xina, dafina, dëllënja e kuqe, shqopa, mërsina, marja, përralli, gjineshtra etj.

Kati i shkureve mesdhetare gjetherënëse. Kjo zonë takohet në lartësinë 600-800 m mbi nivelin e detit, në shpatet drejtuar nga jugu dhe perëndimi. Kjo bimësi takohet dhe në lartësitë 1000 m mbi nivelin e detit (në malin e Gjerë dhe në Lucë). Ndersa në shpatet e ekspozuara nga veriu zbret deri në lartësinë 450-500m si psh në Vergo. Lloje të shkureve mesdhetare gjetherënëse takohen dhe në zona më të ulta si në Stamolinë të Vergoit. Ato parapëlqejnë përgjithësisht gëlqerorët por rriten mirë dhe në zonat flishore ku perzihen dhe me shkuret gjethembajtëse. Bimët kryesore të këtij kati janë: frashëri i bardhë, vallanidhi i egër, lofata, thana, driza, qelbëzi si dhe bimë rezistente të makjes, përrallit dhe gjineshtra.

Kati i dushkut shtrihet nga 800 -900 m, vallanidhi shtrihet dhe në 1000 -1200 m mbi nivelin e detit. Bimët kryesore që takohen këtu janë bunga, bunga e butë, shparthi, bulgeri, qari, ilqia, gështena, kreka fletëvogël, bredhi i Greqisë etj. Druri më i rëndësishëm i kësaj zone është Valanidhi, që formon disa pyje të rralla në formacionet gëlqerore dhe në shpatet me orjentim nga jugu dhe jug-perëndimi. Ky kat shtrihet deri në lartësitë 900 mbi nivelin e detit, ndërsa në shpatet me orientim verior dhe lindor i gjejmë deri në lartësitë 500 -600 m kurse në shpatet që rihen nga erërat e ftohta dhe nga Murlani kjo bimësi nuk takohet fare. Vendi ku ka përhapje të gjerë është në Dhivër.

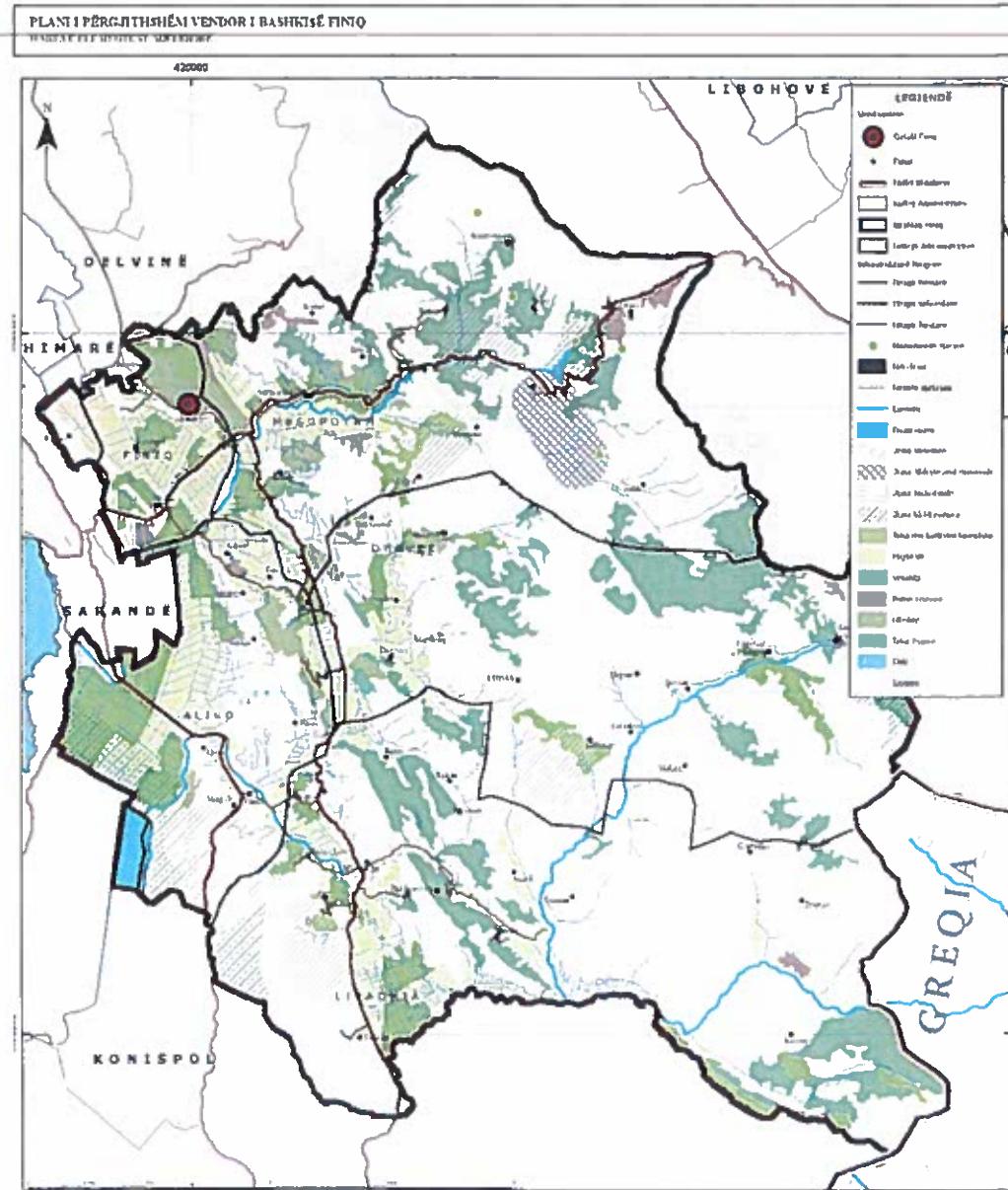
Fauna

Në territorin e Finiqit dhe rrithinat, haset një numër i konsiderueshëm i llojeve të kafshëve dhe shpendëve, kryesisht gjitarët e medhenj edhe pse numri total i specieve floristike dhe faunistike në bashki nuk njihet. Bota shtazore e zonës së Finiqit është relativisht e varfër sidomos në fusha pasi aty kultivohen bimë të ndryshme dhe disi më e pasur në zonat malore. Sot gjenden një numër i konsiderueshëm kafshësh dhe shpendësh në këtë rajon por para clirimit rajoni ka pasur një faunë shumë më të pasur, kjo përmungesë të gjuetisë të pakët dhe mos ndërrhyrjes së njeriut në natyrë. Pjesën më të madhe të kafshëve e përbën: ujku, çakalli, deri i egër, dhelpra etj. Pas clirimit u vu re fenomeni i gjuetisë së pakomtrolluar e cila pati një përhapje shumë të gjerë, duke çuar keshtu në zhdukjen e disa llojeve ekzemplarë të botës shtazore.

Për të mos pasur një zhdukje të ndjeshme në vazhdimësi të funës u morrën disa masa nga ana e qeverisë të cilat e lejonin ose e ndalonin gjuetinë në periudha të ndryshme kohore duke bërë kështu të mundur mbrojtjen e kafshëve dhe shpendëve të ndryshëm që ekzistojnë në këtë zonë. Një përhapje shumë të gjerë ka ujku dhe dhelpra të cilët janë tepër grabitqarë, dhe sjellin dëme të konsiderueshme në blektori. Ujku vendoset afër staneve aty ku mund të gjejë ushqimin më lehtë, ndërsa dhelpra vendoset afër qëndrave banuese, dhe sjell mjaft dëme në shpendë.

Çakalli është gjithashtu një grabitqar me lekurë shumë të çmuershme. Një kafshë që ka pasur një përhapje shumë të gjërë dhe që sot gjendet në rrezik për tu zhdukur është *Derri i egër* prandaj dhe nuk lejohet gjuetia e tij. Ekzistojnë njëkohësisht dhe disa ekzemplarë shumë të rrallë si *Sorkadhja* dhe *dhia e egër* të cilat janë në rrezik zhdukjeje. *Lepuri* është një kafshë tjeter që është i përhapur, ai gjendet në zonën e makjeve. Përveç kafshëve gjenden dhe shumë lloje shpendësh si *karabulla* që ushqehet me peshk, *çapka e bardhë* që ushqehet kryesisht me zvaranikë, peshq, insekte dhe amfibë. Të gjitha kafshët përbëjnë një vlerë shumë të madhe, por shpesh herë shumë njerëz përpara se të vlerësojnë atë çka i ofron natyra, ndjekin instiktet e veta vetëkënaqëse si: sporti i gjuetisë, duke e vlerësuar ekzistencën e faunës si një formë argëtimi. Shpendët të tjerë që rriten në këtë zonë dhen përbëjnë objekt gjuetie janë; thëllëzat e malit, turtulli, pëllumbat e egër etj.

Harta 1-Harta e elementeve mjedisore

2.3.2. Pyjet dhe natyra

Shtrirjen më të madhe të bimësisë e kanë dy kate bimore ai i shkureve dhe i dushkut ndërsa kati i bredhit mesdhetar dhe i kullotave subalpine mesdhetare zënë një sipërfaqe shumë më të vogël. Kati i makjeve mesdhetare kap sipërfaqen më të madhe, por që ka ardhur duke u zvogëluar për shkak të shpyllezimeve të bëra për të hapur toka të reja bujqësore. Përhapje të konsiderueshme ka makja gjethembajtëse dhe gjetherënëse. Kati i makjeve gjethembajtëse shtrihet në lartësitet 600 m mbi nivelin e detit, kjo bimësi takohet aty ku zotëron flishi sidomos shumë e përhapur është në pellgun e Bistricës, në Lumin e Leshnicës. Elementë të kësaj bimësie gjinden dhe në qafën e Skërficës (900 m). Është një nga katet bimore më të veçanta, bimët mbizotëruese janë: koçimarja, xina, dafina, dëllënja e kuqe, shqopa, mërsina, marja, përralli, gjineshtra etj.

Kati i shkureve mesdhetare gjetherënëse takohet në lartësinë 600-800 m mbi nivelin e detit, në shpatet drejtuar nga jugu dhe perëndimi. Kjo bimësi takohet dhe në lartësitë 1000 m mbi nivelin e detit (në malin e Gjerë dhe në Lucë). Ndërsa në shpatet e ekspozuara nga veriu zbret deri në lartësinë 450-500m. Lloje të shkureve mesdhetare gjetherënëse takohen dhe në zona më të ulta.

Kati i dushkut shtrihet nga 800 -900 m, vallanidhi shtrihet dhe në 1000 -1200 m mbi nivelin e detit. Bimët kryesore që takohen këtu janë bunga, bunga e butë, shparthi, bulgeri, qari, ilqia, gështena, kreka e fletëvogël, bredhi i Greqisë etj. Druri më i rëndësishëm i kësaj zone është Valanidhi, që formon disa pyje të rralla në formacionet gëlqerore dhe në shpatet me orjentim nga jugu dhe jug- perëndimi. Ky kat shtrihet deri në lartësitë 900 mbi nivelin e detit, ndërsa në shpatet me orientim verior dhe lindor i gjemjë deri në lartësitë 500-600 m kurse në shpatet që rrihen nga erërat e ftohta dhe nga Murlani kjo bimësi nuk takohet fare. Si shkurre të nënpyllit takohet dëllënja e kuqe, dëllënja e zezë, murizi, thana etj.

Territori i bashkisë ka burime natyrore të shumta të cilat përbëjnë një vlerë të shtuar për ekonominë lokale, që ofrojnë mundësira për diversifikimin e aktivitetit ekonomik nëpërmjet formave të ndryshme të turizmit. Burimet natyrore kushtëzojnë zhvillimin e ekoturizmit dhe agro turizmit. Zona ofron peisazhe mahnitëse dhe është e pasur me vlera natyrore, tradicionale, kulturore e historike.

Territori i bashkisë bën pjesë në dy zonat ekologjike të Sarandës, asaj kodrinore dhe malore. Zona Kodrinore përfaqësohet kryesisht nga vreshta, dru frutore si molla, dardha, pjeshka etj si dhe pyje të degraduar dushku. Ndërsa, përsa i përket Zonës Malore ajo zotëron pjesën më të madhe dhe ndodhet në lartësitë mbi 400 m. Karakterizohet nga një territor shumë i thyer. Mbizotërojnë kullotat dhe pyjet, ndërsa bimësia natyrore karakterizohet nga: pisha e zezë, dushku, bredhi, gështena, dëllinja etj. Biodiversiteti i këtyre zonave është i lartë.

Pyjet përfaqësojnë ekosistem natyror të rëndësishëm, me sipërfaqe të madhe dhe larmi biologjike të pasur. Sipërfaqja e tyre arrin në 14,500 ha dhe kryesisht të lokalizuar në zonën e Dhrovjanit dhe Mesopotamit. Kullotat natyrore dhe livadhet shtrihen në një sipërfaqe të konsiderueshme. Relievi i bashkisë është i larmishëm dhe dinamik. Terreni malor gërshtetohet

me atë kodrinor dhe me fushat. Ky pejsazh duhet ruajtur i paprekur nga aktiviteti njerëzor me qëllim që një vlerë e tillë të mos humbasë.

Bimët mjekësore eterovajore e tanifere përfaqësojnë një tjetër pasuri natyrore të zonës. Ka një shumëlojshmëri të tyre në këtë zonë, më të përhapurat janë sherebeli dhe çaj mali. Grumbullimi i këtyre bimëve mund të përfaqësojë një aktivitet ekonomik të popullatës lokale që jetojnë në pjesën kodrinore malore. Rivitalizimi i një aktiviteti të tillë do të kërkoj edhe aftësimin e popullatës lokale për vjeljen e tyre në mënyrat e duhura, me qëllim të ruajtjes së qëndrueshmërisë mjedisore.

Burimet natyrore paraqesin kontekstin ekonomik për një pjesë të konsiderueshne të popullatës dhe mirëqenia e banorëve varet nga menaxhimi i qëndrueshëm i tyre. Përfitimet e ekonomike dhe sociale të popullatës lokale ruhen të qëndrueshme dhe rriten vetëm me mbrojtjen dhe ruajtjen e vlerave të burimeve natyrore. Si rrjedhim, menaxhimi i qëndrueshëm i tyre nuk shihet i ndarë nga banorët lokal, dhe nuk është domain vetëm i qeverisjes lokale. Komunitetet lokale përbëjnë pjesën integrale të pasurisë natyrore të territorit dhe përfaqësojnë një aktor të rëndësishëm në mbrojtjen e natyrës. Fillimisht, ndërgjegjësimi i banorëve për vlerat burimeve natyrore dhe për parimet e zhvillimit të qëndrueshëm janë të nevojshme. Mbrojtja dhe kujdesi për burimet natyrore duhet të kthehet në një traditë që trashëgohet brez pas brezi për banorët e Finiqit.

2.3.3. Gjeologji – Inxhinieri

Territori i Bashkisë Finiq bën pjesë në Zonën tektonike Jonike. Ajo karakterizohet pjesërisht në formacionin gjeologjik gëlqeror të kretakut të paleogjenit si dhe të dolomiteve të triasit. Ky territor ka një numër burimesh karstike sidomos pas shkëputjeve tektonike. Si rezultat i pjerrësive të mëdha ujërat sipërfaqësore i gjerryejnë vazhdimisht mjediset duke sjellë një erozion të vazhdueshëm.

Në territorin e Bashkisë Finiq gjijnë përhapje shkëmbinj dhe dhera me litologji të ndryshme, të moshave nga Triasi në Kuaternar, të cilët i përkasin zonës Jonike. Për qëllime gjeologo – inxhinierike, kemi përshtatur klasifikimin gjeologo – litologo – inxhinierik të shkëmbinjve dhe dherave, që ndërtojnë truallin e Bashkisë Delvinë. Në këtë klasifikim shkëmbinjtë ndahen në tre grupe, ku si kriteri i ndarjes është rezistenca në shtypje një boshtore (Rsh). Po kështu dhe dherat janë klasifikuar në tre grupe ku si kriteri i ndarjes së dherave është kohezioni (C), i cili përfaqëson forcat lidhëse midis kokrrizave përbërëse.

Klasifikimi i Shkëmbinjve

1. *Grupi i shkëmbinjve të forte me rezistencë shtypje një boshtore më shumë se 500 kg/cm³ të përfaqësuar nga shkëmbinjtë:*

- Gëlqerorë (G)
- Gëlqerorë silicorë (Gsi)
- Gëlqerorë dolomitikë (GD) të cilët janë prezantë në territorin e bashkisë
- Brekcie të shpatit (B)

Analiza Gjeologjike

Për sa i përket formacioneve gjeologjike, në territorin e Bashkisë Finiq takohen këto formacione litologjike:

- *Formacioni halogen*
- *Formacioni karbonatik*
- *Formacioni flishor*
- *Formacioni flishoidal*
- *Formacioni i depozitimeve Kuaternare*

Harta 2-Harta gjeologo-inxhinierike e Bashkisë Finiq

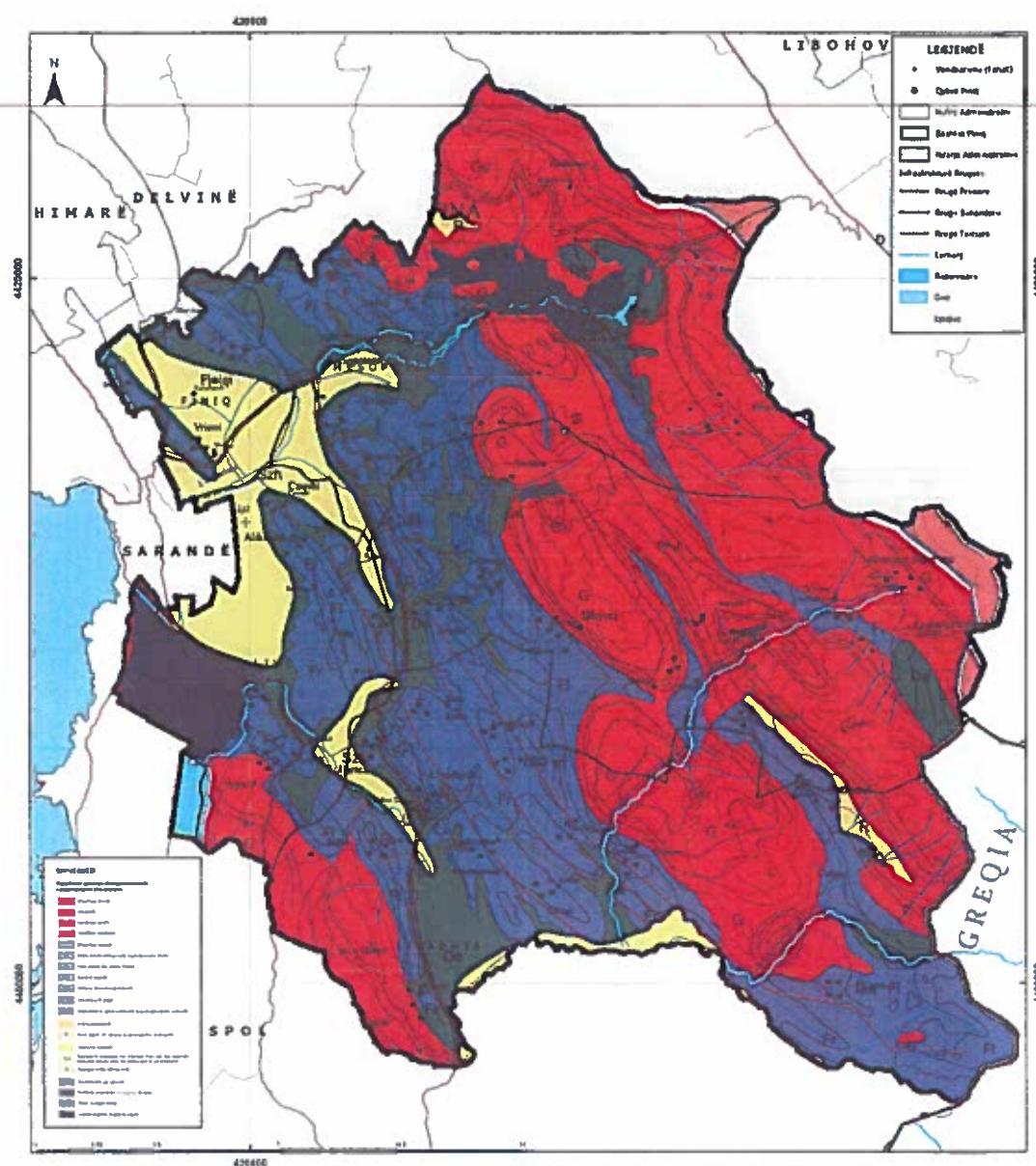

Figura 23- Skema tektonike e zonës në studim dhe e Shqipërisë

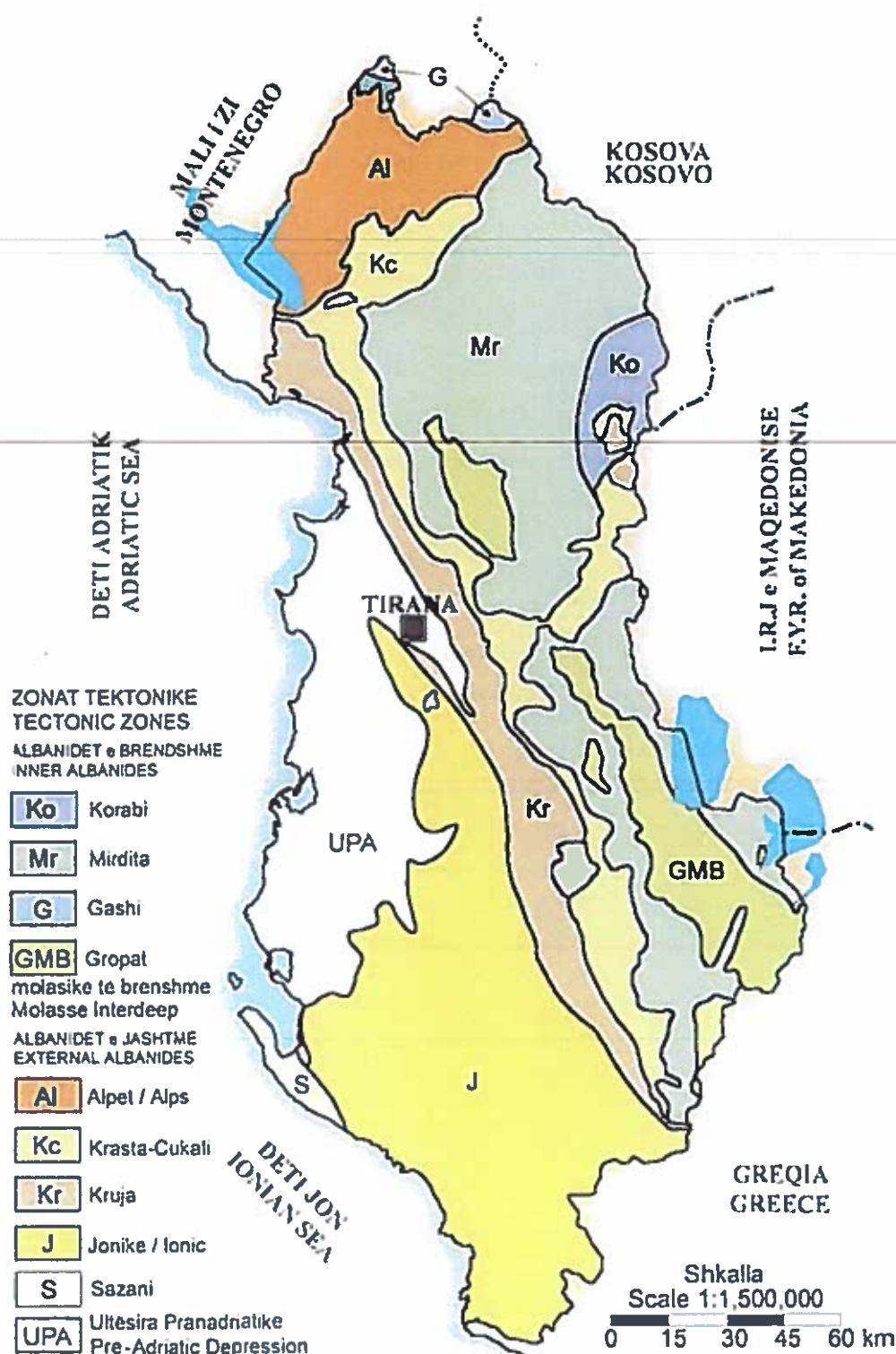
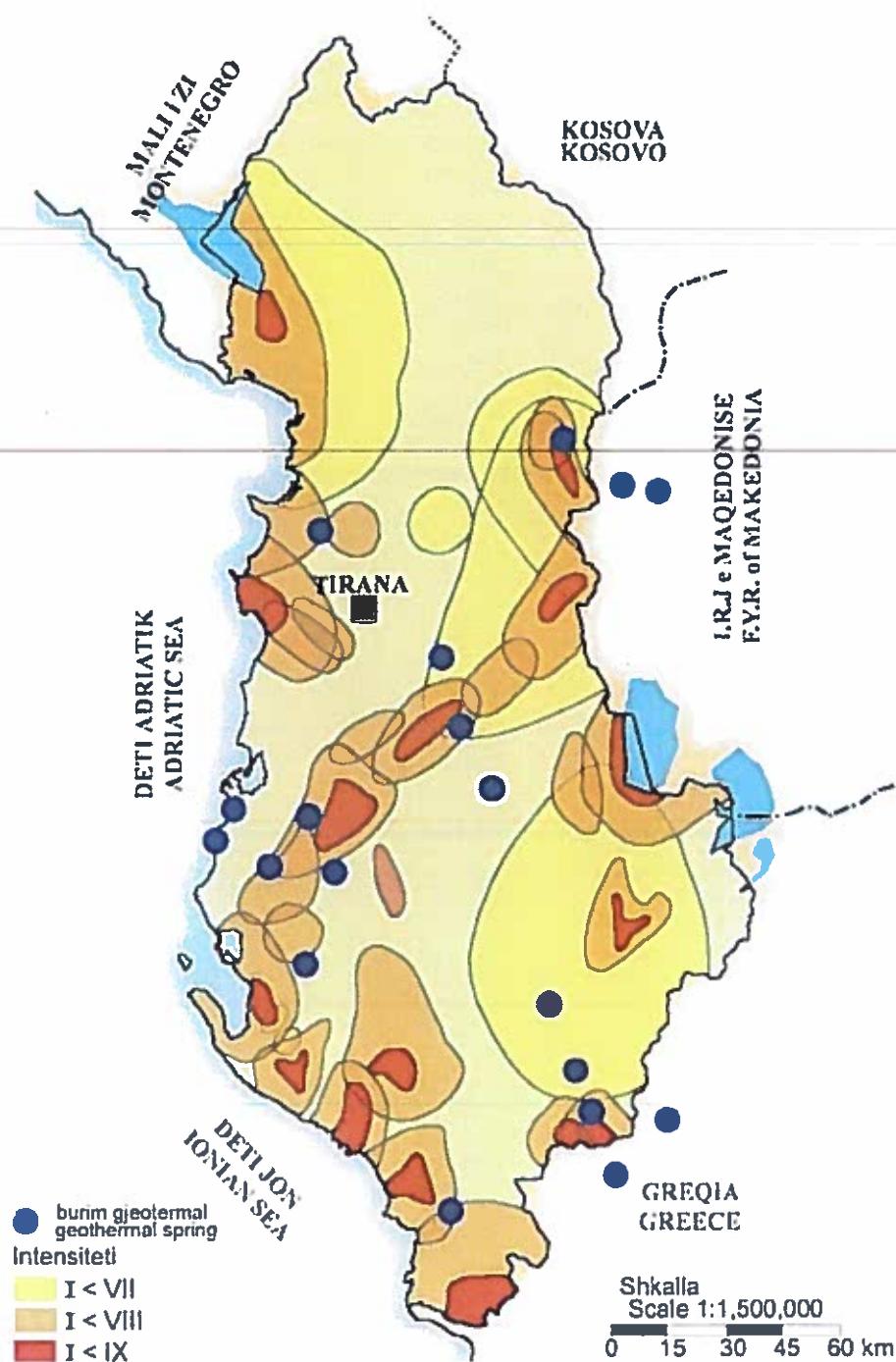
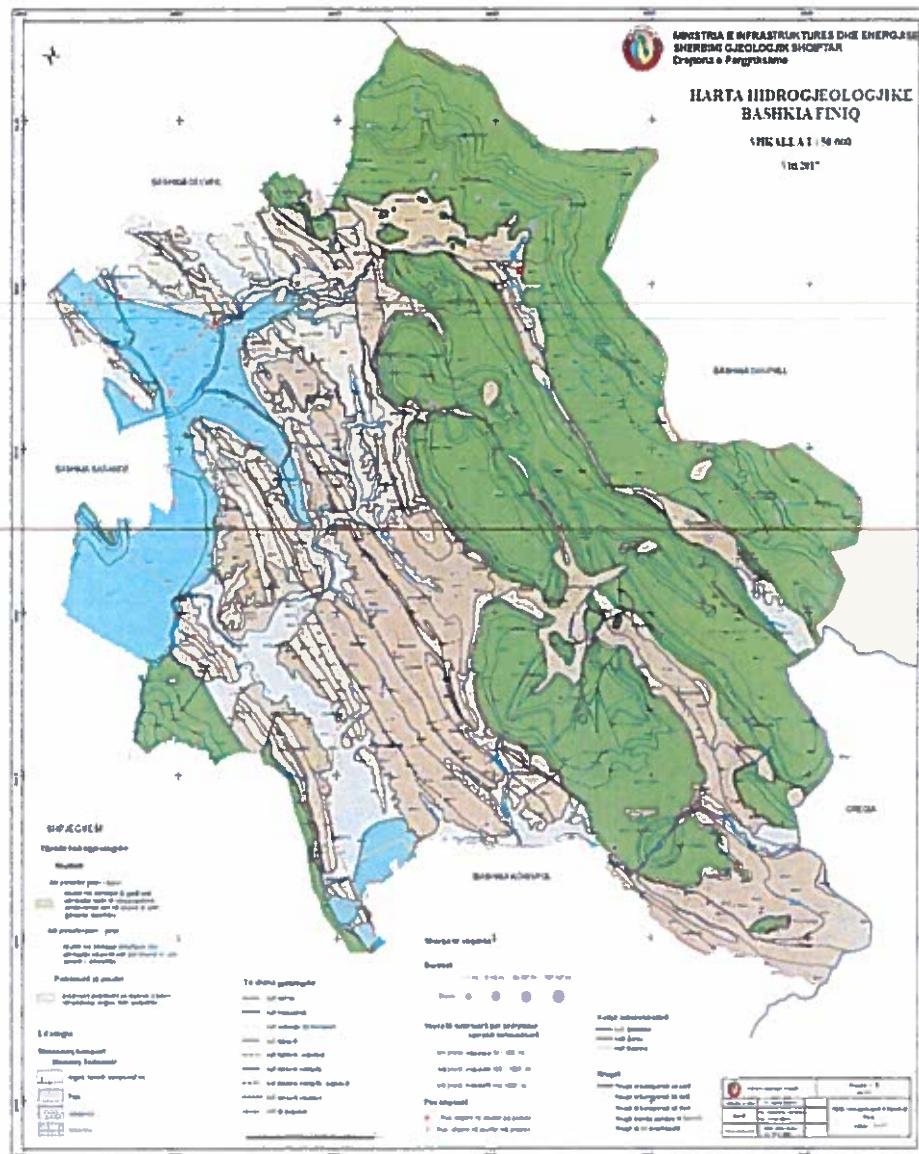

Figura 24- Harta Gjeotermale dhe e izoseisteve të tërmeteve të Bashkisë Finiq dhe më gjërë

Burimi:Atlasi i burimeve gjeotermale të Shqipërisë

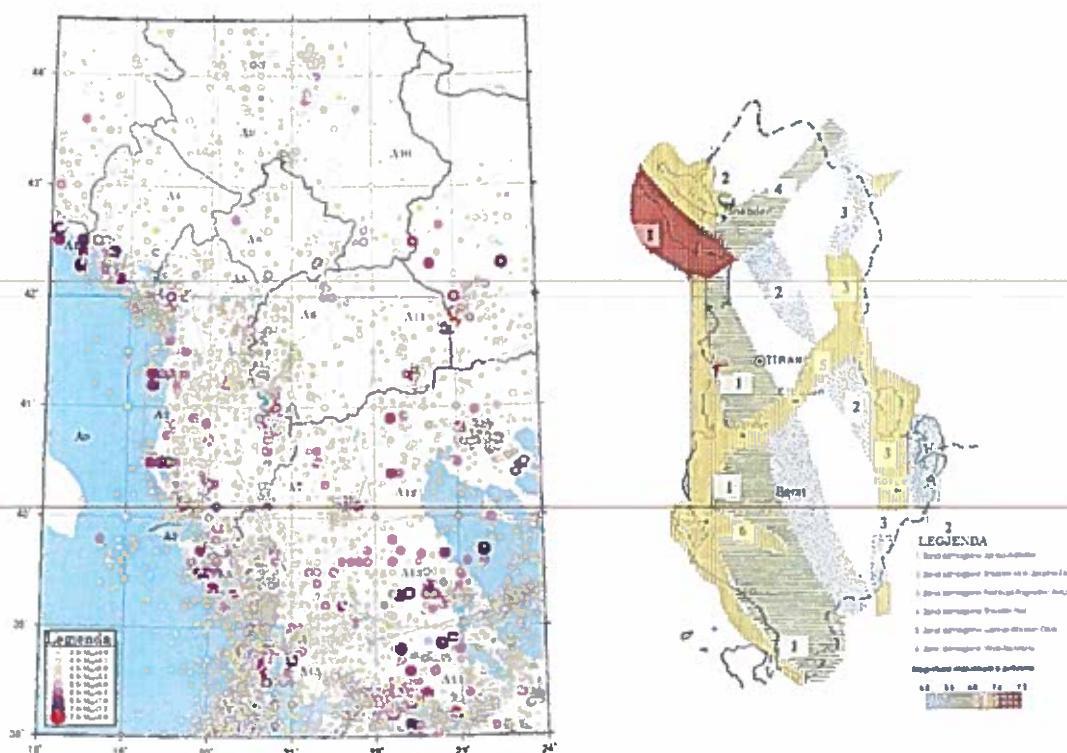
Harta 3-Harta gjeologo-hidrogjeologjike e Bashkisë Finiq

2.3.4. Zonimi makro dhe në varësi të rastit konkret, zonimi sizmik mikro

Sizmiciteti i kësaj Bashkie ashtu si gjithë pjesa jugore dhe bregdetare bën pjesë në rrjin bregdetar nga Shqiperia e veriut në Greqi, pra Mesdheu Lindor, e cila është e njerohur si zonë me sizmicitet të lartë 7-8 ballë. Mund të permendim tërmetin në zonën kufitare të Dhivrit (datë 22.11.1976 i cili kishte magnitute 5.1 dhe intensitet në qendër 6.4 ballë) ku u shkatërruan 160 shtëpi si dhe 1058 shtëpi në fshatrat përreth.

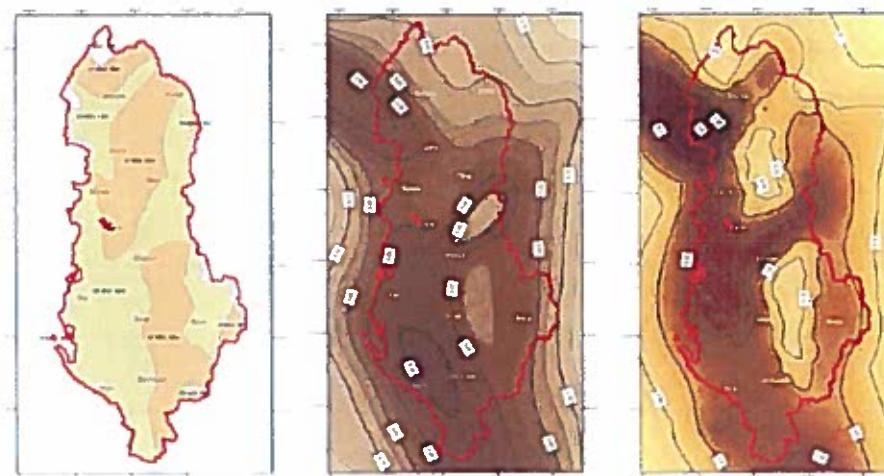
Figura 25- (majtas)Epiqendrat e tërmeteve dhe; harta e zonave sismogjene me potencial sismik të pritshëm

Burimi: Shërbimi Gjeologjik Shqiptar

Të qenurit zonë me sizmicitet të lartë kërkon zbatim të kushteve dhe normave teknike gjatë ndërtimit të objekteve. Projektuesit dhe ndërtuesit duhet të marrin në konsideratë këto kushte të zonës dhe të sizmicitetit gjatë projektimit dhe ndërtimit të objekteve brenda kushteve dhe rregullave që përcakton kjo dukuri shkatërruese për këtë zonë.

Figura 26- Rreziku sismik për bashkinë Finiq dhe më gjerë(majtas) harta e intensiteve sismike (shkalla GSK);(mes) harta e shpejtimeve maksimale me referencë me truall të fortë për periudhë rikthimi 475 vjet; (djathtas) harta e shpejtimeve maksimale me referencë me truall shkëmbor për periudhë rikthimi 475 vjet

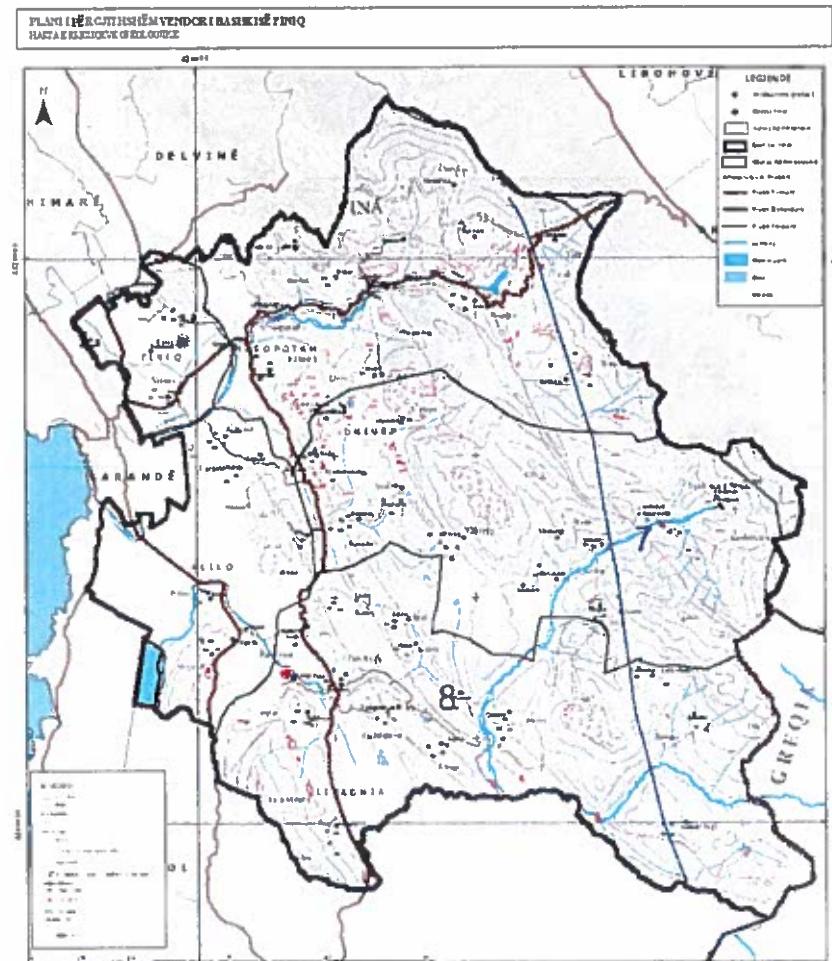

Burimet: Akademia e Shkencave; PNUD; Akademia e Shkencave

Fenomenet e rrezikut gjeologjik, janë pjesë e rëndësishme e rreziqeve natyrore. Ato shkaktohen nga procese gjeologjike të brendshme e të jashtme të zhvillimit të tokës dhe sjellin dëme të shumta në lëndimin ose humbjen e jetëve njerëzore, dëmtime të pasurive publike e private, dëmtime të objekteve të ndryshme të infrastrukturës. Në Shqipëri, si fenomene më të njohura, që përbëjnë rrezik gjeologjik mund të cilësojmë tërmetet, rrëshqitjet, rrëzimet, erozioni sipërfaqësor dhe fundor, rënia e gurëve, fenomenet e karstit, abrasioni detar, subsidencat, lëngëzimi i rërave, minierat e braktisura. Fenomenet e rrezikut gjeologjik janë produkt i aktivitetit natyror me shtysë faktorë objektive të pavarrur nga njeriu siç janë ndërtimi gjeologo - tektonik i territorit, aktiviteti sismik, gjeomorfologjia e terrenit, veçoritë hidrogjeologjike, veçoritë klimaterike (kryesisht sasia e rreshjeve), ekspozimi, bimësia, etj. Sasia e konsiderueshme e reshjeve, përqëndrimi i tyre në muaj të veçantë në stinët e vjeshtës dhe pranverës, rënia e tyre me intensitet dhe kohëzgjatje të përqëndruar, po ashtu favorizojnë intensitetin e lartë të rrëshqitjeve, erozioni i tokave.

Gjithashtu janë produkt i aktivitetit të njeriut të shprehur në ndërhyrjet e tij në përdorimin e tokës. Kur ato janë të drejta zvogëlojnë efektet e rreziqeve natyrore dhe minimizojnë dëmtimet e mundëshme, ndërsa kur janë të gabuara ndihmojnë në shtimin e rreziqeve natyrore dhe dëmet e tyre. Më poshtë po trajtojmë komponentët kryesorë të rrezikut gjeologjik të hartografuar për Bashkinë e Finiqit.

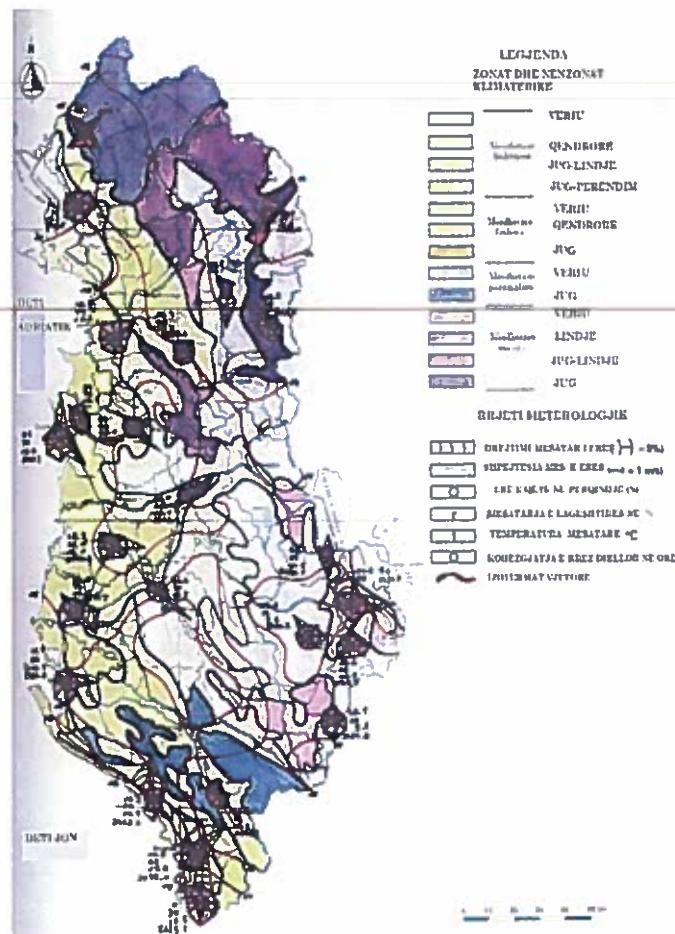
Harta 4-Harta rrezikut gjeologjik Finiq

2.3.5. Klima dhe cilësia e ajrit

Shqipëria si një vend me zhvillime të shpejta të ndryshimeve infrastrukturore dhe zhvillime të qendrave urbane, po përballet me faktorët e ndotjes së mjedisit nga ky zhvillim, e si pasojë e kësaj ndotje mjedisore ka dhe impaktin në shëndetin e populates.

Figura 27- Harta me zonat dhe nënzonat klimatike e Shqipërisë

Burimi : Banka Botërore dhe UNDP, 2012

Ndotja e ajrit është kontaminimi i mjedisit të jashtëm dhe atij të brendshëm nga faktorë kimikë, fizikë dhe biologjik, të cilët modifikojnë karakteristikat normale të atmosferës.

Burimet kryesore të ndojes së ajrit në janë:

- Aktivitetet industriale dhe mjetet e transportit rrugor
- Pajisje me furnizim energjie te perftuar nga djegja e fosileve
- Djegja e pyjeve

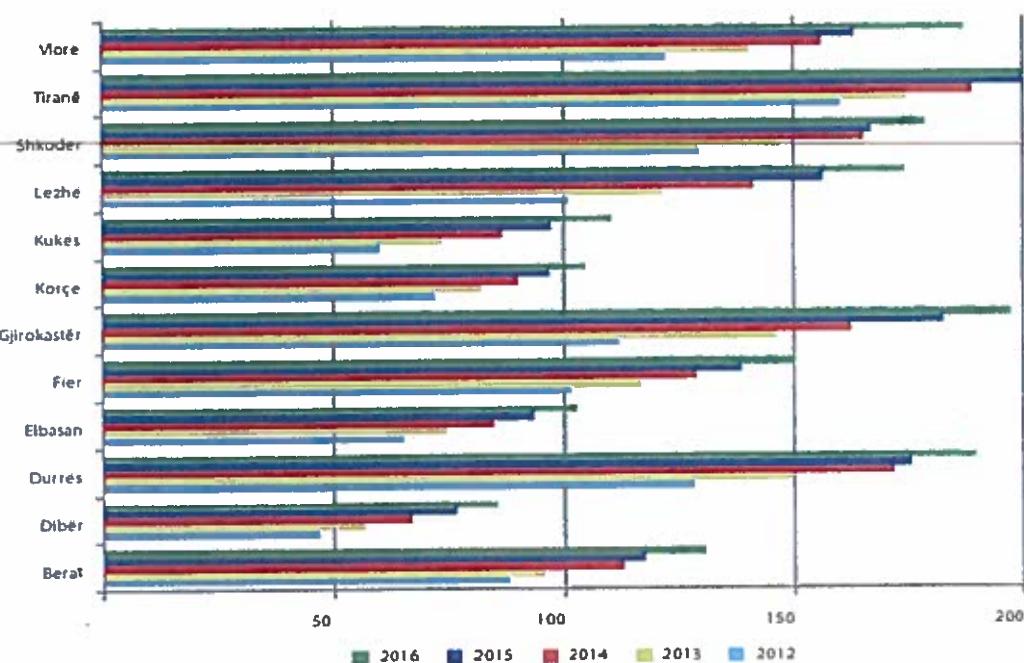
Sic vihet re në grafikun e mëposhtëm ne nivel qarku mund te themi qe ndotja e ajrit nga transporti rrugor ka pësuar rritje të konsiderueshme ndër vite, duke e vendosur qarkun e

Gjirokastres me rritjen më të madhe të numrit të mjeteve për pasagjerë llogaritur për mijë banorë nga viti 2012 në vitin 2016, me 85 mjete për mijë banorë.

Ndër ndotësit kryesore qe shkaktohen nga mjete e transportit rrugor janë:

1. Monoksidi dhe dioksid i karbonit (CO dhe CO₂ përkatësisht)
2. Substancat sulfurike (SO_x), - lënda e ngurtë pezull e përmasave të ndryshme (PM10 dhe PM2.5, kryesisht)
3. THC (sasia totale e shkarkimeve në ajër të hidrokarbureve)
4. Përbërësit organikë të avullueshëm (VOC)

Figura 28: Numri i mjeteve për pasagjerë sipas qarqeve, për mijë banorë

Burimi: Vjetari Statistikor 2017, INSTAT

Me rritjen e numrit te makinave, rritet edhe sasia e shkarkimeve në ajër të ndotësve. Në rastin e CO₂, në qoftë se do të marrim për bazë shifren 5 ton CO₂ në vit/makinë(Nga llogaritjet e Agjencisë Amerikane të Mjedisit, një makinë e tonazhit të vogël (makinat për transport njerëzish deri në 12- vendëshe) shkarkon rreth 5 ton CO₂ në vit (4.7 metric tons), sasia e CO₂ e shkarkuar në ajër vetëm nga mjetet individuale të transportit (makinat familjare) në nivel qarku është rreth 64450 ton CO₂/vit (12891 automjete ne vitin 2016 x 5 ton CO₂/automjet / vit). Në vitet në vijim, ekziston mundësia që ndotja nga mjetet e transportit të shtohet për arsy se numri i makinave dhe investimet e Qeverisë Shqiptare në ndërtimin e infrastrukturës rrugore (dhe jo në investime në zhvillimin e llojeve alternative si treni etj.) po shtohen.

Tabela 12- Mjetet e transportit rrugor të pasagjerëve

Qarqet	2015				2016					
	Gjithsej	Autovetura	Autobuz mikrobus	Motoçikleta dhe tricikla	Kamping	Gjithsej	Autovetura	Autobuz mikrobus	Motoçikleta dhe tricikla	Kamping
Shqipëria	443.227	403.680	6.423	33.070	54	479.217	436.013	7.050	36.096	58
Berat	16.280	13.704	343	2.227	6	17.762	15.005	357	2.394	6
Dibër	10.074	9.694	197	183	0	11.039	10.606	228	205	0
Durrës	48.824	45.454	568	2.799	3	53.236	49.379	643	3.211	3
Elbasan	27.209	23.872	487	2.846	4	29.612	26.155	524	2.929	4
Fier	42.841	38.448	558	3.828	7	45.751	41.075	607	4.063	6
Gjirokastër	12.713	12.213	228	271	1	13.419	12.891	240	288	0
Korçë	21.351	20.332	333	686	0	22.857	21.755	373	729	0
Kukës	8.040	7.822	173	44	1	8.991	8.763	180	47	1
Lezhë	20.646	19.223	311	1.111	1	22.720	21.133	346	1.240	1
Shkodër	35.654	30.429	507	4.715	8	37.604	32.106	520	4.968	8
Tiranë	168.806	154.580	2.195	12.019	12	181.016	165.141	2.387	13.471	17
Vlorë	30.789	27.909	528	2.341	11	35.210	32.002	645	2.551	12

Burimi: Vjetari Statistikor 2017, INSTAT

Ndotja e ajrit ndikon në menyrë të drejtpërdrejtë sistemin tonë fryshtëzues. Grimcat PM2.5 janë përzjerje e grimave të ngurta mikroskopike, produkteve që dalin nga djegia, metaleve dhe elementeve të tjerë, që mund të shkaktojnë shqetësimë serioze për shëndetin. Grimcat e vogla që hasim më shpesh, depërtojnë thallë duke demtuar mirëfunkcionimin e organeve te sistemit të fryshtëzues.

Edhe në përqëndrime të ulta, PM2.5 mund të shkaktojë një sërë ndikimesh afat shkurtra dhe afat gjata mbi shëndetin. Grup moshat me rrezik më të lartë për shëndetin janë të moshuarit, fëmijët. Me kalimin e moshës, zemra, mushkëritë dhe sistemi imunitar dobësohen dhe shtohen problemet shëndetësore te lidhura me sistemin kardiovaskular dhe ate te fryshtëzues.

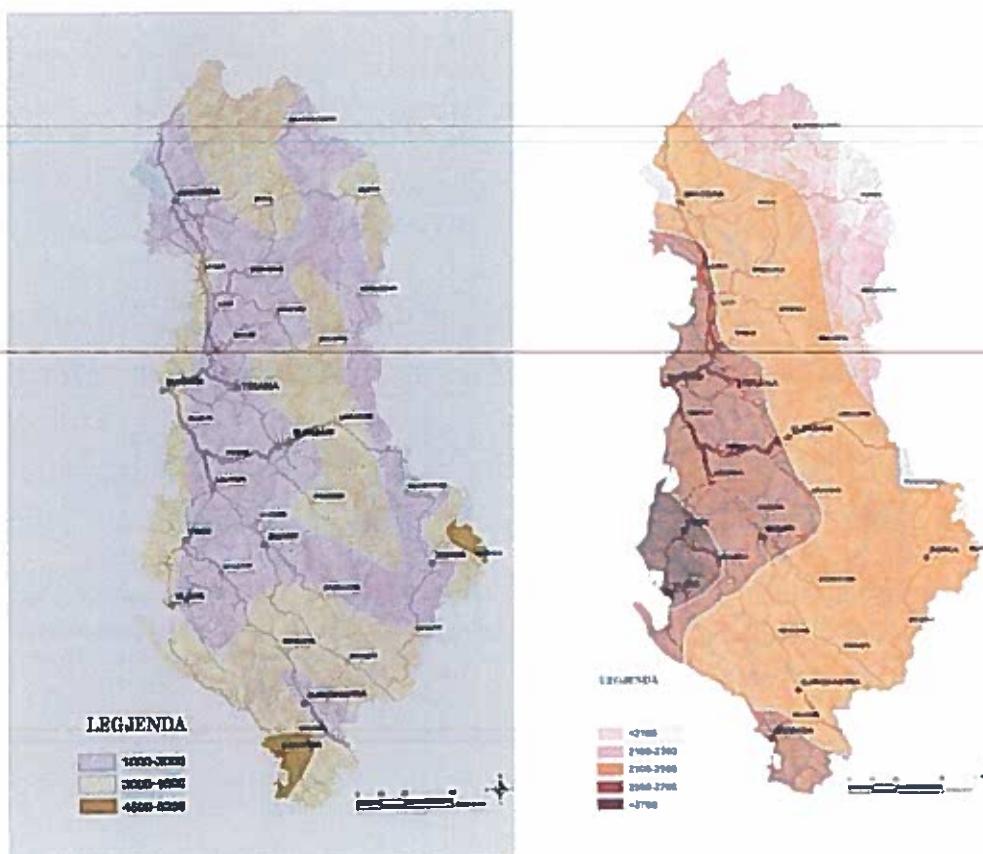
Ndotja e ajrit të mjediseve të brendshme nga lëndët fosile të ngurta dhe nga ndotja e ajrit të jashtëm janë përgjegjës për 3.1 milionë vdekje të parakohshme dhe 3.2 përqind të sëmundjeve në të gjithë botën. Më shumë së gjysma e sëmundjeve, që vijnë prej ndotjes së ajrit, prekin njerëzit e vendeve në zhvillim.

Ndotësit e ajrit shkaktojnë një numër të madh problemesh shëndetsore, përfshirë infekzionet e aparatit të fryshtëzues, sëmundjet e zemrës dhe ato të qarkullimit të gjakut dhe kancerin e mushkërive. Zvogëlimi i nivelit të ndotjes do të zvogëlojë edhe numrin e sëmundjeve që shkaktohen prej saj.

Parandalimi i ndotjes kërkon politika lidhur me cilësinë e ajrit dhe transportin, kontrollin e ndotjes së ajrit në qytete, kontrollin e shkarkimeve nga industria dhe nxitjen e burimeve të pastra dhe të rinovueshme të energjisë. Masat përfshirë ndotjen e ajrit të brendshëm përfshijnë ndryshimin e mënyrës së ngrohjes në banesa nga drutë dhe qymyri tek lëndët energjitike më të pastra; futjen e teknologjive më eficiente dhe ajrimin e banesave, shkollave

dhe mjediseve të punës. Këto përpjekje për të përmirësuar cilësinë e ajrit çojnë edhe në zvogëlimin e sasisë së gazeve serë dhe zvogëlimin e efekteve që vijnë si pasojë e fenomenit të ndryshimeve klimatike.

Figura 29-(majtas) Shpërndarja territoriale e sasisë vjetore të orëve me erë; dhe (djathtas) Harta territoriale e e orëve me diell në territorin e zonës në studim

Burimi: Institut i meteorologjik Shqiptar, Libri Klimatologjia

Ndikimi i zhvillimit në ndryshimet e klimës

Konferenca e Parisit lidhur me ndryshimet klimaterike (Paris COP21-CMP11) e vuri theksin e saj në krijimin e kushteve për mosrritjen dhe kufizimin e temperaturës globale jo me më shumë se 2 gradë celsius. Në varësi të vlerave të faktorit klimaterik dhe të dhënave të siguruara nga studime të ndryshme lidhur me ecurinë në vite të këtyre vlerave mund të paraqiten disa skenarë për ndryshimet klimatike (modeli i ndjekur sipas MAGIÇ / SCENGEN; v. 5, 3, v 2).

Skenari bazuar në ecurinë e rritjes së temperaturave mesatare, jo vetëm në Shqipëri por edhe në mbarë globin, ndryshimet klimaterike të parashikuara do të sjellin një klimë më të ngrohtë në regjin e temperaturës në zonat bregdetare shqiptare.

Skenari bazuar në rreshjet mesatare në rënie të regjistruesa në stacione të ndryshme metereologjike tregonë një rënie të reshjeve vjetore në lidhje me mesataren e regjistruesa në vitin 1990 si dhe një rritje të përbërtyeve si pasojë e rreshjeve të vrullshme. Duke përgjithësuar rezultatet e tyre rezulton se sasia e reshjeve vjetore mund të ulen me 8,5% deri në 2050; dhe deri në 18,1% në 2100. Sigurisht që këto vlera do të sjellin ndryshime të kon siderueshme në klimën globale dhe për pasojë dhe atë

shqiptare. Kombinimi i ndryshimeve të faktorëve klimaterikë do të sjellë disa pasoja të cilat janë të lidhura me:

- Rritjen e temperaturave minimale ditore e shoqëruar kjo me thatësira të zgjatura
- Ngrohjen dhe shkurtimin e kohëzgjatjes së sezoneve të ftohta e cila do të ulë nevojat për konsum energjje për përdorim ngrohje
- Rritjen e numrit të ditëve me temperaturë mbi 35°C dhe me shira të rrëmbyeshëm do të sjellë përmbytje të zonave të ulta, pranë lumenjve dhe në bregdet kjo e fundit si pasojë edhe rritjes së nivelit të detit
- Gjithashtu ngrohja globale do sjellë rritjen e temperaturës së tokës duke modifikuar periudhat e rritjes së të mbjellave p.sh zgjatja e periudhës së rritjes së të mbjellave është parashikuar të rritet me 26 ditë krahasuar me 1990 (shiko figurën 17 hartën e rritjes së temperaturës së tokës)
- Rreshje të vrullshme dhe të shkurtra, sasia totale e rreshjeve parashikohet të reduktohet për pasojë burimet ujore do të reduktohen në njëkohë që kërkesa për uji do të rritet
- Ndryshimim e regjimit të rreshjeve do të sjellë ndryshime të cilësisë së ujrave në tërësi dhe atij të pijshëm në veçanti
- Me sektorin e turizmit i cili është i ekspozuar në mënyrë direkte dhe indirekte ndaj këtyre ndryshimeve si pasojë e rritjes së nivelit të detit dhe acidifikimit të ujit të deteve. Po ashtu këto ndryshimet do të ndikojnë në biodiversitet duke dëmtuar eko dhe agro turizmin. Kjo do të sjelli sfida të reja për këtë sektor
- Zona e rrezikuar duhet të parashikojnë me kohë investime në infrastrukturë për të përballuar ndryshimet

2.4. Sistemi Bujqësor

2.4.1. Boniteti i tokes

Nga mbledhja e të dhënave për bonitetin e tokave në territorin e bashkisë Finiq, kemi ndarë fshatrat sipas njësive administrative në tabelat e mëposhtme. Boniteti i tokave paraqet cilësinë e tokave në bazë të prodhueshmërisë dhe pjellorisë së tyre duke renditur cilësinë nga 1 në 10, ku 1 është cilësia më e mirë e tokave dhe 10 është cilësia më dobët e tokave.

Aliko

Në njësinë administrative Aliko mbizotërojnë tokat shumë pjellore, si pjesë të fushës së Vurgut, vihet re një bonitet i lartë (klasa II) i fshatrave Rahullë, Jermë, Çauš dhe Aliko. Gjithashtu edhe fshatrat e tjera kanë toka me cilësi të lartë prodhuese. Ndërtimi në këto toka dhe kthimi i tyre në toke truall është i ndaluar, në respekt të ligjit Nr.9244, datë 17.6.2004 "Për Mbrojtjen e Tokës Bujqësore".

Tabela 13- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Aliko

Njësia administrative	Fshati	Balli mesatar bonetimi	Sipërfaqja totale /ha	Klaza
	Halo	63,13	173	IV
	Pllakë	62,15	268	IV
	Dritas	61,6	154	IV
	Vurgu i Ri	62,50	225	III

Aliko	Tremul	63,00	95	III
	Rahullë	62,00	175	II
	Neohor	62,70	128	III
	Jermë	62,53	218	II
	Çaush	61,70	265	II
	Aliko	63,50	455	II

Livadhja

Në njësinë administrative Livadhja boniteti dhe cilësia e tokës bujqësore nuk është aq e lartë sa në rastin e njësisë administrative Aliko. Vihet re se tokat më pjellore shtrihen rreth fshatit Livadhja (klasa III), ndërsa fshatrat e tjera që kanë bonitet të klasses IV klasifikohen edhe ato si toka me pjellori, disi mesatare për nga cilësia janë tokat në fshatrat Lazat dhe Sopik (klasa VII).

Tabela 14- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Livadhja

Njësia administrative	Fshati	Balli mesatar bonetimi	Sipërfaqja totale /ha	Klasa
Livadhja	Kalcat	39,65	84	IV
	Lazat	39,65	88	VII
	Sopik	62,58	442	VII
	Lefter Talo	62,58	124	IV
	Kulluric	58,88	236	IV
	Vagalat	59,62	380	IV
	Pandalejmon	59,62	228	IV
	Gravë	56,65	205	IV
	Komat	56,65	132	IV
	Qesarat	56,65	196	IV
	Karroq	49,75	222	VI
	Zminec	49,75	162	VI
	Grazhdan	49,75	182	VI
	Livadhja	62,58	206	III

Dhivër

Kjo njësi karakterizohet nga toka bujqësore me bonitet nga 5 deri në 7, ku mund të themi se cilësia e tokës bujqësore nuk është shumë e lartë, është mesatare. Fshatrat me bonitetin e klasës 5 janë: Rumanxa, Memoraqi, Cerkovica dhe Shëndra.

Tabela 15- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Dhivër

Njësia administrativ	Fshati	Balli mesatar	Sipërfaqja totale	Klasa
	Dhivër	49,32	658	VI

Dhivër	Navaricë	51,74	206	VI
	Rumanxë	51,74	93	V
	Memoraq	51,74	109	V
	Dermish	48,55	358	VII
	Cerkovicë	53,31	162	V
	Shëndre	53,31	130	V
	Janicat	53,31	31	VI
	Leshnicë e Sipërme	49,19	91	VI
	Leshnicë e Poshtme	49,19	145	VI
	Malcan	49,19	111	VI
	Llupsat	-	-	-

Mesopotam

Njësia administrative Mesopotam ka një numër të konsiderueshëm fshatrat, ku boniteti i tyre varion nga IV, fshati Fitore, në V fshatrat Kranë dhe Mesopotam, ndërsa pjesa tjeërr e fshatrave ka klasën e bonitetit VI, e cila i përket kategorisë së tokës jo shumë pjellore.

Tabela 16- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Mesopotam

Njësia administrativ	Fshati	Balli mesatar	Sipërfaqja totale	Klasa
Mesopotam	Krane	55,30	421	V
	Ardhasovë	47,45	166	VI
	Fitore	61,10	160	IV
	Livinë	47,45	181	VI
	Kardhikaq	47,45	93	VI
	Velahovë,	47,45	91	VI
	Mesopotam	55,30	247	V
	Kostar	47,45	137	VI
	Brajlat	47,45	104	VI
	Sirakat	47,45	48	VI
	Krongj	47,45	69	VI
	Dhrovjan	47,45	263	VI
	Muzinë	47,45	95	VI
	Pecë	47,45	95	VI
	Bistrice	-	-	-

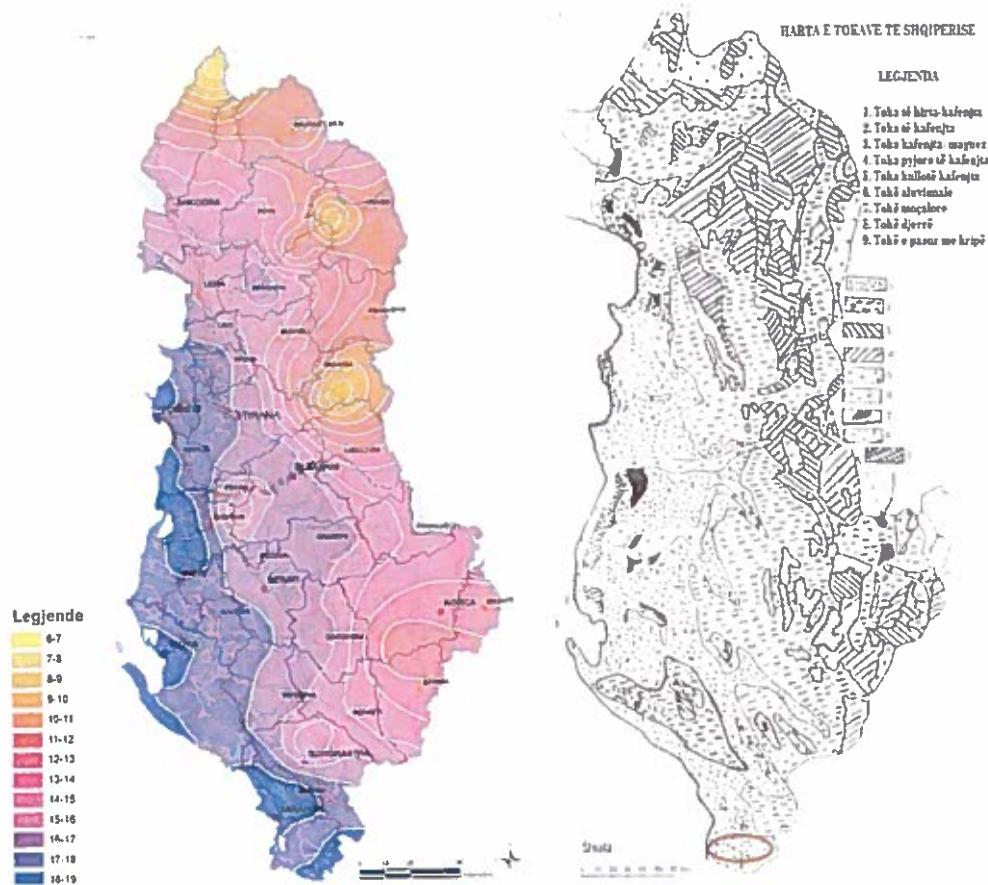
Finiq

Ndërsa njësia administrative Finiq është më e vogla në sipërfaqe territoriale dhe për nga numéri i fshatrave, por boniteti në këto fshatra është i klasit III, ku toka bujqësore cilësohet si mjaft pjellore dhe e përshtatshme për kultivime të ndryshme bujqësore. Të gjitha fshatrat kanë bonitet të klasës III.

Tabela 17- Boniteti i tokave bujqësore sipas fshatrave të njësisë administrative Finiq

Njësia administrative	Fshati	Balli mesatar bonetimi	Sipërfaqja totale /ha	Klasa
Finiq	Vrion	71,10	438	III
	Karahaxhë	71,10	145	III
	Bregas	71,10	130	III
	Finiq	71,10	750	III
	Blerimas	71,10	81	III
	Buronjë	72,20	78	III
	Çlirim	75,30	41	III

Figura 30- Harta e kategorive të tokave në bashkinë Finiq dhe më gjerë

Burimi: Institut i Studimit të tokave, 1985

2.4.2. Ekonomia Bujqësore

Bujqësia dhe blegtoria përbëjnë sektorët e rëndësishëm për gjenerimin e të ardhurave familjare. Territori i Finiqit ka potenciale që garantojnë perspektiva të zhvillimit bujqësor dhe blegtoral.

Struktura e tokës dominohet nga fusha, rreth 44% të sipërfaqes, ndërsa pjesa malore 34% dhe kodrat rreth 22% të territorit. Pjesa malore e bashkisë, njësia Livadhja dhe Dhivër, kanë ekonomi tipike bujqësore malore. Bujqësia dhe blegtoria përbëjnë alternativën e vetme për zhvillimin ekonomik. Për shkak të terrenit kodrinor malor sipërfaqja e tokës arë është shumë e kufizuar.

Kullota, livadhet dhe pyjet janë në sipërfaqe të konsiderueshme, të cilat favorizojnë mbarështimin e bagëtive të imta. Banorët e zonës malore të bashkisë sigurojnë të ardhura nga shitja e mishit të bagëtive dhe produkteve blegtoriale. Ndërsa, bujqësia në zonën fushore karakterizohet kryesisht nga vreshtaria dhe pemëtaria.

Megjithatë, sektori i bujqësisë për shkak të problemeve të shumta, siç janë infrastruktura e dobët rrugore, mosfunkcionimi i kanaleve ujore dhe kulluese, parcelizimi i tokës bujqësore, probleme të pronësisë, emigrimi në masë i forcës aktive të punës është një sektor që nuk funksionon në kapacitetin e tij të plotë. Problemet e pronësisë dhe paqartësia e banorëve për kufinjtë e tokave të tyre është një problem që mban peng zhvillimin e këtij sektori.

Fshati Bregas në sipërfaqen më të madhe të tij është i kultivuar me ullinj. Ullinjtë janë të kultivuar në hapësirën rreth fshatit në veri të tij dhe në perëndim të lumit të Kalasës.

2.5. Sistemi Infrastrukturor

Lidhja e kësaj bashkie me bashkitë fqinje si Dropulli e Delvina kryhet nëpërmjet rrugës shteterore SH 83 e cila, për në bashkinë Dropull ndërpret rrugën shteterore SH 99, që i përket aksit rrugor Finiq – Gjirokastër. Ndërsa për në bashkinë Delvinë ndërpret rrugën shteterore SH 78. Bashkia Konispol lidhet me bashkine Finiq nëpërmjet rrugës shteterore SH 97, Finiq – Qafë Botë. Bashkia Finiq lidhet me bashkinë Sarandë nëpërmjet rrugës shteterore SH 99. Bashkia më e afërt është bashkia Sarandë, 8 km dhe pëershkohet për 20 minuta. Këto akse rrugore i përkasin kategorisë *rrugë interurbane dytësore*, me një karrehatë, 2 sense lëvizjeje, me nga një korsi për anë. Lidhja e bashkisë Finiq me bashkitë e tjera kryhet normalisht dhe kërkon përmirësim të rrugëve ekzistuese.

2.5.1. Menaxhimi i mbetjeve dhe infrastruktura mjedisore

Mbetjet menaxhohen duke mos vënë në rrezik shëndetin e njeriut, duke mos përdorur procese ose metoda që mund ta dëmtojnë atë ose mjedisin, dhe sidomos:

- duke mos vënë në rrezik ujërat, ajrin, tokën, tokën bujqësore, bimët ose kafshët;
- duke mos ndikuar negativisht mbi fshatin ose vendet me interes të veçantë;
- duke mos shkaktuar shqetësime përmes zhurmave ose aromave në mjediset përreth;

Gjenerimi dhe karakterizimi i mbetjeve

- Mbetje urbane dhe tregtare - psh. mbetje organike, letra, plastikë, metale, qelq, mbetje drusore, tekstike, etj;
- Mbetje inerte – të cilat rezultojnë nga projekte ndërtimi apo prishje objektesh;
- Mbetje të rrezikshme;
- Mbetje spitalore – llojet e mbetjeve të gjeneruara nga qendrat shëndetësore, farmacitë etj. hidhen në koshat publik, që është shumë e rrezikshme;
- Automjete në fund të jetës – të ashtuquajturat varrezat e makinave përmbajnë sasi të konsiderueshme substancash ndotëse përfshirë vajrat, solventet, produktet petrokimike etj.;
- Mbetjet e amballazhit – kjo kategori mbetjesh shton në mënyrë artificiale volumin e mbetjeve urbane në koshat publik të grumbullimit të mbetjeve, duke ndikuar në shërbimin e grumbullimit dhe transportit të tyre;
- Vajrat e përdoruara – nuk ka të dhëna se si menaxhohen këto lloj mbetjesh;
- Mbetjet nga pajisjet elektike dhe elektonike – përgjithësht kjo rrymë mbetjesh përfundon në koshat publikë, e patrajtuar;
- Bateritë dhe akumulatorët e përdorur – po ashtu as për këtë rrymë mbetjesh nuk ka trajtim;
- Mbetje nga produkte shtazore – si burime kryesore për gjenerimin ë këtyre lloj mbetjesh janë identifikuar pikat e paorganizuara të therjes së gjësë së gjallë, po ashtu këtu përfshihen edhe uhsqimet e skaduara, lëkurët, gëzofët, etj.;
- Ujërat e zeza – mungon impianti i trajtimit të zeza dhe rrjeti i kanalizimeve;

Referuar sasisë së mbetjeve të gjeneruara për fryme, për zonat rurale, sasia e mbetjeve të prodhua është 0.4 kg/person/ditë, ndërsa për zonat urbane me popullsi deri në 25 000 banorë, kjo sasi prodhimi mbetjesh është 0.7kg/person/ditë. Aktualisht bashkia Finiq mbetjet urbane i depoziton në Landfillin e Bajkajt me kapacitet $365\ 000\ m^3$ dhe i cili është llogaritur për depozitim e $25\ 000\ m^3$ mbetje në vit. Ndërtimi i venddepozitimit të mbetjeve urbane në fshatin Bajkaj, njësia administrative Vergo, i ka dhënë zgjidhje problemit të menaxhimit të mbetjeve urbane për bashkitë Delvinë, Finiq, Sarandë dhe Konispol të qarkut Vlorë.

Landfilli Bajkaj

I ndërtuar në një zonë kodrinore me lartësi rreth 150 m mbi nivelin e detit, në një sipërfaqe prej 12 ha. Ai ndodhet afërsisht 12 km në veri të qytetit të Sarandës, në distancë 1,5 km nga fshati Bajkaj dhe 1,4 km nga fshati Palavli.

Figura 31: Vendndodhja e Landfillit Bajkaj, Bashkia Delvinë

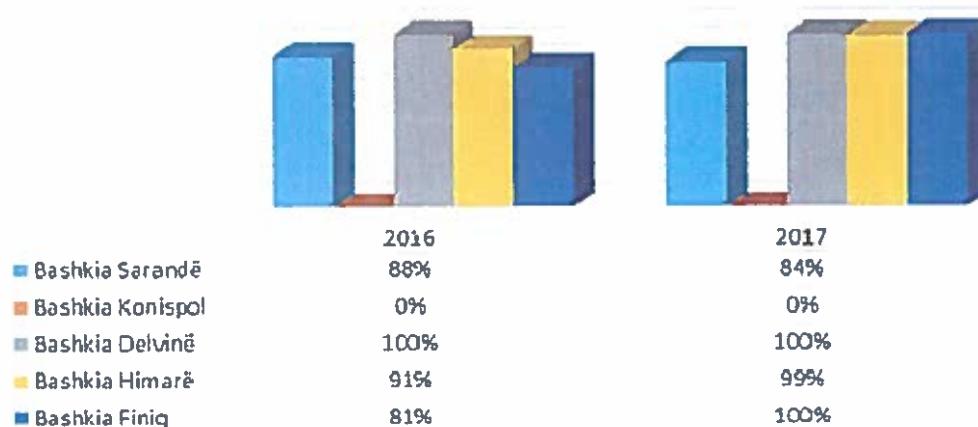
Shërbimet kryesore të Bajkaj Land sh.a:

- Pranim, depozitim dhe trajtim të mbetjeve urbane në përputhje me kushtet teknike dhe sanitare të funksionimit të Landfillit;
- Trajtimin e llumrave të ndotur si rezultat i trajtimit të mbetjeve në vend depozitim në përputhje me parametrat e lejuar mjedisorë;
- Menaxhimin e gazrave të prodhuar në vend depozitimin e mbetjeve urbane bazuar në kushtet teknike dhe mjedisore të ruajtjes së parametrave sipas përcaktimeve;
- Transport të mbetjeve urbane nga Stacioni i Transferimit Himarë në Landfill Bajkaj.

Sic ishte parashikuar që në fillim, në landfill dërgojnë dhe depozitojnë mbetjet e tyre 5 Bashki: Sarandë, Himarë, Delvinë, Finiq dhe Konispol. Nga të dhënat e marra vihet re se nga mbetjet e gjeneruara, pjesa më e madhe depozitonet në landfill.

Figura 32: Mbetjet e depozituara në raport me mbetjet e gjeneruara

Totali i mbetjeve të depozituara në landfill në raport me ato të gjeneruara

Burimi: ecimalbania.wordpress.com

Aktualisht, shërbimi i pastrimit në bashkinë Finiq nuk mbalon gjithë territorin. Ai ofrohet vetëm në fshatrat që kanë popullsi të lartë si Finiq, Aliko dhe Livadhja. Në këto fshatra janë vendosur kontenierë, të cilët transportohen me mjete të hapura në Landfillin e Bajkajt.

Ndërsa në fshatrat si Vrion, Krane, Mesopotam, Dermish, Çauç, Vagalat, Dhivër, Clirim, Karahaxh mbetjet trajtohen duke i grumbulluar dhe larguar. Pjesa tjeter e fshatrave nuk mbulohen me shërbim pastrimi. Bashkia Finiq duhe të punojë për zgjerimin e sistemit të mbledhjes dhe grumbullimin e mbetjeve nëpër fshatra, dhe depozitimin e tyre drejt landfillit të Bajkajt, duke ulur kështu ndotjen e tokës dhe të ujraleve nëntokësore dhe sipërfaqësore që janë pjesë e territorit të saj.

2.5.2. Sistemi i kanalizimeve

Ligji Nr. 139/2015 "Për Vetëqeverisjen Vendore" përcakton se NjQV-të janë përgjegjëse për ofrimin e shërbimit të furnizimit me ujë dhe të kanalizimeve në zonat e tyre përkatëse të shërbimit. Sektori i furnizimit me ujë dhe rrjeti i kanalizimeve të ujërave të ndotura urbane operohet nga bashkia Finiq, e cila mbulon me këto shërbime territorin e bashkisë. Sipas tē dhënavë nga bashkia, përqindja e mbulimit me rrjetin e ujësjellësit arrin vlerën 60% të territorit rural. Një pjesë e mirë e fshatrave të bashkisë nuk arrin të furnizohet më ujë higjenikisht të pastër për 24 orë. Problem me furnizimin me ujë paraqesin edhe fshatrat që kanë sistemin e ujësjellësit. Kryesisht furnizimi me ujë realizohet me stacion pompimi.

Burimët nga furnizohen fshatrat e bashkië janë:

- Burimi kryesor Marja me shpejtësi $3-4 \text{ m}^3/\text{s}$, me prurje 50 l/sec , i vendosur në kuotat +160 +170 m;
- Burimi kryesor Navaricë me prurje $30-70 \text{ l/sec}$, i vendosur në kuotën +246 m. Nga Ky burim del linja Navaricë – Sarandë;
- Burimi Syri i Kaltër me shpejtësi $3-5 \text{ m}^3/\text{s}$, i vendosur në kuotat +160 +170 m;
- H/C Leshnicë me prurje $100-300 \text{ l/sec}$, i vendosur në kuotën +475 m;
- Burimi i Merkos me shpejtësi $1-1,8 \text{ m}^3/\text{s}$, i vendosur në kuotën +135 m

Ndërtimi i ujësjellësave rajonal duket që vjen si opzioni më i mirë i këtij shërbimi. Burimet e pasura ujore të tillë si burimet e kristalta të Leshnicës, Syri i Kaltër etj, duhen të shfrytëzohen për të përmirësuar këtë shërbim. Realizimi i projektit të ujësjellësit të Leshnicës do të mundësojë furnizimin me ujë të pijshëm të shumicës së fshatrave, në veçanti të zones së Dhivërit, zonës malore të bashkisë.

Rreth 20 fshatra të kësaj zone arrijnë të mbulohen me furnizimin me ujë pijshëm nëpërmjet një projekti të tillë. Ky projekt paraqitet fizibel, dhe me qëndrueshmëri të lartë financiare. Operimi i ujësjellësit nuk përfshin kosto të larta operative, përfaktin se do të jetë ujësjellës me rrjedhje të lirë, duke pasur parasysh edhe terrenin malor të zonës së mbulimit. Një projekt i tillë do të kërkojë ndërtimin e rrjetit të ri të ujësjellësit si dhe ndëtimin e depos së ujit. Shërbimi i sistemit të ujërave të zeza i ofrohet vetëm disa banorëve të Livadhjasë ndërsa banorëve të njësive administrative të tjera nuk i ofrohet fare ky shërbim. Ujrat e zeza kryesisht depozitohen në gropë septike. Territori në masën 90% nuk është i mbuluar me rrjet

kanalizimesh, ky është një problem shumë serioz për mjedisin sepse këto ujra përbajnjë papastëri të tretura dhe substanca që rrinë pezull.

Nga analizimi i Strategjisë Kombëtare të Furnizimit me Ujë dhe Kanalizime 2011-2017, rezulton se kostoja kapitale për ndërtimin e rrjeteve si të ujësjellësit, ashtu edhe të kanalizimeve është goxha e lartë. Buxheti modest që ka Bashkia Finiq nuk arrin të kryejë investime në këtë sektor, për këtë arsyen priten investime nga qeveria qendrore ose donatorë të ndryshëm me anë të grandeve është e rëndësishme.

Tabela 18: Kostot Kapitale për Njësi që përdoren për Llogaritjen e Nevojave Kapitale

Kosto	Për Lidhje (EUR)	Për Person (EUR)
Rrjet Ujësjellës	1,500	300
Rrjet Kanalizimesh	1,750	350
Implant Trajtimi	1,000	200
Ujëmatës Familjar	100	20
Ujëmatës Prodhimi	1,524	-
Ujëmatës Zonalë	1,000	-

Burimi: Strategji Kombëtare e Furnizimit me Uje dhe Kanalizimeve 2011-2017

Problematikat e furnizimit me ujë të pijshëm:

- Mungesa e shtrirjes në të gjithë territorin e bashkisë me sistemit të furnizimit me ujë të pijshëm;
- Edhe në zonat e mbuluara me furnizim me ujë, ka vështirësi gjatë sezonit të thatësirave apo shpërdorimin e tij përvaditje;
- Amortizimi i rrjetit të shpërndarjes, tubacione të vjetruara prej gize, çeliku apo politieni- plastic;
- Humbjet në sistem aktual të shpërndarjes. Këto humbje në bazë të strategjisë kombëtare të furnizimit me ujë të popullatës duhet të reduktohen deri në masën 30%;
- Gjendja jo e mirë e depozitave të ujit;

Problematikat në sistemin e kanalizimeve

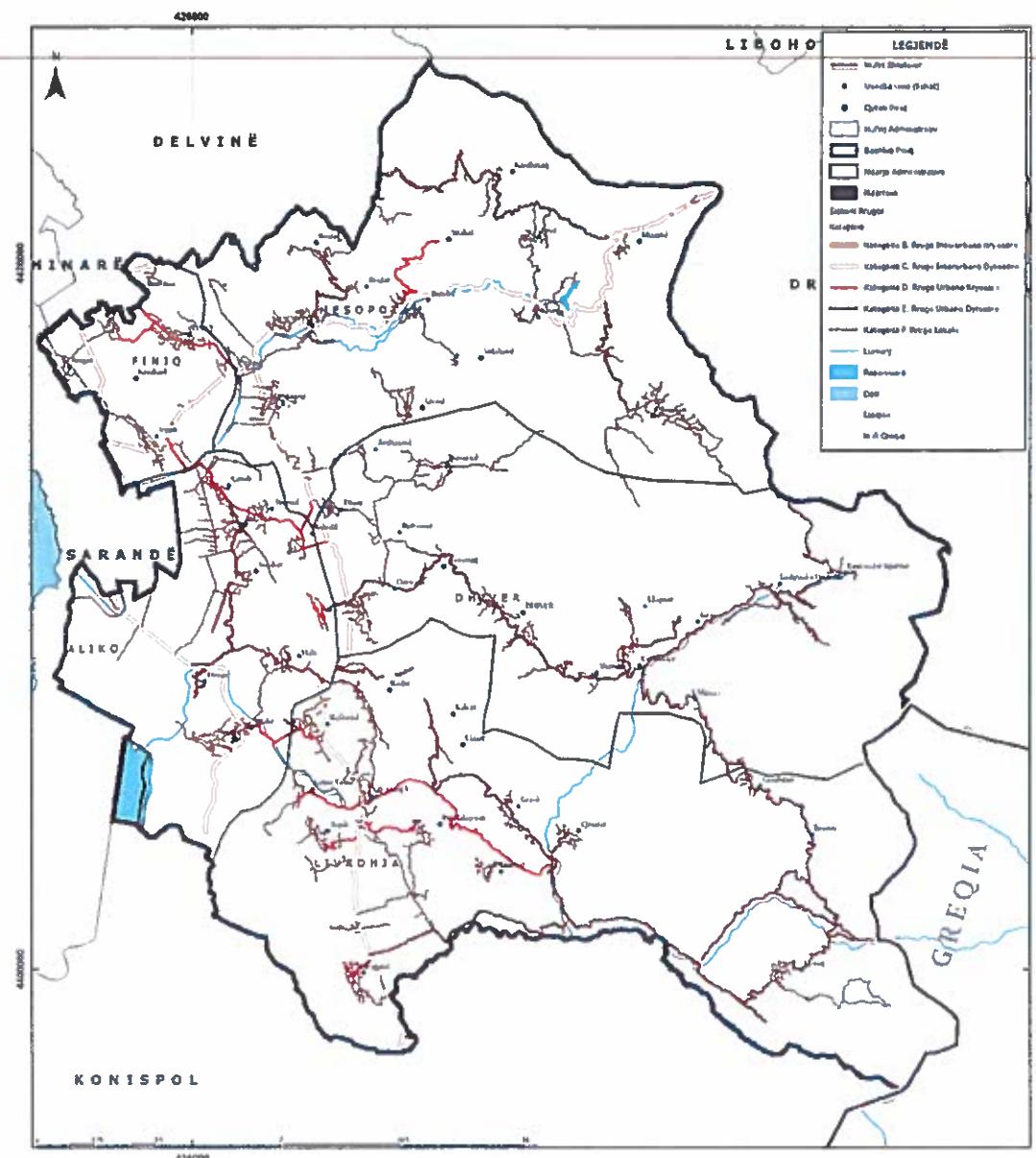
- Kanalizimi i ujërave të ndotura mungon në pjesën më të madhe të qendrave të banuara dhe ofrohet vetëm në një segment të shkurtër në Livadhja.
- Zonat rurale nuk kanë rrjet kanalizimesh të ujërave të ndotura, ndaj largimi i ujërave të ndotura bëhet nëpërmjet gropave septike, jashtë standardeve higjieno-sanitare;
- Ujërat e ndotura shkarkohen të patrajuara. Mungon impianti i trajtimit të ujërave të ndotura urbane;
- Grumbullimi dhe trajtimi i ujërave në zonat rurale, për të eleminuar përdorimin e gropave septikë jashtë kushteve higjeno-sanitare është emergjente.

2.5.3. Aksesi dhe rrjeti i transportit Analiza e infrastrukturës rrugore

Bazuar te Kodi Rrugor i Republikës së Shqipërisë, ku rrugët automobilistike në territorin e Shqipërisë klasifikohen si në vijim:

- A. Autostradë
- B. Rrugë interurbane kryesore
- C. Rrugë interurbane dytësore
- D. Rrugë urbane kryesore
- E. Rrugë urbane dytësore
- F. Rrugë Lokale

Harta 5-Harta e infrastrukturës rrugore sipas kategorive të Kodit Rrugor në nivel bashki

Nga analiza e infrastrukturës rrugore në Bashkinë Finiq rrugët sipas Kodit Rrugor ndahet duke u pasqyruar në tabelën e më poshtme:

Tabela 18- Infrastruktura rrugore e Bashkisë Finiq sipas kodit rrugor të Republikës së Shqipërisë

Finiq	
Kategoria	Gjatësia km
Kategoria C. Rrugë Interurbane Dytësore	60,43
Kategoria D. Rrugë Urbane Kryesore	36,53
Kategoria E. Rrugë Urbane Dytësore	132,34
Kategoria F. Rrugë Lokale	355,21
Rrugë Këmbësorësh	16,87
TOTAL	601,37

Përkuftimet e rrugëve sipas kategorive sipas kodit rrugor:

- **Rrugë interurbane dytesore:** Rrugë me një karrehatë me të paktën një korsi lëvizjeje për sens dhe bankina.
- **Rrugë lokale:** Rrugë urbane ose interurbane, e sistemuar në mënyrë të përshtatshme sipas përkufizimeve të pikës 1 të këtij Neni, por që nuk bën pjesë në rrugët e mësipërme
- **Rrugë urbane kryesore:** Rrugë me karrehatë të pavarura, ose të ndara nga trafikndarës, secila me të paktën dy korsi lëvizjeje dhe një korsi e mundshme e rezervuar përmjet publike, bankina të shtruara dhe trotuare, me kryqëzime në nivel të pajisura me semafor. Për qëndrimin janë parashikuar zona ose breza anësore jashtë karrehatës, të dyja me hyrje dhe dalje të përqëndruara
- **Rrugë urbane dytesore:** Rrugë me një karrehatë me të paktën dy korsi, bankina të shtruara dhe trotuare. Për qëndrimin janë parashikuar zona të pajisura me korsi manovrimi jashtë karrehatës

Nga tabela e mësipërme shohim që shtrirjen lineare më të madhe e kanë rrugët interurbane dytesore të cilat shtrihen sipas rrugëve shteteror SH 83, SH 97 dhe SH 99. Rrugët lokale përsëri kanë shtrirje të gjërë, me gjatësi 355.21 km linear, të cilat shtrihen në periferi të qytetit dhe mbizotërojnë në krahasim me kategoritë e tjera.

Bashkia Finiq e shtrirë në pjesën juglindore të vendit, karakterizohet nga një rrjet rrugor i amortizuar dhe në disa zona të kalueshme me vështirësi, si për në fshatrat Leshnicë, Gravë, Zvinec e Dhrovjan. Mungesa e infrastrukturës rrugore i vë në vështirësi banorët e këtyre fshatrave për të zhvilluar aktivitetet e tyre, vështirëson shkollimin e fëmijve dhe e bën të pamundur zhvillimin e turizmit duke i lënë këto fshatra disi të izoluara. Pozita gjeografike e këtyre njësive administrative i ka favorizuar për zhvillimin e blektorisë dhe bujqësisë. Fluksi i lëvizjes në këto rrugë është i vogël për shkak të shpërndarjes së populësisë në lidhje me teritorin dhe emigrimin. Në bazë të fluksit të lëvizjes në këto rrugë, nevojitet më tepër përmirësimi i tyre se sa zgjerimi në rrugë të kategorive më të larta, pasi përballohet nga rrugët ekzistuese.

Akset rrugore sipas Njësive Administrative

1. Njësia Administrative Mesopotam

- *Ura e Kranës – Mesopotam – Muzinë*. Ky segment rrugor është pjesë e rrugës interurbane dytësore Sarandë – Dropull, është pjesërisht e mirë, por duke qenë dhe rrugë panoramike ka nevojë për ndërhyrje në të gjithë gjatësinë e saj, për shkak të deformimeve në rrugë, pikave të rezikut dhe mangësisë në sinjalistikës.
- *Miniera e kripës – Dhrovian*. Rrugë e pa asfaltuar, e shtruar me materiale inerte dhe baltë, ku në fshatin Dhrovian ka një zonë shumë të pasur me monumente kulture, rreth 55 kisha të vjetra. Kjo rrugë duhet ndërtuar nga fillimi dhe sinjalistika me tabela informuese turistike është e domosdoshme.
- *Mesopotam – Livin*. Kjo rrugë është e shtruar pjesërisht me asfalt dhe është e ngushtë për shkëmbimin e mjeteve. Ka nevojë për rikonstruksion dhe zgjerim rruge, si dhe kompletim me sinjalistikë horizontale e vertikale.
- Njëkohësisht rruga *Velahov - Bistrica 1*, është rrugë e kësaj njësie e pa asfaltuar, gjithashtu këtu duhet ndërhyrë duke e ndërtuar këtë rrugë nga e para, sipas të gjitha standardeve.

2. Njësia Administrative Livadhja

- *Krane – Hardhasov – Dermish – Kulluric – Livadhja*. Ky segment rrugor është pjesë e rrugës interurbane dytësore Ura e Kranës – Qafë Botë. Kjo rrugë është pjesërisht në gjendje të mirë, por e pa përfunduar me shtresën e fundit të asfaltit, e pajisur me sinjalistikë të përkohshme të punimeve në rrugë.
- Në vazhdimsi është rruga që lidh fshatrat e po kësaj njësie *Livadhja – Llazat - Kallcat – Gravë – Zvivec*. Ky segment rrugor është shtruara me materiale inerte dhe është e pa përshkueshme nga të gjitha mjetet rrugore, ku kalimi bëhet me mjete të larta ose me térheqje të dyfishtë në dimër, për shkak të kushteve jo të mira. Ky segment duhet ndërtuar nga fillimi.
- *Ruga Kulluric – Pllakë*, lidh njësinë administrative Livadhja me bashkinë Sarandë, kjo është një rrugë në gjendje të mire, pasi është ndërtuar së fundmi.

3. Njësia Administrative Dhivër

- *Dermish – Dhivër - Partizan - Cerkovic – Leshnicë*. Rropa që lidh këto fshatra është e ngushtë, ku shkëmbimi i mjeteve bëhet në xhepa të veçantë. Segmenti rrugor *Dermish – Dhivër* është i shtruara me asfalt dhe ka nevojë për rikonstruksion dhe zgjerim rruge, si dhe kompletim me sinjalistikë horizontale e vertikale. Pjesa tjeter *Dhivër – Leshnicë* është shtruara me materiale inerte dhe baltë, e pa përshkueshme nga të gjitha mjetet rrugore, ku kalimi bëhet me mjete të larta ose me térheqje të dyfishtë në dimër. Kjo pjesë duhet ndërtuar nga fillimi.

4. Njësia Administrative Aliko

- *Aksi rrugor Krane – Livadhja*. Ky segment rrugor është i shtruar pjesërisht me asfalt dhe ka nevojë për rikonstruksion dhe zgjerim rruge në disa vende, për shkak se është e ngushtë.
- *Sarandë – Krane*. Ky segment rrugor është në gjendje më të mire, i shtruar me asfalt, por ka nevojë për rikonstruksion dhe zgjerim rruge në disa vende, si dhe kompletim me sinjalistikë horizontale e vertikale.

- Njëkohësisht rruga *Dermish - Jerm* është rrugë e kësaj njësie e pa asfaltuar dhe ka nevojë për tu ndërtuar nga e para sipas standardeve, me sinjalistikën përkatëse.

5. Njësia Administrative Finiq

- *Rruja lidhëse me bashkinë Delvinë*. Kjo rrugë ka nevojë për rikonstrukcion, shtrim dhe sistemim. Gjithashtu duhet vendsur sinjalistika horizontale dhe vertikale.
- *Rruja për në Parkun Arkeologjik të Finiqit* është domosdoshmëri për tu ndërtuar me standarde, pasi është një pasuri shumë e rendësishme kulturore, me potencial të madh turistik
- *Rruja panoramike Bistricë – Muzinë*. Rrugë e cila është në gjendje jo të mirë përsa i përket shtresës së asfaltit. Gjatë dimrit dhe motit me rreshje, bëhet burim aksidenti. Mungesa e barrierave metalike anës rrugës e bën të rrezikshëm këtë segment.

2.5.5. Energjia dhe telekomunikacioni

Energjia

Me reformën Administrative – Territoriale, bashkive të reja u lind nevoja të ofrojnë shërbimet publike në të gjithë territorin e tyre, ku përfshihet edhe ndriçimi publik në të gjitha njësitet administrative përbërëse, kjo gjë, ndodhi edhe me Bashkinë Finiq. Përsa i përket strategjisë së decentralizimit, ofrimi i shërbimeve publike, ku bën pjesë dhe ndriçimi publik, i përket funksioneve të veta të pushtetit vendor, të cilat Bashkia duhet t'i ofrojë në mënyrë ekskluzive në territorin që administron.

Ndriçimi publik i Bashkisë së Finiqit mbulohet në mënyrë të plotë ligjore dhe ekonomike nga kjo bashki. Ndriçimi i fshatrave në territorin e bashkisë së Finiqit është realizuar më anën e ndiquesave rrugorë të fuqive 150/250/400 W, që mbulojnë aferisht 50 - 60 % të këtij territori. Investimet në periferi janë në një nivel me të ulët dhe përgjithësisht është pjesa ku ka nevojë dhe me shumë për investime.

Bashkia e Finiqit dallon për një numër të madh fshatrash, në të cilët është instaluar ndriçimi publik, por nevoja për mirëmbajtjen e tij është e lartë, pasi problemet janë të shumta. Investimet janë të nevojshme në këtë bashki, për të zëvëndësuar ndriçimin ekzistues me atë LED. Kjo sjell përmirësim në cilësine e ndriçimit publik, kosto më të ulët të shpenzimit të energjisë elektrike, flukse ndriçimi më të lartë etj.

Përsa i përket rrjetit të furnizimit me energji elektrike, ky rrjet është tejet i amortizuar. Kjo për arsy se përsë nuk është investuar për mirëmbajtjen e tij, ka munguar investimi periodik në linjat e shpërndarjes, si për linjat TM ashtu edhe per ato TU. Kabinet e transformimit janë teje të amortizuara dhe jashtë kushteve teknike, kjo vërehet në ndërprenjet e herë pas hershme të energjisë elektrike. Izolatorët janë të thyer, linjat e përbëra nga përcjelësa të zhveshur aluminijaneë të lira dhe kalojnë nëpër pemë dhe në shumicën e tyre janë të bashkuara në mënyrë jo të sigurt, të cilat bëhen rrezik për jetën e banorëve.

Bashkia e Finiqit ka në territorin e saj 4 hidrocentrale per prodhimin e energjisë elektrike.

1. "Bistrica 1" me fuqi te instaluar $P = 22.5 \text{ MW}$
2. "Bistrica 2" me fuqi te instaluar $P = 5 \text{ MW}$

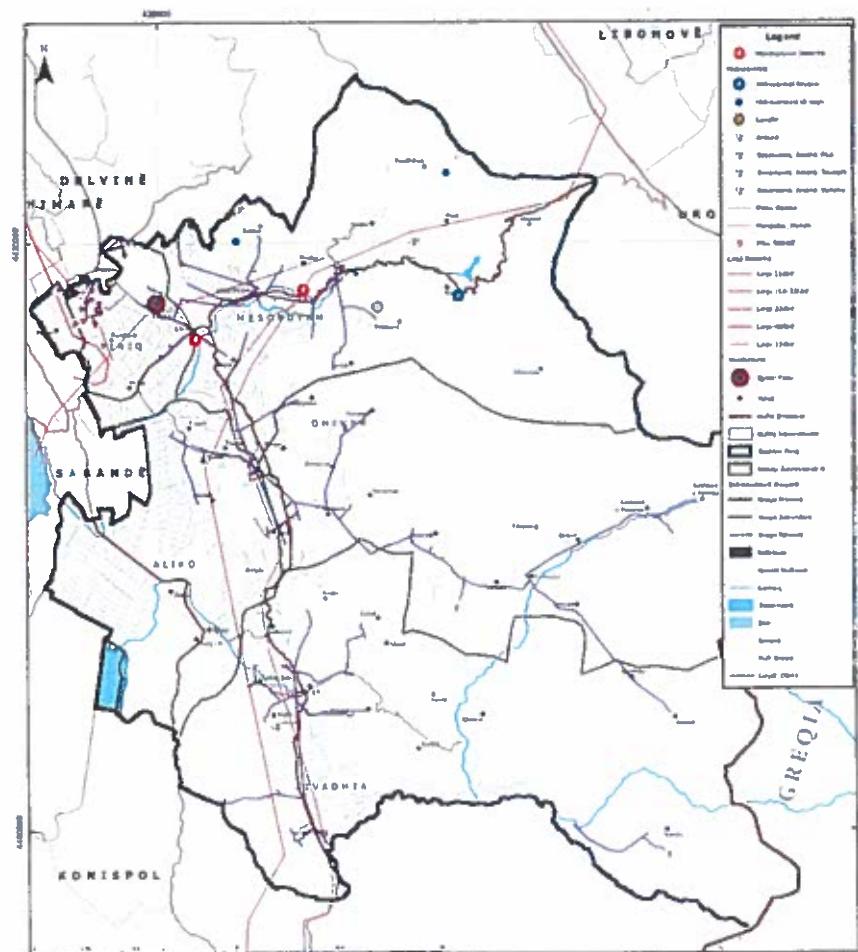
3. "Bistrica 3" me fuqi te instaluar 1.58 MW
4. "Driza" me fuqi te instaluar 1 MW

HEC-et "Bistrica 1" dhe "Bistrica 2" janë nën administrimin e kompanisë private turke "KURUM". Hidrocentrali "Bistrica 1" është ndërtuar në vitin 1965 me teknologji çake dhe në vitin 2004 është investuar nga një kompani gjermane me teknologji më të avancuar, me të cilën operon edhe sot. HEC-i "Bistrica 3" është i administruar nga shoqëria private "Bistrica 3 Energy". HEC-i "Driza" është i administruar nga shoqëria private "Driza".

Telekomunikacioni

Në territorin e bashkisë Finiq janë vendosur infrastruktura të ndryshme që mundësojnë telekomunikimin. Zona është e mbuluar nga rrjetet e telefonisë celulare dhe teknologjive më të fundit që ato ofrojnë. Në territorin e bashkisë ndodhen 3 antenë telekomunikacioni, një në njësinë administrative Mesopotam, një në Aliko dhe një në Livadhja, treguar në hartën e mëposhtme. Në mënyrë që të sigurohet shërbimi i telefonisë në zonat e banuara duhet që të llogariten tubacionet dhe pikat e kontrollit sipas standardeve dhe të lihet hapësirë e nevojshme për shtrimin e të gjithë kabujve të nevojshëm si ndicimi publik apo kompani të ndryshme private që do të kenë nevojë për shfrytëzimin për shtrirjen e rrjetit.

Harta 6-Harta e rrjetit elektrik, telekomunikacionit dhe energjitikës

Sipas të dhenave territori i bashkisë Finiq mbulohet me sinjal telefonik nëpërmjet 3 stacioneve, nga kompania e telefonisë Vodafone dhe Telekom, sipas tabelës së mëposhtme. Territori mbulohet me rrjet të shërbimit të interneti 2G, 3G dhe pjesërisht me 4G.

Tabela 19- Stacionet e antenave të rrjetit celular

Nr.	Nr identifikues i stacionit	Emri i Stacionit	Lat	Long	Poseduesi i Stacionit	Frekuencat (MHz)
1	314	Muzina	39°55'38.9"N	20°9'59"E	Vodafone	900, 1800, 2100
2	319	Karroqi	39°44'24"N	20°16'13.4"E	Telekom	900
3	638	Livadhja	39°48'55.5"N	20°11'3.29"E	Telekom	900, 2100

Burimi Vodafone

Në territorin e bashkisë Finiq, operon edhe Operatori telefonik AlbTelecom, i cili e shtrin rrjetin e tij në territorin e bashkisë nëpërmjet 3 Antenave të telekomunikacionit të vendosura: në afërsi të fshatit Pecë në pjesën veriore të bashkisë, në afërsi të kufirit me bashkinë Sarandë, pranë fshatit Dritas dhe në afërsi të kufirit me bashkinë Konispol, pranë fshatit Vagalat. Siç duket edhe nga harta e mbulimit me rrjet telekomunikacioni, territori i bashkisë mbulohet pothuajse i gjithi me shërbim nga këto antena. Në pjesën Veri - Perëndimore të bashkisë, ku mbizotëron terreni fushor ka mbulim të plotë dhe ofrohet një shërbim interneti më shpejtësi mesatarisht të lartë. Në pjesën Jug - Lindore të bashkisë, ku mbizotëron terreni malor nuk ka mbulim të mirë, shpejtësia është e ulët dhe dallohen edhe zona që nuk i mbulon shërbimi.

2.5.6. Sfidat kryesore mjedisore

Zona në studim si pasojë e një periudhe të gjatë tranzicioni dhe një zhvillimi pothuajse kaotik haset me një numër sfidash mjedisore të cilat rrezikojnë mjedisin dhe shëndetin public në rast se nuk ndërrmerren veprimet e nevojshme. Tabela e mëposhtme përbledh sfidat kryesore mjedisore për zonën e studimit, në raport me veprimet e kërkuar, të kombinuara me përbajtjen e objektivave të VSM-se, që do të përshkruhen edhe në kapitullin 3.3.

Tabela 20 - Sfidat kryesore mjedisore dhe Objektivat e VSM

Presionet mjedisore / sfidat aktuale	Veprimet e nevojshme/Objektivat e VSM-së	Përshkrimi
Mungesa e infrastrukturës rrugore:	1 1	Krijon lehtësim qarkullimi të banorëve; nxit zhvillimin e biznesit agropëpunimit . Nxit flukset e turistëve; rritet siguria në rrugë; minimizon ndotjen e ajrit
Rrugët kryesore dhe dytësore të pa rehabilitura krijojnë një ndotje të ajrit nga grimcat e pluhurit të rrugës në momentin e kalimit të automjeteve.	Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara duke përmirësuar jetën e banorëve dhe duke ndikuar në mirëqënen e tyre	

Mungesa e infrastrukturës energjike dhe menaxhim mbetjes urbane: <i>Tension i ulët dhe i pamjaftueshëm. Një rrjet elektrik jo i konsoliduar. Menaxhim i dobët i mbetjeve urbane. Sistemi i grumbullimit të mbetjeve nuk mbulon disa nga fshatrat dhe zonat e thella, duke rezultuar në hedhjen e mbetjeve në natyrë</i>	2 2	Përmirësimi i infrastrukturës energjítike dhe diversifikimi i prodhimit të energjisë së rinnovueshme, si dhe menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane	Rrit mundësinë e zhvillimit të zonës; duke shfrytezuar burimet lokale për prodhim energjje nëpërmjet HEC; dhe energjisë alternative. Zhvillimi i një plani të integruar për përpunimin e mbetjeve urbane. Nxit zhvillimin/ndërtimin e mjeteve të përshtatshme për asgjësimin e sigurte të mbetjeve, rehabilitimin e vendgrumbullimit ekzistues informale të mbetjeve; përmirëson sistemin e grumbullimit;
Mungesa e furnizimit me ujë të pijshëm dhe përpunimi i ujравe të zeza: <i>Ekzistenca e një rrjeti të amortizuar shpërndarës të ujit të pijshëm dhe nevoja për rritje të kapaciteteve me burime të reja. Mungesa e infrastrukturës së kanalizimeve, mungesa e një menaxhimi dhe grumbullimi jo i plotë dhe i përshtatshëm i pastrimit te ujравe te zeza:</i>	3 3	Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të pijshëm dhe sigurimin e ndërtimit të rrjetit të kanalizimeve në zonat e urbanizuara	Nxit parandalimin dhe reduktimin e ndotjes së ujërave; mbron cilësinë dhe sasinë e trupave ujore lokale, (përrenj, lumenj, rezervuarë) krijon kushte për mbrojtje të biodiversitetit Mbron burimet ujore dhe parandalon dhe minimizon ndotjen e tij, minimizon konsumin, promovon riciklimin e ujit; ripërdorimin dhe riciklimin, kontribuon në reduktimin e mbeturinave; Promovon zhvillimin e impianteve të trajtimit të ujравe të zeza me kapacitete të vogla; zgjerimin e rrjetit të kanalizimeve për të mbuluar vendbanimet ekzistuese, të sigurojë

			mbulimin adekuat të rrjetit për zhvillimet e ardhshme; të parandaloje dhe të zgogëloje ndotjen nga veprimtaritë produktive (turizmi, bujqësia dhe blegtoria)
Ndërtime të reja jo në përputhje me trashëgiminë, trashëgimi kulturore në rrënim edhe e pa mbrojtur: <i>Vendbanimet e zonës janë përballur me braktisje dhe shkatërrim të vlerave ndërtimore tradicionale, sistemet publike të infrastrukturës në nevojë përiparim dhe restaurim, mungesë të mirëmbajtjes së hapësirave publike dhe të mbrojtjes se tyre Ndërtimet ekzistuese dhe ato të reja karakterizohen nga një cilësi estetike dhe ndërtimore e dobët, standarde te ulta mjedisore dhe higjienike. Monumentet e kulturës janë pothuajse të rrënuara.</i>	4	Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike përritjen e cilësisë së jetës së banorëve	Promovon modelet e zhvillimit dhe format që janë në përputhje me karakterin e pejsazhit, zhvillon dhe rivendos karakteristikat dhe vlerat lokale të pejsazhit, mbrojtjen e cilësive piktoreske dhe pamjeve te veçanta Nxitja e masave përmbrrojtjen efektive dhe restaurimin e vendbanimeve tradicionale, monumenteve te kulturës dhe vendeve me interes; promovimin e zhvillimit në pole te organizuara kompakte; konsolidon strukturën urbane dhe përmirëson strukturën tradicionale të vendbanimeve

	5	5	<p><i>Mungesa e shetitoreve publike, parqeve, mungesa e pemëve të mbjella në keto vende ul cilesinë e mjedisit dhe pamjen e pejsazhit.</i></p> <p><i>Shpërndarja e ndërtimeve të reja çon në degradimin dhe uljen e fondit të tokës bujqësore</i></p>	<p>Rehabilitimi i hapësirave publike nëpërmjet krijimit të shesheve publike, shëtitoreve dhe infrastrukturave mbështetëse</p>	<p>Redukton dhe parandalon fenomenet e shpërndarjes urbane, Përmirëson, reduktimin dhe parandalimin e ndryshimeve te pejsazhit urban; promovon rregullat e ndërtimit që respektojnë dhe përmirësojnë aspektet ekzistuese dhe karakterin urban; konsolidon strukturën urbane dhe përmirëson strukturën tradicionale të vendbanimeve</p>
	6	6	<p><i>Mungesa e menaxhimit të tokave bujqësore duke i kthyer ato në zona ku mund të kryhen ndërtimet. Ndotja e tokave bujqësore nga plehrat kimike, dhe pesticidet. Shtimi i numrit të blegtorisë duke shkaktuar ndotjen e mjedisit, dhe uljen e fondit pyjor. Mungesa e kanaleve kulluese çon në permbytje të tokave bujqësore si dhe përdorim pa kriter të ujraleve mbi dhe nëntokësore</i></p>	<p>Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë</p>	<p>Minimizon konsumimin e pasurive tokësore të vlefshme (tokat natyrore dhe bujqësore); nxisin masa për të parandaluar dhe përvijuar zvogëluar ndotjen e tokës dhe erozionit, minimizon rezikun e permbytjeve të tokave bujqësore duke krijuar një shpërndarje përafersisht të barabartë të burimeve ujore për vaditjen e tokave të mbjella</p>
	7	7	<p><i>Problemet social-ekonomike dhe presionet demografike: Lëvizjet demografik si dhe migrimi i një numri të madh te popullsise ka sjellë një zvogëlim të forcave aktive te punës për të mbështetur zhvillimin e qendrueshëm social-ekonomik mbi bazën e agro-turizmit. Mungan infrastruktura e</i></p>	<p>Nxitja e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetesës së banorëve</p>	<p>Qëllimi është të nxitet zhvillimi i formave të turizmit alternativ në territor duke u kombinuar me sektorin e bujqësisë dhe duke krijuar mundësi për sipërmarrjet e duhura për rritjen dhe përmirësimin e mirëqenies së banorëve</p>

<i>përshtatshme per akomodimin e turistave.</i>			dhe përmirësimin e cilësise së banesave në mbështetje të njësive të akomodimit turistik.
Degradim i burimeve natyrore dhe uljes se fondit pyjor, degradimi i peizazhit:	8	Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror	Mbrojtja e biodiversitetit te zonës, duke përfshirë faunën dhe florën lokale; mbrojtjen dhe rivendosjen e llojeve të habitateve; mbrojtjen e objekteve natyrore dhe pyjeve, rritjen e sipërfaqevë të zonave të mbrojtura (natyrale dhe pejsazhet) nxit rehabilitimin e vendeve të degraduara; imponon rregulla transparente për format rezidenciale, turistike dhe të tjera të zhvillimit.
<i>Degradimi i peizazhit si rezultat i zhvillimit kaotik, përvendbanimet e reja apo biznesit, degradim i burimeve natyrore dhe pyjeve, me pasojë dëmtimin e habitateve natyrore.</i>	8		
Mungesa e infrastrukturës turistike:	9	Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që disponon bashkia	Promovimi i vlerave kulturore dhe natyrore të zonës, zhvillimi social-ekonomik i banorëve duke mundësuar dhe parandalimin e migrimit të jashtëm dhe të brendshëm të popullatës, krijimin e një strukture të qëndrueshme urbane
<i>Braktisja e formave tradicionale të prodhimeve bujqësore dhe blegtorale, pamjaftueshmëria e rrjetit rrugor dytësor, konvertimi i planifikuar i tokës bujqësore në përdorime për banesa dhe objekte të tjera biznesi, mungesa e menaxhimit të baseneve ujore.</i>	9		

Ndërtime kaotike:	10	10	Mbështetja e fermerëve përritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral në zonë	Nxit planifikimin e përdorimit të tokës që ka për qëllim të rregulloje konfliktet ekzistuese të përdorimit, si dhe nxit përdorimin e duhur kompleks te saj; mbron zonat ekologjikisht të ndjeshme
<i>Ndërtimet e reja në mbeshteje të agro-biznesit (magazina) po rrisin presionet mbi tokën bujqësore. Ndërtimet ekzistuese dhe ato të reja karakterizohen nga një cilësi estetike dhe ndërtimore e dobët. Standarde të ulta mjedisore dhe higjenike për ndërtimet e reja dhe mungesa e konceptit përkursimin e energjisë.</i>	11	11	Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim mbrojtjen nga ndotja dhe menaxhimin e mbetjeve	Promovon veprimet dhe masat që kontribuojnë përritjen e vetëdijes përmjedisin të popullsisë lokale, biznesit dhe vizitorëve; mbështet pjesëmarrjen e publikut në vendimmarje dhe zhvillim.
<i>Mungesa e ndërgjegjësimit përmjedisin nga autoritetet lokale, mungesa e informacionit mbi mjedisin nga administrata publike me qëllim mbrojtjen nga ndotja dhe menaxhimin e mbetjeve</i>	12	12	Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit	Forcimin e tregut lokal të punës, sidomos nëpërmjet krijimit të cilësisë së lartë dhe të përhershëm, të punësimit në turizëm, në mënyrë që të kthejë trendët aktuale të rënies demografike dhe përtërhequr popullatën e re, si banorë të përhershëm në zonë. Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm të turizmit, me theks të veçantë përtë përmirësuar cilësinë dhe përtë zgjeruar gamën e shërbimeve, si dhe kohëzgjatjen e

sezonit turistik, në mënyrë që të mbështhes një ekonomi të larmishme lokale.

3. Objektivat Kombëtare dhe Ndërkombejtare për një Zhvillim të Qëndrueshëm- Përfshirja e Objektivave në Plan

Hyrje

Hartimi i objektivave të VSM mundëson realizimin e një Plani që garanton një zhvillim të qëndrueshëm. Ecuria e procesit të VSM paralelisht me etapat e hartimit të Planit siguron një bashkëpunim frytdhnës midis këtyre instrumentave në drejtim të ruajtjes së parametrave mjedisore të zonës në studim si dhe atyre të shëndetit publik. Këto objektiva hartohen në përputhje me ligjshmërinë kombëtare dhe ndërkombejtare duke mbajtur parasysh direktivat evropiane, konventat ndërkombejtare dhe dokumenta të tjera të rëndësishëm. Ligjet shqiptare dhe direktivat e ndryshme evropiane lidhur nga njëra anë me tokën, biodiversitetin, pyjet, ujin e pijshëm, detin, lumenjtë, liqenet, rezervuarët dhe nga ana tjetër ato për shëndetin publik kanë shërbyer si orientuese në hartimin e këtyre objektivave, meqenëse Shqipëria aspiron për të qenë anëtare e BE-së dhe të gjitha zhvillimet kombëtare dhe strategjite mjedisore si dhe legjislacioni përkatës, janë të orientuar në drejtim të harmonizimit me politikat evropiane. Duke patur parasysh edhe rendësin ekologjike të zonës në studim(një numër të madh monumentesh natyrore dhe zonash të mbrojtura të kategorisë së II, III, IV dhe V) si dhe ndjeshmërinë e popullatës lidhur me ruajtjen e mjedisit janë marrë paasysh në radhë të parë ligji 91/2013 “Për Vlerësimin Strategjik Mjedisor”, ligji 10440/2011 për “Vlerësimin e Ndikimit në Mjedis” ligji 10431/2011 “Për mbrojtjen e mjedisit”, ligji nr. 111/2012 “Për menaxhimin e integruar të burimeve ujore”, ligji nr. 162/2014 “Për mbrojtjen e cilësisë së ajrit në mjedis”, ligjit Nr.107/2014 për “Planifikimin dhe zhvillimin e territorit”si dhe një numër ligjesh dhe rregulloresh të tjera të rëndësishme.

Gjithashtu dokumentet e strategjisë kombëtare kanë shërbyer si orientuese për përcaktimin e afateve kohore dhe të vlerave kufi të ndotësve të ndryshëm. Të gjitha së bashkë janë marrë në konsideratë për hartimin e objektivave dhe në vlerësimin e Planit të Bashkisë së Finiqit.

Sekzioni 3.4, përmbledh disa nga këto objektiva. Bashkëveprimi i përbledhjes së objektivave me objektivat e VSM është paraqitur në sekzionin 3.5.

3.1. Objektivat e ndërkontaktive dhe të BE për zhvillim të qëndrueshëm

3.1.1. Politikat ndërkontaktive

Shqipëria është një anëtare e organizatave ndërkontaktive dhe merr pjesë në konferanca dhe aktivitete shumëpaleshe të cilat synojnë të përmirësojnë trajtimin e mjedisit dhe gjendjen ne nivel global te tij. Objektivat kryesore që Shqipëria kërkon të arrijë në këtë nivel janë Objektivat e Zhvillimit të Mijëvjeçarit (OZHM), të pranuara nga përfaqësuesit e 189 vendeve në Konferencën e OKB-së të vitit 2000, dhe synimeve të përcaktuara në Samitin Botëror të vitit 2002 për Zhvillim të Qëndrueshëm (SBZHQ) në Johannesburg. Samiti Botëror për Zhvillimin e Qëndrueshëm (Johannesburg, 2002) ishte kulmi i një serie konferencash, duke përfshirë Konferencën e Stokholmit mbi Mjedisin në vitin 1972 dhe Konferencën e Rios për Mjedisin dhe Zhvillimin në vitin 1992 - e cila paraqiti parimin e zhvillimit të qëndrueshëm në nivel kombëtar dhe ndërkontaktive. Takimi i parë ngriti shqetësimet e kanalizimeve, ku u vendos të merren masa për të siguruar që deri në vitin 2015 kjo mungesë e rëndësishme te jetë reduktuar në 50% të niveleve aktuale. Angazhimi i dytë ishte që të ndërmerren masa për të rritur rezervat e peshkut në oqeanë deri në vitin 2015, ndërsa një rrjet global përmbrojtjen e zonave bregdetare duhet të jetë ngritur tre vjet më parë. Nuk kishte vendime të tjera te detyrueshme që kanë të bëjnë me çeshtje të tjera (demografike, varfërisë, mbi-shfrytëzimit të burimeve, të klimës, shpyllëzimi, ozonit, ujut, specieve të rrezikuara, erozionit të tokës dhe zvogëlimit të burimeve detare).

Tabela 21 - Përbledhje e objektivave te zhvillimit te qëndrueshëm në nivel ndërkontaktor

INT-1	Reduktimi i rrezikut për shëndetin publik
INT-2	Promovimin e barazisë sociale dhe te mirëqenies
INT-3	Promovimin e mjedisit te qëndrueshëm
INT-4	Përmirësimin e trajtimit te mbetjeve te ndotura ujore
INT-5	Mbrojtje, rritjen dhe rruajtjen mjedisit detar dhe zonës bregdetare

3.1.2. Politikat në nivel European

Politika mjedisore e BE-së është udhëhequr nga parimi i parandalimit dhe parimi i "pagesës së ndotjes", nëpërmjet ngritjes së shumë institucioneve dhe instrumenteve menaxhuese dhe financiare për të siguruar zbatimin efektiv të saj. Pjesëmarrja qytetare është gjithashtu një element kyç dhe një prioritet i kësaj politike.

- Strategja për ndotjen e ajrit saktëson objektiva afat-gjata specifike, duke synuar reduktimin në vitin 2020 (në krahasim me nivelin e vitit 2000):
 - me 47% zvogëlimin e koeficientit të ndikimit në jetëgjatësi, shkaktuar nga eksposimi ndaj grimcave;
 - me 10% shkaqet e vdekjeve akute nga efekti i ozonit;
 - tepricat e depozitave acide me 74% në zonat pyjore dhe me 39% në ujërat sipërfaqësore;
 - me 43% zonat ku eutrofikimi shkaktohet ne ekosistem.

Realizimi i këtyre objektivave kërkon një reduktim të emetimeve të SO₂ me 82%, NO_x (oksidet e azotit) me 60%, VOCs (përbërësit organike të avullueshme) me 51%, Amonian me 27% dhe PM_{2,5} parësor (grimca të emetuara direkt në ajër) me 59%, në krahasim me normat e vitit 2000.

2. Strategjia për parandalimin dhe riciklimin e mbeturinave, ka për qëllim për të reduktuar ndikimin negativ mjedisor të mbeturinave gjatë ciklit të tyre jetësor, nga prodhimi i tyre në mbetje përfundimtare, nëpërmjet riciklimit. Kjo qasje lejon trajtimin e çdo lloj mbeturine jo vetëm si një burim i ndotjes e cila duhet të reduktohet, por edhe si një burim potencial për shfrytëzim. Objektivat e Komunitetit Evropian (vendosur përparrë miratimit të kësaj strategjie) për zvogëlimin e mbeturinave, promovon ripërdorimin, riciklimin dhe rigenerimin. Theks i veçantë është vendosur në mbeturinat bio-degraduese, dy të tretat e të cilave duhet t'i nënshtronen formave të tjera të trajtimit, përveç vendgrumbullimeve në përputhje me Direktivën 1999/31/KE. Strategjia parashikon veçanërisht dhënien e udhëzimeve përkatëse nga Komisioni, miratimin e strategjive të menaxhimit nga ana e shteteve anëtare dhe përfshirjen e kësaj çështjeje në rishikimin e Direktivës se IPPC dhe Direktivën për përdorimin e llumrave të zeza në bujqësi.
3. Strategjia për mbrojtjen dhe konservimin e ambientit detar është përshkuar në Direktivën 2008/56/KE. Direktiva përcakton objektiva të përbashkëta mbi bazën e të cilave shtetet anëtare duhet të formulojnë strategjitë e tyre në bashkëpunim me shtetet e tjera anëtare dhe vendeve te treta, në mënyrë që të arrihet një nivel i mirë ekologjike i ujërave detare nën juridikcionin e tyre. Për të arritur këto objektiva, shtetet anëtare duhet të bëjnë një vlerësim të gjendjes ekologjike të ujërave detare dhe ndikimin e veprimittarive njerëzore, duke përfshirë:
 - analizat e karakteristikave baze te ujit (karakteristikat natyrore dhe kimike, tipet e habitateve, speciet e faunës dhe florës, etj);
 - Analiza e ndikimit të aktiviteteve të njeriut mbi karakteristikat e ujit (ndotjen nga produktet toksike, eutrofikimit, fragmentimi i habitateve të shkaktuara nga ndërtimet, futja e llojeve jo-natyrore, dëmet e shkaktuara nga spirancat e anijeve, etj);
 - Analizat ekonomike dhe sociale te ujit te përdorur, dhe analiza e kostos se degradimit te mjedisit detar.
 - ✓ Në bazë të këtij vlerësimi, shtetet anëtare duhet të identifikojnë "status të mirë ekologjik" te ujërave detare (p.sh. duke marrë parasysh shumëllojshmërinë biologjike, praninë e llojeve jo-autoktone te specieve, statusin shëndetësor te rezervave, eutrofikimin, përqendrimet e ndotësve, etj) dhe të vendosin objektivat dhe treguesit për të arritur këtë status. Këto objektiva duhet të janë të matshme, në përputhje dhe te shoqëruara me afatet e zbatimi. Një program i masave konkrete për të arritur këto objektiva duhet pastaj të formulohet, duke marrë veçanërisht parasysh ndikimet socio-ekonomike te çdo masë te propozuar (nëpërmjet studimeve VNM dhe me analizat e kostos / përfitimit).
4. Strategjia për mbrojtjen e tokës vlerëson rëndësinë e ruajtjes së cilësisë së tokës dhe funksioneve ekologjike të saj si një faktor kyç për të luftuar ndryshimin e klimës dhe për të parandaluar fenomenet e shkretëtirëzimit që paraqet një kërcënim të rëndë në

të gjitha vendet e Mesdheut. Në këtë kontekst, strategja e BE-së për mbrojtjen e tokës synon të parandalojë korrozionin, përkeqësimin, ndotjen dhe shkretëtirëzimin. Kërcënimet kryesore të identifikuara janë:

- Erozioni, i cili shkaktohet nga një kombinim i faktorëve të tillë si shpate të pjerrëta, klima, përdorimi i papërshtatshëm i tokës, llojet e bimësise dhe katastrofat ekologjike;
- Reduktimi i materialit organik, për shkak te praktikave bujqësore dhe pyjore;
- Ndotja e lokalizuar si nga (p.sh. minierat, vendgrumbullimet e mbetjeve, industria, etj), ashtu dhe nga (depozitimet atmosferike, praktikat bujqësore, riciklimi i papërshtatshëm dhe trajtimi i ujit dhe ujërave të zesa, etj);
- Përdorimet e ndryshme te tokës, p.sh. mbulime për qëllime banimi, rrugëve dhe aktiviteteve të tjera njerëzore të përcaktuara në kuadrin e planifikimit hapësinor;
- Ngjeshja e tokës, dmth presioni mekanik realizuar në shtresat e tokës nga trafiku i rënduar, mbi gjelbërimi për forma të caktuara të turizmit (të tilla si skit);
- Ulja e biodiversitetit të tokës të shkaktuar nga ulja e materies organike dhe disa praktikave bujqësore (të tilla si përdorimi i gjerë i pesticideve);
- Kripëzimi, i cili është i lidhur zakonisht me praktikat e ujites dhe përbën një shkak serioz për shkretërimin;
- Përmbytjet dhe rrëshqitjet e tokës, te lidhura drejtpërdrejt me tokën dhe menaxhimin e saj

Sipas tematikave strategjike, mbrojtja efektive e tokës kërkon një qasje të integruar dhe rregullimin, si dhe përmirësimin e politikave aktuale. Në këtë kontekst, veprimet për adresimin e kërcënimive duhet të përfshijë:

- ✓ Zhvillimin e një politike të përshtatshme të mjedisit nëpërmjet zbatimit të direktivave përkatëse të BE-së (Direktiva për ndotjen e nitrateve, ujit, grumbullimin Sanitar të mbeturinave, mbrojtja nga zjarret në pyje, etj);
 - ✓ Zbatimin e planifikimit të qëndrueshëm territorial dhe praktikave të menaxhimit të tokës, imponuar, nëse është e nevojshme kufizime për përdorimin e tokës;
 - ✓ Politika e Përbashkët Bujqësore (PPB), i cili siguron mundësitë për të promovuar praktikat e qëndrueshme të tillë si bujqësia organike, mirëmbajtjen e tarracave, menaxhimin e integruar te kulturave bujqësore, etj;
 - ✓ monitorimin e gjendjes së tokës dhe vlerësimin e faktorëve që përbëjnë kërcënimet kryesore për degradimin e saj.
5. Strategji ne përdorimin e qëndrueshëm te pesticideve ne kuadër te strategjisë për mbrojtjen e tokës dhe përgatitjen e një politike bashkëkohore për përdorimin e pesticideve, qe ndihmon për:
- Minimizimin e rrezikut për shëndetin dhe mjedisin nga përdorimi i pesticideve;
 - Përmirëson kontrollin e përdorimit dhe shpërndarjes se pesticideve;
 - Redukton sasitë e substancave te rrezikshme, veçanërisht ne zëvendësimin e me te rrezikshmeve me alternative te tjera;
 - Inkurajimin e praktikave bujqësore me pak ose aspak pesticide te përdorura;

- Vendosjen e një sistemi transparent për raportimin dhe monitorimin e progresit për realizimin e objektivave strategjike.
- 6. Strategjia për shfrytëzimin e qëndrueshëm të burimeve synon të promovojë një përdorim më efikas dhe të qëndrueshëm të burimeve natyrore gjatë gjithë ciklit te jetës e tyre. Objktivi kryesor është për të zbutur ndikimin mjedisor të përdorimit të burimeve natyrore (shterimin dhe ndotja e burimeve), pa kompromentuar objektivat e strategjisë së Lisbonës për zhvillimin ekonomik dhe punësimin. Për këtë qëllim, strategjia synon të përmirësojë efikasitetin e përdorimit të burimeve, zbutjen e ndikimeve mjedisore të lidhura me te dhe të zëvendësojë ndotjet e rënda te burime me alternativa, por edhe te propozoj krijimin e një Qendre të Dhënash mbi pasuritë natyrore (të menaxhuara nga Komisioni), në mënyrë që të forcojë njohuri në lidhje me përdorimin e burimeve dhe ndikimin e tyre mjedisor dhe të lehtësojnë shkëmbimin dhe shpërndarjen e informacionit për hartuesit e politikave.
- 7. Strategjia për mjedisin urban, e cila është drejtëpërdrejtë e lidhur me qëllimin e Planit Vendor, synon të kontribuojë në përmirësimin e përgjithshëm të performancës mjedisore të qyteteve evropiane, duke reduktuar burokracinë, duke rritur efektivitetin në zbatimin e politikave mjedisore dhe inkurajimin e planifikimit afat-gjatë lokal të mjedisit. Duke pranuar se qyteti dhe planifikimi i përshtatshëm i tij ka një rol të rëndësishëm në lidhje me përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, zbutjen e shkarkimeve të gazrave serrë, ruajtjen e hapësirës peri-urbane dhe habitateve natyrore, përdorimin e mençur te burimeve natyrore, përmirësimin e shëndetit publik dhe cilësinë e jetës, etj, janë propozuar një seri masash për të cilat Komuniteti duhet të ofrojë udhëzime, te cilat janë:
 - Menaxhimi i integruar i mjedisit, përqendruar në objektivat e përcaktuara qartë, pranimin e përgjegjësive, procedurat për monitorimin e progresit, për konsultim publik, si dhe për rishikimin, auditimin dhe raportimin: rritjen e ndërgjegjësimit publik dhe mbështetjen e praktikave më të mira në Evropë;
 - Plane të Qëndrueshme të transportit urban; Zbatimi i gjerë i planeve të tilla, së bashku me masat specifike për nxitjen e eficiencës se energjisë për automjetet me shkarkime te ulëta te CO₂, do të ndihmonte për të ulur emetimet e gazit serrë në nivel lokal, për më tepër, këto plane do të ndihmojë në uljen e ndotjes së ajrit dhe zhurmave dhe do të inkurajonte përdorimin e bicikletave dhe ecjen në këmbë, pra përmirësimin e shëndetit dhe reduktimin e obezitetit;
 - Metodat ndërtimore bio-klimatikisht të qëndrueshme për të përmirësuar efikasitetin e energjisë dhe për të zvogëluar emetimet e CO₂, të stimuluar qetësin, sigurinë, qasjen dhe për të zvogëluar ndikimin në shëndet të ndotjes së ajrit në dhe jashtë ndërtesave (sidomos nga grimcat e emetuara nga sistemet e ngrohjes);
 - Zhvillimin e qëndrueshëm urban dhe planifikimin e përdorimit të tokës; parandalimin e shtrirjes se ç'rregullt urbane (p.sh. përmes densitetit të lartë dhe të ndërtesave me përdorim të përzier në zonat urbane), e cila ofron disa avantazhe mjedisore dhe është një faktor kyç për mbrojtjen e habitateve natyrore dhe biodiversitetit (ruajtja e zonave peri- urbane) dhe për mbrojtjen e tokës (reduktimin e tokës se mbuluar), pasi ajo kontribuon në përdorimin në mënyrë të

- konsiderueshme më të ulët të burimeve për person (në aspektin e rrjeteve të infrastrukturës, ofrimin e shërbimeve, transportit, ngrohjes, etj);
- Menaxhimi urban i përgjithshme dhe masat e politikave mjedisore, duke përfshirë ruajtjen dhe rritjen e biodiversitetit urban, zbutjen e efekteve të energjisë dhe ujit te konsumuar, nxitjen e skemave lokale të masave dhe parandalimit të mbeturinave.

Përveç politikave dhe masave të përcaktuara në Planin 6 të Veprimit Mjedisor, mbrojtja e mjedisit dhe politikat e qëndrueshme të zhvillimit të BE-së, janë promovuar nëpërmjet një seri tematikash strategjike dhe dokumentesh të tjera. Dokumentet që kanë të bëjnë drejtpërsëdrejti me fushën e vlerësimit aktual janë përshkruar shkurtimisht më poshtë.

Politika e BE-së për ndryshimet klimatike ka për qëllim stabilizimin e përqendrimeve të gazeve serë në atmosferë, në nivele që do të parandalojnë ndikimet e rrezikshme njerëzore ne sistemin e klimës; rritja e temperaturës mesatare vjetore te se sipërfaqes nuk duhet të kalojë 2°C, në krahasim me nivelet para-industriale. Kjo politikë është përshkruar si politika 20 - 20 - 20, e cila në të njëjtën kohë synon:

- Reduktimin e shkarkimeve te gazrave serre deri ne vitin 2020 te paktën ne masën 20%, poshtë nivelit te vitit 1990;
- 20% e energjisë se konsumuar te BE te vije nga energjia e rinovueshme deri ne vitin 2020;
- Reduktimin e energjisë primare te përdorur ne 20%, (nëpërmjet përmirësimit te eficiencies se energjisë), krahasuar me nivelin e projekteve deri ne vitin 2020.

Strategjia e BE-së për biodiversitetin përcakton një seri objektivash që duhen arritur në një numër fushash të politikës dhe tipet e aktiviteteve. Objektivat kryesore të strategjisë për fushën / llojin e aktivitetit janë:

- Rruajtja e pasurive natyrore: Krijimi dhe funksionimi i rrjetit "Natyra 2000", mbrojtjen e llojeve të veçanta të rrezikuara; aplikimi i instrumenteve ligjore të tilla si Direktiva Kornizë për Ujin (2000/60/KE); trajtimin e ndryshimit të klimës;
- Bujqësia: rruajtjen me te mirë te burimeve gjenetike me vlerë të lartë ushqyese; promovimin e praktikave të mira bujqësore që kontribuojnë në rruajtjen e diversitetit gjenetik dhe uljen e ndotjes (arritja e disa kritereve të caktuara ekologjike është vendosur si kusht për dhënien e subvencioneve bujqësore); forcimin e vlerësimeve agro-mjedisore; promovimin e politikave tregtare të cilat janë në përputhje me mbrojtjen e biodiversitetit;
- Peshkimi: promovimin e praktikave që lehtësojnë rruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të rezervave të peshkut me ndikime të kufizuar në ekosistemet bregdetare dhe detare, shtimin e mbrojtjes se trupave ujor të një rëndësie të veçantë ekologjike;
- Politika rajonale dhe planifikimi hapësinor: promovimin e masave planifikuese të cilat mund të kontribuojnë në mbrojtjen e biodiversitetit, në veçanti në korridoret midis zonave të mbrojtura, në zonat rurale dhe në zonat e ndjeshme te pa mbrojtura, duke

marrë në konsideratë vlerat mjedisore për projektet e finansuara nga Fondet Strukturore.

- **Pyjet:** Sigurimin e menaxhimit të pyjeve që nuk ndikon në biodiversitetin ose cilësinë ekologjike të pyjeve, duke marrë masa për ripyllëzim; promovimin e kërkimeve shkencore dhe vlerësimit të ndikimit mjedisor;
- **Energjisë dhe Transportit:** marrjen e masave kundër acidifikimin dhe ndryshimit të klimës, zvogëlimin e ndikimeve negative të zhvillimit të infrastrukturës, në kërkim të burimeve të përshtatshme te energjisë;
- **Turizmi:** promovimi i turizmit të qëndrueshëm, përkufizimi i poleve tërheqëse turistike, te lidhura me mjedisin dhe biodiversitetin;
- **Zhvillimi i ndihmave dhe bashkëpunimi ekonomik:** Integrimi i objektivave të biodiversitetit me mekanizmat e ndihmës për zhvillim dhe bashkëpunim ekonomik, duke mbështetur përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore në vendet në zhvillim, duke siguruar koordinimin dhe përfshirjen e masave të marra në nivel kombëtar (përfshirë edhe vendet e treta), BE dhe ato ne nivel ndërkombëtare.

Strategja e BE-së për zhvillim të qëndrueshëm është miratuar fillimisht në Këshillin Evropian të Goteborgut në vitin 2001 dhe është rishikuar në vitin 2005, plotësuar nga parimi i integrimit të dimensionit mjedisor në të gjitha politikat e BE-së. Strategja e rishikuar përmban katër objektiva kryesore:

1. Mbrojtjen mjedisore;
2. E drejta sociale dhe bashkëveprimi;
3. Prosperiteti ekonomik;
4. Pranimin e përgjegjësive tona ndërkombëtare.

Paralelisht shtate sfida kyçë janë evidentuar, për te cilat janë propozuar një seri objektivash te përgjithshme specifike, veprime dhe objektiva funksional:

- **Ndryshimet klimatike dhe energjia e pastër:** Objktivi i përgjithshëm është për të zbutur ndryshimet klimatike dhe shpenzimet e lidhura me te si dhe impaktet negative sociale dhe mjedisore;
- **Transport i qëndrueshëm:** Objktivi i përgjithshëm është që të sigurohet se sistemet e transportit plotësojnë nevojat ekonomike, sociale dhe mjedisore të shoqërisë, duke minimizuar ndikimet negative në shoqëri, në ekonomi dhe në mjedis
- **Prodhim dhe konsum i qëndrueshëm:** objktiv i përgjithshëm është promovimi i metodave te prodhimit dhe konsumit te qëndrueshëm
- **Konservimi dhe menaxhimi i pasurive natyrore:** Objktivi i përgjithshëm është përmirësimi i menaxhimin përfshirët e burimeve natyrore, duke njojur vlerën e shërbimeve të ekosistemit
- **Shëndeti publik:** Objktivi i përgjithshëm është që të promovojë shëndet të mirë publik dhe përmirësimin e mbrojtjen kundër rreziqueve shëndetësore
- **Përfshirja sociale, demografia dhe emigracioni:** Objktivi i përgjithshëm është që të krijojë një shoqëri sociale gjithëpërfshirëse, duke marrë në konsideratë solidaritetin

midis dhe brenda brezave dhe sigurimin / përmirësimin e cilësisë së jetës së qytetarëve si parakusht për mirëqenien individuale të vazhdueshme;

- **Varfëria globale dhe sfidat e zhvillimit te qëndrueshëm:** Objektivi i përgjithshëm është që të promovojë në mënyrë aktive në mbarë botën zhvillimin e qëndrueshëm dhe të sigurojë që politikat e brendshme dhe të jashtme të BE-së te jenë në përputhje me zhvillimin e qëndrueshëm global dhe angazhimet e saj ndërkontinentare.

Karta e Leipzigut për qytete të qëndrueshme evropiane, nxite shtetet anëtare të BE të promovojnë konsultimet publike për integrimin e parimeve dhe strategive te "zhvillimit të integruar urban" në politikat e zhvillimit kombëtar, rajonal dhe lokal. Ajo stimulon krijimin e neverisjes përkatëse dhe masave zbatuese për promovimin e organizimit të balancuar territorial, të bazuar në një strukturë evropiane policentrite urbane. Parimet udhëzuese të "Kartës" për zhvillimin e qëndrueshëm urban janë:

- **Promovimin e politikave "urbane për zhvillimin e integruar":**
 - Analizimi i situatës aktuale, përshkruan problemet dhe mundësit;
 - Identifikon qëllimet koherente te zhvillimit për çdo zone dhe zhvillimin ne kuadër te vizionit te qytetit
 - Koordinimin lokal, sektorial, planet teknike dhe politikat dhe siguron kontributin e investimeve te planifikuara për te promovuar zhvillim te balancuar për çdo zone urbane;
 - Koordinon pasurit publike dhe private si dhe përqendrimin e tyre hapësinor;
 - Koordinon planifikimin ne nivel lokal dhe ne nivel qyteti-rajonal;
 - Përfshirja e shoqërisë civile dhe partnerëve të tjerë të cilët mund të kontribuojnë ndjeshëm për formimin e karakterit te ardhshëm ekonomik, social, kulturor dhe mjedisor te çdo zone në procesin e planifikimit.
- **Krijimin e hapësirave publike te cilësisë se larte:**
 - Futjen e "Baukultures" (një koncept i ndërtimit te lidhur me cilësinë estetike), e cila i referohet ndërveprimit në rritje te arkitekturës, projektimit të infrastrukturës dhe planifikimit urban, në mënyrë që të krijohen hapësira atraktive publike të orientuara drejt nevojave të përdoruesve dhe për të arritur standarde të larta në lidhje me mjedisin jetësor te qytetarëve.
- **Modernizimin e rrjetit te infrastrukturës dhe përmirësimin e eficiencës mjedisore:**
 - Nxitjen e një transporti urban efikas, te qëndrueshëm dhe menaxhim të trafikut dhe elementeve perberes përfshirë infrastrukturën për këmbësorë dhe përdoruesit e bicikletave, koordinon planifikimin e transportit me punësimin, strehimin, hapësirat publike dhe nevojat për mbrojtjen e mjedisit;
 - Përmirësimi i infrastrukturës teknike, veçanërisht të rrjeteve te furnizimit me ujë dhe kanalizimeve; në përputhje me ndryshimin e nevojave, në mënyrë që të mbulojë kërkesat e standardeve më të larta të jetesës ne te ardhmen;
 - Nxit funksionimin efikas dhe përmirësimin e rrjeteve të shërbimeve dhe siguron qëndrueshmërinë e tyre përmes përdorimit të kujdeshëm të burimeve natyrore dhe rritjes së efikasitetit energjetik të ndërtesave, në

- veçanti rînovimin e shtëpive të abandonuara në mënyrë që të zvogëlojë kostot përbizneset dhe konsumatorët dhe përtë përmirësuar cilësinë e jetës;
- Promovimi e zhvillimit "kompakt" dhe te përzier te përdorimit (punësim, strehim, arsim, shërbime dhe argëtim), përmes planifikimit të duhur urban dhe hapësinor që parandalon shtrirjes urbane duke kontrolluar efektivisht dhënien e tokës për zhvillim, duke trajtuar zhvillimet spekulative;
- Sigurimin e një cilësie të mire jetese përtë tê têrhequr bizneset nëpërmjet përdorimit të informacionit të avancuar dhe teknologjive të komunikimit në arsim, punësim, shërbime sociale, shëndetësi, siguri dhe mbrojtje;
- Përshtatjen me kërcënimin e ndryshimeve klimatike; pranimin e zhvillimit urban me përdorim të ulët te lëndëve djegëse fosile, përtë përmirësuar cilësinë e mjedisit dhe përtë zvogëluar shkarkimet përmes planifikimit dhe parashikimit të duhur dhe masave zbutëse;
- Futja e politikave pro-aktive te rînovimit dhe arsimimit:
 - Mbështetje edukimit dhe sistemeve të trajnimit dhe organizatave shoqërore dhe kulturore, përtë siguruar mundësi përtë mësuarit gjatë gjithë jetës; mbështet universitetet, Institucionet kërkimore dhe rrjetet e dijes ndërmjet industrive, biznesit dhe komunitetit shkencore përmes politikave të integruese të zhvillimit urban dhe te mire qeverisjes;
- Duke u fokusuar në zonat e privuar / degraduara në kontekstin e përgjithshëm të çdo urbanizimi:
 - Zbaton strategji përritjen e vlerave mjedisore;
 - Forcimin e ekonomisë lokale dhe punësimit;
 - Promovimin e arsimimit pro-aktiv te te rînjve dhe politika trajnimi;
 - Promovimin e një transporti publik efecient dhe të përshtatshëm.

Tabela 22 - Përbledhje e objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm të vendosura në nivel Evropian

ME-1	Promovimin e shëndetit publik përtë përmirësuar mbrojtjen kundër rreziqeve shëndetësore
ME-2	Reduktimin e ndotjes se ajrit
ME-3	Reduktimin e shkarkimeve te gazit serre
ME-4	Përmirësimi i efikasitetit të përdorimit të burimeve natyrore (shmang mbishfrytëzimin), zbutë ndikimet negative në mjedis dhe nxit përdorimin e burimeve më pak ndotëse.
ME-5	Reduktimi i konsumit te energjisë dhe rritja e përdorimit te energjisë se rînovueshme
ME-6	Redukto mbetjet dhe promovo ripërdorimin, riciklinin dhe rigjenerimin
ME-7	Krijimi i një rrjeti të zonave të mbrojtura dhe korridoreve ekologjike dhe promovimin e praktikave te qëndrueshme të menaxhimit të pyjeve.

ME-8	Promovimi i mbrojtjes efikase të tokës nëpërmjet (a) reduktimit të ndotjes së tokës nga të gjitha burimet (duke përfshirë edhe përdorimin e pesticideve të dëmshme), (b) zbatimin e një planifikimi të qëndrueshëm territorial dhe praktikave të menaxhimit të tokës, dhe (c) promovimin e praktikave bujqësore të qëndrueshme dhe politika bujqësore të zhvillimit ekologjikisht miqësore.
ME-9	Mbron, rrit dhe konservon cilësinë e mjedisit detar
ME-10	Promovon transport urban te qëndrueshëm (fleksibilitet urban te qëndrueshëm)
ME-11	Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm urban, parandalimin e shtrirjes se ç'rregullt urbane dhe sigurimin e një zhvillimi "kompakt" dhe përdorimi të përzier.
ME-12	Promovimi i turizmit të qëndrueshëm dhe te përcaktojë nyjet e tërheqjes turistike që lidhen me mjedisin dhe biodiversitetin
ME-13	Përmirësimin e cilësisë së jetës së qytetarëve dhe promovimin e përfshirjes sociale, duke marre në konsideratë solidaritetin midis dhe brenda brezave
ME-14	Përmirësimi i kushteve mjedisore dhe forcimin e ekonomisë lokale dhe punësimin në zonat e privuara
ME-15	Promovimin e metodave ndërtimore te qëndrueshme - bioklimatike
ME-16	Përmirëson cilësinë dhe atraktivitetin e hapësirave publike
ME-17	Promovimi i skemave të integruara të menaxhimit mjedisor dhe rritjen e ndërgjegjësimit publik

3.2. Objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm në nivel kombëtar

3.2.1. Objektivat Kombëtare të mjedisit

Kuvendi i Shqipërisë dhe Qeveria Shqiptare kanë hartuar dhe miratuar tërësinë e ligjeve të mësipërme me qëllim përafrimin e kuadrit ligjor të lidhur me mjedisin me atë të BE-së si dhe mbrojtjen e tij. Strategjia Ndërsektoriale e Mjedisit 2013-2020 dhe draft-Strategjia Kombëtare për Mjedisin 2015-2025 janë dokumentet të rëndësishme që përcaktojnë drejtimet kryesore të politikave mjedisore që do të ndiqen nga institucionet ligj-zbatuese në harkun kohor të përçktuar, politika të cilat janë të domosdoshme për ruajtjen dhe përmirësimin e kushteve të jetesës së popullatës duke i siguruar kësaj të fundit standarte të njejtë me ato evropiane.

Këto dokumente jepin edhe vlerat monetare të cilat do të shpenzohen në infrastrukturë për të plotësuar kushtet e vendosura nga legjislacioni por edhe nga detyrimet ndërkombëtare. Më poshtë paraqiten në mënyrë të përbledhur kushtet, afatet kohore, përcaktimi i vlerave prag për ndotësit e ndryshëm etj, të përcaktuara këto mbi bazën e dokumentave ndërkombëtare dhe kombëtarë.

a) Biodiversiteti dhe mbrojtja e natyrës

Një ndër objektivat më të rëndësishëm është “Mbrojtja dhe shtimi i biodiversitetit, i zonave dhe llojeve të mbrojtura, si dhe ruajtja e trashëgimisë natyrore dhe mjedisit në përputhje me angazhimet evropiane dhe ndërkombëtare.

Në fushën e mbrojtjes së natyrës është realizuar transpozimi i Direktivave kryesore të kësaj fushe, respektivisht Direktivës së Habitateve dhe Direktivës së Shpendëve, duke arritur në një masë transpozimi mbi 85% për këto Direktiva. Është plotësuar kuadri ligor në vite me direktivat e sipërpërmendura si: ligji “Për mbrojtjen e faunës së egër”, ligji “Për gjuetinë”, Amendimi i ligjit “Për zonat e Mbrotitura”, ligji “Për përcaktimin e rregullave dhe procedurave të tregëtimit ndërkombëtar të llojeve të rezikuara të faunës dhe florës së egër”, amendimi i ligjit “Për bidoversitetin” si dhe një numër aktesh nënligjore në zbatim të tyre. Ruajtja dhe rritja e larmisë biologjike është synuar përmes rritjes së sipërfaqes së zonave të mbrojtura dhe mirëmenaxhimit të tyre. Është realizuar përgatitja e Planeve të Menaxhimi për 10 Zona të Mbrotitura dhe është në përfundim procesi i përgatitjes për 10 Zona të Mbrotitura të tjera. Në zonën e studimit është realizuar zbatimi në praktikë i planeve të menaxhimit të miratuara dhe ndërtimi e forcimi i kapaciteteve të administrativave të zonave të mbrojtura në Parkun i Butrintit- Kanali i Vivarit si dhe fushë Xarra. Gjithashtu është miratuar metodika standarde per hartimin e planeve të menaxhimit të zonave të mbrojtura.

Sfidat për të ardhmen përfshijnë përgatitjen për identifikimin dhe ngritjen e rrjetit Natura 2000 të zonave të veçanta të ruajtjes me rëndësi për komunitetin evropian. Zbatimi i planeve të menaxhimit për ato Zona të Mbrotitura që kanë plane të miratuara. Forcimi i zbatimit të ligjit dhe ngritja e kapaciteteve administrative të stafit të administrativave të zonave të mbrojtura dhe organeve të kontrollit për ruajtjen e florës dhe faunës së egër përbëjnë prioritet.

Një nga objektivat e realizuara të politikës në sektorin pyjor, nëpërmjet programeve të realizuara është arritur transferimi i pyjeve dhe kullotave drejt njësive të qeverisjes vendore për te siguruar gjithë përfshirjen duke i mbështetur ato me plane menaxhimi dhe punime pyllëzimi dhe përmirësimi ne pyje. Sipërfaqja fondit pyjor kulosor e mbuluar me plane mbarështimi deri ne vitin 2012, është rritur me 48% krahasuar me vitin 2007 nga punimet pyjore te kryera ne 12.000 ha pyje te degraduar, erozioni është reduktuar me rreth 200.000 ton sedimente.

Parandalimi i aktiviteteve të paligjshme nga ana e strukturave të Policisë Pyjore është ulur si pasojë e masave të marra: janë ulur niveli i prerreje të paligjshme në pyje, nga 8% ne vitin 2007 ne 55 % ne vitin 2011. Sipërfaqe të konsiderueshme të pyjeve aluvionale bregdetare po eleminohen çdo vit si rezultat i erozionit bregdetar i cili është mjaft aktiv. Objektivat e ardhshëm do të janë: (i) përafimi dhe zbatimi i legjislacionit evropian në fushën e pyjeve dhe kullotave; (ii) rritja e kapaciteteve të menaxhimit të pyjeve bashkiakë nëpërmjet grandeve konkurruese dhe forcimit të kapaciteteve; (iii) përmirësimi i sistemit të informacionit dhe databazës pyjore; (iv) forcimi i sistemit te kërkimit, zhvillimit teknologjik dhe inovacionit në pyje; (vi) përmirësimi i marrëdhënieve rajonale, aplikime te përbashkëta ne programe ndërkombëtare dhe unifikimin e teknologjive e metodologjive; (vii) aplikimi në programe kombëtare e ndërkombëtare për te siguruar një mbështetje te nevojshme për zhvillimin e

pylltarisë ne vend, dhe (viii) përfshirja e çështjeve te ndryshimeve klimatike në të gjithë aspektet e administritmit e menaxhimit të fondit pyjor.

Tabela 23 - Masat përparësore për mbrojtjen e Biodiversitetit

Masat	Përshkrimi	Masat kryesore përparësore publike
B1	Forcimi i Kuadrit Ligjor për Mbrotjen e Natyrës	Transpozimi i Direktivave kryesore të kësaj fushe duke arritur në një masë transpozimi mbi 85% për këto Direktiva në legjislacionin shqiptar
B2	Forcimi i Menaxhimit të Administratave të Mbrotjes së Natyrës	Parku i Butrintit - Zona e mbrojtur deri kepi Stillo
B3	Zhvillimi i Planeve të Menaxhimit për të gjitha Zonat e Mbrotura	Deri në 2020 përfundon procesi i përgatitjes për 10 Zona të tjera të Mbrotura.
B4	Rritja e Menaxhimit të Zonave dhe Specieve të Mbrotura	Krijimi i strukturave të plota të AKZM-së për e zonat e mbrotura dhe përgatitjen për identifikimin dhe ngritjen e rrjetit Natura 2000 të zonave të vaçanta të ruajtjes me rëndësi për komunitetin evropian
B5	Zbatimi i Planeve të Menaxhimit të Zonës së Mbrotur dhe Specieve	Sigurimi i objektivave për menaxhime zonës së mbrotur dhe kontrolli nga ana e AKMZ.
B6	Integrimi i objektivave të Strategjisë së Biodiversitetit dhe Plani i Veprimit në politikën e Shtetit	Sigurimin që udhëzuesi përbledhës i instruksioneve i MMP&AU për Ministritë kryesore të asistojë për integrimin e objektivave të biodiversitetit në sektorët strategik si pjesë e procesit të VSM-së.
B7	Monitorimi i Biodiversitetit dhe Menaxhimi i Informacionit	Administratat e zonave të mbrotura me krijimin e AKZM do të kenë një lidhje të drejtpërdrejtë me Ministrinë e Mjedisit, si një agjenci e pavarur dhe e dedikuar në mbrotjen e natyrës

Krijimi i Agjencisë Kombëtare të Zonave të Mbrotura më 2015, si një agjenci e pavarur dhe e dedikuar në mbrotjen e natyrës, krijon premisa për akses më të lehte dhe vizibilitet të administrative të zonave të mbrotura, duke mundësuar aplikimin e drejtpërdrejtë dhe menaxhimin direkt të fondeve nga ky institucion.

b) Menaxhimi i Burimeve Ujore

Sigurimi i ujit të pijshëm për të gjithë popullatën; Mbrotja e të gjithë burimeve ujore sipërfaqësore dhe nëntokësore.

Vizioni i Strategjisë Sektoriale e shërbimeve për ujin e pijshëm dhe kanalizimet periudhën 2011 - 2017 si dhe Strategjia e mjedisit për ujrat, reflekton situatën aktuale të Shqipërisë në lidhje me rritjen e investimeve të përgjithshme në sektorin e ujësjellës kanalizimeve, të ujrave sipërfaqësore dhe nëntokësore në mënyrë që në fund të kësaj periudhe planifikimi të jetë arritur përmirësim i dukshëm në nivelin dhe cilësinë e shërbimeve, i perceptuar nga përdoruesi final. Investimet kapitale për sektorin UK përvitet 2016-2017 pritet të arrijë shifrën e afrom 200 miliard lekëve. Vizioni i kësaj Strategjie Sektoriale synon hartimi e politikave të përshtatshme dhe angazhimin e fondeve të mjaftueshme për të përmirësuar dhënien e shërbimeve të ujësjellësit dhe të kanalizimeve, dhe për të ecur në mënyrë të qëndrueshme drejt përputhjes me standardet e Bashkimit Evropian dhe me Objektivin e Zhvillimit të Mijëvjeçarit përqëndrueshmërinë e mjedisit.

Sektori i ujit është një nga elementet më të rëndësishëm të menaxhimit mjedisor. Kërkesat për një menaxhim të qëndrueshëm të ujit janë komplekse, teknikisht sfiduese dhe të shtrenjta. Situata në këtë sektor është e ngjashme me atë të menaxhimit të mbetjeve dhe për këtë arsyе kalimi i përgjegjësisë për shërbimet Bashkiale po i transferohen autoritetetëve lokale.

Në përgjithësi objektivat e strategjisë kombëtare për ujrat ka si synim: Zgjerimin dhe përmirësimin e cilësisë së shërbimeve të sektorit të ujësjellës kanalizimeve; Orientimi i shërbimeve të ujit drejt parimeve të kontrollit dhe rikuperimit të plotë të kostove; Përmirësimin e drejtimit dhe rregullimit të sektorit; Investimet për rritjen e kapaciteteve të fuqisë punëtore të sektorit; Progresin drejt harmonizimit të legjislacionit të brendshëm me Direktivat e BE-së për Ujin; përmirësimin dhe forcimin e zbatimit të legjislacionit; forcimi i autoritetetëve përgjegjëse në nivel qendror dhe lokal; hartimi i planeve te menaxhimit të të gjithe baseneve te lumenjve si dhe krijimi i kadastres ujore elektronike; hartimi i Strategjisë Kombetare të Menaxhimit të Integruar të Ujërave; përfshirja e çeshtjeve te ndryshimeve klimatike në të gjithë dokumentet strategjike të administrimit të ujrave.

Arritja e objektivave të strategjisë për burimet ujore do të bëje të mundur të arrihen treguesit e tabelës se mëposhtme:

Tabela 24 - Objektivat paraprake të strategjisë së burimeve ujore

Masat	Përshkrimi i Masave	Masat kryesore prioritare publike
MBU1	Sistemet efikase dhe të qëndrueshme të menaxhimit në sektorin e ujit	<p>Mbështetje për ndërgjegjësimin e publikut dhe programet e Komunitetit të Arsimit në mbrojtjen e mjedisit dhe të burimeve ujore, përafriimi i plotë i Direktivës Kuadër të Ujit 2000/60/EEC, kontolle të vazhdueshme ndaj perdonuesve te burimeve ujore, per te siguruar miradimin e perdonimit e qendrueshem te tyre. Hartimi dhe përhapja e një Kontratë Tip për Dhënien e shërbimeve.</p> <p>Ndjekja dhe monitorimi i subjekteve te cilat shfrytezojnë inertet lumore me leje te perkohshme, ndjekja dhe monitorimi i likuidimit te detyrimeve financiare te subjekteve, monitorimi i vazhdueshem i cilesise se ujerave sipërfaqësore dhe nentokesore nga institucionet per gjegjese ne bashkepunim me MMPAU-ne.</p>
MBU 2	Zbatimi i projekteve prioritare në sektorët e ujit të pijshëm dhe ujërave të zeza	Zbatimin e projekteve prioritare në fushën e ujit të pijshëm dhe të ujërave të zeza në rajone të ndryshme të vendit
MBU 3	Zhvillimi i programit afatgjatë të investimeve, strategjia financiare dhe zbatimi i një mekanizmi të fuqishëm për sektorët e ujit të pijshëm dhe e ujërave të zeza	Zgjerimi dhe përmirësimi i cilësisë se shërbimeve të ujësjellës-kanalizimeve; Orientimi i ndërmarrjeve të ujësjellësit drejt parimeve të kontrollit dhe rikuperimit të plotë të kostove
MBU 4	Reduktimi i ndotjes së ujërave nëntokësore	Respektimi i kushteve te përcaktuara për të gjitha shkarkimet industriale dhe ato të të ujërave të zeza për të kryer para-trajtimin e shkarkimeve - përmirësimin e kushteve të përdorimit të lejeve duke bërë pjesë të procesit të shqyrimit të saj edhe sigurimin dhe para-trajtimit të gjitha ujërave të ndotur urban dhe industriale
MBU 5	Reduktimi i ndotjes së ujërave sipërfaqësore	Forcimi i Drejtorisë së Përgjithshme të Administrimit të Ujërave në rolin e vet si Sekretariat Teknik nën varësinë e Këshillit Kombëtar të Ujërave, si dhe i mbikëqyrjes së Agjencive të Baseneve të Lumenjve

MBU 6	Mbrojtja e ujërave nëntokësore	Monitorimi i vazhdueshem i cilesisë së ujërave siperfaqesore dhe nëntokesore nga institucionet përgjegjese në bashkëpunim me MMPAU-ne.
MBU 7	Monitorimi i ujërave	Respektimi i kushteve te përcaktuara për të gjitha shkarkimet industriale dhe ato të të ujërave të zeza dhe monitorimi i vazhdueshem i cilesisë së ujërave siperfaqesore dhe nëntokesore nga institucionet përgjegjese në bashkëpunim me MMPAU-ne.

c) Mbrojtja e Tokës

Mbrojtja dhe përmirësimi i tokës me qëllimin për ta bërë më pjellorre, të minimizohet erozioni dhe të parandalohet ndotja.

Problematika e tokës dhe e mbrojtjes së saj përfshin një spektër të gjerë cështjesh që në dokumentet e qeverisë shqiptare lidhen me tokën bujqësore, pyjet etj. Çështjet kyçë për mbrojtjen dhe menaxhimin e tokës mund të përshkruhen si më poshtë: Erozioni, lëndët organike, ndotja e tokës, tharja e tokës, kompaktësimi i tokës, zvogëlimi i biodiversitetit, kripëzimi, përbmbytjet dhe rrëshqitjet e tokës.

Tetë çështjet kyçë janë grupuar në tre qëllime kryesore për mbrojtjen e tokës, duke shtuar edhe një për nevojën për informacion. Më poshtë është tabela e qëllimeve dhe masave kryesore me qëllim përbmbushjen e tyre.

Tabela 25- Objektivat për Mbrojtjen e Tokës

Objektiva	Përshkrimi i objektivave	Masat kryesore prioritare publike
MT1	Reduktimi i niveleve të erozionit të tokës dhe dëmeve të shkaktuara	Parandalimin e aktiviteteve te paligjshme nga ana e strukturave te Policisë Pyjore me masat administrative për të ulur nivelin e prerjeve të paligjshme në pyje dhe zbatimi i Planeve të Menaxhimit të kullotave malore për të lejuar zbatimin e shpejtë të rimbjelljes. Ulja e erozionit te ultësirës përmes zbatimit të masave për të minimizuar erozionin e tokës në Kodin e Praktikës së Mirë Bujqësore

MT2	Ruajtja e tokave bujqësore në gjendje të mirë mjedisore dhe bujqësore	Zbatimi i riciklimit dhe zbatimi i dispozitave të riciklimit për përdorimin e mbeturinave joorganike (urbane, ujërave të zeza, bujqësore, industriale) si pasurues të tokës në zonat me vlera të ulëta të lëndëve organike. Kufizimet në nivelet e lejuara të marrjes se ujit për ujitje në zonat e prekura, në mënyrë për të promovuar efikasitetin e ujitjes
MT3	Reduktimi i ndotjes së tokës	Zbatimi i CGAP gjithashtu do të mbulojnë çështjet e mirëmbajtjes së tokës dhe përdorimin agro-kimik
MT4	Sigurimi i disponueshmerisë së të dhënave të menaxhimit të tokës	Hartimi i planeve vendoret të bashkive

Në arritjen e këtyre qëllimeve, ka edhe një numër masash që referohen në Strategji në seksionet e tjera. Në mënyrë të veçantë masat në lidhje më cilësinë e ajrit dhe menaxhimin e mbetjeve që duhet të ndihmojnë në reduktimin e ndotjes së tokës. Lidhja midis mbrojtjes së tokës dhe menaxhimit të burimeve ujore është më direkte, në mënyrë të veçantë në lidhje me praktikat e ujitjes. Në një afat të gjatë kohor, nevojat për ujitje duhet të balancohen me objektivat e vendosura për Planin e Menaxhimit të Baseneve Ujore të Lumenjve.

Në veçanti këto plane do të duhet të rregullojnë:

- Prerjen ilegale te pemëve për qëllime tregtie – kjo do të bëhet e mundur përmes survejimit dhe forcimit të teknikave siç përshkruhen në ato në lidhje me gjuetinë ilegale;
- Prerja e drunjve për zjarr – kjo praktike duhet të minimizohet. Plani duhet të identifikojë burime të tjera alternative që të mund të ndihmojë autoritetet lokale për ta ndalur këtë praktikë
- Duhet të identifikohen në plan projektet për të stabilizuar rrëshqitjet e dheut dhe projekte për rimbjellje – kjo do të mundësohet përmes një procesi të shpejtë që është i përfshirë tek Fondi i Mjedisit.

Në tokat e ulëta bujqësore duhet të zbatohet rigorozisht praktika e Kodit te Bujqësisë së Mirë, me qëllim zvogëlimin e erozionit.

d) Cilësia e ajrit

Përmirësimi i cilësisë së ajrit në mbarë Shqipërinë në përputhje më nivelet e standardeve te BE dhe OBSH.

Cilësia e ajrit në zonat kryesore urbane në shqipëri sipas SNM rezulton të ketë pësuar një përmirësim ne krahasim me vitin 2007, deri në 67%. Një pjesë e treguesve që ndikojnë në cilësinë e ajrit rezultojnë të janë brenda normave të lejuara kombëtare dhe të BE, ndërsa

për dy treguesit PM_{2,5} dhe PM₁₀, përputhshmëria me standartet europiane është e ulët, në vlerën 30% ndërsa treguesit e O₃, dhe benzenit tejkalojne me 1-5% standartet e BE.

Objktivi i përgjithshëm i qeverisë shqiptare është përmirësimi i cilësisë së ajrit, në mënyrë të veçantë në zonat urbane dhe përreth zonave industriale me qëllim mbrojtjen e shëndetit publik, përputhjen me direktivat e BE dhe me marrëveshjet ndërkombëtare të njoitura në lidhje me cilësinë e ajrit dhe kontrollin e çlirimit të gazeve. Çështjet dhe tendencat kryesore që duhen adresuar për të arritur këto objektiva janë:

- Shkarkimi i gazeve i lidhur me transportin varet nga një numër faktorësh: lloji i karburantit që përdoret nga automjetet private/tregtare, numri i automjeteve, kilometrat e përshkuar, vjetërsia dhe lloji i motorit, mirëmbajtja dhe cilësia e tyre si dhe nga alternativat e transportit. Përveç automjeteve mund të shtojmë cilësinë e rrugëve që kontribuon në rritjen e sasisë së grimcave të pluhurit si dhe ato të automjeteve. Numri i automjeteve është rritur shumë gjatë këtyre 10 vjetëve dhe do rritet edhe më tej me rritjen ekonomike;
- Grimcat e pluhurit nga aktiviteti i ndërtimit dhe nga rrugët e pashtuara. Të dyja si ndërtimi edhe transporti priten të rriten me rritjen ekonomike
- Ruajtja dhe shtimi i sipërfaqjeve të gjelbërtë;
- Shkarkimi i gazeve nga industria në përgjithësi ka rënë pasi pjesa më e madhe e industrive janë myllur, çlirimi i gazeve do mund të rritet përsëri me rritjen e ekonomisë, prodhimit industrial, dhe kërkeseve për energji;
- Shkarkimi i gazeve rritet edhe si pasojë e djegieve të mbeturinave dhe përdorimit te djegësve për qëllime shtëpiake. Gjithashtu ka mungesë informacioni mbi cilësinë e ajrit gjë e cila duhet të rregullohet me rritjen e monitorimit.

Megjithë përpjekjet për të përmirësuar sistemin e monitorimit të cilësisë së ajrit, akoma ky sistem nuk ploteson standartet europane per shkak te mungesës se investimeve per blerjen e stacioneve te monitorimit, pajisjeve dhe reagenteve, kostos per mirembajtjen dhe kalibrimin e tyre. Implementimi i plotë i legjislacionit të BE në këtë fushë nuk është e mundur brenda një kohe të shkurtër. Strategjia e adoptuar këtu ka për qëllim:

- Uljen e nivelit të çlirimit të gazeve nga burimet lëvizëse dhe ato fikse në nivelin e legjislacionit të BE;
- Përmirësimin e monitorimit për të siguruar informacion për të lehtësuar planet e menaxhimit të cilësisë së ajrit;
- Vendosjen e sistemit te planifikimit për menaxhimin e cilësisë së ajrit i cili do të përcaktojë dhe implementojë masat e nevojshme për të arritur standartet e cilësisë së ajrit.

Janë identifikuar pesë objektiva të përkohshme si të nevojshme për të arritur këtë objektivë të përgjithshëm. Për secilin prej tyre janë identifikuar një numër masash. Indikatori kryesor i efektivitetit të këtyre synimeve do të jetë përmirësimi i cilësisë së ajrit i vlerësuar mbi bazën e rrjetit të monitorimeve.

Qeveria Shqiptare synon që deri në 2020 nëpërmjet zbatimit të ligjit, marrjes së masave dhe përmirësimit të infrastrukturës të rrisë me 43% krahasuar me nivelin 28% te vitit 2011, numrin e stacioneve të monitorimit të ajrit urban sipas standardeve të BE-së ndaj totalit të stacioneve të monitorimit, reduktimim e niveleve kombetare të Nox me 15%, të PM₁₀ me 25%, të PM_{2,5} me 25% dhe të ruhen nivelet e SO₂ brenda vitit 2020 krahasuar me nivelet e vitit 2011 përkatësisht: për NO_x - 40 µ/ m³, për PM₁₀ - 83 µ/ m³, të PM_{2,5}-33 µ/ m³ dhe SO₂-8 µ/ m³.

Tabela 26 - Cilësia e Ajrit

Masa	Përshkrimi	Masat kryesore prioritare publike
CA1	Monitorimi i cilësisë së ajrit në përputhje me kërkesat e KE-së	Forcimit te Sistemit Kombetar te Monitorimit të ajrit urban dhe shkarkimeve në ajër sipas standardeve evropiane
CA 2	Kontrolli dhe reduktimi i emetimeve nga automjetet me motor	Forcimi i iniciativave mbrojtëse automjetive për të patur një sistem automjetesh miqësore me mjedisin
CA 3	Kontrolli dhe reduktimi i emetimeve nga instalimet industriale	Adoptimit plotësisht legjislacionit te BE për cilesinë e ajrit urban dhe shkarkimeve në ajër (IPPC 96/61/EEC)
CA 4	Kontrolli dhe reduktimi i emetimeve te pluhurit nga ndërtimet	Forcimi i zbatimit të legjislacionit; bashkepunimi me pushtetin vendor për miratimin dhe zbatimin e planeve te veprimit të cilësisë së ajrit
CA 5	Reduktimi i emetimeve të pluhurit nga burime të tjera duke përfshirë rrugët e pa asfaltuara, godinave jo industriale dhe zjarret e hapura	Plani për përmirësimin e infrastrukturës rrugore janë mbështetëse, përmirësimi i izolimit të ndërtesave, masat për eficiencën e energjisë

Nivelet shqiptare kombëtare për disa nga ndotësit janë paraqitur në tabelën e mëposhtme:

Tabela 27 - Nivelet normale Kombëtare të elementeve të cilësisë së ajrit

Parametrit mjedisore	Elementet	Niveli normal kombëtar ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)
Cilësia e Ajrit	pluhur	140
	PM ₁₀	70
	SO ₂	60
	NO ₂	60
	Ozoni	120
	Pb	1

e) Ndryshimet klimaterike

Reduktimi i gazeve të efektit serë dhe ato të hollimit të shtresës së Ozonit duke kontribuar në parandalimin e ndryshimeve klimaterike

Shqipëria është anëtarësuar në Konventen Kuader te Kombeve te Bashkuara per Ndryshimet Klimatike, në Protokolin e Kiotos, dhe nuk ka detyrime të percaktuara për të reduktuar shkarkimet e gazeve serrë. Ne takimet e paleve te Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (KKBNK) te zhvilluara ne Kopenhagen COP 15, Kankun COP16 dhe në Durban, Shqipëria, si Palë në KKBNK dhe Protokolli të Kiotos ka mbeshtetur qendrimin e Bashkimin Evropian dhe komunitetin ndërkomëtar për të zbutur ndryshimet klimatike.

Shifrat e paraqitur në konferencën Ndërkomëtare të Kombeve të Bashkuar për ndryshimet klimaterike të mbajtur në Paris 2015 (Paris COP21-CMP11) duke u bazuar në të dhënat e panelit Ndërqeveritar për ndryshimet klimatike sot në planetin tonë tregojnë se:

- Që prej viti 1880 deri 2012, temperatura mesatare globale e planetit tokë është rritur me 0.85°C . Sigurisht që studimet e shumta të realizuara tregojnë një lidhje të fortë midis rritjes me një gradë (1°C) të temperaturës dhe rënies së prodhimit të drithrave me 5%. Si pasojë e një klime më të ngrohtë misri, gruri dhe pjesa më e madhe e drithrave të tjera kanë patur një rënje të prodhimit vjetor të tyre në nivel global me një sasi përafërsisht prej **40 megatonesh** (40 000 000 ton) duke filluar nga 1981 deri në 2002. Po ashtu temperatura e oqeaneve është ngritur, sasia e borës dhe e akullit është reduktuar dhe për pasojë niveli i ujit të deteve dhe oqeaneve është rritur me 19 cm në periudhën 1901 deri 2010. Sipërfaqja e Arktik-ut është zvogëluar për çdo dekadë që prej 1979 me një sipërfaqe sa $1.07 \text{ million km}^2$.
- Bazuar në përqëndrimet e gazeve të efektit serë dhe të emetimit të tyre sot, ka shumë të ngjarë që në fund të këtij shekulli temperatura globale të rritet me më shumë se 1.5°C krahasuar me 1850 deri 1900. Niveli i oqeaneve do të vazhdojë të rritet me 24-30cm deri në vitin 2065 dhe me 40-63cm deri 2100. Mjaft aspekte klimatike nuk do

të ndryshojnë për disa shekuj që do pasojnë edhe po të ndaleshin këto emetime gazesh.

- Emetimet globale të CO₂ janë rritur me afërsisht 50% që prej vitit 1990. Këto emetime janë rritur me shpejt midis viteve 2000 deri 2010 në krahasim me tre dekadat e mëparshme

Sidoqoftë konferanca theksoi se *akoma është e mundur sot që përmes politikave dhe përdorimit të teknologjive të reja, ndryshimit të sjelljes ndaj mjedisit do mund të kufizojmë rritjen globale mesatare të temperaturës me 2 gradë celsius në raport me periudhën e paraindustrializimit dhe se ndryshimet teknologjike dhe ato institucionale do të krijojnë mundësi që ngrohja globale të mos e kalojë këtë vlerë prag.*

Shkarkimi i gazeve të efektit serë ndodh si rezultat i disa aktiviteteve. Mjeti më i fuqishëm për reduktimin e këtij efekti mbetet reduktimi i shkarkimeve të këtyre gazeve, për këtë arsy duhet adresuar problemi i reduktimit të shkarkimeve duke e integruar objektivat dhe procesin e vendimmarrjes në një numër nivelesh:

- Qeverisje – në mënyrë të veçantë në strategjitet për energjinë, ekonominë dhe transportet për të përfshirë hapa për kufizimin e shkarkimeve;
- Industri dhe tregti –të inkurajohen për të qenë efektive në energji dhe në reduktimin e shkarkimeve.
- Individët- të inkurajohen për ta konsideruar si kriteri në veprimet dhe blerjet e tyre çështjen e efektivitetit të energjisë

Masat që duhen të ndërmerren do të duhet të shoqërohen nga instrumente ekonomike nëse janë efektive. Në mënyrë të veçantë janë të specifikuara masat e mëposhtme:

- Futja e taksës së Karbonit, të ardhurat e së cilës do të futen në Fondin e Mjedisit;
- Fushata të vazhdueshme për reduktimin e numrit të lidhjeve të paautorizuara në rrjetin elektrik (nëse konsumatori nuk paguajnë atëherë nuk mund të ketë stimuj për reduktimin e përdorimit të energjisë).
- Zhvillimi dhe publikimi i Strategjisë afatgjate të Çmimeve të Energjisë, duke treguar tendencën e çmimeve të energjisë në një afat të mesëm- kjo do të publikohet që konsumatorët të kuptojnë përfitimet e investimeve në pajisje dhe në aktivitete duke hequr subvencionimet që ekzistojnë midis sektorëve shtëpiakë dhe jo shtëpiakë;
- Fondi i Eficiencës Energetike- ky do të jetë një grant program i një madhësi të vogël e të mesme që do të përdorë të ardhurat nga Taksa e Karbonit tek projektet e Fondit të Mjedisit- nga këshillat e Qendrës për Eficiencë në Energji;
- Ka një mori masash specifike, si ato për te specifikuara kufizimin në ambient të ndotjes së ajrit, që do të kontribuojnë në objektivin për reduktimin e emetimeve të gazeve. Këto janë masat që iu referuam më sipër:

Tabela 28 - Ndryshimi i Klimës

Masa	Përshkrimi	Masat kryesore prioritare publike
NK1	Minimizimi i emetimeve të gazeve të efektit serrë	Zbatim i kerkesave te Traktatit te Komunitetit te Energjise te ratifikuar nga Parlamenti; Zbatimi i kerkesave te legjislacionit per energjite e rrinovueshme dhe eficiencies se energjise
NK2	Menaxhimi dhe reduktimi i emetimeve të substancave të shtresës së ozonit	Zbatimi i dispozitave të Konventës së Vjenës, Protokollit të Montrealit dhe ngritura e sistemit kombëtar te monitorimit, verifikimit dhe raportimit te gazeve

f) Menaxhimi i mbetjeve

Përmirësimi i menaxhimit të mbetjeve aq sa të reduktohen rreziqet për shëndetin publik, mjedisin, dhe tregtinë në përputhje me kërkuesat e BE.

Hartimi i Planit Kombëtar për menaxhimin e mbetjeve është një projekt për të ardhmen. Ai përcakton objektiva sfiduese, por realiste, për menaxhimin e qëndrueshëm të mbetjeve në Shqipëri. Indërtuar mbi një angazhim fondesh të konsiderueshëm nga ana e Qeverisë Shqiptare për të transformuar praktikat e Shqipërisë për mbetjet, ai përcakton drejtimin e politikave të Qeverisë për administrimin e qëndrueshëm të mbetjeve gjatë 15 viteve të ardhshme (deri 2025).

Menaxhimi i mbetjeve në vend është akoma në një nivel të ulë pasi sistemet për grumbullimin e mbetjeve të ngurta janë pajisur vetëm qytetet, por jo zonat rurale, sasia e mbetjeve që riciklohet është 10%, mbetjet asgjësohen kryesisht në vend-grumbullimet e mbetjeve, nga industritë dhe ato shtëpiake), sistemi i menaxhimit të mbetjeve të rrezikshme është shumë i dobët dhe pjesa më e madhe e grumbullimit të mbetjeve kryhet nga sektori privat, gjithashtu edhe impiantet e riciklimit janë ne pronësi te sektorit privat dhe ndërgjegjësimi i publikut për menaxhimin e mbetjeve është në nivele të uleta.

Duke pasur si qëllim arritjen e nivelit te standardeve të BE dhe punën që nevojitet është bërë një punë e madhe për përputhjen me legjislacionin e BE. Ky Plan do të do të ngrejë kuadrin për një përtëritje të planeve lokale dhe rajonale. Politikat Kombëtare për Mbetjet dhe Strategjia përcaktojnë drejtimin e politikave të Qeverisë Shqiptare për vazhdimësinë e menaxhimit të mbetjeve në 2025. Politika nënvizon katër shtyllat kyçë te strategjive në lidhje

me menaxhimin e mbetjeve në Shqipëri si dhe mekanizmat e reja që janë prezantuar për të lehtesuar implementimin përmes këtij plani mbi politikën dhe objektivat strategjike të ekspozuara në Politikat Kombëtare për Mbetjet & Strategjine Kombëtare te Mbetjeve për Shqipërinë. MMAU merr parasysh katër shtylla politike (PEBL), Planifikimin, Edukimin, Burimet & Legjislacionin në lidhje me implementimin e politikës dhe strategjisë nëpërmjet planit kombëtar të menaxhimit të mbetjeve.

Në Ndërtimin e një Shqipërie të Qëndrueshme Qeveria ka vodosur një objektiv të përgjithshëm për të siguruar përparimin drejt menaxhimit të qëndrueshëm të mbetjeve të Shqipërisë dhe arritjen e objektivave të Bashkimit Evropian në konvertimin e landfilive në një metodologji të verifikueshme deri në vitin 2015, 2020 dhe 2025. Plani ka vodosur gjithashtu dy objektiva të përkohshme ku janë pasqyruar nevojat afatshkurtër për t'u përqëndruar mbi mbetjet bashkiakë:

- për të rritur sasinë e mbetjeve të mbledhura nga autoritetet lokale të cilat janë ricikluar apo përzier në 25% deri në vitin 2015, dhe
- për të rritur sasinë e mbeturinave të mbledhura nga autoritetet lokale të cilat janë ricikluar apo përzier në 55% deri në 2020;

Tabela 29 - Objektivat Kombëtare në Menaxhimin e Mbeturinave

Masat	Përshkrimi	Masat kryesore prioritare publike
MM1	Përcaktimi i praktikave më të mira për menaxhimin e mbeturinave	Udhëzime për përgatitjen e planeve të menaxhimit te mbeturinave nga autoritetet lokale dhe rajonale dhe në standardet që do të aplikohen në përgatitjen e projekteve për menaxhimin e mbeturinave
MM2	Sistemi i planifikimit për menaxhimin e mbeturinave në vend në nivel lokal, rajonal dhe kombëtar	Planifikimin, Edukimin, Burime njerëzore dhe përmirësim dhe përditsim i legjislacionit
MM3	Zbatimi i projekteve prioritare për menaxhimin e mbeturinave	Marrja e fondeve dhe zbatimi i projekteve prioritare mjedisore të investimeve për projektet e vendgrumbullimit të mbeturinave në Vlorë, Sarandë dhe Himarë Marrja e fondeve dhe zbatimi i projekteve prioritare mjedisore te investimeve për projektet e riciklimit të mbeturinave

MM4	Zbatimi i projekteve prioritare për menaxhimin e mbeturinave Faza II dhe III	Marrja e fondeve dhe zbatimi i projekteve prioritare mjedisore te investimeve për projektet e vend grumbullimit të mbeturinave- Faza II
MM5	Menaxhimi i mbeturinave të rrezikshme	Të ndalohet groposje e mbetjeve të rrezikshme dhe të aplikohen kërkesat për para trajtim të Direktives te Gorposjes. Plani kombëtar i menaxhimit të mbeturinave të rrezikshme.
MM6	Plotësimi i kuadrit ligor për menaxhimin e mbeturinave	Ligji i Menaxhimit të Mbeturinave
MM7	Rritja e ndërgjegjësimit për çështjet e mbeturinave në mënyrë që të nxise sjellje të përgjegjshme	Fushata për të nxitur sjelljen miqësore ndaj mjedisit dhe përmirësimin e menaxhimit të mbeturinave

g) Ndotja akustike

Kontrolli i niveleve të zhurmës për sigurinë e populatës

SKM parashikon që të arrihet deri në 2020, 100% e përputhshmërisë së kuadrit normativ me rregulloret e BE në fushën e zhurmave duke synuar njëkohësisht të reduktohet ndotja akustike me 20% në zonat kryesore urbane, krahasuar me vitin 2012 (vlerat mesatare të zhurmës gjatë periudhës së ditës te reduktohen nga 70 dB (A) në 56 dB dhe vlerat mesatare të zhurmës gjatë periudhës së natës te reduktohen nga 55 dB (A) ne 45 dB(A);

Tabela 30 - Objektivat për ndotjen akustike

Masa	Përshkrimi	Masat kryesore prioritare publike
NA1	Minimizimi i zhurmave në mjediset e mbyllura	Forcimi i zbatimit te legjislacionit per zhurmat; forcimi i zbatimit të ligjit të bashkëjetesës

NA2	Menaxhimi dhe reduktimi i zhurmave në mjediset e hapura	Rritja e numrit të stacioneve të monitorimit të zhurmave; Studimi dhe Vlerësimi i gjendjes së sinjalistikës rrugore dhe hekurudhore për zhurmat dhe propozimi i masave konkrete për ndërhyrje
-----	---	---

Nivelet e zhurmës janë të përfshira tek indikatorët që ndiqen nga Programi Kombëtar i Monitorimit (Vendimi No.103, datë 31/03/2003). Niveli i zhurmave është monitoruar dhe rezulton në përgjithësi nën nivelin që mund të dëmtojë shëndetin. Sidoqoftë, gjatë ditës në shumë qytete pragu normal tejkalohet, ndërsa gjatë nates ne përgjithësi është poshtë këtij pragu, me përjashtim të Tiranës.

Niveli i zhurmave në ndërtesa është në përputhje me cilësitë strukturore të tyre. Ulja dhe reduktimi i zhurmave nuk janë objekt i projektimit në ndërtesat tona. Deri më sot shumë pak është bërë për të adresuar çështjet e lidhura me nivelin e zhurmave. Standardet e zhurmave nuk janë vendosur për një aktivitet apo pajisje specifike, me përjashtim të avionave.

Duke qenë se nivelet aktuale të zhurmave nuk janë aq akute për shëndetin publik si faktorët e tjera, kjo çështje nuk është konsideruar si përparësore në një periudhë afatshkurtër. Pavarësisht, hapave për të kontrolluar zhurmat qe do të ndërmerren në të ardhmen si në rastin e automjeteve që kalojnë ne rrugë, si pjesë e masave për cilësinë e ajrit.

3.2.2. Objektivat kombëtare të planifikimit të territorit (Ligji 107/2014)

Që nga Korriku i vitit 2014, Shqipëria ka kthyer faqe të re në rrugën drejt arritjes së standardeve të BE në planifikimin hapësinor dhe zhvillimin e qëndrueshëm të territorit në hyrjen në fuqi të Ligjit 107/2014 për Planifikimin dhe zhvillimin e territorit dhe akteve nën ligjore, i cili zëvendëson Ligjin 10119/2011 për Planifikimin Territorial. Kjo strukturë e re ligjore krijon sistemin e planifikimit territorial të Shqipërisë nëpërmjet krijimit të dy institucioneve, si dhe instrumenteve dhe procedurave që karakterizojnë praktikat bashkëkohore të planifikimit Evropian dhe sistemit të menaxhimit të tokës. Kompetencat e planifikimit të territorit janë ndarë midis autoriteteve të planifikimit kombëtare dhe lokale.

Bazuar në këtë kuadër të ri, është paraparë që i gjithë territori i Shqipërisë do të pajiset me plane lokale që duhet të përgatiten nga njësítë e qeverisjes vendore qoftë në veçanti ose së bashku me njësi të tjera, për të gjithë territorin duke mbuluar kufijtë e tyre administrative. Planet lokale duhet të mbështesin qëllimin e mëposhtëm gjithëpërfshirës, siç thuhet në nenin 1, duke synuar:

Tabela 31 - Planifikimi i Territorit

Masat	Përshkrimi
PT1	të sigurojë zhvillimin e qëndrueshëm të territorit, nëpërmjet përdorimit racionall të tokës dhe të burimeve natyrore;
PT2	të vlerësojë potencialin aktual e perspektiv për zhvillimin e territorit në nivel kombëtar e vendor, në bazë të balancimit të burimeve natyrore, të nevojave ekonomike e njerëzore dhe interesave publikë e privatë, duke bashkërenduar punën për: i) mbrojtjen e burimeve natyrore, si: toka, në veçanti toka bujqësore, ajri, uji, pyjet, flora, fauna, peizazhet; ii) krijimin e garantimin e territoreve të ndërtueshme, të organizuara në mënyrë të harmonizuar e funksionale, duke i dhënë përparësi hapësirës publike, mundësisë së banimit për të gjitha shtresat ekonomike e sociale, krijimit të infrastrukturës fizike të përshtatshme për nxitjen e investimit në ushtrimin e veprimtarive ekonomike, sociale e kulturore, lehtësimit të përdorimit të sigurt të shërbimeve e komoditeteve publike, të transportit, komunikimit dhe infrastrukturës, përfshirë territoret e përshtatura; iii) nxitjen e jetës ekonomike, shoqërore e kulturore në nivel kombëtar e vendor; iv) garantimin e burimeve të furnizimit të mjaftueshëm dhe veçanërisht atij jetësor; v) garantimin e kushteve të sigurisë së jetës dhe të shëndetit publik, rendit publik dhe sigurisë kombëtare; vi) nxitjen e zhvillimit të balancuar rajonal për të siguruar shpërndarje të qëndrueshme të popullsisë në vend në bazë të burimeve
PT3	të nxitë veprimet e duhura për mbrojtjen, restaurimin dhe rritjen e cilësisë së trashëgimisë natyrore e kulturore dhe për ruajtjen e shumëlojshmërisë biologjike, zonave të mbrojtura, monumenteve të natyrës, zonave të ndjeshme mjedisore dhe të peizazhit;
PT4	të mundësojë të drejtën e përdorimit e të zhvillimit të pronës, në përpunhje me dokumentet planifikuese dhe sipas legjislacionit mjedisor në fuqi;
PT5	të krijojë kushte të përshtatshme e të drejta dhe shanse të barabarta për banim, veprimtari ekonomike e sociale për të gjitha kategoritë sociale, kohezion ekonomik e social dhe gëzim të të drejtave të pronësisë;
PT6	të sigurojë që autoritetet kombëtare e vendore të planifikimit të hartojnë e të përditësojnë rregullisht dokumentet e planifikimit, sipas kërkesave të tregut dhe nevojave sociale;

PT7 *të sigurojë që autoritetet e planifikimit të bashkërendojnë veprimtaritë e tyre planifikuese për të nxitur planifikimin e harmonizuar e të integruar të territorit;*

Për më tepër siç shprehet dhe në Nenin 20, objektivat e *Planit të Përgjithshëm Vendor* duhet të jenë:

- a) *balancimi i nevojave dhe interesave kombëtarë e vendorë për zhvillimet në territor;*
- b) *krijimi i kushteve për një zhvillim të qëndrueshëm në territor dhe sipas parimeve të këtij ligji;*
- c) *drejtimi i zhvillimit të sistemeve të banimit e sistemeve të tjera të ndërtueshme*
- d) *rregullimi i përdorimeve të tokës, intensitetit e shtrirjes së ndërtimit në sistemet natyrore, bujqësore dhe urbane të territorit*
- e) *planifikimi i programeve dhe masave për të garantuar rigjenerimin urban, mbrojtjen e mjedisit dhe zhvillimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, të tokës së kultivueshme, peizazheve dhe hapësirave të gjelbra;*
- f) *rregullimi i vendndodhjes dhe programeve për infrastrukturat publike e servitatet publike, sipas këtij ligji;*
- g) *rregullimi i ruajtjes, përdorimit dhe, sipas rastit, mbarështimit të zonave të mbrojtura natyrore dhe historike, sipas kërkesave të legjislacionit në fuqi.*

3.3. Objektivat e veçanta të VSM

Duke marre në konsideratë:

- Sfidat kyçe mjedisore të zonës së studimit;
- Objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm ndërkombëtar;
- Objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm të BE-së;
- Përbledhja e objektivave kombëtare të planifikimit të territorit.

Konsulenza e VSM-se ka përpiluar një grup prej 10 Objektivash gjithë-përfshirëse të VSM-së, të cilat janë përdorur në kapitujt në vazhdim në mënyre që të:

- Vlerësoj efektet e pritshme mjedisore dhe shëndetësore të skenarëve alternative (Kapitulli 4);
- Vlerësoj në detaje efektet e pritshme mjedisore dhe shëndetësore të politikave të Planit dhe projekteve (Kapitulli 5); dhe
- Të ndërtojë sistemin e propozuar të monitorimit të VSM-se, (Kapitulli 6).

Tabela 32 tregon rëndësinë dhe lidhjen e çdo objktivi të VSM-së me objektivat e sipërpërmendor kombëtare, të BE-së dhe atyre ndërkombëtare të zhvillimit të qëndrueshëm, si edhe kërkesat e përcaktuara nga legjislacioni i VSM-së:

Tabela 32 - Lidhja e Objektivave të VSM me objektivat ndërkontinentare dhe ato kontinentare të zhvillimit të qëndrueshëm si dhe kërkesave të legjislacionit të VSM-së

Objektivat e VSM-së Lidhja e Objektivave të VSM-së me:

		Sfidat kryesore mjedisore	Objektivat ndërkontinentare	Objektivat Kontinentare	Sistemin territorial	Kërkesat e legjislacionit të VSM-së
1	Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara duke përmirësuar jetën e banorëve dhe duke ndikuar në mirëqënen e tyre	1,2	ME-10, ME-8, ME-2,	CA-2, CA-4, CA-5, PT1, PT2, PT6	Infrastruktur, Urban	Klima, Ajri, Shëndeti njerezor
2	Përmirësimi i infrastrukturës energjitike dhe diversifikimi i prodhimit të energjisë së rinnovueshme, si dhe menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane	2	ME-6, ME-3, ME-5	CA-3, MM1, MM2, MM3, MM4, MM5, MM6, MM7, PT2,	Infrastruktur, Urban, Ujor	Shëndeti njerezor, Uji, Toka, Ajri
3	Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të pijshëm dhe sigurimin e ndërtimit të rrjetit të kanalizimeve në zonat e urbanizuara	1,2,3	ME-6	MBU1, MBU2, MBU3, MBU4, MBU5, MBU6, MBU7,	Infrastruktur, Urban, Ujor, Natyror	Toka, Uji, Ajri, Shëndeti njerezor
4	Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike përritjen e cilësisë	4, 5, 10	ME-12	CA 5, PT1, PT2, PT3, PT4, PT5, PT7	Urban	Toka / Shëndeti njerezor, Klima, Uji, Ajri, Trashegimi Kulturore,

	së jetës së banorëve					Vlerat materiale
5	Reabilitimi i hapësirave publike nëpërmjet krijimit të shesheve publike, shëtitoreve dhe infrastrukturave mbështetëse	5, 4	ME-11, ME-16	CA-5, PT1, PT2, PT4, PT5, PT7	Infrastrukt uror, Urban	Shëndeti njerëzor, Peizazhi, Vlerat materiale, Trashëgimia kulturore
6	Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë	6, 2, 1	ME-8, ME-4, ME-14	MT-2, MT-3, MT-4, PT2, PT6, PT7,	Bujqesor, Natyror	Uji, / Toka, Shëndeti njerëzor, Biodiversiteti, Fauna, Flora,
7	Nxitja e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetës së banorëve	7	ME-12, ME-8	MT-1, MT-2, MT-3, MT-4, MM7, PT2, PT5, PT6, PT7	Bujqesor, Urban	Uji, Mjediset natyrore / Toka, Vlerat materiale
8	Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror	2, 3, 8	ME-4, ME-7, ME-12, ME-16, ME-17	B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, PT2, PT3, PT7	Natyror	Shëndeti njerëzor/ Biodiversiteti, Toka, Ajri, Uji, Peizazhi, Mjediset natyrore
9	Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që	9	ME-14, ME-12	B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, PT2, PT3, PT7	Urban, Natyror	Peizazhi, Trashëgimia kulturore/ Vlerat materiale

disponon bashkia						
10	Mbështetja e fermerëve për rritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral në zonë	10	ME-13, ME-14, ME-15, ME-17	MT-2, MT-3, MT-4, PT2, PT6, PT7,	Bujqesor, Urban, Infrastruktur	Biodiversiteti, Toka, Uji, Klima, Ajri, Peizazhi, Trashëgimia kulturore
11	Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim përmirësimin e standardeve të jetesës së banorëve		ME-1, ME-8, ME-12, ME-13, ME-14	B7, MT4, MM1, MM2, MM7, PT2, PT5,	Urban, Infrastruktur	Uji, Toka, Ajri, Biodiversiteti, Shendetinjerezor
12	Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit		ME-12, ME-15, ME-17, ME-7, ME-4,	B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, PT2, PT3, PT7	Urban, Natyror	Vlerat monetare, trashëgimia kulturore, biodiversiteti

Tabela 33 jep Objektivat e zgjedhura te VSM-së, duke dhëne një përshkrim të shkurtër të problematikave të cilat janë marrë në konsiderate për çdo objektiv. Ngjyrimet pëerfaqesojne kategorinë përfshirëse të elementit te qendrueshmerise me te cilin ka me shume lidhje për secilën nga objektivat:

- Objektivat 1 deri 3 të VSM-së, i referohen kryesisht problemeve të infrastrukturës, rehabilitimin e rrugëve, zhvillimin e infasturkutrës për prodhim energjie, parandalimin e ndotjes të ujit dhe pijshtëm, menaxhimin e ujrave të zezave dhe ndotjes së tokës ;
- Objektivat 4 deri 5 të VSM-së, mbulojnë problemet e zhvillimit te qëndrueshëm lidhur me turizmin kulturor dhe rehabilitimin e zonave publike;
- Objektivat 6 deri 7 të VSM-së, kanë të bëjnë me menaxhimin e tokës bujqësore dhe zhvillimin e agroturizmit;

- Objektivat 8 deri 9 lidhen me ruajtjen e burimeve natyrore, parandalimin e shfrytëzimit pa kriter të tyre dhe zhvillimin e një turizmi të qëndrueshëm natyror;
- Objektivat 10 deri 12 i referohen ndërgjegjësimit të popullatës për ruajtjen e mjedisit, vlerave kulturore e natyore, si dhe mbështetja e tyre për të nxitur zhvillimin agrokulturor.

Tabela 33 - Përshkrimi i Objektivave të VSM-së

Objektivat VSM	Përshkrimi
1 Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara duke përmirësuar jetën e banorëve dhe duke ndikuar në mirëqenien e tyre	Rendësia e pasjes së infrastrukturës është shumë e rëndësishme pasi i hap rrugë zhvillimit ekonomik dhe turistik të zones, minimizon ndotjen e ajrit dhe akustike
2 Përmirësimi i infrastrukturës energjitike dhe diversifikimi i prodhimit të energjisë së rinovueshme, si dhe menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane	Investimi në burime alternative të prodhimit të energjisë elektrike me fokus në energjinë e rinovueshme diellore, të erës, energjinë e prodhuar nga gazi natyror dhe shfrytëzimin e burimeve hidrike në mënyrë të qëndrueshme, do të krijojnë mundësi për zhvillimin e ekonomisë; Nxit zhvillimin/ndërtimin e mjeteve të përshtatshme për asnjësimin e sigurte të mbetjeve, rehabilitimin e vendgrumbullimit ekzistues informale të mbetjeve; përmirëson sistemin e grumbullimit; promovon ripërdorimin dhe riciklimin, kontribuon në reduktimin e mbeturinave;
3 Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të piashëm dhe sigurimin e ndërtimit të rrjetit të kanalizimeve në zonat e urbanizuara	Mbron burimet ujore dhe parandalon dhe minimizon ndotjen e tij, minimizon konsumin, promovon riciklimin e ujit, nxit investimet në infratrukturë; Promovon zhvillimin e impianteve të trajtimit të ujrale të zeza; zgjerimin e rrjetit të kanalizimeve për të mbuluar vendbanimet ekzistuese, të sigurojë mbulimin adekuat të rrjetit për zhvillimet e ardhshme; të parandaloje dhe të zvogëloje ndotjen nga veprimtaritë produktive (turizmi, bujqësia dhe blegtoria)
4 Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike për rritjen e cilësisë së jetës së banorëve	Nxitja e masave për mbrojtjen efektive dhe restaurimin e vendbanimeve tradicionale, monumenteve të kulturës dhe vendeve me interes; promovon rregullat e ndërtimit që respektojnë dhe përmirësojnë aspektet ekzistuese dhe karakterin urbane
5 Rehabilitimi i hapësirave publike nëpërmjet krijimit të shesheve publike,	Përmirëson, reduktimin dhe parandalimin e ndryshimeve te peizazhit urban; promovon modelet e zhvillimit dhe format që janë në përputhje me

	shëtitoreve dhe infrastrukturave mbështetëse	karakterin e peizazhit, zhvillon dhe rivendos karakteristikat dhe vlerat lokale të peizazhit, mbrojtjen e cilësive piktoreske dhe pamjeve te veçanta; Redukton dhe parandalon fenomenet e shpërndarjes urbane kaotike, promovimin e zhvillimit në pole te organizuara kompakte; konsolidon strukturën urbane dhe përmirëson strukturën tradicionale të vendbanimeve
6	Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë	Nxit planifikimin e përdorimit të tokës që ka për qëllim të rregulloje konfliktet ekzistuese të përdorimit, si dhe nxit përdorimin e duhur kompleks te saj; mbron zonat ekologjikisht të ndjeshme. Nxit zhvillimin e bujqësise organike dhe promovimin e markave lokale te produkteve bujqesore dhe blegtoriale.
7	Nxitja e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetësës së banorëve	Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm të turizmit, me theks të veçantë për të përmirësuar cilësinë dhe për të zgjeruar gamën e shërbimeve, si dhe kohëzgjatjen e sezonit turistik, në mënyrë që të mbështes një ekonomi të larmishme lokale, bazuar në funksionimin suplementar të veprimitarive prodhuese
8	Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror	Mbrojtja e biodiversitetit te zonës, duke përfshirë faunën dhe florën lokale; mbrojtjen dhe rivendosjen e llojeve te habitateve; mbrojtjen e objekteve natyrore dhe pyjeve, rritjen e sipërfaqeve te zonave te mbrojtura (natyrale dhe peizazhet)
9	Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që disponon bashkia	Forcimin e tregut lokal të punës, sidomos nëpërmjet krijimit të cilësisë së lartë dhe te përhershëm, të punësimit në turizëm, në mënyrë që të kthejë trendët aktuale të rënies demografike dhe për të térhequr popullatën e re (veçanërisht emigrantët), si banorë të përhershëm në zonë Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm të turizmit, me theks të veçantë për të përmirësuar cilësinë dhe për të zgjeruar gamën e shërbimeve, si dhe kohëzgjatjen e sezonit turistik, në mënyrë që të mbështes një ekonomi të larmishme lokale, bazuar në funksionimin suplementar të veprimitarive prodhuese
10	Mbështetja e fermerëve për rritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral në zonë	Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm të turizmit, me theks të veçantë për të përmirësuar cilësinë dhe për të zgjeruar gamën e shërbimeve, si dhe kohëzgjatjen e sezonit turistik, në mënyrë që të mbështes një ekonomi të larmishme lokale, bazuar në funksionimin suplementar të veprimitarive prodhuese. Kthirimin

		gradual te fermave bujqesore ne qendra te nxitjes se turizmit agrokulturor dhe kulinar.
11	Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim përmirësimin e standardeve të jetesës së banorëve	Nxit planifikimin e përdorimit të tokës që ka për qëllim të rregulloje konfliktet ekzistuese të përdorimit, si dhe nxit përdorimin e duhur kompleks te saj; mbron zonat ekologjikisht të ndjeshme. Monitoron me mire treguesit mjedisor dhe zbatimin e VSM.
12	Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit	Promovon veprimet dhe masat që kontribuojnë përritjen e vetëdijes përmjet pjesëmarrjen e publikut në vendim marrje dhe zhvillim, ndikon në shëndetin e popullatës

3.4. Përbledhje e objektivave

Hartimi dhe ndërtimi i Strategjive Kombëtare në pjesën më të madhe të tyre janë në përputhje me strategjitë e vendeve të Bashkimit Evropian, si p.sh ato për ndryshimet klimatike, në zhvillimin e biodiversitetit të qëndrueshëm dhe pak a shumë me shtatë objektivat e veçanta të tematikave strategjike të Planit te Veprimit Mjedisor 6 të BE-së edhe pse fillimisht me element të reduktuar të synuara. Në parim qasja për VSM në rastin e Bashkisë Finiq ka ndjekur, së pari përputhshmërinë me objektivat kombëtare të zhvillimit të qëndrueshëm që përbejnë shumicën e atyre ndërkombëtare. Kur kjo përputhshmëri nuk ka qenë e mundur apo e zbatueshme, në rastin kur politikat kombëtare nuk janë përputhur akoma me ato ndërkombëtare, është marrë parasysh eksperiencia ndërkombëtare dhe është trajtuar mbi bazën e kapaciteteve dhe mjedisit administrativ e ekonomik të Bashkisë, siç është ndryshimi i klimës dhe aktiviteteve te lidhura me te dhe veprimet ndërgjegjesuese.

Në Planin e zonës në studim Objektivat e VSM, që do trajtohen me gjerësishët në kapitujt e mëposhtëm, janë shumica e objektivave të VSM të lidhura me objektivat e BE-së për zhvillim të qëndrueshëm, të cilat nga ana e tyre janë të përfshira në masë të madhe në Planin e objektivave Kombëtare.

Në plan të parë mbahet gjithnjë ruajtja e parametrave mjedisor duke patur parasysh këtu rëndësinë kombëtare dhe ndërkombëtare të zonave të mbrojtura, parqet kombëtare dhe të biodiversitetit të lidhur ngushtë me konservimin e saj duke u bazuar në gëllimet dhe objektivat e Strategjisë Pan-Europiane të Larmisë Biologjike dhe Peizazhere.

Lidhur me Objektivat e Zhvillimit të Mijëvieçarit, plani i dhe VSM-ja përkatëse kanë adresuar çështjet e " Reduktimin e Varfërisë se skajshme" nëpërmjet zhvillimit të komponentit ekonomik të planit, qasjes në shkollat filllore (duke ofruar jo vetëm një plan për këtë nivel të ulët të arsimit, por edhe për ato të nivelit të arsimit të mesëm), për të siguruar një mjedis të qëndrueshëm, një qëllim që mund të përdoret akoma nga VSM dhe plani është "*krijimi i Partneritetit Global për zhvillim*". Krijimi i partneritetave ndërkombëtare me qytete të tjera të ngjashme, por në nivelin më të përparuar (në aspektin e zhvillimit ekonomik, planifikimi

mjedisor dhe atij urban), mund të ndihmojë bashkinë për të marrë njohuri dhe përvojë në përpjekjet e saj për të ndjekur objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm në nivel kombëtar dhe ndërkontrollor.

Kështu, përveç shtatë strategjive të përmendura më sipër, të tjerat janë më rigorozë, si ajo e ndjekur për parandalimin e mbeturinave dhe riciklimin, për mbrojtjen e tokës, për mjedisin detar /ujë, cilësinë e ajrit në përshtatjen graduale, sikurse edhe përdorimin e qëndrueshëm të pesticideve për ruajtjen e shëndetit të popullatës, metodat ndërtimore bioklimatikisht te qëndrueshme etj.

Zonat e mbrotjura dhe biodiversiteti

Bashkia Finiq është një zonë me larmi terrenesh (karakterizohet nga fusha, kodra dhe male të larta) dhe habitatesh (kullota, fusha, pyje etj) e si rrjedhojë ajo ka një shumëlojshmëri biodiversiteti. Gjithashtu ajo përfshin edhe trajtimin e zonave të mbrotjura me VKM dhe që zhvillohen-sipas-një-plan-menaxhimi-të-miratuar. Kjo-përbën-një-element-të-rëndësishëm-të objektivave të VSM. Plani respekton objektivat kombëtare (B1,B3) dhe ato ndërkontrollor. Gjithashtu në Plan shqyrtohen mënyrat e zhvillimit të qëndrueshëm duke respektuar habitatet.

Menaxhimi i Burimeve Ujore

Burimet ujore në Bashkinë Finiq janë të shumta ku mbrojtja e tyre dhe shtrirja e rrjetit të shpërndarjes përbëjnë një nga objektivat kryesore të VSM-së. Bashkia Finiq plotësimin e nevojave për ujë të pijshëm e ka të lidhur me akuferët karstikë dhe me akuferët me porozitet ndërkokrrizor të shkrifët me ujëpërcjellshmëri shumë të lartë – të lartë.

Burimet më të rëndësishëm që janë kaptazhuan ose që do të përdoren në të ardhmen përfundim me ujë të popullsisë dalin nga akuiferi karstik i Malit të Gjerë, akuiferi karstik i Qesaratit dhe nga akuiferi karstik i Shendenik - Livinë – Krongjit. Aktualisht pjesa më e madhe e fshatrave të Bashkisë Finiq furnizimin me ujë e realizojnë nga burimet që dalin nga akuferët karstikë që përmendëm më sipër, por edhe nga shpimet e kryera në vite në akuferin Kuaternar të Vurgut dhe të Vagalatit.

Mbrojtja e Tokës

Mbrojtja e tokës përbën edhe një nga objektivat kryesore të VSM të Bashkisë Finiq. Duke e vënë në dukje karakterin bujqësor të zonës në studim si dhe zhvillimin e agroturizmit, si një mundësi përmirësimin e jetës në zonë, mbrojtja e tokës përbën një nga objektivat kryesore të planit. Plani parashikon investime përiافتësimin e tokave në rrezik përmbytje në zonën fushore përmes rigjenerimit të sistemit të drenazhit apo atij kullues ekzistues, përmirësimin e bonitetit të tokave, ruajtjen e tokave bujqësore nga ndërtimet e shpërndara të karakterit industrial apo familjar etj, duke reflektuar kështu plotësimin e objektivave kombëtare (MT1, PT4, BJ-5) dhe ndërkontrollor. ME-8, ME-4)

Cilësia e Ajrit

Në Bashkinë Finiq monitorimi i ajrit nuk është realizuar nga institucionet përkatëse por zonat me pyje dhe prania e ulët e investimeve bëjnë që ajo të karakterizohet nga një cilësi ajri e pastër. Po ashtu cilësia e dobët e rrugëve dytësore në stinën e verës gjatë lëvizjes së automjeteve krijon ngritjen e grimcave të pluhurit. Plani parashikon investime në infrastrukturën përkatëse që do të sjellin minimizimin këtyre presioneve. Objektivat e VSM-së i përfshijnë në mënyrë indirekte çështjet e mësipërme duke plotësuar edhe objektivat përkatëse kombëtare dhe ndërkombëtare.

Menaxhimi i Mbetjeve dhe kanalizimet e ujrave të ndotura

Referuar sasisë së mbetjeve të gjeneruara përfryme, për zonat rurale, sasia e mbetjeve të prodhua është 0.4 kg/person/ditë, ndërsa për zonat urbane me popullsi deri në 25 000 banorë, kjo sasi prodhimi mbetjesh është 0.7kg/person/ditë. Aktualisht bashkia Finiq mbetjet urbane i depoziton në Landfillin e Bajkajt me kapacitet $365\,000\text{ m}^3$ dhe i cili është llogaritur për depozitim e $25\,000\text{ m}^3$ mbetje në vit. Ndërtimi i venddepozitimit të mbetjeve urbane në fshatin Bajkaj, njësia administrative Vergo, i ka dhënë zgjidhje problemit të menaxhimit të mbetjeve urbane për bashkitë Delvinë, Finiq, Sarandë dhe Konispol të qarkut Vlorë.

4. Skenarët Alternativë

4.1. Hyrje – Metodologja

Për realizimin e VSM-se, ekipi i eksperteve duhet të vlerësojë efektet e mundshme mjedisore, sociale dhe ekonomike të Planit Vendor, si dhe të skenarëve të arsyeshëm që mund të ndiqen pa ekzistencën e këtij Plani specifik Vendor. Roli i VSM-së nuk është përfshirë vendosur mbi zgjedhjen e alternativave, por të japi informacion mbi ecuritë përkatëse të performancës mjedisore, shoqërore dhe ekonomike të alternativave të ndryshme, në mënyrë që të lehtësojë marrjen e vendimeve midis palëve të interesuara dhe të ofrojë amendamente pozitive dhe shtesa, në mënyrë që të përsosen dhe finalizohen udhëzimet e Planit Vendor.

Skenarët e ekzaminuar janë formuluar gjatë hartimit të Planit Vendor (specifikisht, gjatë fazës së Strategjisë dhe Vizonit të bashkisë Finiq). Duke marrë parasysh se, forma dhe intensiteti i zhvillimit të bujqësisë dhe agro-turizmit përbën faktorin kyç përfshirë përballuar presionet dhe kërcënimet mjedisore përfshirë Finiqin, ndonëse ajo mund të shërbejë si katalizator përfshirë promovuar mundësitet përfshirë zhvillim të qëndrueshëm lokal, skenarët e shqyrta janë strukturuar mbi një vizion të zhvillimit të bujqësisë e blegtorisë në të ardhmen, duke e gërrshetuar atë me turizmin. Nisur nga predispozita përfshirë përballuar presionet dhe alternativat më të mira të Planit, konsulenti ka vlerësuar në raport me objektivat e VSM-së, 3 skenarë alternativë ku përfshihen:

- 1) **Skenari ekzistues (zero):** ku në Bashkinë Finiq do të vazhdojë trendi aktual i zhvillimit të sektorit bujqësor të fragmentuar dhe me të ardhura të pakta për shkak edhe të mungesës së infrastrukturës së domosdoshme.
- 2) **Skenari i zhvillimit bujqësor:** ky skenar promovon zhvillimin e intensifikuar të sektorit konkures të bujqësisë dhe blegtorisë në Finiq përmes investimeve publike. Ky skenar sugjeron përmirësimin e infrastrukturës së grumbullimit të prodhimeve, të ujitjes etj duke rritur kështu prodhimin dhe eksportet.
- 3) **Skenari i tretë (skenari i propozuar) është ai që promovon dhe shkon drejt prodhime bujqësore dhe blegtoriale lokale cilësore organike per te furnizuar qendrat e rendesishme turistike te Sarandës dhe Gjirokastres, i dhe duke rritur interesin për agro-turizëm zonën e Finiqit si një destinacion i veçantë.**

Në kuadrin e komenteve të mësipërme, vlerësimi i kryer në pikën 4.2 bazohet mbi logjikën që është zhvilluar gjatë hartimit të Planit Vendor, duke bërë një vlerësim sistematik të të gjitha opsiioneve në bazë të objektivave të VSM, identifikuar në kapitullin 3. Në çdo rast, vlerësimi është struktuar në mënyrë që të nxjerrë në pah efektet pozitive të të gjitha alternativave, me qëllim që të evidentojë çështje të caktuara që duhet të përfshihen në skenarin te fundit.

Vlerësimi përmban një përshkrim të ndikimeve të pritshme të çdo alternative kundrejt objektivave të VSM-së dhe është paraqitur grafikisht në një sistem simbolesh me shkalle graviteti, ku:

- + + simbol që përdoret, kur ndikimi i pritshëm konsiderohet si pozitiv;
- + simbol që përdoret, kur ndikimi i pritshëm konsiderohet të ketë potencial pozitiv;
- -- simbol që përdoret, kur ndikimi i pritshëm konsiderohet si negativ;
- - simbol që përdoret, kur ndikimi i pritshëm konsiderohet të ketë potencial negativ;
- 0 simbol që përdoret, nëse një alternativë pritet të ketë ndikim neutral;
- ? simbol që përdoret, në rastet kur një shkallë e konsiderueshme e pasigurisë karakterizon vlerësimin, meqenëse impakti varet shumë në marrëveshjet e zbatimit.

Në rastet kur një alternativë zhvillimi mund të ketë njëherazi dy efekte, pozitive dhe negative:

- ose në pjesë të veçanta të territorit në të njëjtën kohë;
- ose në të gjithë zonën e studimit në periudha të ndryshme me kalimin e kohës,

në një mënyrë që nuk do të jetë e mundur për të siguruar një klasifikim të përgjithshëm (do të përdoret simboli + / -).

Pjesa e fundit (4.3) ofron një vlerësim krahasues të të gjithë skenarëve në formate tabelore. Tabela tregon rezultatin e përgjithshëm të secilës alternativë dhe ndihmon për të identifikuar pikat e forta të çdo alternative. Qëllimi i këtij ushtrimi është që të nxjerr në pah çështjet e

veçanta dhe mundësitë zhvillimore që duhet të integrohet në Skenarin përfundimtar të përzgjedhur.

4.2. Vlerësimi i Skenareve

Skenari 1: Skenari egzistues (zero ose asgjë):

Skenari egzistues bazohet në vazhdimësinë e trendeve egzistuese. Zona do të vazhdojë të ketë një rritje modeste të sektorit të bujqësisë por me të ardhura modeste duke vonuar kështu kthimin e investimeve si pasojë e mungesës së investimeve në infrastrukturë por edhe të strukturës së fragmentuar të tokës bujqësore. Eksportet do të vazhdojnë të kryhen të pastrukturuara dhe në mungesë të mbështetjes së nevojshmë dhe të bashkëpunimit ndërkufitar. Finiqi do të vazhdojë të jetë një zonë e largët kufitare ku shkëmbimet ndërkufitare do të vazhdojnë të mbeten në nivele të ulta, numri i vizitorëve po ashtu dhe frekuentimi i turistëve do të jetë rastësor dhe më së shumti sezonal. Afërsia me Sarandën, Ksamili dhe Butrintin nuk do të sjellë asnjë ndikim shtesë në trendin e zhvillimit të Finiqit. Gjithashtu edhe trashëgimia kulturore e Finiqit do të rrënohej edhe më tej si pasojë e mungesës së interesit të vizitorëve dhe mungesës së investimeve. Aksesibiliteti i zonave malore të bashkisë do të mbetej i vështirë sikurse është edhe sot për shkak të mungesës së investimeve në infrastrukturë. Po ashtu një pjesë e madhe e mungesës së infrastrukturës që lidhet me ujiten, kanalizimet, ujin e pijshëm etj do të mbeten në nivele jo të përshtatshme sidomos për zonat malore. Efekti i mungesës së investimeve të kombinuara me problemen demografik do të ndihen seriozisht në braktisjen e aktivitetave tradicionale bujqësore. Forma e organizimit hapësinor do karakterizohet nga shpërndarje ekstreme, do të vazhdojë degradimi i fshatrave, pasi nuk do të kenë mundësi për investime publike dhe private për t'i rinovuar.

Tabela 34 - Vlerësimi i Skenarit 1: Skenari egzistues (zero)

	Objektivat e VSM-së	Rëndësia e Ndikimit	Përshkrimi i Ndikimit
1	Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara duke përmirësuar jetën e banorëve dhe duke ndikuar në mirëqënen e tyre	--	Mungesa e investimeve gjithpërfshirëse në infrastrukturë zonën në studim nuk do të sjellë përmirësimë të shpejta në drejtim të erozionit, shpyllëzimit etj duke e përkeqësuar situatën egzistuese.
2	Përmirësimi i infrastrukturës energjitike dhe diversifikimi i prodhimit	+/-	Mungesa e investimeve në përmirësimin e infrastrukturës energjitike do të sillte një mungesë të zhvillimit ekonomik dhe të cilësisë të jetesës, por nga ana tjetër do

	të energjisë së rrinovueshme, si dhe menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane		mbrohej biodiversiteti, duke mos lejuar degradimin e baseneve ujore dhe mbrojtja e pejsazhit natyror. Përmirësimet në menaxhimin e mbeturinave mund të pritet si pjesë e zbatimit të një zgjidhje të gjërë rajonale. Megjithatë, praktikat e paqëndrueshme në nivelin lokal (grumbullimi problematic i mbeturinave për shkak të zhvillimit të shpërndare dhe qasjen e dobët, nën financimi i funksionimit të shërbimit, ndërgjegjësimi i ulët mjedisor i popullsisë), priten të vazhdojnë, potencialisht duke kundër-balancuar efektet e përgjithshme pozitive.
3	Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të pijshëm dhe sigurimin e ndërtimit të rrjetit të kanalizimeve në zonat e urbanizuara	--	Mungesa e trajtimit të ujërave të zeza dhe ujравe të ndotur e në mënyrën e duhur, prania në një rast e varrezave të fshatit në brigjet e rezervuarit pritet të kenë ndikim në vazhdim negativ në trupat ujore te zonës. Prania e rezervuarëve që shërbejnë si burime të mundshme argëtimi dhe për qëllime bujqësore në zonë kërkon një mbrotje, që ky lloj skenari nuk e siguron. Mungesa e investimeve serioze në rrjetin e shpërndarjen si dhe prania e gropave septike dhe mungesa e trajtimit të ujравe të ndotura krahas shtimin dhe përdorimit të pesticideve cënon në vazhdim cilësinë e ujit të pijshëm.
4	Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike për rritjen e cilësisë së jetës së banorëve	-	Investimet e pamjaftueshme publike dhe private për restaurimin e monumenteve, ndërtesave dhe hapësirave publike, rregullore e dobët e vendndodhjes dhe projektimit të ndërtimeve, priten të çojnë në degradimin e mëtejshëm të trashëgimisë kulturore lokale, formën urbane dhe peizazhin urban.
5	Rehabilitimi i hapësirave publike nëpërmjet krijimit të sheshevë publike, shëtitoreve dhe	-	Zhvillimit i deritanishëm ku ka një shpërndarje dhe shtrirje urbane përtëj zonave tradicionale të banimit, zënia e vazhdueshme e tokës bujqësore për

	infrastrukturave mbështetëse		zhvillimin, degradimi i fshatrave tradicionale për shkak të investimeve të pamjaftueshme publike dhe private për renovim, priten të nxjerrin në pah ndikime aktuale të rëndësishme negative ne peizazh.
6	Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë	-	Vazhdimi i praktikës aktuale të ndërtimit të godinave të magazinimit, të banimit dhe për qëllime të tjera, të mungesës së investimeve në infrastrukturë për një menaxhim të qëndrueshëm të tokës bujqësore do të sjellë varfërimin e tokës bujqësore.
7	Nxitja e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetesës së banorëve	-	Zhvillimi sipas këtij skenari do të sillte rritje të popullsisë në zonat fushore të bashkisë dhe një braktisje të zonave malore të saj por nuk do sillte asnjë ndikim pozitiv në drejtim të agroturizmit apo dhe turizmit të mirëfilltë. Mungesa e investime do të çojë në rënia demografike deri në rrëthin vicioz të braktisjes dhe degradimin e fshatrave të thella dhe tradicionale dhe aktivitetet bujqësore.
8	Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror	-	Modeli i zhvillimit hapësinor lidhur me këtë skenar (zhvillimi në vendet natyrore dhe tokave bujqësore, mbrojtjen e ulët të pyjeve dhe tokave pyjore, rregullimin e dobët te veprimtarive ndotëse dhe mundësive të kufizuara / financimet për zhvillimin e rrjetit të shërbimeve bazë), pritet të nxjerrë në pah fenomene të fragmentimit te habitateve dhe rritjen e presioneve aktuale mbi mjedisin natyror.
9	Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që disponon bashkia	+/-	Nëse nuk ka promovim të vlerave turistike të zonës do ketë impakt negativ tek ekonomia e vendit por gjithashtu dhe mungesë investimesh, por nga ana tjeter duke mos ndikuar dora e njeriut, natyra do të ishte e mbrojtur
10	Mbështetja e fermerëve përrritjen e prodhimit	+/-	Zhvillimi sipas këtij skenari do të sillte mungesën e investimeve në këtë sektor dhe

	bujqësor dhe blegtoral në zonë		si pasojë rënien demografike, braktisjen e tokave bujqësore, dhe ulja e cilësisë të tokave
11	Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim përmirësimin e standardeve të jetesës së banorëve	-	Duke ndërmarrë ndërhyrje shumë të kufizuara, masat dhe veprimet për të përmirësuar cilësinë e mjedisit nuk krijojnë shpresa për një ndryshim pozitiv në ndërgjegjen mjedisore të popullatës lokale dhe bizneseve
12	Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit	--	Modeli i zhvillimi i cili është i lidhur me këtë skenar pritet të çojë në shpërndarjen e skajshme të godinave për qëllime biznesi por edhe për qëllimi strehimi duke rritur shtrirjen urbane, duke theksuar trendët aktuale të zhvillimit të shpërndare dhe të ndryshimit të strukturës tradicionale të vendbanimeve. Modeli i rezultuar i zhvillimit pritet të nxjerrin në pah ndikime aktuale të rëndësishme negative dhe në drejtim të strukturës së banimit duke mos qenë e mundur të sigurohet aksesi ndaj burimeve ujore të kontrolluara, ujrale të zeza etj..

Skenari 2: Zhvillimi i sektorit bujqësor

Skenari i dytë promovon zhvillimin e thelluar të sektorit më të zhvilluar dhe garues në zonë, atij bujqësor përmes investimeve dhe mbështetjes publike. Ndërtimi i planifikuar i një qendre magazinimi të prodhimeve bujqësore dhe blegtore do të nxiste zhvillimin e eksporteve në mënyrë më të organizuar. Rritja e prodhimit do të nxiste investimet private por vetëm në zonat e zhvilluara bujqësore duke e mos barazpeshuar trendet e zhvillimit, demografike etj. Infrastruktura do mund të përmirësohet përmes investimeve publike por tërheqja dret zonave malore dhe të largta do të ishte e ulët si pasojë mungesës së interesit dhe shtysave turistike. Finiqi do të mbetej një qendër shërbimesh por duke qenë se është larg zonave të tjera, do të nxitej afrimi i këtyre shërbimeve në krah të rrugës automobilistike kryesore. Bashkëpunimi ndërkufitar do rritej por vetëm për qëllime tregtie për prodhimet bujqësore ndërkohë që lidhja me Sarandën dhe Ksamilin do të kushtëzohej edhe ajo nga shkëmbimet tregtare. Mungesa e interesit për qëllime turistike do ta penalizonte zhvillimin e këtij sektori në zonë duke moskrijuar mundësi shtesë për punësimin. Pavarësisht përfitimeve të dukshme ekonomike kjo formë e zhvillimit është e paqëndrueshme nga këndvështrimi i krijimit të kushteve për punësim të përhershëm nëpërmjet turizmit, zhvillimit urban.

Tabela 35 - Vlerësimi i Skenarit 2: Zhvillimi i sektorit bujqësor

	Objektivat e VSM-së	Rëndësia e Ndikimit	Përshkrimi i Ndikimit
1	Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara duke përmirësuar jetën e banorëve dhe duke ndikuar në mirëqenien e tyre	+	Ky skenar ka një ndikim pozitiv për faktin se infrastruktura rrugore do ketë zhvillim për shak të tregtisë të prodhimeve bujqësore. Kjo do të ndikonte në përmirësimin e jetesës të banorve
2	Përmirësimi i infrastrukturës energjitike dhe diversifikimi i prodhimit të energjisë së rionvueshme, si dhe menaxhimini integruar i mbetjeve urbane	+/-	Zhvillimi sipas këtij skenari do të ketë një ndikim negativ përsa i përket këtij objktivi sepse do ketë një anashkalim investimi në energji dhe mbetje urbane, madje do ketë shtim të ndotjes për shak të shtimit të bagëtive dhe madje e shfrytëzimit pa kriter të tokës
3	Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të pijshëm dhe sigurimin e ndërtimit të rrjetit të kanalizimeve në zonat e urbanizuara	-	Zhvillimi sipas këtij skenari do të sillte një ndikim negativ pasi do kishte mungesë investimi tek shërbimi me ujë të pijshëm dhe kanalizimet e ujrale të zeza dhe do të kishim fokusim më tepër tek kanalet kullues dhe ato të vadirjes. Si rrjedhojë nëse cilësia e këtyre punimeve nuk do të jetë e një standardi të lartë do kemi ndotje të ujrale nëntokësore
4	Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike për rritjen e cilësisë së jetës së banorëve	-	Duke pasur një zhvillim sipas këtij skenari do kishte mungesë investimesh tek objektet dhe monumentet me rëndësi kulturore dhe arkeologjike cka do të sillnin degradimin e tyre dhe humbje të vlerave kulturore dhe historike
5	Reabilitimi i hapësirave publike nëpërmjet krijimit të shesheve publike, shëtitoreve dhe infrastrukturave mbështetëse	+/-	Zhvillimi i këtij sektori do të sillte një përqëndrim tek zonat rurale dhe më pak tek zonat urbane
6	Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë	++	Ndërtimi i qendrave të magazinimit do të lehtësojë dëmtimin e tokave bujqësore dhe zhvillimi intensiv i bujqësisë do të rrisë investimet private duke sjellë përmirësim në drejtim të cilësisë së tokës dhe sipërfaqes së saj. Sidoqoftë tendenca e ndërtimit të banesave do të pengojë një zhvillim të qëndrueshëm të tokës bujqësore.

7	Nxitja e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetesës së banorëve	++	Zhvillimi sipas këtij skenari nga ana demografike do të sillte rritje të popullsisë në zonat fushore të bashkisë dhe një braktisje të zonave malore të saj. Mungesa e investimeve të infrastrukturës në për qëllime të zhvillimit të turizmit nuk do sillte asnjë ndikim pozitiv në drejtim të agroturizmit apo dhe turizmit të mirëfilltë duke mos siguruar një punësim vjetor por vetëm atë sezonal.
8	Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror	+/-	Ky skenar do të krijojë probleme më të moderuara lidhur mrojtjen e zonave të mbrotjura. Në lidhje me peisazhin theksimi i sektorit bujqësor do të uniformizojë atë, rritja e prodhimit do të krijojë probleme lidhur me mbetjet dhe riciklimin e tyre si dhe mungesa e investimeve publike në shkallë më të gjerë do të cënojë përreri vlerat natyrore të zonë, mund të çojë në fragmentizimin e habitateve duke shtuar presionin mbi mjedisin natyror.
9	Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që disponon bashkia	+/-	Zhvillimi i zoave potenciale turistike do te vazhdojne zhvillimin kaotik dhe do te ngelen ne pergesine e subjekteve private per zhvillim e aksesibilitetit ne zonat me potencial turistik. Duke sjelle ne kete menyre një degradim te mjedisti dhe pejsazhit duke mos e harmonizuar edhe me menaxhimin e mbetjeve urbane qe vijne nga shtimi i turisteve te natyres.
10	Mbështetja e fermerëve për rritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral në zonë	+/-	Modeli i zhvillimi i cili është i lidhur me këtë skenar pritet të çojë në shpërndarjen e skajshme të godinave për qëllime biznesi por edhe për qëllimi strehimi duke rritur shtrirjen urbane, duke theksuar trendët aktuale të zhvillimit të shpërndare dhe të ndryshimit të strukturës tradicionale të vendbanimeve. Ky model do te sjell gjithashtu nxitjen e buqesise intensive, duke rritur presionet mjedisore per shkak te perdonimit te plerave kimike dhe pesticideve. Po keshtu do et shtohen presionet nga shtimi i numrit te kreve te blegtorisë.
11	Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim përmirësimin e standardeve të jetesës së banorëve	-	Duke ndërmarrë ndërhyrje shumë të kufizuara, masat dhe veprimet për të përmirësuar cilësinë e mjedisit nuk krijojnë shpresa për një ndryshim pozitiv në ndërgjegjen mjedisore të popullatës lokale dhe bizneseve

12	Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit	-	Shtimi i prodhimit bujqësor do të theksonte rritjen e paisazhit bujqësor duke mos sjellë ndonjë përmirësim të dukshëm lidhur me shpërndarjen dhe shtrirje urbane, degradimi i fshatrave tradicionale do të vazhdonte për shkak të investimeve te pamjaftueshme publike dhe private për renovim, duke nxjerrë në pah ndikime aktuale të rëndësishme negative në peizazh.
----	---	---	---

Skenari 3: Përmirësimi i cilësisë së prodhimeve dhe promovimi i turizmit të vecantë

Skenari i tretë është i ndryshëm nga skenari i parë dhe i dytë, sepse ai është një alternativë që mbështet zhvillimin e një identiteti të ri për bashkinë Finiq, si një destinacion në rritje për agroturizëm dhe turizëm të vecantë. Ky skenar krijon mundësi që Finiq të shfrytezojë distancën e afërt me Sarandën, Ksamilin dhe Butrintin duke përfituar nga fluksi i turistëve dhe duke i ofruar atyre një formë të ndryshme turizmi, kryesisht atë agro-turistik por edhe atë kulturor. Shumëlojshmëria e prodhimeve të njoitura cilësore të zonës me cmime të lira që i mungon bashkisë Sarandë do të shërbejnë si një shtysë për zhvillimin si të turizmit ashtu edhe të prodhimit bujqësor dhe blegtoral. Kalimi në prodhime bujqësore dhe blegtoriale cilësore dhe "bio" do të shtonte edhe më tej fluksin e turistëve, do të lehtësonte ngarkesën e tokës bujqësore nga pesticidet, do të rriste punësimin si atë sezonal por edhe atë afatgjatë. Investimet publike do të rriteshin si pasojë e përmirësimit të mbledhjes së taksave njëkohësisht edhe si pasojë e rritjes së numrit të vizitorëve në zonë duke detyruar shtetin për të përmirësuar aksesin në këto zona më të thella dhe duke shmangur braktisjen e tyre nga banorët. Shkëmbimet ndërkuqitare do të rriteshin si pasojë e turizmit dhe e zhvillimit të bujqësisë. Ky lloj zhvillimi do të krijojë një sektor të ri ekonomik, i cili do te ketë kapacitet për të krijuar kushte për punësim më të organizuar dhe përfitim ekonomik. Ky mund të jetë çelësi për të përbysur trendet aktuale negative demografike. Ndërkohë, zona do të përfitojë nga infuzioni i një kulture profesionale në mikpritje. Një faktor kritik në përcaktimin e integrimit lokal dhe të përfitimeve afatgjata për zonën është i lidhur me llojin dhe nivelin e investimeve, si dhe shkallën e pjesëmarrjes lokale në skemat sipërmarrëse. Zhvillimi i turizmit do të krijojë një nevojë në rritje për të ndërhyre edhe në përmirësimin e infrastrukturës mjedisore. Në mënyrë të dukshme, zbatimi do të kërkojë përpjekje të mëdha, angazhim dhe një kornizë më të gjatë kohore në mënyrë që të sjellë rezultate dhe fitim. Një pengesë është mungesa e një tregu për këtë produkt në Shqipëri, ku ky lloj turizmi ende nuk është shumë populor. Një pengesë e dytë e madhe është mungesa e mijeteve financiare për zbatimin e infrastrukturës mjedisore. Pengesa e tretë është e lidhur me maturimin e kushteve sociale dhe ekonomike, e cila është një proces afatgjatë.

Tabela 36 - Vlerësimi i Skenarit 3: Përmirësimi i cilësisë së prodhimeve dhe promovimi i turizmit të veçantë

	Objektivat e VSM-së	Rëndësia e Ndkimit	Përshkrimi i Ndkimit
1	Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara duke përmirësuar jetën e banorëve dhe duke ndikuar në mirëqenien e tyre	++	Ky skenar që ndikon lidhur me menaxhimin e zonave të mbrojtura dhe atyre natyrore, lidhur me infrastrukturën rrugorë, kanalizimet dhe patjetër dhe atë të mbetjeve. Këto investime do të mundësojnë ruajtjen e statusit të këtyre zonave si dhe përmirësimin e mëtejshëm duke ndikuar pozitivisht edhe në shumëlojshmërinë e biodiversitetit në përmirësimin e infrastrukturës mjedisore
2	Përmirësimi i infrastrukturës energjitike dhe diversifikimi i prodhimit të energjisë së rinnovueshme, si dhe menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane	+/-	Ky skenar që ndikon lidhur me menaxhimin e zonave të mbrojtura dhe atyre natyrore, lidhur me infrastrukturën rrugorë, kanalizimet dhe patjetër dhe atë të mbetjeve. Këto investime do të mundësojnë ruajtjen e statusit të këtyre zonave si dhe përmirësimin e mëtejshëm duke ndikuar pozitivisht edhe në shumëlojshmërinë e biodiversitetit në përmirësimin e infrastrukturës mjedisore
3	Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të pijshëm dhe sigurimin e ndërtimit të rrjetit të kanalizimeve në zonat e urbanizuara	++	Pakësimi i përdorimit të pesticideve, përmirësimi i infrastrukturës që do vijë si pasojë e rritjes së interesit për zonën, menaxhimi i ujrale të zeza dhe atyre të ndotura do ruante burimet e ujore në hapësirën e bashkisë. Plotësimi i nevojave për plotësimin e infrastrukturës, të evidentuara nga Plani do të përmirësonte furnizimin me ujë të bashkisë me standarde.
4	Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike për rritjen e cilësisë së jetës së banorëve	+	Përcaktimi i rregulloreve të ndërtimit për banesat e reja si dhe investimet e parashikuar nga plani për restaurimin e monumenteve të kulturës dhe banesave historike shtyrë nga interes i përgjithshëm turistik do të ndikonte pozitivisht në përmirësimin e paisazhit urban dhe pamor. Përqendrimi i magazinave në zonat me akses të lehtë do të lehtësonë jo vetëm bizneset por edhe paisazhin e mjedisit në zonë.
5	Reabilitimi i hapësirave publike nëpërmjet krijimit të shesheve publike, shëtitoreve dhe	+	Modeli i zhvillimi i cili është i lidhur me këtë skenar pritet të disiplinojë ndërtimet e banesave dhe ato për qëllime biznesi jo vetëm në hapësirë por edhe në cilësinë e ndërtimit gershetuar kjo me investimet në infrastrukturë do të sjellë përmirësime të ndjeshme në strukturën e venbanimit.

	infrastrukturave mbështetëse		
6	Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë	++	Planifikimi i ndërtimit të qendrave të magazinimit si dhe të ndërtimeve në zonat egzistuese urbane, do të minimizojë dëmtimin e tokave bujqësore. Zhvillimi intensiv i bujqësisë me prodhime “bio” do të rrisë investimet private duke sjellë përmirësim në drejtim të cilësisë së tokës dhe sipërafares së saj.
7	Nxitja e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetesës së banorëve	+/-	Zhvillimi sipas këtij skenari nga ana demografike do të ruante shpërndarjen aktuale të popullsisë në zonë dhe mbase do të ndikonte pozitivisht në popullimin e zonave malore si pasojë e rritjes së fluksit të turistëve. Kjo do të shoqërohej me rritjen e investimeve të infrastrukturës për qëllime të zhvillimit të turizmit që do sillte ndikim pozitiv në drejtim të punësimit të qëndrueshëm të komunitetit lokal.
8	Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror	+	Ky skenar që ndikon lidhur me menaxhimin e zonave të mbrojtura dhe atyre natyrore, lidhur me infrastrukturën rrugore, kanalizimet dhe patjetër dhe atë të mbetjeve. Këto investime do të mundësojnë ruajtjen e statusit të këtyre zonave si dhe përmirësimin e mëtejshëm duke ndikuar pozitivisht edhe në shumëlojshmërinë e biodiversitetit në përmirësimin e infrastrukturës mjedisore
9	Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që disponon bashkia	+/-	Përcaktimi i rregulloreve të ndërtimit për banesat e reja si dhe investimet e parashikuar nga plani për restaurimin e monumenteve të kulturës dhe banesave historike shtyrë nga interesit për qëllime turistike do të ndikonte pozitivisht në përmirësimin e paisazhit urban dhe pamor. Përqendrimi i magazinave në zonat me akses të lehtë do të lehtësonë jo vetëm bizneset por edhe paisazhin e mjedisit në zonë.
10	Mbështetja e fermerëve për rritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral në zonë	+	Modeli i zhvillimi i cili është i lidhur me këtë skenar pritet të çojë në shpërndarjen e skajshme të godinave për qëllime biznesi por edhe për qëllimi strehimi duke rritur shtrirjen urbane, duke theksuar trendët aktuale të zhvillimit të shpërndare dhe të ndryshimit të strukturës tradicionale të vendbanimeve. Modeli i rezultuar i zhvillimit pritet të nxjerrin në pah ndikime aktuale të rëndësishme negative dhe në drejtim të strukturës së banimit duke mos qenë e mundur të sigurohet aksesi ndaj burimeve ujore të kontrolluara, ujrave të zeza etj.

11	Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim përmirësimin e standardeve të jetesës së banorëve	+	Qëndrueshmëria e mjedisit është guri i themelit për suksesin e këtij modeli të zhvillimit. Kështu, pritet që ndjekja aktive e objektivave të këtij skenari do të kontribuojë për një ndryshim të përgjithshëm në perceptimin e njerëzve rreth gjendjes së mjedisit. Rritja e investimeve duke ndërmarrë ndërhyrje, masa dhe veprime për të përmirësuar cilësinë e mjedisit do të nxisë, inkurajojë dhe ndërgjegjësojë pozitivisht sjelljen si në nivel individual, ashtu dhe në nivelin e zhvillimit të biznesit.
12	Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit	+	Përcaktimi i rregulloreve të ndërtimit për banesat e reja si dhe investimet e parashikuar nga plani për restaurimin e monumenteve të kulturës dhe banesave historike shtyrë nga interes i përgjithshëm turistik do të ndikonte pozitivisht në përmirësimin e paisazhit urban dhe pamor. Përqendrimi i magazinave në zonat me akses të lehti do të lehtësonë jo vetëm bizneset por edhe paisazhin e mjedisit në zonë.

4.3. Performanca e përgjithshme e skenarëve alternativë

Tabela 37 - Vlerësim krahasues i skenarëve alternativë

	Objektivat e VSM-së	Sk 1	Sk 2	Sk 3
1	Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara duke përmirësuar jetën e banorëve dhe duke ndikuar në mirëqenien e tyre	--	+	++
2	Përmirësimi i infrastrukturës energjitike dhe diversifikimi i prodhimit të energjisë së rinovueshme, si dhe menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane	+/-	+/-	+/-
3	Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të pijshëm dhe sigurimin e ndërtimit të rrjetit të kanalizimeve në zonat e urbanizuara	--	-	++
4	Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike për rritjen e cilësisë së jetës së banorëve	-	-	+
5	Rehabilitimi i hapësirave publike nëpërmjet krijimit të shesheve publike, shëtitoreve dhe infrastrukturave mbështetëse	-	+/-	+
6	Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë	-	++	++

7	Nxitja e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetesës së banorëve	-	++	+/-
8	Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror	-	+/-	+
9	Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që disponon bashkia	+/-	+/-	+/-
10	Mbështetja e fermerëve për rritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral në zonë	-	+	+
11	Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim përmirësimin e standardeve të jetesës së banorëve	-	0	+
12	Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit	--	-	+
Total		--+/----- ---+---- +0-	+---+/- +++++/-	++ +/ - ++ ++ +++ + +/ - + +/ - ++

Nga tabela e vlerësimit krahasues të skenarëve alternativë duket qartë që plani i propozuar plotëson më së miri objektivat e VSM me rreth 50% me ndikim pozitiv dhe 50% me ndikim me potencial të pritshëm pozitiv.

Ndikimi i skenarit te zgjedhur është vlerësuar në mënyrë të detajuar në lidhje me objektivat e VSM-së në kapitullin e ardhshëm.

5. Vlerësim i detajuar mjedisor i planit-parandalimi dhe masat zbutëse

5.1. Metoda e Realizimit të Vlerësimit

Bazuar në vizionin e zhvillimit te Bashkisë Finiq, mbështetur në vizionin dhe orientimin strategjik të dhënë nga PPK dhe Polit te zhvillimit rajonal Gjirokaster- Sarande, si dhe në karakteristikat kryesore të dala nga analiza e sistemeve territoriale të Bashkisë Finiq janë përcaktuar 5 objektiva strategjike të zhvillimit të Bashkisë Finiq. Nëpërmjet objektivave strategjike do të mund të specifikohet zhvillimi i Bashkisë Finiq gjatë viteve të ardhshme ku bien në sy komponentët. Komponentët e Planit që do të analizohen mëposhtë janë konkrete, specifike dhe që mund të monitorohen përmes treguesve (indikatorëve) të monitorimit, nga ana e bashkisë, duke siguruar kontrollin dhe zbatueshmërinë e tyre.

Objektivat strategjike për Bashkinë Finiq janë si më poshtë:

Objktivi Strategjik 1 (OS1): Përmirësimi i infrastrukturës së transportit, shtimin e burimeve për prodhimin e energjisë dhe investimet në rrjetin e ujësjellës-kanalizimeve.

Objktivi Strategjik 2 (OS2): Përmirësimi i cilësisë dhe kushteve të jetesës nëpërmjet përmirësimit të ofrimit të shërbimeve publike.

Objktivi Strategjik 3 (OS3): Zhvillimi i sektorit blegtoral e bujqësor duke rritur sektorin tregtar dhe të shërbimeve, si dhe shfrytëzimin e potencialit të agoturizmit.

Objktivi Strategjik 4 (OS4): Mbrojtja e potencialeve turistike të bashkisë dhe sigurimi i zhvillimit të turizmit në mënyrë të qëndrueshme.

Objktivi Strategjik 5 (OS5): Rritja e kapaciteteve lokale duke mbështetur me politika dhe programe jo vetëm administratën publike, por edhe fermerët dhe banorët sipërmarrës në fushën e turizmit.

Më poshtë po trajtojmë shkurtimisht secilën nga objektivat strategjike me komponentët e tyre:

OS1. Komponenti 1: Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara duke përmirësuar jetën e banorëve dhe duke ndikuar në mirëqenien e tyre.

Infrastrukutra rrugore ka nevojë për investime në mënyrë që qendrat e banuara të lidhen nëpërmjet rrugëve automobilistike sipas standardeve të kodit rrugor. Rendësia e pasjes së infrastrukturës është shumë e rëndësishme pasi i hap rrugë zhvillimit ekonomik dhe turistik të zonës. Gjithashtu lidhja e Finiqit me bashkitë e tjera fjinje nëpërmjet rrugëve kombëtare ka një rendësi shumë të madhe, si dhe aksesimi i monumenteve te shumtë në numër që gjenden në këtë zonë. Është e rëndësishme përmirësimi i gjendjes së mjeteve të transportit publik, ndërqytetas dhe rrëthqytetas si dhe vendosja e sinjalistikës në akset ku mungojnë, në mënyrë që ë rritet siguria në rrugë. Me poshtë paraqiten projektet pilot te parashikuara nga vizioni strategjik.

- *Reabilitimi i rrugës Dhivër-Cerkovic*
- *Rikonstruksion i rrugës Dhrovian*

- *Rikonstuksion i pjesshëm i rrugës Fitore-Aliko*
- *Rikonstruksion i rrugës Mesopotam-Kostar*
- *Përfundimi i sistemimit të bulevardit qendror në Finiq*
- *Marrja e masave për rrëshkitjet në segmentin Diga-Syri i Kaltër*
- *Marrja e masave për rrëshkitjet në segmentin rrugor Kardikaq-Delvinë*
- *Marrja e masave për rrëshkitjet në segmentin rrugor Livadhja-Gravë*

OS1. Komponenti 2: Përmirësimi i infrastrukurës energjitike dhe diversifikimi i prodhimit të energjisë së rinovalueshme, si dhe menaxhimi i integruar i mbetjeve urbane.

Duke investuar në burime alternative të prodhimit të energjisë elektrike me fokus në energjinë e rinovalueshme diellore, të erës, energjinë e prodhuar nga gazi natyror dhe shfrytëzimin e burimeve hidrike në mënyrë të qëndrueshme, do të krijojnë mundësi për zhvillimin e ekonomisë në territorin e bashkisë Finiq.

Në lidhje me burimet hidrike të zonës që mbulon Bashkia Finiq mund të themi se kjo zonë ka një shtrirje të madhe territoriale dhe shfrytëzon të gjitha burimet ujore të cilat vijnë nga malet përreth. Përveç burimeve që janë ekzistuese në këtë zonë mund të kemi HEC-e që janë në studim si ai i Potamit (Gravë - Livadhja), me fuqi të instaluar sipas studimit 7.5 MW. Shfrytëzimi i ujit të liqenit të Janjarit me fuqi deri në 1.5 MW. Po ashtu mund të shfrytezohen burimet e Merkos me një fuqi deri në 1.2 MW.

Bashkia Finiq shtrihet në pellgun ku rrezatimi diellor është i favorshëm për të realizuar impiante fotovoltaikë dhe ka shtrirje të madhe, kjo mundëson realizimin e tyre me kosto te ulta teknike. Për këtë është duke u realizuar një studim për rreth 6 MW. Por potenciali i zonës është shumë më i madh si rezultat i shtrirjes së gjereë të territorit, si dhe në perëndim të maleve të Sopotit e Dhivrit.

Në zonën e bashkisë Finiq ka disa puse gazi të cilët mund të shfrytëzohen për prodhim të energjisë natyrore, por implementimi real për prodhimin e kësaj energjie ngelet të studiohen më tej pasi nuk dihet sasia dhe diagrama e prurjeve të gazit në kohë.

Burimet enegjetike të erës në këtë zonë nuk mund të neglizhohen si rezultat i erërave me intensitet mesatar të cilat vijnë nga kalimi i erërave në kanalin e Otrantos, si pasojë këto erëra mund të shfrytëzohen duke ngritur parqe eolike ne malin e Milës, në zonën e Dhivrit etj. Fuqia e tyre mund të llogaritet deri në 100 MW. Për të ndërtuar parqe eolike në këtë zonë janë kryer studime të mëparshme, por investitori (Italiani E-VENTO s.r.l.) nuk e ka parë të arsyeshme vazhdimin e mëtejshëm. Me poshtë paraqiten projektet pilot te parashikuara nga vizioni strategjik.

- *Ndërtimi i termocentraleve me gaz*
- *Ndërtimi i centraleve fotovoltaikë*
- *Ndërtimi i centraleve eloike (energjia e erës)*
- *Ndërtimi i HEC Potam*
- *Ndërtimi i HEC Janjar*
- *Ndërtimi i HEC Merko*
- *Vendosja e ndriçimit publik në zonat urbane*

- *Rikonstruksioni i rrjetit elektrik TM/TU*
- *Ngritja e një sistemi për mbledhjen dhe grumbullimin e mbetjeve nëpër qendrat rurale*
- *Përcaktimi i pikave të grumbullimit dhe transferimit të mbetjeve të ngurta*
- *Rehabilitimi i landfileve ilegale*

OS1. Komponenti 3: Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të pijshëm dhe sigurimin e ndërtimit të rrjetit të kanalizimeve në zonat e urbanizuara

Infrastruktura e ujësjellës-kanalizimeve ka nevojë për projekte të koordinuara, të cilat mund të zgjidhin problematikën e kësaj bashkie në lidhje me mungesën e rrjetit të ujësjellësit dhe kanalizimeve. Disa prej tyre mund të janë:

- *Ndërtimi i ujësjellësit të Leshnicës*
- *Sistemimi i rrjetit të ujësjellësit dhe rrethimi i depos së ujit për ujësjellësin Krongj-Finiq*
- *Sistemimi i rrjetit të ujësjellësit Aliko-Neohor-Tremul*
- *Shtrimi i rrjetit të kanalizimeve në të gjithë territorin e bashkisë*
- *Traitim i ujraleve të zeza dhe reabilitim i burimeve ujore, sipërfaqësore dhe nëntokësore*
- *Ndërtimi i impiantit të trajtimit të ujraleve të zeza*

OS2. Komponenti 4: Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike për rritjen e cilësisë së jetës së banorëve.

Bashkia e Finiqit përbëhet nga 57 fshatra. Profili i saj është me karakter rural, me një ekonomi të drejtuar drejt bujqësisë dhe blegtorisë dhe me pasuri natyrore dhe peizazhistike të shumta. Përsa i përket zonave të banuara urbane, ato gjenden përgjithësisht në formë kompakte të vendosura në territory por kanë nevojë për rehabilitim të tyre, për t'u siguruar banorëve kushte dhe cilësi jetese më te lartë, duke rritușr nivelin e mirëqënieve.

Qëllimi kryesor i këtij objktivi është përmirësimi i kushteve të shërbimeve bazike sociale, siç është shërbimi shëndetësor dhe ai arsimor. Kjo arrihet duke përmirësuar kushtet dhe cilësinë e godinave si edhe duke siguruar që shërbimi të jetë i aksesueshëm për çdo banor. Ndër projektet pilot te vizionit strategjik përmendim:

- *Ndërtimi i Qendres sociale për të moshuar*
- *Ndërtim i ambulancës në Cerkovicë*
- *Rikonstruksioni i qendrës shëndetësore në Livadhja*
- *Rikonstruksioni i shkollës 9-vjeçare në Finiq*
- *Restaurimi i godinave arsimore*
- *Restaurimi i godinave shendetësore ekzistuese*
- *Ndertimi i qendrave shendetësore ne fshatrat ku mungojne*

OS2. Komponenti 5: Rehabilitimi i hapësirave publike nëpërmjet krijimit të shesheve publike, shëtitoreve dhe infrastrukturave mbështetëse.

Përsa i përket cilësisë së hapësirave dhe shfrytëzimit me efikasitet i atyre të ndërtuara, propozohet restaurimi i godinave të vjetra të cilat aktualisht janë jo funksionale dhe përbëjnë potencial për adaptimin e funksioneve të reja në to, në shërbim të banorëve.

Ndërhyrjet të cilat shikohen me rëndësi të lartë në të gjithë qendrat e banuara rurale janë përmirësimi i hapësirave publike, nëpërmjet sistemimit apo rigjenerimit të qendrave të fshatrave dhe shëtitoreve apo rrugëve kryesore. Rëndësia e këtij qëllimi qëndron në faktin se janë pikërisht këto hapësira të cilat mbledhin shërbimet bazë që ofrohen në fshat dhe gjithashtu i bëjnë fshatrat më të aksesueshëm dhe si rrjedhojë më të vizitueshëm për turistët.

Ndërmjet tyre mund te përmendim:

- *Konsolidimi i qendrës të fshatit Livadhja duke krijuar hapësira publike cilësore*
- *Konsolidimi i qendrës të fshatit Aliko duke krijuar hapësira publike cilësore*
- *Konsolidimi i qendrës të fshatit Dhivër duke krijuar hapësira publike cilësore*
- *Përmirësimi i kushteve fizike të qendrave të fshatrave nëpërmjet pajisjes së tyre me minimalist ndriçim dhe me vende pushimi*
- *Ofrimi i incentivave dhe krijimi i një fondi për rizhvillimin e godinave të rënuara*
- *Krijimi i parkut të Skulpturave në sheshin përrreth Kishës së Shën Kollit, në fshatin Mesopotam, projekt i A100+F*

OS3. Komponenti 6: Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë

Në bashkinë e Finiqit gjenden toka të pasura pjellore me shumëlojshmëri të produkteve bujqësore. Aktivitetet bujqësore, për shkak të problematikave aktuale me infrastrukturat dhe fragmentimin e tokave, janë në sfidë për të motivuar popullsinë e re të shikojë mundësitë dhe oportunitetet për zhvillim, punësim dhe rritje të ardhurash në sektorin e bujqësisë dhe blegtorisë.

Si rezultat i transferimit të veprave ujore nga Bordi Rajonal i Kullimit Fier tek bashkia Finiq pa u rehabilituar, nga verifikimi i gjendjes fizike të tyre, vihet re se një pjesë e mirë e tyre kanë nevojë për rehabilitim. Shpeshherë kërkohen fonde nga buxheti i shtetit sepse janë të papërballueshme nga bashkia Finiq rehabilitimi i veprave ujore në funksion të bujqësisë.

Projektet pilot për këtë komponent janë si më poshtë:

- *Rehabilitimi dhe pastrimi i rezervuarit të Karroqit, si pasojë e rrëshkitjeve*
- *Rehabilitimi dhe pastrimi i rezervuarit të Gravës, jo funksional*
- *Pastrimi i rezervuarit të Dhivrit*
- *Pastrimi i rezervuarit të Leshnicës*
- *Pastrimi i digës së rezervuarit Pandaljemon*
- *Rikonstruksion kanali ujitës K-K-3, Finiq*
- *Rikonstruksion kanali ujtë Merko*
- *Rikonstruksion kanali ujtës Thoma Filipeu*
- *Rikonstruksion kanali ujite TK-K-2-1, Aliko*

OS3. Komponenti 7: Nxitja e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetesës së banorëve

Është i domosdoshëm zhvillimi i agroturizmit për të mos krijuar një ekonomi të varur vetëm nga prodhimet bujqësore dhe blegtoriale, por për të diversifikuar burimet e të ardhurave dhe

për të krijuar mirëqenie më të balancuar, si edhe për të térhequr popullsinë e re përmes mundësive për punësim në zonë.

Kjo mund të bëhet nëpërmjet zhillimeve të mëposhtme:

- *Zhvillimi i agroturizmit në Dhivër dhe Livadhja i orientuar kryesisht drejt blegtorisë*
- *Zhvillimi i agroturizmit në fshatin Mesopotam, duke shfrytëzuar sipërfaqet e vreshtave dhe ullishteve, projekt i A100+F.*
- *Zhvillimi i agroturizmit në fushën e Vurgut, duke shfrytëzuar sipërfaqët e vreshtave, pemtarisë dhe produktet bujqësore*

OS4. Komponenti 8: Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror

Në bashkinë Finiq është me rëndësi të nxitet zhvillimi i mëtejshëm i sektorit të turizmit, në kushtet kur burimet natyrore, ekonomike dhe kulturore ekzistuese janë vënë në dispozicion të turizmit në disa prej zonave më të spikatura të Bashkisë. Por zhvillimi aktual nuk është i mjaftueshëm, pasi zona nuk është një destinacion i mirëfilltë.. Përkundrazi, përveç njohjes nga vizitorët dhe turistët të pikës turistike të Syrit të Kaltër, promovimi i zonës si destinacion mungon tërësisht, pasi mungon edhe një ofertë e mirëplanifikuar turistike. Por krijimi i kësaj oferte dhe promovimi i saj duhet të bazohet në zhvillimin e qëndrueshëm duke respektuar ruajtje e burimeve natyrore mjedisore dhe kulturore që u përshkruan më lart.

Qëllimi është të nxitet zhvillimi i formave të turizmit alternativ në territor duke u kombinuar me sektorin e bujqësisë dhe duke krijuar mundësi për sipërmarrjet e duhura përritjen dhe përmirësimin e mirëqenies së banorëve. Projektet pilotë që nevojiten për të arritur këtë objektiv janë si më poshtë:

- *Rifunksionalizimi i "rrugës së gjarpërit", si rrugë peizazhistike e cila kalon në Muzinë, Dhrovjan, etj.*
- *Zhvillimi i shtigjeve dhe rrugëkalimeve brenda Syrit të Kaltër sa më miqësore ndaj mjedisit*
- *Krijim i kushteve për vendosjen e infrastruktërs së lehtë të koshave dhe tabelave informuese*
- *Garantimi i sigurisë në rrugët për këmbësorë dhe bicikleta, tracking dhe hiking në zonat malore*
- *Rivitalizimi i parkut Syri i Kaltër*
- *Ndërtimi i shtigjeve për këmbësorë në zonën e Dhrovjanit, pajisja me sinjalistikë*
- *Pajisja me infrastrukturën dhe sinjalistikën e nevojshme e Kataraktit në Kardhikaq, për zhvillimin e sportit të Alpinizmit*

OS4. Komponenti 9: Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që disponon bashkia

- *Itinerare kulturore dhe/ose fetare – përfshirja e të gjitha kishave të zonës (fillimisht ato më të aksesueshmet, më tej me përmirësimin e infrastrukturës, të gjitha kishat) –*

qëndrohet një natë në Finiq, Mesopotam, ose në pikë tjetër ku ka akomodim me bujtina

- *Itinerare natyrore – paisazhe të bukura dhe interesante – me mundësinë e qëndrimit në Dhivër*
- *Itinerari i bicikletave, përfshin pika agroturistike, peizazhe me vlera natyrore, atraksione kulturore të rëndësishme –qëndrimi në Dhivër*
- *Itinerari i ekoturizmit – Birdatching, përfshirja e pikave me biodeiversitet të lartë, ecje në pyje dhe zona me interes ekoturistik*
- *Itinerare të tjera për tracking dhe hiking*
- *Itinerari turistik vozitës lumor-liqenor, duke integruar vozitjen dhe lundrimin në një rrjet rekreativ që përfshin: liqenin e Butrintit, liqenin e Viroit, Syrin e Kaltër, etj..*
- *Itinerari natyror-peizazhistik Vagalat – Majë e Malit Milë – Vagalat*
- *Itinerari offroad Vagalat – Butrint*

OSS. Komponenti 10: Mbështetja e fermerëve për rritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral në zonë.

Kapitali njerëzor dhe investimi për rritjen e kapaciteteve është një politikë e cila sjell rezultate në afatgjatë, si dhe siguron transferimin e njohurive nga brezi në brez. Me anë të hartimit të politikave gjithëpërfshirëse, si dhe duke nxitur pjesëmarrjen e komunitetit, është e mundur të mbështeten fermerët e zonës dhe të krijohen facilitete të ndryshme.

Projektet pilot:

- *Nxitje e interesit të banorëve për të rivitalizuar aktivitetin bujqësor*
- *Trajnimi periodik i fermerëve*
- *Mbështetje e fermerëve për informim në lidhje me skemat e subvencionimit në bujqësi dhe blegtori*
- *Ndërgjegjësim i fermerëve për zbatimin e kullojtjes racionale dhe caktimi i zonave të lejueshme për kullotje*
- *Punëtori me banorët për shfrytëzimine kontrolluar e në përputhje me teknikën e rekomanduar të bimëve*

OSS. Komponenti 11: Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim përmirësimin e standardeve të jetesës së banorëve

- *Trajnimi i administratës lokale për t'ju përgjigjur zhvillimeve social ekonomike të zones*
- *Promovimi, krijimi dhe mbështetja e grupeve lokale të veprimit*
- *Krijimi dhe konsolidimi i zyrës së gjenerimit të projekt propozimeve zhvillimore*
- *Krijimi, rifreskimi i vazdueshëm i databaseve të ndryshme (rrugë, ujësjellësa, banesa, resurse etj)*
- *Trajnimi i punonjësve të administratës vendore për menaxhimin e integruar të mbetjeve urbane*
- *Hartimi i politikave gjithëpërfshirese dhe transparente duke nxitur pjesëmarrjen e komunitetit*

OSS. Komponenti 12: Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit

- *Krijimi i një zyre informimi turistik*
- *Binjakëzimi me bashki greke të ngashme në profilin turistik*
- *Rritja e bashkëpunimit me bashkinë e Sarandës në fushën e zhvillimit të turizmit*
- *Mbështetje dhe promovim në rrjetet sociale të familjeve qe akomodojnë vizitorë dhe turistë në familjet e tyre*
- *Përgatitja e guidës turistike*
- *Trajnimi i një grupei rindsh për të rinjtë për t'u përfshirë si guidë turistike lokale*
- *Ofrimi i trajnimeve për fermerët që janë të interesuar për të aplikuar turizmin familjar*

Kështu metodologja e VSM-së e zhvilluar për Planin e Finiqit duhet të përshtatet me këtë qasje strukturore të Planit dhe të merret me kompleksitetin e adresimit te planifikimit lokal me zhvillimin paralelisht të planifikimit të përdorimit të tokës dhe planifikimin e infrastrukturës, e cila adreson si zhvillimin dhe planifikimin territorial, ashtu dhe lehtësimin e presioneve të mëdha të mjedisit në zonë.

Të 12 Objektivat e VSM-se, zhvilluar në Kapitullin 3 të këtij raporti përfshijnë Objektivat Kombëtare dhe Ndërkombëtare te Zhvillimit të Qëndrueshëm (shih Kapitujt 3.1 dhe 3.2), si dhe Objektivat e identikuara në mënyrë specifike për Finiqin, për të adresuar presionet e veçanta mjedisore, social-ekonomike dhe shëndetësore, si dhe për të përfituar nga pikat e forta të zonës (shih Kapitullin 2.5).

5.2. Vlerësim i detajuar i Planit të Përgjithshëm Vendor të Bashkisë Finiq

Proceset e VSM-se, siç trajtohen sistematikisht në 10 tabelat e vlerësimit ndihmojnë për:

- a. Vlerësimin në detaje të koherencës së Planit me strategjitet e ndërsektoriale dhe ato sektoriale për periudhën që mbulan zbatimin e Planit, me Objektivat Kombëtare dhe Ndërkombëtare të Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe propozojnë shtesa dhe korrigjime (lehtësimi), kur është e nevojshme;
- b. Vlerësimin e secilit prej përbërësve të planit dhe komponentë në korrelacion me Objektivat specifike të VSM-se dhe të propozojë masa të nevojshme shtesë dhe korrigjuese (lehtësimi), kur është e nevojshme;
- c. Identifikimin e efekteve (pozitive apo negative), akumuluese dhe sinergjike të komponentëve të ndryshëm dhe nënkomponentëve të planit, nxjerrjen në pah te efekteve negative anësore të propozimeve të veçanta dhe ndërhyrjeve, propozimin e masave korrigjuese dhe vendosjen e prioriteteve në mënyrë që të parandalojë dhe / ose zbusë ndikimet negative
- d. Alternimin, vlerësimin e propozimeve të ndryshme të Planit dhe ndërhyrjeve në parametrat e monitorimit / indekseve për secilin Objektiv të VSM-së, të paraqitura në Kapitullin 6.

Një tabelle tip është e ndërtuar:

Tre kolonat e para te tabelës përbajnjë një seri simbolesh dhe ngjyrimesh, të quajtura Vlerësimi kyç i VSM-së, te cilat janë përdorur për ilustrimin grafik në një mënyrë të kodifikuar të disa informacioneve baze të vlerësimit. Dy kolonat në anën e djathtë përbajë përshkrimet treguese të ndikimeve të pritshme dhe masat korriguese të propozuara për parandalimin / zbutjen e efekteve.

Duhet theksuar, se priorititetet dhe zgjidhja e ndikimeve negative është një proces kompleks dhe i ndërlikuar i cili është thjeshtuar pjesërisht nga përdorimi i teknikave të matricës. Vlerësimi i ndikimit në këtë fazë është i lidhur kryesisht me kushtet mjedisore dhe humane të jetesës, p.sh: pasojat e vlerësimit të çojnë në propozime për parandalimin dhe zbutjen që duhet të zbatohen në mënyrë paralele ose në disa raste edhe më parë, për zbatimin e komponentëve të planit. Treguesit e monitorimit që do të paraqiten në kapitullin e ardhshëm janë gjithashtu rrjedhoje e njohjes së kriterieve të sipërpërmendura si dhe duhen të ndjekin vazhdimisht vlerësimin e ndikimeve të zbatimit të Planit, efektet ndaj kriterieve dhe objektivave specifike të përcaktuara nga Objektivat e VSM-së.

Ashtu si Vlerësimi i N dikimit në Mjedis (VNM) të projekteve individuale, rezultatet e VSM janë të destinuara për të lehtësuar vendimmarrjen nga autoritetet kompetente, pasi ato paraqesin një bazë solide për gjykimin mbi pranueshmërinë mjedisore të Planit, si dhe për masat korriguese që duhet të vlerësohen dhe të merren para ose gjatë zbatimit të Planit. Rekomandimet e propozuara në këtë kapitull nga ekspertët VSM-së, janë bazuar në metodat analitike apo krahasime empirike me situata zhvillimi të ngashme që ata kanë hasur në të kaluarën. Për shkak të statusit parashikues të Planit në shumë aspekte, (të tilli si ato socio-ekonomike) dhe statusit të veçantë përcaktues në aspekte të tjera (të tilli si planifikimi urban, gjelbërimi, koeficientet ndërtimore, etj), është e pamundur të përcaktohet tërësia e plotë e pasojave negative të vlerësuara. Ekspertët e theksojnë atë për të përcaktuar propozimet korriguese dhe zbutëse dhe janë të mendimit që monitorimi i vazhdueshëm dhe ndjekja, do të çojë në minimizimin e efekteve të pashmangshme në këtë fazë. Kështu hapat e ardhshme të pranimit të vlerësimit më të detajuar nga ana e vendimmarrësve lokalë, është që të planifikojnë masat korriguese dhe zbutëse te propozuara, si në aspektin administrativ ashtu edhe financiar, si dhe për të vendosur në "shtëpi" një sistem të monitorimit të zbatimit të Planit dhe ndikimit, sipas rekomandimeve të bëra në Kapitullin 6.

Kështu, si konkluzion, sugjerimi kryesor për vendimmarrësit, duke ndjekur dhe matricat e këtij Kapitulli është të:

- a. Planifikojnë veprime korriguese (masa administrative dhe planifikuese);
- b. Planifikojnë investimet e nevojshme për të reduktuar efektet negative;
- c. Prioritet në kuadër të projekteve të zhvillimit, të lidhura me veprimet korriguese të propozuara;
- d. Përgatitjen e strukturës administrative për pranimin e VSM-së dhe integrimin e rekomandimeve përfundimtare të pranuara në rregulloren e tyre, si dhe punët përkatëse të zhvillimit.

Tabela 38- Tabela tip e vlerësimit të komponentëve të PPV

Koloni e 1-rë: Lista e objektivave të VSM dhe lidhja e tyre në kategoritë e gjerë të qëndrueshmërisë					
Të 10 Objektivat e VSM-se ndahen në pesë grupe, sipas lidhjes së tyre me orientimet dhe objektivat strategjike të planit për një zhvillim të qëndrueshëm për Finiqin (shih Kapitullin 2.5 të Raportit). Secili grup tematik i është dhënë një ngjyrë e ndryshme, siç është paraqitur më poshtë.					
Objektivat e VSM -së	Rëndësia e impakteve të pritshme	Koha dhe kohëzgjatje e impakteve të pritshme	Përshkrimi i ndikimit (duke përfshirë efektet akumuluese, sinergjike & anësore)	Masat - Akte Korriguese	
1, 2, 3 Përmirësimi i infrastrukturës së transportit, shtimin e burimeve për prodhimin e energjisë dhe investimet në rjetin e ujësjellës-kanalizimeve.	++	Ndikim pozitiv	>	Ndikimi afatshkurtër dhe i përhershëm	Përshkrimi narrativ i ndikimeve të pritshme të nën komponentëve të planit kundër njërsë nga katër kategoritë e gjerë të qëndrueshmërisë, në të cilën 10 objektivat e VSM-se janë grupuar. Vlerësimi fokusohet veçanërisht në komentimin e potencialit: <ul style="list-style-type: none">• Efektet akumuluese (positiv apo negativ) e një veprimi të veçantë apo zhvillim me zhvillime të tjera të
	+	Ndikim potencial pozitiv	>>	Ndikimi afatgjatë dhe i perhershëm	
	++	Ndikim Pozitiv	>	Ndikimi afatshkurtër dhe i përhershëm	
4, 5 Përmirësimi i cilësisë dhe kushteve të jetesës nëpërmjet përmirësimit të ofrimit të shërbimeve publike	0	Efekt asnjaniës	>	Ndikimi afatshkurtër dhe i perkoheshem	Përshkrimi narrativ i masave të propozuara për të parandaluar, zvogëluar ose zbutur ndikimet e pritura në mjedis dhe shëndetin. Mund të përbajnjë prioritetet për veprimet / ose veprimet që duhet të ndërmerrin para, përfshirë zhvillime të tjera të Planit.
	0	Efekt asnjaniës	>>	Ndikimi afatmesëm dhe i perkoheshem	

Hartimi i Planit të Pergjithshëm Vendor i Bashkisë Finiq, Vlerësimi i Strategjisë Mjedisore

6,7 Zhvillimi i sektorit biegtoral e bujqësor duke rritur sektorin tregtar dhe të shërbimeve, si dhe shfrytëzimin e potentialit të agoturizmit.	? Ndikim jo i sigurt / Varet nga marrëveshjet e zbatimit	> Ndikimi afatshkurtër i përhershëm	ngashme të përfshira në nënkomponentë të njëjtë ose të tjera. • Sinergjitetë (pozitive apo negative) me kalimin e kohës ndërmjet veprimeve të caktuara apo zhvillimet e një nënkomponenti me zhvillimet e nënkomponenteve të njëta ose të tjera. • Efekte negative anësore të veprimeve të veçanta apo zhvillimet e një nënkomponenti drejt objektivave të tjera të VSM-së apo zonave të tjera të Planit.	

6. Vlerësimi i përgjithshëm i sistemit të plan-monitorimit

6.1. Vlerësim i përgjithshëm

Ekonomia bujqësore dhe blegtoria përbëjnë sot bazën e aktiviteteve ekonomike në Bashkinë e Finiqit ndërsa Plani i Përgjithshëm Vendor synon ta gërshtojë këtë aktivitet me ata të turizmit. Duke qenë se në vitet e ardhshme pritet që zhvillimi i agro-biznesit të këtë një impakt në këtë Bashki lind nevoja e një monitorimi të mjedisit të zonës. Mungesa e kapaciteteve monitoruese në Finiq e vështirëson monitorimin, për këtë arësy ekspertët kanë përpunuuar një sistem i cili reflekton një nivel mesatar zhvillimi dhe kërkesash për aftësi të stafit, për një të një Bashki Evropiane të një niveli të mesatar. Sistemi përputhet me të gjitha kërkesat kombëtare dhe parashikon edhe kërkesa të reja për integrim në të ardhmen që mund të lindin si rezultat i marrëveshjeve ndërkombëtare që mund të lidhë qeveria shqiptare.

Sic është thënë edhe në kapitujt pararendës sistemi i monitorimit dhe në mënyrë të veçantë objektivat dhe treguesit janë rrjedhojë direkte e punës së detajuar të vlerësimit dhe e nevojës për të ndjekur pranë evoluimin e implementimit të planit paralelisht me masat e detajuara të impaktit.

Në varësi nga niveli i ekspertizës së administrimit të bashkisë, të sistemit ekzistues të monitorimit kombëtar, në varësi dhe të kompleksitetit të zhvillimit dhe të disa parametrave të tjera mjedisor, sistemi i monitorimit të VSM luhatet nga mjaft i thjeshtë në mjaft i ndërlidhur, të dyja këto duke u bazuar si në të dhënat e grumbulluara deri më tanë e deri tek mjetet e monitorimit dhe metodologjia.

Sistemi është mjaft fleksibel dhe mund të bëhet mjaft i ndërlidhur kur flitet për mjetet dhe matjet (p.sh kur flitet për treguesit mjedisorë dhe matjet e tyre në stacione e specializuara) dhe nëse duhet, zhvillimi ekonomik i mundëson këto mjete.

Sistemi është bazuar kryesisht në ato pak të dhëna që janë gjetur dhe grumbulluar nga administrata aktuale përfusha të ndryshme, nga të dhëna në nivel kombëtar si dhe në raportet dhe të kërkimet e realizuara për Plani Vendor si dhe në potencialin e eksperteve dhe të aftësive të tyre.

Ekspertët u munduan të optimizojnë midis kërkesës dhe realitetit për matje te mundshme si dhe ndjekjen e vazhdueshme për monitorime, duke mos e rënduar administratën.

6.2. Sistemi i Monitorimit

Qëllimet dhe objektivat e VSM si dhe masat zbutëse lidhur me mjedisin janë paraqitur edhe në kapitujt e mëparshëm.

Më qëllim që VSM të ketë një përdorim praktik për administratën e bashkisë dhe për shtresat e interesuara, do të ishte e nevojshme vendosja e një numri indikatorësh dhe një sistemi monitorimi që do ta bënin atë sa më të thjeshtë dhe praktik, duke përdorur si burimet ekzistuese ashtu dhe aktivitetet shtesë.

Sistemi i monitorimit do tu mundësojë grupeve të interesit:

- a) Monitorimin e progresit drejt objektivave të VSM
- b) Monitorimin e efekteve mjedisore që vijnë nga zbatimi i PPV
- c) Identifikim e efekteve negative të paparashikuara mbi mjedisin apo të paralajmërohen në stade të hershme
- d) Mundësim për veprime korrigjuese të përshtatshme

Një proces rishikimi dhe monitorimi është përgatitur për tu përfshirë në një raport vjetor, që do të hartohej nga sektori i mjedisit në administratën e bashkisë (me ndihmën e eksperteve kur është e nevojshme) dhe që do t'i paraqitet Këshillit Bashkiak.

Është propozuar që informacioni i mjedisit të përditësohet çdo 6 muaj me qëllim për të siguruar një paralajmërim të në kohë të përshtatshme në rastet e një dëmtimi serioz mjedisor, pavarësisht që rapporti i monitorimit të VSM është vjetor.

Sistemi i monitorimit do tu mundësojë grupeve të interesit të bashkisë të vlerësojnë nga pikëpamja mjedisore, strategji dhe programe të tjera që mund të zbatohen në të ardhmen, duke ndjekur iniciativat e Këshillit Bashkiak dhe mundësi apo programe të BE.

Procesi i monitorimit të VSM duhet të ecë që sot e tutje paralelisht me zbatimin e PPV duke u bërë pjesë integrale e tij.

Të gjithë qëllimet dhe të dhënat janë të bazuara në objektivat e PPV dhe standardet kombëtare. Në rrugën e zbatimit mundet që Shqipëria të përshtatë edhe më tej standardet e saja me ato të BE-se apo nga marrëveshje ndërkombëtare të reja (p.sh për cilësinë e ajrit, objektivat për klimën dhe efektin serrë etj), duke bërë kështu të mundur që sistemi i monitorimit të përmirësohet me këto objektiva të reja (si dhe arritje të tjera të rëndësishme).

Poshtë janë siguruar disa të dhëna bazë ekzistuese lidhur me gjendjen aktuale si dhe disa vlera normale për parametra të ndryshëm.

6.2.1. Normat për parametrat e ujit të pijshëm

Bashkia në bashkëpunim me institucione të tjera duhet të monitorojë dhe të ulë disa vlera të parametrave të ujit të pijshëm në përputhje me ato kombëtare dhe ato ndërkombëtare si Direktiva /98/83/EC apo standardet e OSH. Disa parametra kimikë, mikrobiologjikë, pesticide dhe komponime organike janë plotësisht jashtë monitorimit dhe nuk kanë asnjë vlerë për to. Është shumë e rëndësishme për shëndetin publik që këto parametra të jenë nën monitorim për tu mbajtur në nivelet e lejuara. Të gjitha zonat përreth burimeve ujore duhet të konsiderohen dhe të shpalllen Zona Sanitare të Mbrojtura bazuar kjo edhe në ligj (Ligj Nr. 8093, 21.3.1996).

Tabela - M.1: Treguesit fiziko-kimike të ujit të pijshëm të Bashkisë Finiq dhe Objektivat

Nr	Treguesit kimik	Vlerat e monitoruar a të ujit të pijshëm në	Standarde Kombëtare	Max	Objektiva nga 2018 (Direktiva e Këshillit
----	-----------------	---	---------------------	-----	---

	Bashkinë Finiq	ml/uje		98/83/EC & të tjera)
1	Shija dhe era (numër hollimi)		2deg12°C, 3deg25°C	E pranueshme nga konsumatoret dhe nuk ka ndryshim jo te rregullt
2	Ngjyra dhe pamja e jashtme (mg/l shkalla Pt/Co)	1	20	E pranueshme nga konsumatoret dhe nuk ka ndryshim jo te rregullt
3	pH	6,5-8,5	9,5	≥ 6.5 dhe ≤ 9.5
4	Konduktiviteti elektrik ($\mu\text{S}/\text{cm}$)	400		2500
5	Kalcium (mg/l)	75	200	200
6	Lendet pezull (mg/l)			0
7	Turbullira (FTU)	0.4	4	Nuk ka udhëzime
8	Alkaliniteti (mg ekv/l)		n.v	Acc.pH
9	Karbonate (mg/l)			250
10	Bikarbonate (HCO_3^-) (mg/l)	H_2O not CaCO_3	n.v	Ac.pH
11	Amonjak (mg/l)	0	0,05	0.50
12	Nitrite (mg/l)	0	0,05	0.5
13	Nitrate (mg/l)	25	50	50
14	Fortësia Totale (°german)		20	36-71
15	Fosfate (mg/l)	0,4	2,5	2.5
16	Lëndë Organike (mg/l)	1	3	3
17	Klorure (mg/l)	25	200	250
18	Sulfate (mg/l)	25	250	250
19	TDS (mg/l)	500		≤1500
20	Magnez (mg/l)	20	50	0.05

Tabela - M.2: Treguesit mikrobiologjike të ujit të pijshëm të Bashkisë Finiq (burimi ISHP) dhe objektiva

N°	Treguesit mikrobiologjike	Pus i përbashkët para Klorinimit		Vlerat në Bashki	Standarde kombëtar e ml/ujë	Objektiva nga 2016 Direktiva e Këshillit 98/83/KE ml/ujë
1	E. Coli			n.v	0/100	0/250
2	Strept			n.v	0/100	0/250
3	Pseudomonas aeruginosa			n.v	n.v	0/250
4	Numri i kolonive 22°C			n.v	n.v	100/ml
5	Numri i kolonive 37°C			n.v	n.v	20/ml

6.2.2. Cilësia e ajrit dhe Standardet

Në analizën e gjendjes aktuale në bashkinë e Finiqit vlerësimi i cilësisë së ajrit me gjithese nuk është monitoruar nga institucionet përkatëse, ai nuk rezulton shqetësues, por duke marrë parasysh zhvillimin e zonës Bashkia duhet të sigurojë dhe të synojë që parametrat e cilësisë së ajrit të mbeten të mbeten brenda kufijve të përcaktuara si normale nga Direktiva 2008/50/EC për cilësinë e ajrit si bazuar në Strategjinë Kombëtare të Cilësisë së Ajrit të Mjedisit dhe Ligjin nr. 162, date 04.12.2014 "Për mbrojtjen e cilësisë së ajrit të mjedisit". Bashkia duhet të monitorojë nivelin e ndotësve në mënyrë periodike sidomos gjatë sezonit veror, dy herë gjatë muajve korrik dhe gusht dhe të paktën njëherë jashtë këtij sezoni. Në varësi të monitorimeve Bashkia duhet edhe të marrë masat e nevojshme për uljen apo ruajtjen e vlerave brenda standardeve kombëtare dhe ndërkombëtare. Strategjia e mjedisit 2015-20 përcakton objektivat e qeverisë shqiptare për një numër ndotësish si: (i) ulja me 40% e nivelit të ndotjes në zonat urbane; (ii) arritja e niveleve të ndotësve të ajrit, bazuar në shëndetin human, në vlerat përkatëse: për NOx - 40 µ/ m³, për PM10 - 40 µ/ m³, për PM2,5-25 µg/m³ dhe 20 µg/m³ dhe SO₂-125 µ/ m³ per 24 orë ose 20 µ/ m³ në vit.

Tabela - M.4: Vlerat e kufi të ndotësve (burimi ISHP)

Periudha e Monitorimit			Objektiva nga 2016	
Ndotësit (µg/m³)	Metoda	Vlera e periudhës mesatare	Standarde AL (µg/m³)	Standarde e BE (µg/m³)
Pluhuri total	gravm		140	80
PM 10	ads		40	40

O ₃	ads		120	110
NO ₂	ads		50	40

Tabela - M.5: Niveli i kufi i ndotësve të ajrit për tu monitoruar në Bashkinë Finiq

Ndotësit	Përqendrimi	Periudha Mesatare	Te monitorohet dhe zvogëlohet nga viti
Grimcat e Imëta (PM2.5)	25 µg/m ³	1 vit	Vlera Limit ka hyrë në fuqi 1.1.2015
Dyoksidi i Squfurit (SO ₂)	350 µg/m ³	1 ore	Vlera Limit ka hyrë në fuqi 1.1.2014
	125 µg/m ³	24 ore	Vlera Limit është në fuqi 1.1.2014
Dyoksid Azoti (NO ₂)	200 µg/m ³	1 ore	Vlera Limit është në fuqi 1.1.2014
	40 µg/m ³	1 vit	Vlera Limit hyn ne fuqi 1.1.2014
PM10	50 µg/m ³	24 ore	Vlera Limit është në fuqi 1.1.2013
	40 µg/m ³	1 vit	Vlera Limit është në fuqi 1.1.2014
PLUMB (Pb)	0.5 µg/m ³	1 vit	Vlera Limit është në fuqi 1.1.2013
Monoksid Karbon (CO)	10 mg/m ³	Maksimalja ditore 8 ore mesatarja	Vlera Limit është në fuqi 1.1.2013
Benzen	5 µg/m ³	1 vit	Vlera Limit është në fuqi 1.1.2010
Ozon	120 µg/m ³	Maksimalja ditore 8 ore mesatarja	Vlera Limit është në fuqi 1.1.2010
Arsenik (As)	6 ng/m ³	1 vit	Vlera Limit hyn ne fuqi 31.12.2016
Cadmium (Cd)	5 ng/m ³	1 vit	Vlera Limit hyn ne fuqi 31.12.2016
Nikel (Ni)	20 ng/m ³	1 vit	Vlera Limit hyn ne fuqi 31.12.2016

Hidrokarbure Aromatike Policiklike	1 ng/m ³ (i shprehur si përqendrim i benzenit (a)pirene)	1 vit	Vlera Limit hyn ne fuqi 31.12.2016
PM2.5 Përqendrim i ekspozuar i detyruar	20 µg/m ³ TME (Treguesi Mesatar i Ekspozimit)	Bazuar ne Mesataren e 3 viteve	Vlera Limit hyn ne fuqi 31.12.2018

Bashkia duhet gjithashtu të përgatisë një plan apo program për të siguruar përputhshmërinë e vlerave me standardet përparrë datës së synuar limit të përcaktuar në tabelat e mësipërme. Gjithashtu Bashkia duhet të marrë masat për të siguruar transparencën lidhur me informacioni mbi cilësinë e ajrit për grupet e interesit dhe publikun.

6.2.3. Ndotja akustike

Të dhënët mbi ndotjen akustike në Bashkinë Finiq mungojnë tërësisht. Një bazë të dhënash lidhur me nivelin e zhurmave në zonë sigurisht që do të ndihmonte shumë në përcaktimin e saktë të masave që duhen marrë në zonat më të ndjeshme për të siguruar një zonë turistike të shëndetshme dhe relaksuese. Një sondazh i realizuar gjatë periudhës të vlerësimit të territorit rezultoi se zona nuk paraqet probleme nga pikëpamja e ndotjes akustike.

Në përgjithësi vlera e synuar për zhurmat nuk duhet të kalojë vlerën maksimale prej L_{max} -
 56 dB gjatë ditës dhe 45 dB gjatë natës në të gjitha zonat e Bashkisë. Për të realizuar këtë duhen marrë masa të përshtatshme që të janë në përputhje me parimet dhe objektivat kombëtare dhe ato ndërkombëtare e sidomos me Direktivën e Zhurmave në Mjedis 2002/49/EC.

6.2.4. Synimet për Mbetjet

Referuar sasisë së mbetjeve të gjeneruara për fryme, për zonat rurale, sasia e mbetjeve të prodhuara është 0.4 kg/person/ditë, ndërsa për zonat urbane me popullsi deri në 25 000 banorë, kjo sasi prodhimi mbetjesh është 0.7kg/person/ditë. Aktualisht bashkia Finiq mbetjet urbane i depoziton në Landfillin e Bajkajt me kapacitet $365\,000\text{ m}^3$ dhe i cili është llogaritur për depozitimin e $25\,000\text{ m}^3$ mbetje në vit. Ndërtimi i venddepozitimit të mbetjeve urbane në fshatin Bajkaj, njësia administrative Vergo, i ka dhënë zgjidhje problemit të menaxhimit të mbetjeve urbane për bashkitë Delvinë, Finiq, Sarandë dhe Konispol të qarkut Vlorë.

Me zhvillimin e agro-turizmit në zonë premisat janë për rritje të sasisë së mbetjeve dhe autoritet vendore duhet të synojnë një ulje të gjeneremet të tyre. Kjo mund të arrihet duke u bazuar në një numër të madh ligjesh dhe VKM (Ligji nr. 10463, datë 22.9.2011 "Për menaxhimin e integruar të mbetjeve" dhe disa shtesa 2016; Vendim nr. 705, datë 10.10.2012 "Për menaxhimin e mbetjeve të automjeteve në fund të jetës"; Vendim nr. 177, datë 6.3.2012 "Për ambalazhet dhe mbetjet e tyre"; Vendim nr. 178, datë 6.3.2012 "Për incinerimin e mbetjeve"; Vendim nr. 452, datë 11.7.2012 "Për landfillet e mbetjeve"; Vendim nr. 765, datë

7.11.2012 "Për miratimin e rregullave për grumbullimin e diferencuar dhe trajtimin e vajrave të përdorura"; Vendim nr. 866, datë 4.12.2012 "Për bateritë, akumulatorët dhe mbetjet e tyre"; Vendim nr.957, datë 19.12.2012 "Për mbetjet nga pajisjet elektrike dhe elektronike"; Vendim nr.117, datë 13.02.2013 "Për kriteret në bazë të të cilave përcaktohet kur disa tipe të metalit skrap pushojnë së qeni mbetje; Vendim nr. 52 datë 5.2.2014 "Për disa ndryshime ne vendimin nr.117, datë 13.2.2013 të Këshillit të Ministrave "Për kriteret që përcaktojne kur disa tipe të metalit skrap pushojnë së qeni mbetje"; Vendim nr. 798, datë 29.09.2010 "Për administrimin e mbetjeve spitalore"; Vendim nr. 229, datë 23.04.2014 "Për miratimin e rregullave për transferimin e mbetjeve jo të rrezikshme dhe informacionit që duhet të përfshihet në dokumentin e transferimit"; Vendim nr.371, datë 11.06.2014 "Për miratimin e rregullave për dorëzimin e mbetjeve të rrezikshme dhe të dokumentit të dorëzimit të tyre"; Vendim nr.418, datë 25.06.2014 " Për grumbullimin e diferencuar të mbetjeve në burim"; Vendim nr.608, datë 17.09.2014 "Për përcaktimin e masave të nevojshme për grumbullimin dhe trajtimin e mbetjeve bio si dhe kriteret dhe afatet për pakësimin e tyre"; Vendim nr. 641, datë 01.10.2014 "Per miratimin e rregullave per eksportin e mbetjeve dhe kalimin tranzit te mbetjeve jo te rrezikshme e të mbetjeve inerte" dhe ligjin për importin e mbetjeve 2016) parimet e strategjise kombëtare dhe ligjt mbi menaxhimin e mbetjeve si dhe duke zbatuar tre parimet të BE lidhur me reduktimin e sasisë së mbetjeve: 1. *Parandalimi të krijimit të mbetjeve;* 2. *Duke ndihmuar në riciklim dhe ripërdorim;* 3. *Duke përmirësuar grumbullimin final të mbetjeve dhe duke monitoruar.* Kjo qasje e re do të çojë në një përmirësim të gjendjes së mbetjeve në të ardhmen.

1. **Parandalimi i krijimit të mbetjeve:** Ky është një faktor kyç në strategjinë e menaxhimit të mbetjeve. Bashkia duhet të synojë pakësimin e krijimit të sasisë së mbetjeve që në origjinë si dhe reduktimin e rrezikut që vjen prej tyre nga pakësimi i substancave të dëmshme, për pasojë edhe hedhja e grumbullimi i tyre do të jetë automatikisht më i thjeshtë.
2. **Ndihmë për industrinë e riciklimit:** Organizimi nga ana Bashkisë i grumbullimit të diferencuar të mbetjeve, do të rrisë interesin e industrisë së riciklimit për grumbullimin dhe largimin e tyre nga zona.
3. **Përmirësimi hedhjes së mbetjeve dhe monitorimi:** Atje ku është e mundur, për mbetjet të cilat nuk mund të riciklohen dhe të ripërdoren ato duhet të dërgohen në incinerator dhe në mundësi të fundit në landfill. Të dyja këto mundësi kërkojnë një monitorim të kujdeshshëm pasi mund të sjellin dëmtime serioze për mjedisin.
4. **Shmangje të hedhjes së mbetjeve det,** në shtretërit e përrrenjve dhe lumenjve, buzë rrues apo në çdo vend tjetër jo të destinuar për hedhje mbetjesh. Një synim i menjëhershëm duhet të jetë monitorimi i aktivitetit të ndërtimit, industrije prodhuese dhe turizmit.

Në tabelën e mëposhtme jepen disa objektiva dhe synime kohore lidhur me qasjen e përmendur me sipër.

Tabela - M.6: Objektivat për reduktimi e mbetjeve

Parimi	Objektiva	Nga viti
Asgjesimi i mbetjeve qe shkojne ne landfill	Reduktimi ne masen 45%;	2020
Riciklimi dhe ripërdorimi	Mbledhja e diferencuar e mbetjeve nga 35%	2020
Përmirësimi i asgjësimit përfundimtar dhe monitorimi	Të gjitha mbetjet e mbledhura me 100%	2017
Shmangia e asgjësimit ne shtretër te lumenjve dhe rrugëve anësore	Të gjitha mbetjet 100%	2017
Asgjësimi në landfile në menyrë të kontrolluar	Në masën 35%	2017
Monitorimi i mbetjeve te industrisë se peshkut	Shmangia e rritjes se peshkut ne gjire te mbyllura nga 100%	N/A
Portet e reja dhe ekzistuese (marina)	Shmangia e derdhjes se naftës dhe mbeturinave te tjera ne det	N/A

6.2.5. Ujrat e ndotura

Në bazë të Strategjisë Kombëtare Brenda vitit 2020 të arrihet plotësisht mbrojtja e ekosistemeve lumore: a)Të realizohet mbrojtja dhe përmirësimi i cilësisë së ujerave nepermjet zbatimit te Planeve te Menaxhimit te Burimeve Ujore brenda vitit 2020; b)Monitorimi i vazhdueshem i cilesise se ujerave siperfaqesore dhe nentokesore nga institucionet përgjegjëse në bashkepunim me MM.

Në tabelat e mëposhtme ekspertët kanë vendosur disa objektiva dhe synime të reja kohore, në mungesë të një synimi të ri në nivel kombëtar, për ujërat e ndotura dhe çështjet e lidhura me to. Gjithashtu, duke mbajtur parasysh që niveli i kanalizimeve është mjaft i ulët në këtë bashki (nuk ka asnjë rrjet të mirëfilltë ujërash të ndotura ose gjenden vetëm gropë septike aspak të ndërtuara sipas standardeve), rritet nevoja e monitorimit si dhe ndërtimit të infrastrukturës përkatëse duke siguruar mbrojtjen e shëndetit të popullatës.

Tabela - M.7: Reduktimi i objektivave te ndotjes se ujit

Parimi	Objektiva	Nga viti
Menaxhimi i ujerave siperfaqesore dhe nentokesore me qellim reduktimin krahasuar me vitin 2011 të	Reduktimi i ndotjes 95 %	2020

ndotjes se tyre	Riciklimi %	
Riciklimi dhe ripërdorimi i ujit për qëllime te ujitjes	2020	
Përmirësimi i kritereve për licenca të reja dhe për ripërtëritje (industriale dhe bujqësore) dhe monitorimi	Kriter i ri dhe monitorimi 100%	2018
Shmangia e shkarkimit të ujit të ndotur nga agroturizmi në përrenj dhe lumenj (pa trajtim paraprak)	Te gjitha shkarkimet nga 100%	2017
Ndërtimi i rrjetit te ujërave të zeza apo i sistemeve individuale (ujërat urbane dhe mbeturinat)	Mbulimi me rrjet i te dyjave 80%	2020
Përmirësimi dhe ndërtimi i gropave septike sipas standardeve të BE-së (të gjitha fshatrat)	Pjesa tjetër e zonës 100%	2020

6.2.6. Monitorimi i pyjeve, hapësirave të gjelbërtë dhe të mbrojtura

Është e domosdoshme nevoja e një monitorimi të reptë dhe aplikimit të plotë të ligjit për Pyjet Nr 9385/2005 ndryshuar me Nr. 48/2016. Monitorimi i pyjeve është i domosdoshme për t'i mbrojtur ato nga djegjet aksidentale si pasojë e praktikave të gabuara në zonë për djegien e kullotave apo për shkak të prerjes së drurëve për qëllim ngrohjeje. Zonat e mbrojtura janë te rrezikuara si pasojë e presioneve të zhvillimit në zonë. Dëmi që vjen nga djegjet dhe prerjet e druve nuk lidhet vetëm me pyjet por edhe me speciet e rralla dhe endemike që i përdorin ato si habitate.

Tabela - M.8: Monitorimi i pyjeve dhe zonave te mbrojtura dhe te gjelbra		
Parime	Objektiva	Nga viti
Parandalimi i dëmtimit të kullotave dhe pyjeve	Reduktimi i dëmtimit 100%	2018
Hartimi i Planeve të Menaxhimit të Zonave të Mbrotjura	Për zonat e reja të shpallura dhe përditesimi/rishikimi i planeve ekzistuese në masën 100%	2019

6.2.7. Monitorimi i tokës bujqësore

Toka bujqësore në bashkinë Finiq është një aset i rëndësishëm duke patur parasysh këtu profilin bujqësor të saj. Monitorimi i saj është mjaft i rëndësishëm sidomos në kushtet kur presioni i zhvillimit po e redukton atë në mënyrë konstante. Grupi i ekspertëve ka vendosur dy objektiva lidhur me gjendjen aktuale të tokës bujqësorme qëllim përmirësimin e gjendjes së saj pas aprovimit të Planit.

Tabela - M10: Monitorimi i tokës bujqësore		
Parime	Objektiva	Viti
Rritja e sipërfaqes së tokës bujqësore nën ujë	Me 20%	2019
Rritja e sipërfaqessë tokës me bonitetit të lartë	Me 15%	2020

7. Studimet referuese kryesore

- **POLI I ZHVILLIMIT RAJONAL GJIROKASTER-SARANDE**(Qershori 2016); zonimi i territorit; integrimi dhe ndërlidhja e zonimit territorial; struktura e planit të bregdetit; përkufizimi i zonës bregdetare; organizimi hapësinor)
- **PLANI I PËRGJITHSHËM KOMBËTAR SHQIPËRIA 2030** (Qershori 2016); zhvillim i qëndrueshëm i territorit për 15 vitet e ardhshme; zhvillim i balancuar ekonomik e social i vendit; menaxhim i përgjegjshëm i burimeve natyrore të tij; mbrojtja e mjedisit; përdorimi racional i tokës.
- **RAPORTET MJEDISORE 2014-2015** (Monitorimi i Cilësisë së Ajrit, biodiversiteti, pyjet, ujrat.monumentet e natyrës)
- **INSTAT – census 2011** (Demografi, Ekonomi) Njësítë ekonomike familjare; Individët; Bashkëjetesat kolektive; Banesat (të banuara ose jo), dhe tipe të tjera banashash; Të huajt (prezentë në momentin e Censusit)
- **STRATEGJIA NDËRSEKTORIALE E MJEDISIT 2015-2020** (Kushtet aktuale, sfidat për të ardhmen, ndryshimet klimatike, Vizioni Politikat dhe Qellimet e Politikave, Objektivat e politikes dhe produktet madhore, Burimet finaciare).
- **STRATEGJIA KOMBËTARE SEKTORIALE E SHËRBIMEVE TË FURNIZIMIT ME UJË DHE KANALIZIMEVE 2011-2017** (Gjendja Aktuale e Sektorit, Vizioni, misioni dhe objektivat prioritarë, Politikat dhe Planet e Veprimit, Përgjegjshmëria, Monitorimi dhe Vlerësimi)
- **2011-2017 PLANI KOMBËTAR PËR MENAXHIMIN E MBETJEVE 2010-2025** (marrëveshjet aktuale per mbetjet bashkiake, Kuadri Aktual Ligjor, Prioritetet në Programin e Qeverisë, Prioritet strategjike dhe politikat)
- **METABOLIZMI I SHQIPERISE. AKTIVIZIMI I POTENCIALIT TË TERRITORIT SHQIPTAR (2016)**. Libri "Metabolizmi i Shqipërisë` parashtron tërsine e sfidave me te cilat perballët Shqipëria duke u përpjekur te realizoj kalimin drejt ekonomisë se te ardhmes si një ekonomi e gjelbër dhe me nivel të ulët të karbonit.

8. Vështirësitë e hasura

Vështirësitë e hasura nga Grupi Konsulent në hartimin e VSM-së se Bashkisë Finiq janë të lidhura me mungesën e disponueshmërisë së të dhënave dhe matjeve shkencore dhe dobësitë administrative, mungesa e teknologjisë së duhur dhe sistemet e monitorimit.

Fusha e monitorimit dhe mbrojtjes së mjedisit është ende mjaft e pazhvilluar në Shqipëri, me gjithë hapat pozitive të ndërmarra në vitet e fundit drejt përbushjes së standardeve të BE-së, siç është miratimi i Strategjisë Kombëtare të Mjedisit. Matjet shkencore të aspekteve bazë janë ende të pakta dhe jo të rregullta në kohë. Monitorimi kërkon një përpjekje të koordinuar dhe angazhim të dy palëve, në nivel kombëtar e lokal, në mënyrë që të prodhojë të dhëna të besueshme. Konsulenti ka hasur vështirësi si në marrjen e të dhënave të përditësuara nga institucionet si dhe ndërlidhjen midis institucioneve, në mënyrë që të arrinte konkluzione të vlefshme. Dokumentet e përdorura për draftimin e Planit të Përgjithshëm Vendor të Finiqit, pavarësisht spektrit të gjerë të referencave bazuar në intervistat dhe institucionet e kontaktuara, reflektojnë dobësi ne të dhënat dhe mungesën e informacionit në disa aspekte, veçanërisht në rrjetin e ujësjellës kanalizimeve, mungojnë indikatorë qe matin cilësinë e mjedisit dhe ka te dhëna te pakta për turizmin.

Procesi i zbatimit te VSM-se është një përpjekje kolektive që duhet të zhvillohet me kalimin e kohës, në etapa të rëndësishme, por edhe si pjesë e veprimeve rutinë të autoriteteve bashkiake. Ndërtimi i kapaciteteve lokale është një faktor shumë i rëndësishëm, i cili është evidentuar qartë në objektivat e Planit. Kjo përpjekje ka filluar, por mbetet akoma për t'u bërë. Trajnim i administratës bashkiake në lidhje me detyrat dhe përgjegjësitë e tyre, duhet të shoqérohet me angazhimin dhe investimet në pozicionet e tyre të punës. Ndryshimet e shpeshta në postet administrative janë një pengesë e madhe në këtë përpjekje për të krijuar vazhdimësi dhe qëndrueshmëri.

Teknologjia është gjithashtu një faktor shumë i rëndësishëm për monitorimin e VSM-se. Zbatimi i Planit në vetvete përban një mjet shumë të vlefshëm, qe është përditësimi i bazës se të dhënave te GIS, i cili mundëson përditësimin e vazhdueshëm të ndryshimit te përdorimit të tokës dhe të procesit të zhvillimit. Sistemi mbështetës aplikohet ne nivel kombëtar për të mbuluar të gjithë territorin e vendit.

Deri sa këta faktorë te maturohen, procesi VSM do të vazhdojë të zbatohet me vështirësi në hapat e tij të para dhe është i bazuar në angazhimin dhe përkushtimin e stafit bashkiak.

9. Këshillimi me publikun

9.1. Dëgjesa publike për prezantimin e Strategjisë Territoriale

Bashkia Finiq më datë 31.01.2019 në orën 13:00, në ambientet e një lokalit në qëndër të Finiqit realizoi dëgjesën e parë publike, ku u prezantuan dokumentet e Fazës II "Strategjia Territoriale", për të cilin ju informojmë si më poshtë vijon:

Pjesëmarrës:

Stafi i Bashkisë Finiq prezentë në dëgjesë:

- Zis Olluci –N/ Kryetar Bashkie;
- Vasil Loli – Drejtoria e Përgjithshme e Planifikimit dhe Kontrollit të Zhvillimit të Territorit;
- Përfaqësues të tjerë të Bashkisë;
- Katerina Tholloni- N/Kryetare Bashkie;
- Vasil Talo -Sekretar i Pergjithshem
- Përfaqësues të tjerë të Bashkisë;

Përfaqësues nga studio “DEA Studio”:

- Ervin Taçi – Drejtues Projekti;
- Alket Meslani – Përfaqësues Ligjor;
- Suzana Gjokutaj- Kordinatore projektit

Pjesëmarrës të tjerë në dëgjesë ishin: Irena Nikuli, Dhimitraq Ndreu, Spiro Jorgji, Thoma Nikuli, Kristaq Thanasi, Vanthia Shqevi, Anesti Karkodhina, Maniola Ndoka, Kristo Dolodha, Jani Pupi, Marjeta Teli, Ilia Kalivjoti, Kado Çepe, Petraq Bereti, Milto Londo, Grigor

Zafir, administratorë të njësive administrative, fermerë, përfaqësues biznesesh, ekspertë të fushave të ndryshme, etj.

➤ Rreth takimit

Takimi filloj me prezantimin e fazës 2 të hartimit të planeve të përgjithshme vendore për Bashkinë Finiq, e cila është përbledhur në pikat si më poshtë:

1. Direktivat e huazuara nga Planet e mëparshme të hartuara për këtë Bashki:

- Plani i Përgjithshëm Kombëtar i territorit
- Plani Strategjik për Qarkun e Gjirokastrës
- Plani Operacional i zhvillimit Vendor i Bashkisë Libohovë
- Përfundime të analizës së Metabolizmit
- Sistemet territoriale

2. Identifikimi i Potencialeve dhe Problematikave

- Potenciale për zhvillim
- Monumentet kulturore dhe natyrore
- Bujqësia dhe blegtoria
- Burimet ujore
- Burimet energjitike
- Problematikat e territorit te Bashkise Libohovë
- Infrastruktura rrugore
- Infrastruktura energjitike
- Ujësjellës –kanalizime
- Menaxhimi i mbetjeve urbane
- Shërbimet sociale

3. Strategjia Territoriale

- Vizioni
- Drejtimet kryesore ku mbështetet strategjia territoriale:
- Ruajtja e tokës bujqësore dhe pasurive natyrore
- Konsolidimi i rrjetit urban duke shmangur përhapjen në territor
- Menaxhimi i flukseve metabolike në mënyrë të qëndrueshme
- Përmirësimi i rrjeteve infrastrukturore në territor
- Profilizimi i zhvillimit ekonomik dhe rritja e mirëqënieve sociale
- Zhvillimi i turixmit rural dhe agrobiznesit
- Perforcimi i bashkëpunimeve rajonale

4. Objektivat strategjik

- Përmirësimi i infrastrukturës së transportit, shtimin e burimeve per prodhimin e energjisëdhe investimet në rrjetin e ujësjellës –kanalizimit
- Përmirësim i kushteve të jetesës nëpërmjet ofrimit të shërbimeve publike
- Zhvillim i sektorit blegtoral e bujqësor duke rritur sektorin tregtar dhe të shërbimeve si dhe shfrytëzimin e potencialit të agroturizmit
- Mbrotja e potencialit turistik dhe dhe sigurimi i zhvillimit të qëndrueshëm të turizmit

- Rritja e kapaciteteve lokale

5. Programet

- Përmirësimi i rrjetit të infrastrukturës rrugore, përmirësimi i infrastrukturës së energjisë,permirësimi i rrjetit të ujësjellës -kanalizimeve,menaxhim i integruar i mbetjeve urbane
- Rikonstrukioni dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike
- Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë si dhe nxitja e agroturizmit
- Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit kulturor, përmirësimi i infrastrukturës turistike, zhvillimi i turizmit natyror si dhe propozime te intinerareve të ndryshme
- Mbështetja e fermerëve me qëllim rritjen e prodhimit të produkteve bujqësore dhe blegtoriale

Me vijim të prezantimit u hap diskutimi me publikun, ku u shprehën mendime, sugjerime dhe komente në lidhje me prezantimin e Strategjisë Territoriale për Planin e Pergjithshem Vendor të Bashkisë Finiq.

Në diskutim u ngritën pyetje dhe sugjerime si më poshtë:

- *Milto Londo-* Inxhinier mekanik, shqetesimi i tij konsiston në përcaktimin e qëndrës së bashkisë, ku sipas tij fshati më i përshtatshëm është Dermishi, ku dhe të propozohet zhvillimi urban duke përfshirë godina sociale si (bankë, spital etj.) si dhe ndërhyrjet emergjente në sistemin energjistik të zonës sidomos të fshatrave malor.
Shqetesim tjeter i z.Lonto ishte dhe percaktimi i qarte i akseve rrugore kryesore, si dhe rrugët e brendshme te ketyre fshatrave.

Alket Meslani- bëri me dije se zhvillimi urban i qëndrës fillon nga përcaktimi se cila do jetë qendra e bashkisë dhe kjo nuk është në mundësi të konsulentit për ta përcaktuar, shqetësimet e tjera do të merren parsysh nga ekspertët tanë në projektet që do të propozohen.

- *Petraq Bereti-* specialist në zyrën e mbrojtjes së konsumatorit, shqetësimet i tij konsistonin në përcaktimin e qendrës së bashkisë Finiq,duke e cilësuar si element kyc të zhvillimit urban të kësaj bashkie.Problemet ligjore me pronësinë vazhdojnë të jenë ngërc për thithjen e investimeve private.Heqja si teminologji e fshatit Partizan, duhet pasur kujdes me toponimet e monumenteve te trashëgimisë kulturore,duhet riparë dhe initinerari "Ruga e gjarpërit" nëse duhet propozuar si element zhvillimi për këtë bashki.
- *Thoma Nikuli-* jurist/Drejtoria e Zhvillimit te Turizmit, kerkoi që propozimi ynë për pasazhet brenda territorit të syrit të kaltër të zëvendësohet me ndonje projekt tjetër siç mund të jëtë propozimi i një projekti për zhvillimin e turizmit në Dhrovjan,duke pasur parasysh pasuritë e monumenteve të kulturës që ka ky fshat.

Ervin Taçi- bëri me dije se cdo projekt i propozuar ka rëndësi në arritjen e objektivit tonë, por patjetër që do të shihet mundësia për të propozuar një mundësi zhvillimi të turizmit kulturor në zonë.

Thoma Nikuli- Heqja e projektit për biletarinë ne amfiteatrin e Finiqit, pasi nuk ka asnjë ndikim në ekonominë e banorëve të zonës.

Ervin Taçi- e quajti me vend sygjerimin e z.Nikuli duke bërë me dije se do të propozohet një projekt tjetër me impakt të drejtpërdrejt në ekonominë vendase.

- *Spiro Jorgji-* qytetar.
z.Jorgji ngriti shqetësimin në lidhje me infrastrukturën rrugore te fshatrave Dhivër-Cerkovicë-Leshnicë-Grashdan-Marxhan- Zvinec-Rips duke nënvisuar seky segmentështë shumë i rëndësishëm për këto fshatra duke bërë të mundur rritjen e askesit në to, zhvillimin e turizmit si dhe shkëmbimit të produkteve mes tyre.

Ervin Taçi, theksoi se ky propozimështë më vend dhe do të mbahet parasysh nga grupi ynë i punës.

- *Zis Olluci-N/Kryetar i Bashkisë,* në fjalën e tij z.Olluci ngriti në diskutim disa cështje të rëndësishme për zhvillimin e bashkisë Finiq.Sipas tij prioritet zhvillimi duhet të kete unaza e cila lidh shume fshatra duke përfunduar në Leshnicën e Sipërme.
Identifikimi i dhe bërja e aksesueshme e objektit kulturor "Qypat e Çezarit" ne qafën e Pogacit si dhe ndërtimi i një muzeu në Finiq.

Po kaq me rëndesi për z.Olluci ishin dhe ndërtimi i një shkolle të re në Finiq, ndërhyrjet në ujësjellsin e kësaj bashkie si dhe përcaktimi i qëndrave të grumbullimit të produkteve bujqësore dhe blektorale.

z.Olluci kërkon integrimin e ligjit për minoritetin në hartimin e Planeve të Përgjithshme Vendore të bashkisë Finiq.

Suzana Gjokutaj-siguroi z.Olluci se cdo propozim i tij do të merret në konsideratë nga grupi ynë i ekspertëve duke vlerësuar impaktin që ato janë në mirëqenien e banorëve të bashkisë.

- *Llambi Pandeqi – N/Kryetar i Keshillit te Qarkut,*
Ne fjalën e tij z.Pandeqi u fokusua ne cështje te rendesishme per zhvillimin ekonomik te zones si mundesa e shrytesimit te pjesë se liqenit te Butrintit qe kjo bashki ka akses.Po kaq e rendesishme per komuniteten eshte dhe zgjerimi i zones industriale duke dhene ne kete menyre me shume mundesi biznesit per zhvillim.
- *Katerina Thalloni-* Pergjegjese e zyres Ekonomike dhe Strehimit, sygjeroi që fshati Leshnicë duhet parë me prioritet për shkak të pasurive natyrore të shumta që disponon ky fshat.
Aklet Mesiani- theksoi se zona e Finiqit është e pasur me bukuri natyrore por do të analizohen dhe propozohen ato projekte që kanë më shumë mundësi zhvillimi si dhe impakt ekonomik jo vetëm në një fshat por dhe në zonën rreth tyre.

LISTA E PJESMARRESVE NE DEGJESEN PUBLIKE FAZA1 “ANALIZA DHE VLERESIMI I TERRITORIT” BASHKIA FINIQ:

NR.	EMER / KËNCHEK	INSTITUCIONI	POZICIONI/PLANI	KONTAKTEJE	
1	YASIL LLOJI	URBANISIM	DIREKTOR	0698714522 54	
2	INENË MILIËLI	-	SPECIALISTE	0694008521	
3	SHUMITËR DAKKE	-	-	0694972112	
4	Nençhay Nekra	SIF SNC	Specialist	0694323438	
5	IPRIZ TECNI	Ajtori i teknologjisë speciale teknologjike	0694008522	94	
6	Ithmuq Nikulë	Tërtëzim RT	Specialist	06949047742	G
7	Vershajtje Finiq	SH PUPRILE	Drejtues	06932392051	18
8	Rikert Bishaqebi	tilloje me t-	-	0683333437	A
9	Gelcaj RT	Festivale	14/27.1.1.	0694321117	G
10	Florxhe - 17 qip	17-18-19 qip	-	06943544590	
11	Vershajtje sefiri	-	Arhetorë	0682853830	
12	Rafa Shkodra	MIN. T	Elinjatoret	0693053628	
13	Rotated Tafaj	MIN. T	Ministratë	06924918351	
14	Nasir Tafaj	Tërtëzim	17-18-19 qip	06949047742	
15	Shoq. Sekret	0.0M2	Praktik	0682047861	
16	Pravdi drejtësia	DAMI	specjalist	0691045695	
17	Ylli	Zefirë	shëtitur bibli	0693696881	
18	16/4 Policia	Arqive lipp	stur i shëals	0694008522	
19	16/24-P Policia	Buletin	14/4	06932392051	
20	16/24-P Policia	Buletin	stur i shëals	06932392051	
21	Ernest Kostushi	DAMI	17-18-19 qip	0692047695	
22	Hamza Shala	Policia	Police Bushku	06938132311	
23	Gusgja Shala	Policia	Police Bushku	0692047695	
24	Vlora Gecë	Policia	Police Bushku	0692047695	
25	Klement Nekra	Policia	Vigjende Policia	0682047695	
26	IKRISTI Hafizha	Dr. Duguri	Anetor i K. Hafizha	0694859223	
27	Florxhe Tafaj	18.8.19.	1.1.1.1.	06949047742	
28	Ishem Tafaj	18.8.19.	1.1.1.1.	06949047742	
29	Lindj. Tafaj	18.8.19.	1.1.1.1.	06949047742	

9.2. Dëgjesa publike për prezantimin e VSm Paraprake

Bashkia Finiq më datë 12.04.2019 në orën 11:00, në një ambjent lokal në qendër të qytetit realizoi dëgjesën e tretë publike, ku u prezantuan dokumentet e fazës së tretë të PPVsë, përkatësisht Hartimi i Përdorimit të Tokës dhe propozimet në infrastrukturë si dhe prezantimi i raportit paraprak të Vlerësimit Strategjik Mjedisor, për të cilin ju informojmë si më poshtë:

- **Pjesëmarrës:**

- **Stafi i Bashkisë prezentë në dëgjesë:**

- *Katerina Tholloni - N/Kryetare Bashkie;*
- *Vasil Talo - Sekretar i Pergjithshem i Bashkisë;*
- *Valentina Fejzo – AdZM Vlorë;*
- *Albi Bello - AdZM Vlorë;*
- *Përfaqësues të tjera të Bashkisë;*

- **Përfaqësues nga studio "DEA Studio":**

- *Ervin Taçi – Drejtues Projekti;*
- *Suzana Gjokutaj – Kordinatore projekti;*
- *Erjon Çobani – Prezantues për VSM.*

Pjesëmarrës të tjera në dëgjesë ishin administratorë të njësive administrative, fermerë, përfaqësues biznesesh, përfaqësues të OFJ-ve të ndryshme, ekspertë të fushave të ndryshme, qytetarë të thjeshtë etj.

○ **Rreth takimit:**

Takimi u hap nga znj.Suzana Gjokutaj, e cila bëri një përshkrim të fazave që Plani i Përgjithshëm Vendor i Bashkisë Finiq ka kaluar për tu hartuar si dhe çfarë përmban në përgjithësi faza e III.

Në vijim, znj.Suzana Gjokutaj prezantoi materialin e përgatitur në lidhje me raportet dhe hartat e përdorimit të tokës si dhe propozimet sidomos në infrastrukturë, si më poshtë:

- I. Përbledhje e problematikave të evidentuara në këtë bashki, si pengesë kryesore për zhvillimin ekonomik të saj;
- II. Përbledhje e Potencialeve të mundshme për zhvillimin ekonomiko – social të territorit të kësaj bashkie.
- III. Plani i zhvillimit
 - Vizioni
 - **Evidentimi i poleve të zhvillimit:**
 - Polet ekonomike (qëndra të zhvillimit industrial, pika grumbullimi të produkteve bujqësore, blektorale apo bimëve medicinale)
 - Pole të zhvillimit agro-turistik me drejtim bujqësine
 - Pole të zhvillimit të agro-turizmit me drejtim blegtore
 - Pole të zhvillimit te eko-turizmit
- IV. Strategja territoriale
 1. Evidentimi i zonave me rëndësi kombëtare
 2. Ruajtja e tokës bujqësore
 3. Ruajtja e tipologjisë së zhvillimit për banesat,nëpërmjet mbushjes dhe konsolidimit urban
 - 4.Kthimi i tokës bujqësore në truall për ato toka ku janë ndertuar banesa .

Në vijim, z.Erjon Çobani prezantoi materialin e përgatitur në lidhje me VSM paraprake, objektivat e VSM, skenarët alternativë por edhe sfidat kryesore mjedisore, ku fokusi kryesor është përbledhur në pikat si më poshtë:

- I. Qëllimi i raportit të VSM
- II. Analiza e Kushteve të Sotme Mjedisore
 - Demografja e Bashkisë Libohovë ndër vite;
 - Punësimi dhe të ardhurat;
 - Përdorimi i tokës sipas 5 sistemeve;
 - Pasuritë natyrore dhe kulturore të Bashkisë Libohovë;
 - Sistemi Ujor i Bashkisë;
 - Sistemi Natyror i Bashkisë;
 - Formacionet litologjike në territorin e bashkisë, klasifikimi gjeologo-inxhinierik i dherave dhe shkëmbinjve si dhe harta gjeologjike e Bashkisë Libohovë;
 - Klima dhe cilësia e ajrit, analiza klimatike e rajonit të bashkisë;
 - Sistemi Bujqësor dhe lidhja e saj e ngushtë me ekonominë në zonë;
 - Sistemi Infrastrukturor ku u trajtua kryesisht menaxhimi i mbetjeve. Tipi i mbetjeve të identifikuara në territorin e bashkisë si dhe nga ato gjenerohen. Vend-depozitimi i mbetjeve gjithashtu në një vend ekzistues (Përroi i Çuprelit) u përmend dhe u trajtua jetëgjatësia e këtij venddepozitimi si dhe masat që duhet të ndërmerren.
 - Kategoritë e rrugëve ekzistuese në territorin e bashkisë.

- Energjia dhe telekomunikacioni ku u përmend llogarita e tubacioneve dhe pikave të kontrollit, si dhe lënia e hapësirave të nevojshme për shtrimin e linjave të rrjeteve të tilla.
- III. Objektivat ndërkontinentale për një zhvillim të qëndrueshëm
 - Reduktimi i rrezikut për shëndetin publik;
 - Promovimi i barazisë sociale dhe të mirëqenies;
 - Promovimi i mjedisit të qëndrueshëm;
 - Përmirësimi i trajtimit të mbetjeve të ndotura ujore;
 - Mbrotja, rritja dhe ruajtja e mjedisit detar dhe zonës bregdetare.
- IV. Objektivat e veçanta të VSM për territorin e Bashkisë Libohovë
 - Përmirësimi i rrjetit rrugor të qendrave të banuara;
 - Përmirësimi i infrastrukturës energjitike dhe diversifikimi i prodhimit të energjisë së rinovueshme;
 - Përmirësimi i infrastrukturës së shërbimit me ujë të pijshëm dhe kanalizimeve të ujërave të zeza;
 - Restaurimi dhe ndërtimi i godinave të cilat ofrojnë shërbime publike për rritjen e cilësisë së jetës së banorëve;
 - Rehabilitimi i hapësirave publike përmes krijimit të shesheve publike, shëtitoreve dhe infrastrukturave mbështetëse;
 - Zhvillimi i sektorit të bujqësisë dhe blegtorisë;
 - Nxjita e agroturizmit në zonë dhe përmirësimi i standardit të jetesës së banorëve;
 - Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit natyror;
 - Propozimi i itinerareve të ndryshme të cilat nxjerrin në pah vlerat turistike që disponon bashkia;
 - Mbështetja e fermerëve për rritjen e prodhimit bujqësor dhe blegtoral në zonë;
 - Rritja e kapaciteteve të administratës publike me qëllim përmirësimin e standardeve të jetesës së banorëve;
 - Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit të vlerave historike, kulturore e natyrore të territorit;
- V. Skenarët alternativë që raporti i VSM propozon:
 - Skenari ekzistues (zero): ku në Bashkinë Libohovë do të vazhdojë trendi aktual i zhvillimit të sektorit bujqësor të fragmentuar dhe me të ardhura të pakta për shkak edhe të mungesës së infrastrukturës së domosdoshme;
 - Skenari i zhvillimit bujqësor: ky skenar promovon zhvillimin e intensifikuar të sektorit konkurues të bujqësisë dhe blegtorisë në Libohovë përmes investimeve publike. Ky skenar sugjeron përmirësimin e infrastrukturës së grumbullimit të prodhimeve, të ujites etj duke rritur kështu prodhimin dhe eksportet;
 - Skenari i tretë (skenari i propozuar) është ai që promovon dhe shkon drejt prodhimeve bujqësore dhe blegtoriale lokale cilësore organike per te furnizuar qendrën e rëndësishme turistike të Gjirokastrës, si dhe duke rritur interesin për agro-turizëm zonën e Libohovës si një destinacion i veçantë.
- VI. Metoda e Realizimit të Vlerësimit
 - Vizioni i bashkisë Libohovë mbështetet në direktivat e Planit të Përgjithshëm Kombëtar të Territorit, të hartuar nga Agjencia Kombëtare e Planifikimit të Territorit dhe Ministria e Zhvillimit Urban për 15 vitet e ardhshme. Libohova duhet

të shfrytëzojë burimet e saj kryesish duke u fokusuar tek mbështetja e aktiviteteve të bujqësisë, blegtorisë dhe agroturizmit. Turizmi kulturor dhe i trashëgimisë, më pak edhe turizmi natyror, janë pjesë e mundshme e produktit turistik të këtij destinacioni,

- Qëllimi është të nxiten aktivitetet e duhura për rritjen dhe përmirësimin e mirëqenies së banorëve, duke përmirësuar efektivitetin e përdorimit të burimeve përmes një diversiteti sipërmarrjesh sidomos në fushën e blegtorisë, energjisë dhe turizmit, ku të nxiten aktivitetet alternative.

VII. Drejtimet kryesore të zhvillimit

- Ruajtja e tokës bujqësore dhe pasurive natyrore
- Konsolidimi i sistemit urban duke shmangur shpërhapjen në territor
- Menaxhimi i flukseve metabolike në mënyrë të qendrueshme
- Planifikimi me pjesëmarrje, rritja e vendimarrjes vendore
- Përmirësimi i rrjeteve infrastrukurore në territory
- Profilizimi i zhvillimit ekonomik dhe rritja e mirëqënies sociale
- Zhvillimi i turizmit rural dhe agrobiznesit
- Përforcimi i bashkëpunimeve rajonale

VIII. Objektivat Strategjikë

OS1: Përmirësimi i infrastrukturës së transportit, shtimin e burimeve për prodhimin e energjisë dhe investimet në rrjetin e ujësjellës-kanalizimeve.

OS2: Përmirësimi i cilësisë dhe kushteve të jetesës nëpërmjet përmirësimit të ofrimit të shërbimeve publike.

OS3: Zhvillimi i sektorit blegtoral e bujqësor duke rritur sektorin tregtar dhe të shërbimeve, si dhe shfrytëzimin e potencialit të agroturizmit.

OS4: Mbrojtja e potencialeve turistike të bashkisë dhe sigurimi i zhvillimit të turizmit në mënyrë të qëndrueshme.

OS5: Rritja e kapaciteteve lokale duke mbështetur me politika dhe programe jo vetëm administratën publike, por edhe fermerët dhe banorët sipërmarrës në fushën e turizmit.

IX. Sfidat kryesore mjedisore që hasen në territorin e Bashkisë Libohovë.

- Problemet socio-ekonomike si rezultat lëvizjeve demografike;
- Mungesa e investimeve dhe infrastrukturës.(sistemi i kanalizimeve të ujrale të zeza dhe i ujit të pijshëm);
- Ndërtimë informale dhe zhvillim informal;
- Zhvillimi sporadik që çon në përdorim të paqëndrueshëm të tokës dhe urbanizimit;
- Cilësia e dobët e ndërtimëve ekzistuese dhe të objekteve të turizmit;
- Dëmtimi i trashëgimisë kulturore e cila mbetet e pambrojtur;
- Mangësi në shërbimet publike dhe infrastrukturë;
- Degradimi i peisazhit;
- Keqpërdorimi i resurseve natyrore dhe tokës;
- Sistem i papërshtatshëm i vendgroposjeve dhe largimit të mbeturinave;
- Mungesa e ndërgjegjësimit mjedisor të bizneseve, popullsisë dhe vizitorëve;

Në vijim të prezantimit u hap diskutimi me publikun, ku u shprehën mendime, sugjerime dhe komente në lidhje me prezantimin e dokumentave të Planit dhe VSM për Planin e Pergjithshëm Vendor të Bashkisë Finiq.

Në diskutim u ngritën pyetje dhe sugjerime si më poshtë:

Kryesisht në përgjithësi nga disa qytetarë të cilët u interesuan përsa i përket intensitetit të ndërtimit të përcaktuar në zonë, i shkallës 0.4, pretendohet që është i ulët si intensitet ndërtimi dhe kërkuar që të rishikohet për tu rritur deri në 0.7.

Nga drejtuesi i grupit të prezantimit u parashtua se rritja e intensitetit të ndërtimit, do të bëjë të tillë që sistemi urban ekzistues të vazhdojë të urbanizohet më tepër duke ia humbur karakteristikën dhe bukurinë natyrore të zonës me ndërtim kryesisht të ulëta 1-2 kate dhe shumë pak 3 kate, duke ulur kështu interesin e turistëve për të vizituar bukuritë e Bashkisë Finiq, por gjithashtu urbanizimi i tepërt do të sillte probleme në gjenerimin e mbetjeve shtesë nga ndërtimi, por edhe në zvogëlimin e sipërfaqes së gjelbërt dhe mbizotërimit të lartësisë së pemëve në peisazhin e qytetit. Por sigurisht u la i hapur rishikimi edhe njëherë i intensitetit të ndërtimit në disa njësi strukturore sidomos në qendër të qytetit.

- Aristotel Mitro- Agronom në Bashkinë Finiq.
Z. Mitro përshtëndeti dhe e falenderoi studion konsulente për punën e bërë, sidomos në drejtim të mbrojtës së mjedisit. Ai shtoi se përveç ruajtjes së gjendjes ekzistuese të sistemit natyrore të bashkisë, ai propozoi se do të dëshironte që të kishte një plan apo vizion edhe për shtimin e sipërfaqes pyjore në zonë. Ai propozoi sidomos mbjelljen e pishave në zonën e Livadhes si dhe të Malçanit. Sigurisht që propozimi i tij u mirëprit edhe nga stafi i studios konsulente dhe u propozua që për këtë gjë do të diskutohet më tepër me bashkinë për të parë mundësitë e saj për të shtuar sipërfaqen pyjore, sidomos në zonat të cilat janë prekur nga shpyllëzimi pa kriter apo edhe nga fatkesitë natyrore si zjarret, rrëshqitjet e dherave etj.

Një qytetar tjetër propozoi dhe tregoi për një zonë natyrore në njësinë administrative Dhivër, për një zonë me pamje tërësisht nga deti dhe nga zona e Sarandës, e cila ndodhet në pjesën e sipërme të kodrës, e cila ka mundësi zhvillimi si mali i Dajtit në Tiranë, me bujtina. Përfaqësuesit e Dea Studio e mbështetën këtë mendim dhe i sqaruan që është një ide e mirë dhe një aset më tepër për zonën për të zhvilluar agroturizmin me bujtinat ekologjike në territorin e Bashkisë.

LISTA E PJESMARRESVE NE DEGJESEN PUBLIKE "PREZANTIMI I VSM PARAPRAKE"

KONSULTIM ME GRUPET E INTERESIT

LISTA E PJESEMARRESVE

NR	EMER MBIEMER	INSTITUCIONI	POZICIONI I PUNES	KONTAKTI	FIRMA
1	Thomas Zoto	B-Fin	Fenunciez	0682047250	
2	Rufina Bykuhi	B-Fin	Jetimi taku	069333431	
3	Maria Tihonka	B-Fin	Polic Bashkuk	0693843273	
4	Gjerdet Lito	B-Fin	Izvorim	069204262	
5	Arci Garmag	B-Fin	S/T	068579066	
6	Veselja Kuzent	B-Fin	Arhetare	0692855630	
7	Adelina Angjeli	B-Fin	Arhetare	0692043639	
8	Metell Iskuhi	B-Fin	N/	06999111212	
9	Janiesh Kere	B-Fin	USK	0696961716	
10	Valgjeku Titozo	A/2 M-Vllo. Sp. fletur	A/2 M-Vllo. Sp. fletur	069287020	
11	Albi Bello	A/2 M-Vllo. Sp. fletur	A/2 M-Vllo. Sp. fletur	0684237525	
12	Hermione Nadau Bashki F	Bashki F	Bashki F	0654321498	
13	Vasil Raco	D. Sherkiy	D. Sherkiy	0692858380	
14	Petraq Rezhi	MBZ-Itt Kufi	MBZ-Itt Kufi	0691375579	
15	Ervin Toma	Nibiqi i kan	Nibiqi i kan	068906112	
16	Sefer Spahiu	L.N.T	L.N.T	0693058628	
17	Odysseus Rizqy	S/T	S/T	069205933	
18	Enver Zafiri	Schit	Schit	069169685	
19	Beligja Thutli	B-Fin	B-Fin	068204725	
20	Tulinda Iftonu	A/2 M-Vllo. Sp. fletur	A/2 M-Vllo. Sp. fletur	0693341899	
21	Bluri Soko	V.A. Mesqit Piotokoll. ANK.	V.A. Mesqit Piotokoll. ANK.	0686021161	
22	Marianna Thoma	A/2 M-Vllo. Pashnucse	A/2 M-Vllo. Pashnucse	0684056046	
23				0692041722	
24	Shafiq Taha	NIMN	NIMN	0692235020	
25	Vasil Sheker	L	L	0696899364	

FOTO TE DEGJESES PUBLIKE “PREZANTIMI I VSM PARAPRAKE”

10. Bibliografia

- Banka Botërore (2007), *Shqipëri, Rishikimi i Sektorit Urban*, Raport Nr.37277-AL. Departamenti i Zhvillimit te Qëndrueshëm ne Rajonet e Evropës dhe Azisë Qendrore, 19 Janar 2007.
- Banka Botërore (2006), *Status i reformës se Tokës dhe tregjet e pasurive te paluajtshme*, Banka Botërore, Zyra,Tirane.
- Banka Botërore (2004), *Shqipëri: Decentralizimi ne Tranzicion (Volumi II)* Raport Analistik.
- Bashkimi Evropian i Këshillit të Ministrave (2007), Karta e Leipzig në qyteteve të qëndrueshme evropiane.
- Direktiva 2001/42/EC e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 27 qershori 2001 mbi vlerësimin e efekteve të planeve të caktuara dhe programeve për mjedisin.
- Këshilli i Ministrave, Vendim 88 i 1993, "Për Miratimin e Zonave qe kane përparësi zhvillimin e turizmit".
- Hamilton, I.F.E., Dimitrovska, A.K. & Pichler-Milanovic N., (eds.) (2005). *Transformimi i qyteteve ne Evropën Qendrore dhe Lindore, drejt globalizmit*, Tokio: Kombet e Bashkuara Botime Universitare.
- Këshilli i Ministrave, Vendim 722 i 1998, "Për Miratimin e Rregullores se Urbanistikes".
- Këshilli i Qytetit i Glasgou (2008), Raporti i VSM e Mjedisit i Glasgou Planit të Qytetit 2.
- King, Russell and Vullnetari, Julie. *Migracioni dhe Zhvillimi ne Shqipëri*. Sussex Qendra për Kërkim dhe Migracionin. Dhjetor 2003.
- Kolegji Imperial të Londrës (2005), Lidhja ndërmjet direktivave të VNM dhe VSM. Raporti përfundimtar për Komisionin Evropian.
- Komisioni Evropian, DG Mjedis (2003), Implementimi i Direktivës 2001/42 mbi vlerësimin e efekteve të planeve të caktuara dhe programeve për mjedisin.
- Komisioni Evropian, DG Regio (2009), Promovimi i zhvillimit të qëndrueshëm urban në Evropë. Arritjet dhe mundësitet.
- Morris, Peter dhe Therivel, Riki (botuar) (2009), "Metodat e Vlerësimit të Ndikimit në Mjedis", Vellimi III.
- Ministria e Zhvillimit Urban dhe Turizmit "Draftstrategjia Kombëtare për Turizmin 2014-2020"
- Ministrisë së Zhvillimit Urban (MZHU) & Agjencisë Kombëtare të Planifikimit të Territorit (AKPT). Metabolizmi i Shqipërisë (2016).
- Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit te Ujerave. "Programi kombëtar i monitorimit per vitin 2012"
- Nientied, Peter.Pjetje *Planifikimi Rajonal i Qytetit ne Shqiperi*. Instituti i Studimeve te Zhvillimit Urban dhe Strehimit. Rotterdam 1998

Nurja, Ines and Dhrimaj, Hairije. Treguesit sipas Qarqeve 2005-2006. Instat, Tirane 2007.

Nurja, Ines, Shqipëria ne Shifra 2007. Instat, Tirane, 2007.

Organizimi i Planit Rregullues të Athinës (2011), Raporti i VSM e Mjedisit i Planit të Ri Rregullues të Athinës 2021.

Qeveria e Irlandës (2004), Për Zbatimin e VSM Direktiva (2001/42/EC): Vlerësimi i efekteve të planeve të caktuara dhe programeve në mjedis; Udhëzime për Autoritetet e Rajonale dhe Autoritetet e Planifikimit.

Qeveria e Shqipërisë. Ligj Nr.9244, datë 17.6.2004 "Per mbrojtjen e tokes bujqesore"

Qeveria e Shqipërisë. Ligji nr.9385, datë 4.5.2005 "Për pyjet dhe shërbimin pyjor", të ndryshuar"

Qeveria e Shqipërisë. Ligji nr. 133/2015 "Për trajtimin e pronës dhe përfundimin e procesit të kompensimit të pronave".

Qeveria e Shqipërisë. Ligj Nr. 162/2014 "Për mbrojtjen e cilësisë së ajrit në mjedis"

Qeveria e Shqipërisë. VKM Nr. 321, datë 28.5.2014, "Për sigurinë në det, plazhe, në ujërat e brendshme në thellësi të territorit dhe gjatë ushtrimit të sporteve ujore"

Qeveria e Shqipërisë. Ligji 8906 i 2002, "Për Zonat e Mbrojtura" ndryshuar me ligjin 9868.

Qeveria e Shqipërisë ligj për "Mbrojtjen e Mjedisit" nr. 10 431, datë 9.6.2011

Qeveria e Shqipërisë. Ligji 9048 i 2003, "Për Trashëgiminë Kulturore" ndryshuar Nr. 9882, datë 28.02.2008.

Qeveria e Shqipërisë. Ligji 9424 i 2005 "Për Ratifikimin e Protokollit te Vlerësimit Strategjik Mjedisor".

Qeveria e Shqipërisë. Ligj nr. 68/2014 për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 9587, datë 20.7.2006, "për mbrojtjen e biodiversitetit", të ndryshuar

Qeveria e Shqipërisë. Ligji nr.107/2014 për "Planifikimin dhe zhvillimin e territorit"

Qeveria e Shqipërisë. Ministria e Mjedisit, Draft-Strategjia Kombëtare Mjedisore (2015-2020).

Qeveria e Shqipërisë. Ligj nr. 92/2016 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr.10 463, datë 22.9.2011, "Për menaxhimin e integruar të mbetjeve", të ndryshuar"

Qeveria e Shqipërisë. Udhëzim 3 i 2006 "Për Planet e Rehabilitimit të Sipërfaqeve të Dëmtuara nga Guroret".

Qeveria e Shqipërisë. Ligj nr. 111/2012 "Për menaxhimin e integruar të burimeve ujore"

Qeveria e Shqipërisë. VKM Nr. 587 datë 07.07. 2010 " Për monitorimin dhe kontrollin e nivelit të zhurmave në qendrat urbane dhe turistike"

Rrjeti i Programeve te Zhvillimit te Gjelbërimit Rajonal (2006), Manual për VSM për politikën e kohezionit 2007-2013.

Stanilov, K. (ed.) (2007) *Qyteti Post-Socialist. Forma dhe Hapësira Urbane, Transformimet ne Evropën Qendrore dhe Lindore pas Socializmit*, Dordrecht: Springer

UN-Habitat (2009). Njëzet vjet Tranzicion: Evolucioni i Planifikimit Urban ne Evropën Lindore dhe Qendrore dhe ne ish-Bashkimin; 1989-2009, Vendbanimet Njerëzore Global Dialogu Series, Nr.5, Nairobi: UN Habitat Publications.

Zbatimi i Direktivës 2001/42 mbi Vlerësimin e Efekteve të Planeve të Caktuara dhe Programeve për Mjedisin, Komisioni Evropian, DG i Mjedisit.

Projekti "Ndërtimi i kapaciteteve për zbatimin e kuadrit kombëtar të biosigurisë", mbështetur nga (UNEP-GEF) Maj 2011- Qershori 2015

Projekti "Rishikimi dhe Përditësimi i Strategjisë dhe Planit të Veprimit për biodiversitetin (2011-2020)

Projekti IPA 2013 për fillimin e procesit Natura 2000.

Konventa "Për ruajtjen e jetës së egër dhe të habitateve natyrore Evropiane" (konventa e Bernës) e ratifikuar nga Kuvendi i Shqipërisë me ligjin nr. 8294, datë 2.3.1998 "Për ratifikimin e Konventës për ruajtjen e florës dhe faunës së egër dhe mjedisit natyror të Europës (konventa e Bernës)"

"Konventa e Ligatinave të Rëndësisë Ndërkombëtare Veçanërisht si Habitat i Shpendëve të Ujit" (Konventa e Ramsarit)

Strategjia 2020 e Evropës Jug-Lindore – Punësimi dhe prosperiteti në një këndvështrim Evropian (BE/ Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal).

EKSPERTE MJEDISI

Mirulinda Reisi Gogol
Omer